

Financed from EWBIF by a contribution from the EU IPA Multi-Beneficiary Programme for Albania, Bosnia and Herzegovina, the former Yugoslav Republic of Macedonia, Kosovo*, Montenegro and Serbia

Western Balkans Investment Framework

Infrastructure Project Facility

Technical Assistance 4 (IPF 4)

TA2012054 R0 WBF

Preliminary Design and Feasibility Study with EIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia: from Kosovo* (administrative crossing Merdare) to Niš via Prokuplje bypass, section Niš-Pločnik

WB13-SER-TRA-01

Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA)

Social Impact Assessment (SIA)

July 2018

COWI | IPF

Type/name of report

European Western Balkans Joint Fund (EWBJF)

Western Balkans Investment Framework (WBIF)

Infrastructure Projects Facility

Technical Assistance 4 (IPF 4)

Infrastructures: Energy, Environment, Transport and Social

TA 2012054 R0 WBF

Preliminary Design and Feasibility Study with EIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia: from Kosovo* (administrative crossing Merdare) to Niš via Prokuplje bypass, section Niš-PločnikWB13-SER-TRA-01

WB13-SER-TRA-01

Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA)

Social Impact Assessment (SIA)

Draft Final

July 2018

The technical assistance operation is financed under the Western Balkans Investment Framework (WBIF) which is a joint initiative of the EU, International Financial institutions, bilateral donors and the governments of the Western Balkans which supports socio-economic development and EU accession across the Western Balkans through the provision of finance and technical assistance for strategic investments, particularly in infrastructure, energy efficiency and private sector development.

Disclaimer: *This publication has been produced with the assistance of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of IPF4 Consortium and can in no way be taken to reflect the views of the European Union or the European Investment Bank.*

Document no. WB13-SER-TRA-01_ Annex 1 SIA_DRAFT FINAL v5_Serbian

Version 5

Date of issue 27.07.2018

Prepared Nina Valcic

Checked Iro Dimitriadou

Approved Yannis Papapanagiotou

Annex 1 SIA_Draft Final v5_Serbian

Contents

1	Pozadina Projekta	1
1.1	Oblast pod uticajem Projekta	1
2	Pravni, institucionalni i regulatorni okvir	3
2.1	Međunarodni okvir socijalnih politika	3
2.2	Uloge i odgovornost	3
2.3	Druge ključne institucije odgovorne za implementaciju Projekta	3
2.4	Ključne institucije u postupku eksproprijacije i raseljavanja	4
2.5	Institucionalni aranžman, kapacitet i tim za implementaciju Projekta	5
3	Metodologija i pristup	7
3.1	Metodologija i pristup proceni uticaja Projekta na društveno okruženje	7
3.1.1	Metodologija i cilj prikupljanja polaznih podataka	7
3.1.2	Ocena raspoloživih sekundarnih podataka	8
3.1.3	Verifikacija putem posete terenu i kvalitativni podaci	10
3.1.4	Metodologija procene uticaja	14
3.1.5	Vrste uticaja	15
3.1.6	Ocena značaja uticaja	16
4	Osnovi društveno-ekonomskih uslova - Istorijski i politički pregled	20
4.1	Istorijski pregled	20
4.1.1	O regionu jugoistočne Srbije	20
4.2	Moderni politički kontekst	21
4.2.1	Nacionalni nivo	21
4.3	Administrativna struktura lokalnih zajednica	22
4.3.1	Lokalni administrativni i politički kontekst	24
5	Demografija	26
5.1	Stanovništvo i naselja	26
5.2	Kretanje broja stanovnika i migracije	31
5.2.1	Emigracija	35
5.2.2	Imigracija	36
5.2.3	Lokalne migracije	37
5.3	Starost stanovništva	43

5.4	Polovi i jednakost polova	45
5.5	Nacionalnosti	52
5.6	Religion	57
6	Ekonomija i izvori prihoda	60
6.1	Osvrt na stanje na nacionalnom nivou	60
6.2	Izvori prihoda u opštinama Merošina i Prokuplje	62
6.3	Privreda u posmatranim opštinama	63
6.3.1	Poljoprivredna proizvodnja	67
6.3.2	Turizam	70
6.4	Zaposlenost	73
6.4.1	Zakoni i pravila o radu	73
6.4.2	Nezaposlenost	75
6.4.3	Socijalna pomoć i davanja	77
7	Korišćenje i vlasništvo nad zemljom	80
7.1	Vlasništvo nad zemljom	80
7.2	Korišćenje zemlje u Merošini i Prokuplju	81
8	Infrastruktura i javne službe	83
8.1	Transportna infrastruktura	86
8.1.1	Nacionalna putna mreža	86
8.1.2	Nacionalna mreža železnice	92
8.1.3	Vazdušni saobraćaj, regionalni uticaj	94
8.1.4	Lokalna transportna infrastruktura	95
8.2	Vodovod i kanalizacija	99
8.3	Navodnjavanje i odvodnjavanje poljoprivrednog zemljišta	100
8.4	Upravljanje otpadom	100
8.5	Energija	101
8.5.1	Državni nivo	101
8.5.2	Regionalni i lokalni nivo	103
8.6	Telekomunikacije i medijska pokrivenost opština	104
9	Obrazovanje i obuka	109
9.1	Školski sistem	109
9.2	Obrazovna struktura stanovništva na državnom i lokalnom nivou	112
9.3	Obrazovna infrastruktura u posmatranim opštinama	115

10	Zdravstvo i zdravstveni sistem	120
10.1	Zdravstvena zaštita u posmatranim opštinama	121
11	Osetljivost stanovništva	124
11.1	Metodologija procena osetljivosti stanovništva	124
12	Ograničenja	126
12.1	Nesigurni i neodgovarajući podaci	126
12.2	Uticaj na društveno-ekonomsko okruženje	126
12.3	Opšte mere ublažavanja uticaja i redosled primene	127
13	UTICAJ NA SOCIJALNA PITANJA U FAZI PREDIZGRADNJE	128
13.1	Pregled lokalnih prilika i podrška zajednice	128
13.1.1	Sažeti prikaz uticaja – Pregled lokalnih prilika i podrška zajednice	128
13.2	Polovi	132
13.2.1	Sažeti prikaz uticaja – Polovi	133
13.3	Infrastruktura i komunalne usluge	134
13.3.1	Sažeti prikaz uticaja – Infrastruktura i komunalne usluge	134
13.4	Turizam	135
13.4.1	Sažeti prikaz uticaja – Turizam	136
13.5	Pribavljanje zemljišta i raseljavanje	137
13.5.1	Sažeti prikaz uticaja – Pribavljanje zemljišta i raseljavanje	149
14	DRUŠTVENI UTICAJ TOKOM FAZE IZGRADNJE	156
14.1	Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva	156
14.1.1	Sažeti prikaz uticaja – Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva	156
14.2	Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva	158
14.2.1	Sažeti prikaz uticaja – Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva	162
14.3	Polovi	169
14.3.1	Sažeti prikaz uticaja – Polovi	171
14.4	Obrazovanje i veštine	175
14.5	Zaposlenost i ekonomija	177
14.5.1	Sažeti prikaz uticaja - Zaposlenost i ekonomija	178
14.6	Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti	183

14.6.1	Sažeti prikaz uticaja - Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti	186
14.7	Rad i uslovi za rad	189
14.7.1	Sažeti prikaz uticaja - Rad i uslovi za rad	192
14.8	Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu	194
14.8.1	Sažeti prikaz uticaja – Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu	198
14.9	Zdravstvene usluge	203
14.9.1	Sažeti prikaz uticaja – Zdravstvene usluge	204
14.10	Dostupnost obrazovanja	205
14.10.1	Sažeti prikaz uticaja – Dostupnost obrazovanja	207
14.11	Poljoprivreda, pčelarstvo i stočastvo	209
14.11.1	Sažeti prikaz uticaja – Poljoprivreda, pčelarstvo i stočarstvo	210
14.12	Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje	214
14.12.1	Sažeti prikaz uticaja –Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje	214
14.13	Osetljivost	215
14.13.1	Sažeti prikaz uticaja	216
14.14	Izvor prihoda	216
14.14.1	Sažeti prikaz uticaja	217
15	DRUŠTVENI UTICAJI U FAZI EKSPLOATACIJE	218
15.1.1	Zapošljavanje i ekonomija	218
15.1.2	Sažeti prikaz uticaja – Zapošljavanje i ekonomija	218
15.1.3	Turizam	219
15.1.4	Sažeti prikaz uticaja - Turizam	221
16	KUMULATIVNI UTICAJI	224
17	ZAKLJUČAK	226

List of Tables

Tabela 1: Institucije koje daju doprinos postupku raseljavanja	4
Tabela 2: Sažeti prikaz primarnih podataka i zainteresovanih strana	11
Table 3: Matrica pitanja	15
Table 4 Designating ratings for Social Impacts	18
Table 5 Trend kretanja stanovništva u Srbiji	26
Table 6: Stanovništvo Prokuplja i Merošine sa značajnijim naseljima	27
Table 7 Domaćinstva po broju članova	28
Table 8: Domaćinstva u Merošini and Prokuplju sa ključnim statističkim podacima	30
Table 9: Promene broja stanovnika u Merošini i Prokuplju, sa osvrtom na ključne starosne grupe i pol	33
Table 10: Migranti iz inostranstva	36
Table 11 Unutrašnje migracije u Merošinu i Prokuplje	37
Table 12 Emigracija iz Merošine i Prokuplja	39
Table 13: Dnevne lokalne migracije u Merošini i Prokuplju	42
Table 14: Poređenje osnovnih starnih grupa	44
Table 15 Procenat fertiliteta u Evropi od 1960 do 2014	46
Tabela 16 Region Južna Srbija po polu	50
Tabela 17 Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina	51
Tabela 18 Stanovništvo Srbije po nacionalnoj pripadnosti	54
Tabela 19 Stanovništvo Merošine i Prokuplja po nacionalnosti	56
Tabela 20 Religije u opštinama Prokuplje i Merošina	58
Tabela 21. Prihod domaćinstava u Merošini i Prokuplju	63
Tabela 22 Korišćenje poljoprivrednog zemljišta	68
Tabela 23. Poređenje zaposlenost i nezaposlenosti na državnom, okružnom i opštinskom nivou	75
Tabela 24 Poređenje odnosa dužine putne mreže i površine teritorije određenih zemalja	89
Tabela 25. Ključne putne destinacije iz Merošine i Prokuplja	91
Tabela 26. Proizvodnja i potrošnja nafte i zemnog gasa	103
Tabela 27. Poređenje potrošnje električne energije po glavi stanovnika (2011)	103
Tabela 28. Značajne informacije o komunikacionim tehnologijama	105
Tabela 29. Korišćenje telekomunikacija po zemljama	106
Tabela 30. Internet strane sa lokalnim vestima	107
Tabela 31. Uobičajena strukovna usmerenja u srpskim školama (lista nije potpuna)	111
Tabela 32. Pregled kvalifikacione strukture radno sposobnog stanovništva	113
Tabela 33. Stanovništvo starije od 15 godina sa malim ili bez ikakvog formalnog obrazovanja	113
Tabela 34. Stanovištvo koje je završilo samo osnovnu školu	114

Tabela 35. Stanovništvo sa završenom nekom strukovnom srednjom školom	114
Tabela 36. Stanovništvo sa završenim višim stepenom obrazovanja	115
Tabela 37. Osnovne škole u Prokuplju	116
Tabela 38. Ogranci u Merošini predškolskih i školskih ustanove	118
Tabela 39. Ambulante u naseljima u opštini Merošina	123
Tabela 40 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Pregled lokalnih prilika i podrške zajednice	130
Tabela 41 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja – Polovi	133
Tabela 42 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja – Infrastruktura i komunalne usluge	135
Tabela 43 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja - Turizam	136
Tabela 44 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje – Turizam: Pregled katastarskih opština zahvaćene fizičkim relociranjem i uticaji na nestambene objekte	138
Tabela 45 Pregled zahvaćenih katastarskih opština na koje je uticala Pribavljanje zemljišta	138
Tabela 46 Fizički objekti po veličini i vrsti	139
Tabela 47 Popis objekata pod uticajem po deonicama	140
Tabela 47 Zemljište pod uticajem prema vrsti zemljišta	149
Tabela 49 Sažeti prikaz uticaja i Mera ublažavanja/pojačavanja uticaja – Pribavljanje zemljišta i raseljavanje	150
Tabela 50 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje/pojačavanje – Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva	157
Tabela 51 Pregled raspoložive radne snage u Prokuplju	160
Tabela 51 Pregled raspoložive radne snage u Merošini i Nišu	161
Tabela 53 Sažeti prikaz uticaja i mera njihovog ublažavanja – Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva	163
Tabela 54 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje/pojačavanje - Polovi	172
Tabela 55 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje – Obrazovanje i veštine	176
Tabela 56 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Zaposlenost i ekonomija	180
Tabela 57 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti	187
Tabela 58 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Rad i uslovi za rad	193
Tabela 59 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu	199
Tabela 60 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – zdravstvene usluge	205
Tabela 61 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje / pojačavanje – Dostupnost obrazovanja	208
Tabela 62 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – Poljoprivreda, pčelarstvo i stočarstvo	211

Tabela 63 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje	215
Tabela 64 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje - Osetljivost	216
Tabela 65 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje – izvor prihoda	217
Tabela 66 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Zapošljavanje i ekonomija	219
Tabela 67 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Turizam	222

List of Figures

Shema 1 Oblast pod uticajem Projekta	2
Shema 2 Peoples wellbeing matrix	9
Shema 3 Proces procene uticaja	15
Shema 4 Teritorijalna organizacija Srbije, okruzi i opštine	23
Shema 5 Nišavski i Toplički okruzi na mapi Srbije	24
Shema 6 Porast/opadanje broja stanovnika po opštinama	31
Shema 7 Raspoređenost starosnih grupa	43
Shema 8 Procenat fertiliteta u regionu	46
Shema 9 Poređenje zaoslenosti polova po kvalifikacijama i starosnoj dobi	47
Shema 10 Faktor "unadjusted wage gaps" u poređenju sa nivoima obrazovanja.....	48
Shema 11 Unadjusted wage gaps across different professions	49
Shema 12 Mapa etničke strukture Srbije.....	55
Shema 13 Prikaz religioznih incidenata.....	58
Shema 14 Rast BDP-a Srbije.....	61
Shema 15 Kretanje izvoza Srbije	61
Shema 16 Javni dug, procenat od BDP-a	62
Shema 17 Fabrika Milan Toplica.....	66
Shema 18 Kompleks Leoniu odnosu na rutu planiranog autoputa ...	67
Shema 19 Prikaz manifestacije Toplički dani višnje koja se svake godine održava u Prokuplju	68
Shema 20 Oblačinsko jezero lake (levo) i Krajkovačko jezero (desno)	71
Shema 21 Promene Gini koeficijenta u prethodnoj deceniji u Srbiji ..	77
Shema 22. Korišćenje zemljišta u posmatranim opštinama	82
Shema 23 Kvalitet zemljišta	83
Shema 24 Mreža autoputeva u Srbiji	87
Shema 25 Putna mreža prema površini	89
Shema 26. Vremenski prikaz broja putnika i količine teretnog saobraćaja u Srbiji.....	90
Shema 27. Informacije o bezbednosti saobraćaja, vremenski prikaz smrtnih slučajeva.....	91
Shema 28. Železnička mreža Srbije.....	92
Shema 29. Dozvoljene brzine na srpskim železnicama	93
Shema 30 Vremenski prikaz broja putnika i robe	93
Shema 31. Putevi Prokuplja - Mreža državnih puteva i koridor planiranog autoputa Niš-Pločnik obeležen crvenim.....	96
Shema 32. Alternativni put do Niša	98
Shema 33. Železnice i stanice u regiji	98
Shema 34. Jurisdikcija državnog aparata na zdravstvenim ustanova	121
Shema 35. Koraci prilikom procena uticaja	127
Shema 36 Alternativni put do Niša	184
Shema 37 Jedna od najizazovnijih deonica trase	195
Shema 38 Lokacija višeg rizika tokom radova izgradnje	196

Shema 39 Dnevne trase osnovnih škola koje se ukrštaju sa planiranom trasom	206
Shema 40 Dnevne trase osnovnih škola u Prokuplju, sa mogućim prekidima	207
Shema 41 Prosečna mesečna temperatura u ispitivanoj oblasti....	209
Shema 42 Lokacija jedne od velikih vinarija	210
Shema 43 Planirani razvoj jezera Oblačina	220
Shema 44 Arheološki lokalitet Pločnik, poznata turistička destinacija	221

Annexes

Aneks 1	Plan učešća zainteresovanih strana
Aneks 2	Okvir politike preseljenja
Aneks 3	ESAP

Abbreviations

ARAP	Abbreviated Resettlement Action Plan
ARPC	Association of Roma Citizens Prokuplje
EC	European Commission
EBRD	European Bank for Reconstruction and Development
EIA	Environmental Impact Assessment
EIB	European Investment Bank
ESIA	Enviromental and Social Impact Assesment
ESMP	Enviromental Social Management Plan
ESP	Environmental and Social Policy
ESS	Environmental and Social Standards
EU	European Union
HRMS	Human Relzvors Management System
IFI	International Financing Institutions
ILO	International Labour Organization
IPF	Infrastructure Projects Facility
MCTI	Ministry of Construction, Transport and Infrastructure
NGO	Non-governmental Organisation
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
PAP	Project Affected Person
PERS	Public Enterprise “Roads of Serbia”
PR	Performance Requirements
RAP	Resettlement Action Plan
RPF	Resettlement Policy Framework
RS	Republic of Serbia
RSD	Serbian dinar
SEETO	South East European Transport Observatory
SEP	Stakeholder Engagement Plan
SIA	Social Impact Assessment
STD	Sexually Transmitted Diseases
ToR	Terms of Reference
UK	United Kingdom
UXO	Unexploded Ordnances
WB6	Western Balkan Six
WBIF	West Balkans Investment Framework

1 Pozadina Projekta

Projekat je definisan kao Idejni Projekat sa Studijom izvodljivosti sa Studijom o proceni uticaja na životnu sredinu za izgradnju Autoputa E-80 U Srbiji (SEETO Route 7): od Kosova* (administrativnog prelaza Merdare) do Niša preko Obilaznice oko Prokuplja. U kasnijoj fazi, ova deonica je podeljena na dve pod-deonice koje će se dalje razvijati fazno. Prva deonica za koju je rađena ova procena, uzima u obzir podizanje kvaliteta mreže puteva izgradnjom Autoputa E-80 od Niša do Pločnika preko Obilaznice oko Prokuplja u ukupnoj dužini od 37 km.

Ova ruta, deo je SEETO ključne mreže i prioritetni autoput u skladu sa strateškim dokumentima Republike Srbije kao i prethodnom period usvojenim dokumentima EC koji Projekat definišu kao prioritetni. Prioritet ovog Projekta u svetlu Berlinskog procesa ponovno je potvrđen tokom diskusije na sastanku Premijera zapadnog Balkana WB6 u Beču (27-8-2015).

Sveopšti cilj Projekta je njegov doprinos integraciji Srbije u system transporta regiona i čitave Evrope.

Nešto specifičniji ciljevi su:

- Skraćeno vreme putovanja,
- Smanjenje operativnih troškova vozila,
- Poboljšanje sveopšte pristupačnosti,
- Poboljšanje pristupa zdravstvenim ustanovama,
- Poboljšanje pristupa obrazovnim institucijama,
- Omogućavanje međunarodnog i tranzitnog saobraćaja, naročito za ali ne i ograničeno na robu,
- Smanjenje broja saobraćajnih nesreća , and
- Poboljšanje ekoloških i socijalnih uslova duž trase autoputa i ublažavanje uticaja.

1.1 Oblast pod uticajem Projekta

U smislu definisanja predela koji je pod uticajem ovaj izveštaj se vodio primenjivim pravilima Međunarodnih Finansijskih institucija i uzeo je u obzir sledeće:

(i) "imovina i objekti koji su direktno u vlasništvu ili upravljani od strane klijenta koji se odnose na projektne aktivnosti koje će se finansirati (kao što su proizvodni pogoni, koridori za prevoz, prilazni putevi, pozajmipšta, deponije i građevinski kampovi)."

(ii) "Aktivnosti koje omogućavaju ili doprinose Projektu – kao što su aktivnosti, imovina i objekti u vlasništvu ili pod kontrolom strabna kojima je povereno upravljanje projektom ili izvršenje (kao što su izvođači radova)."

(iii) "Oblasti i zajednice potencijalno pogođene uticajima od neplaniranih ali predvidljivih događaja uzrokovanih projektom koji se mogu javiti kasnije ili na

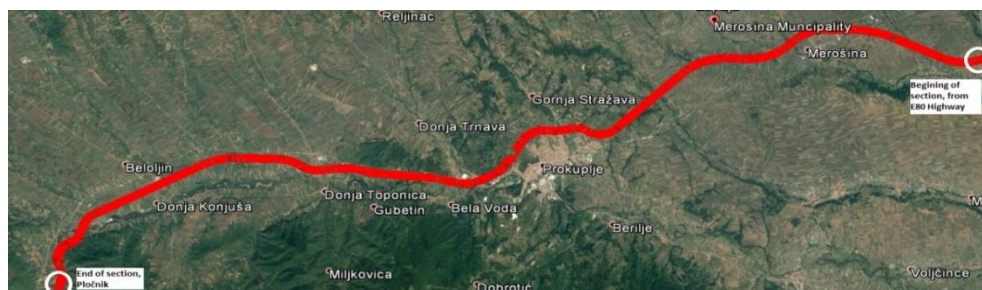
drugačijoj lokaciji. Područje uticaja ne uključuje potencijalne uticaje koji bi se javljali bez projekta ili nezavisno od projekta ".

Oblast definisan na gore opisan način sagledan je kroz ovu studiju kroz dve dimenzije:

- *Prostora dimenzija*– ova dimenzija je jasna kada se procenjuje uticaj lineranih infastruktturnih projekata. Uz neka mala refi ova dimenzija uključuje sve predele u okviru kojih je izvesno da će značajni uticaji nastati i uzima u obzir sledeće:
  - › Pribavljanje zemljišta (trajno ili privremeno),
  - › Priroda polaznog stanja.
- *Vremenska dimenzija* – Uticaji su identifikovani i procenjeni za sve faze implementacije projekta od inicijalne pripreme terena, uključujući pripremne radove, preko izgradnje i eksploatacije.

Oblast pod uticajem projekta uključuje fizički otisak Autoputa od Niša do Pločnika i sve njegove povezane objekte bez kojih Projekat ne bi bilo moguće izvesti (uključujući pristupne puteve, puteve u službi gradilišta, deponije i pozajmišta materijala, izvođačev kamp, transportne puteve materijala, zgrade za rad iinvestitora i nadzora nad izvođenjem radova, zaštitnu zonu od 40 m oko samog fizičkog otiska projekta i za pojedine kategorije uticaja procenu u radijusu i do 25 km¹. Slika u nastavku prikazuje Oblast Projekta

Shema 1 Oblast pod uticajem Projekta

¹ Radijus od 25 km primenjen je na procenu uticaja na lokalne transportne rute i pristup obrazovanju

2 Pravni, institucionalni i regulatorni okvir

Očekuje se da projekat bude projektovan, izgrađen i pušten u upotrebu sledeći i poštujući nacionalne zakone i međunarodne zahteve bilo koje potencijalne međunarodne finansijske institucije. Ovaj odeljak predstavlja spisak i sažetak svih najznačajnijih relevantnih domaćih zakonskih normi koji se primenjuju na društvenokomponenu ovog projekta, Ekološka i društvena politika EBRD-a (2014), EIB-ova Ekološki i društveni standardi i praksa. Detaljni prikaz nacionalnog i međunarodnog okvira koji upravlja učešćem zainteresovanih strana dat je u SEP-u, dok je detaljan analiza okvira za pribavljanje zemljišta i nevoljno raseljavanje dat u Okviru Politike Raseljavanja (RPF) za ovaj Projekat. Oba dokumenta sarže detaljnu analizu razlika sa jasnim setom preporuka kako bi se iste prevazišle.

2.1 Međunarodni okvir socijalnih politika

Ekološka i društvena politika EBRD-a (2014) (ESP) usvojila je sveobuhvatni set posebnih zahetva (PRs) za koje se očekuje da ih projekti ispune, pokrivajući ključne ekološke i socijalne uticaje i problem. Ova politika je pretočena u 10 Standarda.

EIB-ov Priručnik ekoloških i socijalnih praksi i standard (2013) definiše set od 10 ekoloških i socijalnih standard (ESS) koji su opisani u ovom priručniku.

Oba regulatorna dokumenta uzeta su u obzir prilikom izrade ove studije.

2.2 Uloge i odgovornost

Promoteri ovog Projekta su Ministarstvo građevinstva, saobraćaja i infrastrukture i Koridori Srbije d.o.o. Očekuje se da će JPPS biti odgovorno za upravljanje finansijama i nabavkama, eksproprijaciju (kao korisnik eksproprijacije), ugovaranje i monitoring nad građevinskim radovima- Stoga, kada se u ovom dokumentu navodi pojam Promoter on se odnosi na JPPS.

2.3 Druge ključne institucije odgovorne za implementaciju Projekta

Ovaj odeljak pruža opšti pregled državnih institucija, njihovih nadležnosti predviđenih zakonima i njihove odgovornosti tokom implementacije Projekta. Mnoge od ovih institucija nisu direktni učesnici u pristupu eksproprijacije i raseljavanja, ali uzimajući u obzir prirodu projekta, mogu pružati informacije ili donositi odluke koje će uticati na raseljavanje. Spisak ključnih državnih institucija uključuje i Narodnu skupštinu, kao nosioca zakonodavne vlasti, koja donosi nove zakone ili njegove izmene, što može biti od značaja tokom implementacije Projekta kao što je ratifikacija sporazuma o zajmu sa IFI; zatim Vlada, kao nosilac izvršne vlasti i predlagač zakona, i donosilac podzakonskih akata; Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave koje sprovodi nadzora i koordinira radom lokalnih samouprava.

2.4 Ključne institucije u postupku eksproprijacije i raseljavanja

Ovo poglavlje predstavlja institucije koji mogu biti učesnici u postupku raseljavanja, uključujući i process eksproprijacije kako je to predviđeno zakonom. Pregled svih institucija dat je u nastavku. Detaljna razrada poverenih i izvornih nadležnosti i aranžmana za implementaciju zahteva ovog RPF-a i RAP-a biće u okviru samog RAP-a.

Tabela 1: Institucije koje daju doprinos postupku raseljavanja

Institucije	Nadležnost u postupku eksproprijacije /raseljavanja
NArodna skupština	Utvrđuje Javni interes zakonom
Vlada	Utvrđuje odlukom javni interes (ukoliko nije utrđen zakonom)
Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastructure (MGSI)	Predlaže, priprema, i koordinira izradu Prostornih i regionalnih planova Vodi registar prostornih planova Izdaje dozvole za građenje
Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastructure (MCTI) preko Koridora Srbije (KS)	Kao Promoter Projekta primenjuje i koordinira svim aktivnostima u okviru aktivnosti prilikom raseljavanja u skladu sa ovim RPF-om i pojedinačnim RAP-ovima. Imenuje glavnog službenika za raseljavanje radi praćenja sprovođenja i izveštavanja svih dokumenata o društvenim komponentama projekta, naročito sprovođenju ESAP, RPF i SEP, kao i HRMS Osniva Centralnu Kancelariju za Pritužbe objavljuje datum preseka kroz javnu objavu za opštine pod uticajem. Kao deo deo procesa eksproprijacije priprema pojedinačne RAP-ove i druge dokumente. Zadužen je za izradu studija u okviru RAP-a, implemenatciju i objavljivanje RPF-a i svih drugih dokoumenata, održava javne konsultacije u svim fazama Projekta i uključuje sve zainteresovne zstrane. Kao korisnik eksproprijacije obveznik je isplate naknade za ekspropisanu imovinu i ukoliko je potrebno dodatne podrške kako bi se preostile razlike do IFI standard. Primenjuje mere ublažavanja. Osniva i upravlja mehanizmom za pritužbe, PAP-sova i zanteresovanih lica. Vrši monitoring i ocenu postupka raseljavanja Izveštava ka relevantnim IFI po svim pitanjima iz ovog RPF-a Prethodno odobrava sporazume između izvođača i vlasnika zemljišta koje treba biti privremeno zauzeto, prati proces privremenog zauzeća zemljišta sve dok se zemljište ne vrati svojim vlasnicima u skladu sa ovim RPF-om
JP Putevi Srbije (PERS)	Administrira proces eksproprijacije u skladu sa domaćim zakonodavstvom
Ministarstvo Finansija (MF)	Zajmoprimac
Poreska uprava (Decentralizovana na opštinske uporeske uprave ali pod MF)	Vrši procenu tržišne vrednosti poljoprivrednog ili građevinskog zemljišta
Ovlašćeni veštaci	Vrše procenu vrednosti svih vrsta objekata, i bilo kakvih pripadaka zemljištu

Institucije	Nadležnost u postupku eksproprijacije /raseljavanja
Localne samouprave i uključujući i njihove uprave	Lokalne samouprave vode postupak eksproprijacije i void process eksproprijacije (Odeljenje za imovinsko-pravne poslove)
Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine	Dostavlja informaciju o raspoloživom zemljištu za zamenu
Republički geodetski zavod, katastar nepokretnosti, decentralizovane jedinice	Vodi evidenciju o ostvarenim stvarnim spravima na nepokretnostima i svim promenama. Dostavlja zvanične informacije o svim nepokretnostima , uključujući zemljište i objekte Dostavlja informaciju o imaocima prava na nepokretnostima. Dostavlja informacije o držaocima nepokretnostima Vrši zabeležbe započete eksproprijacije. Upisuje promene titular na nepokretnostima nakon okončanja eksproprijacije.
Nadležni osnovni sudovi	Određuju naknadu za ekspropisanu nepokretnost slučaju da se pred organom uprave ne postigne sporazum o naknadi .

2.5 Institucionalni aranžman, kapacitet i tim za implementaciju Projekta

Koridori Srbije d.o.o. će realizovati Projekat u ime Republike Srbije koja će biti Zajmoprimac i potpisnik ugovora o zajmu sa IFI. Koridori Srbije d.o.o. su odgovorni za implementaciju Socijalnih politika EBRD-a i EIB-a tokom faze planiranja i izgradnje. PERS će i dalje vršiti ulogu Korisnika eksproprijacije i upravljanju samim pravnim procesom eksproprijacije, kao i isplatu nadoknade po tom postupku, pratiti proces raseljavanja i rehabilitacije osoba pod uticajem Projekta.

Koridori Srbije d.o.o. imaju dobro struktuiranu organizaciju koja implementira IFI podržane projekte od 2009. godine. Kompanija trenutno ima 124 zaposlenih sa jasno definisanim ulogama unutar strukture. Odeljenje za raseljavanje u okviru pravnog odeljenja zapošljava više od 15 stručnjaka koji su iskusni u procesu kupovine i raseljavanja u skladu sa dobrom praksom i zahtevima IFI-a, angažovanju zainteresovanih institucija i izbegavanju sporova. Pojedinačne odgovornosti unutar samog odeljenja biće dodeljene i uključene u buduće organizacione šeme. Pravno odjeljenje će biti odgovorno za nadgledanje poštovanja obaveza i usaglašenosti prema međunarodnim finansijskim institucijam

- 6 In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IFP4) - TA2012054 R0 WBF
Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP

3 Metodologija i pristup

3.1 Metodologija i pristup proceni uticaja Projekta na društveno okruženje

Studija o proceni uticaja na društvo (SIA) kao komplementarna Studiji procene uticaja na životnu sredinu (EIA) je sistematski proces koji identifikuje i procenjuje potencijalne efekte na socioekonomsko okruženje kao posledica razvojnog procesa projekta. Kao planski document, SIA teži da osigura da socijalni uticaji u toku čitavog projektnog ciklusa budu anticipirani i uzeti u obzir. Ona služi i kao mehanizam procene rizika kojim se dozvoljava ustanovljenje vlasništva, do određenog stepena, nad Projektom na taj način smanjujući ili sprečavajući negativne uticaje na društvo. SIA se koristi lokalnim znanjem i stavlja u upotrebu učešće zainteresovanih strana kako bi analizirala zabrinutosti ljudi koji su receptori uticaja. Ona uključuje zainteresovane strane u procenu socijalnih uticaja, analizu alternativa, monitoring planiranih intervencija. Dalje pomaže sveukupnom upravljanju, naročito upravljanju budućim ugovorima o izvođenju radova u smislu cene, vremena i budžeta. Što se bolje procene uticaji i odrede adekvatne mere ublažavanja kako bi se upravljalo rizikom, obezbede i procene sredstva za date mere, to će manje nepredvidljivih okolnosti nastajati kojom se remete faze, rok i dinamika Projekta. Nadalje pomaže nastajanju dodatnih troškova jednom kada implementacija otpočne. Ovaj mehanizam zajedno sa ostalim dokumentima koji zajedno čine ESIA, naročito Okvir Politike Raseljavanja (RPF) i plan Uključivanja zainteresovanih stranica za cilj da pribavi i zadrži društvenu dozvolu za implementaciju, koja je značajan kooliko i bilo koja druga dozvola, ponekad čak i značajnija i u direktnj je vezi za najboljom procenom na koji način Projekat može uticati na zajednicu gledano kroz društvenu prizmu.

3.1.1 Metodologija i cilj prikupljanja polaznih podataka

Glavni cilj utvrđivanja baznih društvenih podataka jeste određivanje osnove spram koje će se meriti promene i oceniti uticaji u smislu ključnih osetljivih tačaka i potencijalnih ograničenja tokom izgradnje i upotrebe autoputa. Osnove se odnose na set izabranih indikatora kojih se mere na početku projekta i koriste se kako bi se zabeležile promene tokom vremena. Osnove, zajedno sa drugim vrednostima, postaju referentna tačka, sa kojima se vrši upoređenje budućih stanja.

Društvena osnova za ovaj Projekat, stvorena je kao potreba da se upotpuni slika socijalnog okruženja što je potpunije moguće i sagleda svaki relevantni aspect. Objasnjeno sa nešto više detalja, osnova je pripremljena kako bi se:

- Razumeo socioekonomski kontekst područja koji je predmet studije;
- Informisala procena uticaja primenjenim i adekvatnim podacima kako bi se predvidelo i objasnio potencijalni utocaj Projekta kao i ustanovile mere ublažavanja; i

- Razumela očekivanja i zabrinutosti zajednica koje su potencijalno pod uticajem Projekta.

Kombinacijom primarnih i sekundarnih, kvalitativnih i kvantitativnih podataka koji su dobijeni različitim metodama, postignuti su uslovi koji prethode gore navedenim ciljevima.

Sekundarni i kvantitativni podaci su bili na raspolaganju kroz veliki broj izvora, uglavnom razdvojeni prema kategorijama od značaja za ovu studiju. U slučajevima gde takvi podaci nisu bili dostupni, ili detalji o pojedinim kategorijama nedovoljni, dodatni metodi prikupljanja podataka su primenjivani, poput razgovora sa relevantnim osobama, razgovora u fokus grupama i popunjavanjem upitnika.

Prikupljanje primarnih podataka osmišljeno je na način da iskoristi i nadoveže se na već stečeno znanje kako bi se relevantni problemi ocenili detaljnije i kako bi se upotpunile informacije koje su nedostajale u sekundarnim izvorima. Kako bi bio prihvatljiv, način prikupljanja podataka uzimao je u obzir potrebe projekta, kulturu i lokalne običaje.

Stoga je rad na terenu uključivao i razgovore u kokus grupama, razgovore sa ključnim pružaocima informacija, obzervacije na terenu, umesto individualnih anketa domaćinstava, koje uz ovoj fazi ne bi mogle snabdeti studiju relevantnim podacima. Detaljne ankete domaćinstava, zajedno sa dubinskom analizom socioekonomskih uslova za lica pogođena projektom kroz pribavljanje zemljišta i raseljavanje, gubitak zemljišta, gubitak smeštaja, izvora prihoda pokretne i nepokretne imovine biće deo Akcionog Plana Raseljavanja kako je to objašnjeno u RPF koji se primenjuje za ovaj Projekat. Socijalna anketa će biti dopunjena popisom imovine koja će pružiti potpuni inventar kako u smislu broja pogođenih sopstvenika tako i potpunog uticaja na imovinu kako bi se na pravilan način administrirali paketi nakanade i rehabilitacije a sve prema matrici prava koja je utvrđena RPF-om. Obim i sadržaj RAP-a detaljno je takođe predviđen RPF-om.

Razgovori u fokus grupama održani su kako bi se obradile teme specifične za Projekat kao kako bi se omogućili razgovori osebnih problema posebnih grupa na koje je ukazano.

Razgovori sa ključnim pružaocima informacija su i bogat izvor informacija na teme o kojima je podatak bilo nemoguće pribaviti na drugačiji način ili čije je razumevanje nije bilo moguće bez oslanjanja na lokalni kontekst.

Upitnici sastavljeni tako da predstavljaju kombinaciju stava i objašnjenja korišćeni su kako bi se prikupio i vrednovao stav i mišljenje lokalnih zajednica i dodatno verifikovala inicijalna brza procena.

3.1.2 Ocena raspoloživih sekundarnih podataka

Pronađeno je dovoljno dokaza koji ukazuju da društvena osnova i čak i skrining potencijalnih uticaja može biti ocenjen sa kredibilnom tačnošću iz raspoloživih sekundarnih podataka uz primenu eksterne revizije podataka. Kako je već rečeno,

Studija je pripremljena kroz kombinaciju ispitivanja postojećih podataka i kvalitativnih istražnih metoda koji su dopunili primarne podatke omogućavajući puno razumevanje lokalnog konteksta, dinamiku lokalne zajednice i tako predvidi i proceni potencijalne prekinde ili poremećaj lokalnih aktivnosti, društvenih mreža, kulture, izvora prihoda, infrastrukture, uslova stanovanja i poslovanja, životne okoline, sistemi ekoservisa, zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba, i sloboda kako bi se postigli njihovi osnovni ciljevi. Elementi koji čine ljudsko blagostanje uopšteno govoreći su prikazani na **Error! Reference source not found.** u nastavku

Shema 2 Peoples wellbeing matrix

Ocena raspoloživih podataka uključila je i vježbu mapiranja kako bi se potvrdile lokacije naselja u okviru predela pod uticajem, mreža lokalnih puteva, mreža za prenos električne energije, objekata koji mogu biti pod uticajem Projekta, lokalne linije javnog prevoza koje se često koriste, putanje dnevnih putovanja ka i od škole i predškolskih ustanova, kako bi sprečila moguća kolizija sa radovima, lokacije košnica, vinograda, plantaža višanja itd.

Projektni zadatak sam po sebi nije imao zahteve za sprovođenju procene uticaja na zdravlje. Međutim, polazni referentni podaci kao i uticaji jednako pozitivni i negativni, uzeti su u obzir kako bi se identifikovao potencijalni rizici na javno zdravlje kroz direktne i nenamerne uticaje Projekta. Ovaj uticaj je uopšteno procenjen kroz insititut pristupa zdravstvenim ustanovama i uslugama i uzimajući u obzir bezbednost i zdravlje zajednice.

Značajni obim sekundarnih podataka je bio na raspolaganju, uključujući i javno dostupne dokumente, mape, digitalne fotografije, obzervacije, izveštaji sa javnih

konsultacija, sastanaka lokalnih zajednica, intervju sa ključnim nosiocima informacija, i drugih mehanizama kako bi se stvorila slika polaznih uslova socioekonomskog okruženja predela pod uticajem

Polazni opis u vezi sa postojećim naseljima u toj oblasti korišćen je zajedno sa opisom projekta kako bi se identifikovali uticaji i procenio njihov značaj. Za identifikovane štetne uticaje razvijene su relevantne mere ublažavanja i praćenja.

Demografski podaci, kao i podaci o ekonomiji i izvoru prihoda na nivou dve opštine pod uticajem Projekta, Merošina i Prokuplje, adekvatno oslikavaju opisuju socio-ekonomsku situaciju, društvenu dinamiku svih naselja u opštinama uključujući i naselja pod direktnim uticajem Projekta.

Opština Merošina je ujednačene demografske strukture, sastoji se od manjeg broja ruralnih naselja, bez značajnije razvijenog urbanog jezgra što čini socio-ekonomski profil kroz ta naselja ujednačen. Naselja koja su pod direktnim uticajem projekta su: Balajnac, Gradiste, Aleksandrovo, Brest, Merošina, Rožina, Baličevac, Jug Bogdanovac, Arbanašce i dr čine gotovo više od 50% ukupnog broja stanovnika na nivou opštine pa su toga podaci koji su prijavljeni reprezentativni i od značaja za razumevanje socio-ekonomskog uticaja.

Iako je Prokuplje nešto veće od svog suseda Merošine, i podeljeno na urbani i ruralni deo, sekundarni podaci pružaju raščlanjene pokazatelje za urbani i ruralni deo po svakoj od kategorija koja je od značaja za procenu uticaja

Prikupljanje posebnih podataka u delu društvenih osnova za svaki od gore navedenih naselja bi dalo gotov jednake podatke u poređenju sa opštinskim prosekom i ne bi značajno doprinelo kvalitetu podataka niti dalo drugačije rezultate.

3.1.3 Verifikacija putem posete terenu i kvalitativni podaci

Kako bi se dopunili sekundarni podaci diskusije u fokus grupama, razgovori sa ključnim nosiocima informacija i strukturno osmišljeni upitnici su korišćeni za prikupljanje primarnih podataka i istraživanje mišljenja ključnih zainteresovanih grupa (videti Tabelu 1). Dodatno, u opštem uključanju zainteresovanih strana održane su javne konsultacije kako bi se obelodanile informacije položaju trase, planiranim aranžmanima za implementaciju, i prikupili komentari i zabrinutosti na pojedine ili sve planirane aktivnosti.

Fokus grupe su odabrane i strukturisane na osnovu procene konsultanta i vođene poznavanjem lokalnog konteksta koji su dostavili ključni nosioci informacija iz obe opštine Prokuplje i Merošina. Diskusija u fokus grupa usmerena je na davanje mišljenja i svesti o projektnim aktivnostima, pozitivnim i negativnim aspektima izgradnje, mogućnost demografske revitalizacije depopulisanih područja, povećanog pristupa obrazovanju i ekonomskom rastu kao i uticaju izgradnje i eksploatacije puta na poboljšanje kvaliteta života, poljoprivrede itd.

Tabela 2: Sažeti prikaz primarnih podataka i zainteresovanih strana

Alat	Vreme i mesto	Zainteresovane grupe	Broj prisutnih	Razlog
Anketni upitnik	September 26, 2016	Lokalno stanovništvo	18	Razgovor o planiranim i tekućim ekspanzijama zajednica u blizini autoputa;
	November 24, 2016		22	Razgovor sa prisustnim ugroženim grupama, etničke grupe, religija itd.; Razgovor o zapošljavanju i ekonomskom razvoju na tom području; Prikupljanje informacije o životu i lokalnoj ekonomiji sa posebnim osvrtom na koridor od 1 km; Razgovor o uticajima vezanim za projekat; Diskusija o odgovarajućim merama ublažavanja
Anketni upitnik	November 28, 2016 Merošina	Lokalno stanovništvo	50	Razgovor o planiranim i tekućim ekspanzijama zajednica u blizini autoputa; Razgovor sa prisustnim ugroženim grupama, etničke grupe, religija itd.; Razgovor o zapošljavanju i ekonomskom razvoju na tom području; Prikupljanje informacije o životu i lokalnoj ekonomiji sa posebnim osvrtom na koridor od 1 km; Razgovor o uticajima vezanim za projekat; Diskusija o odgovarajućim merama ublažavanja
Focus Group discussions	PROKUPLJE			
	December 15, 2016	Ovlašćeni predstavnici / direktori svih osnovnih škola u Prokuplju	4	Razgovor o trenutnim lokacijama škola, Mapiranje udaljenih škola, Diskusija o trasi prevoza dece u škole i mere ublažavanja.
	December 15, 2016	Ovlašćeni predstavnici predškolskih ustanova	1	Razgovor o trenutnim lokacijama predškolskih ustanova, Mapiranje udaljenih ustanova, Diskusija o trasi prevoza dece u objekte predškolskih ustanova i i mere ublažavanja
	December 15, 2016	Ovlašćeni predstavnici srednjih škola (gimnazija i poqoprivredne škole	3	Razgovor o trenutnim lokacijama srednjoškolskih ustanova, Mapiranje udaljenih ustanova, Diskusija o trasi prevoza dece u objekte srednjoškolskih ustanova i i mere ublažavanja
	December 15, 2016	Predsednik sindikata obrazovanja	1	Uopštene teme vezane za pristup obrazovanju u vezi sa izgradnjom autoputa
	December 15, 2016	Proizvođači višanja i veletgovci	13	Razgovori o sistemima i pitanjima korišćenja vode; Razgovor o vrstama i proizvodnji useva, sezonskim, tehnikama, stočarstvu, ovčarstvu itd.; Razgovarajte o značaju poljoprivrede (proizvodnja višnje) i poljoprivrednih aktivnosti za život; Razgovori o poljoprivredi i poljoprivrednim praksama u toj oblasti, tipu zemljišnih prava, poljoprivrednim metodama, sporima i

Alat	Vreme i mesto	Zainteresovane grupe	Broj prisutnih	Razlog
				razvojnim planovima i projektima; Razgovori o svim uticajima koji se odnose na projekat na lokalna preduzeća; Razgovarajte o odgovarajućim merama ublažavanja.
	December 15, 2016	Predstavnici najvećih preduzeća i poslodavaca u toj oblasti "Leoni wiring system" "Hissar" "Prokupac"	4	Razgovori o razvojnim mogućnostima izgradnji autoputa. Razgovori radi razumevanja svakodnevne poslove i rutinu poslovanja, uključujući prevoz robe, proizvoda, osnovnih sirovina i gotovih proizvoda, kao i razumevanje dnevnih putnih pravaca zaposlenih i njihovih transportnih linija i raspored putovanja
	December 15, 2016	Žene iz udruženja invalida rada	2	Razgovori o pristupu obukama i mogućnostima zapošljavanja; Razgovori o rodnom pitanju; pristupu, dostupnosti i kvalitetu zdravstvene zaštite; o trenutnim pitanjima; kako projekat može da utiče na žene i decu; o odgovarajućim merama ublažavanja i svim drugim pitanjima.
	December 15, 2016	Muškarci iz udruženja invalida rada	2	Razumeti da li će izgradnja uticati na osobe sa invaliditetom drugačije i da li utiču na posebne objekte koji isključivo koristi ova ranjiva grupa
	December 15, 2016	Predstavnici (predsednik i sekretar) romske NVO	2	Diskutujte o pitanjima sa kojima se suočavaju Romi. Razgovori o tačnoj lokaciji romskih naselja; o mogućnostima zapošljavanja romske populacije, o inkluzivnim pristupima i podršci u prevenciji seksualno prenosivih bolesti i prevenciji HIV-a u vezi sa prilivom radnika
	December 15, 2016	Udruženje penzionera	5	Razgovori o pitanjima sa kojima se susrela starija populacija u projektnom području; o pristupu, dostupnosti i kvalitetu zdravstvene zaštite; o uticajima vezanim za projekat i o potencijalnim merama ublažavanja.
	December, 15 2016	Žene	3	Razgovori o pristupu obukama i mogućnostima zapošljavanja; o rodnom pitanju; o pristupu, dostupnosti i kvalitetu zdravstvene zaštite; o trenutnim pitanjima i kako projekat može da utiče na žene i decu; o odgovarajućim merama ublažavanja i svim drugim pitanjima.
Focus Group discussions	MEROSINA			
	January 24, 2017	Predsednik Udruženja Roma	1	Diskutujte o pitanjima sa kojima se suočavaju Romi. Razgovori o tačnoj lokaciji romskih naselja; o mogućnostima zapošljavanja

Alat	Vreme i mesto	Zainteresovane grupe	Broj prisutnih	Razlog
				romske populacije, o inkluzivnim pristupima i podršci u prevenciji seksualno prenosivih bolesti i prevenciji HIV-a u vezi sa prilivom radnika
	January 24, 2017	PEnzioneri	8	Razgovori o potencijanim uticajima na vulnerabilne grupe
	January 24, 2017	Komunalna preuzeća	5	Razgovori o potencijalnim uticajima i prekidu u snabdevanju
	January 24, 2017	Udruženje Crvenog krsta	2	Razumevanje aktivnosti i podrške koja se pruža ranjivim članovima društva
	January 24, 2017	Proizvođači višanja i drugog voća	5	Razgovori o uticaju na voće i pitanja o produktivnosti
	January 24, 2017	Poljoprivrednici	5	Razgovori o uticaju na poljoprivredno zemljište, razumevanje lokacije pristupnih ruta i puteva
	January 24, 2017	Predsednik udruženja pčelara	1	Razgovor i razumevanje lokacija košnica i vreme vrcanja meda
	January 24, 2017	Žene	10	Razgovori o pristupu obukama i mogućnostima zapošljavanja; Razgovori o rodnom pitanju; pristupu, dostupnosti i kvalitetu zdravstvene zaštite; o trenutnim pitanjima; kako projekat može da utiče na žene i decu; o odgovarajućim merama ublažavanja i svim drugim pitanjima.
	January 24, 2017	PRedstavnici firme "ERGOMADE"	4	Razgovor o napretku razvoja poslovnog kompleksa i mogućih kolizija sa izgradnjom autoputa.
Key informants interviews	January 24, 2017	Predstavnici škola i predškolskih ustanova	6	Razgovor o trenutnim lokacijama škola, mapiranju udaljenih škola, rutama prevoza dece i merama ublažavanja
	August 22, 2016	Predstavnici Opštine Prokuplje	4	Razgovori o pripremama za sastanke
	September 15, 2016	Predstavnici Opštine Merošina	3	Razgovori o alternativama trase
	October 10, 2016	PRedsatvnici opštine Merošina	2	Diskusije o raspoloživoj radnoj snazi i mogućem prikupljanju podataka
	November 23, 24, 28 2016	Predstavnici Opštine Prokuplje	4	Diskusije o pripremi sastanka angažovanih aktera. Distribucija plakata i brošura za objavljivanje
	December 8, 27 2016	Predstavnici opštine Merošina	3	Discussions about stakeholder Diskusije o pripremi sastanka angažovanih aktera. Distribucija plakata i brošura za objavljivanje
	January 13, 2017	Predsednik udruženja pčelara	1	Razgovori o pokaciji košnica i uticaj na njih tokom izgradnje i nmerama ublažavanja

2.

3.1.4 Metodologija procene uticaja

Ovaj izveštaj je sledio princip pitanja i odgovora kako bi procenio uticaj na socio-ekonomsko okruženje. U suštini, četiri pitanja,. Prikazana u tabeli ispod su upotrebljena kako bi se identifikovao, predvideo, ocenio, ublažio i identifikovao preostali uticaj na ljude.

---

² The 25 km radius was applied for assessment of impact to local transportation routes and access to education

Table 3: Matrica pitanja

Šta će se dogoditi sa zajednicom i pojedincima kao posledica potencijalnih uticaja koji se mogu pripisati Projektu?
Koliko je značajna ili važna ova promena ?
Ukoliko je promena značajna šta se može povodom toga učiniti?
Nakon što se primene gore naveden mere ublažavanja pitanje je da li i dalje imamo presotale uticaje i kako njih dalje možemo ublažiti ?

U slučaju kada mere ublažavanja za sobom ostave ostatke uticaja može se uzeti u obzir ponovna ocena i istražiti dalje nove mere ublažavanja. Ovaj process bi trebalo ponavljati do krajnjih tehničkih i troškovno isplativih mogućnosti u kontekstu ovog Projekta ili sve dok uticaji ne postanu tako mali da postaju prihvatljivi.

Slika u nastavku oslikava proces.

Shema 3 Proces procene uticaja

3.1.5 Vrste uticaja

Prilikom određivanja vrste uticaja izveštaj se vodio sledećim indikatorima:

- Priroda uticaja: Identifikacija kakvu vrstu promena će uticaj doneti, da li su promene poboljšanje ili pogoršanje osnovnih uslova. U ovom smislu se dele na : Pozitivne i negativne.
- Prostorna dimenzija i geografski obuhvat uticaja . Ovde se uzima u obzir proporcija zajednica koje su pod potencijalnim uticajem. Po ovjome se uticaji dele na Regionalne i lokalne.
- Vremenska dimenzija socijalnog uticaja je vreme tokom kojeg se uticaj oseća što može biti: jednokratni, kratkoročni, dugoročni i i trajni uticaj.

- Snaga socijalnog uticaja je nivo promene koje domaćinstvo ili zajednica i oseća . U ovom smislu uticaji mogu biti: Veliki, umereni mali, zanemarljivi i bez uticaja.

Procena je jednaka za pozitivne i negativne uticaje što znači da se oni filtriraju kroz sve gore navedene kategorije kako bi se stiglo do adekvatnih procena i mera ublažavanja..

3.1.6 Ocena značaja uticaja

Značaj društvenih uticaja se procenjuje uzimajući u obzir snagu uticaja i ugroženost receptora, kao i sve druge gore navedene dimenzije. Kako bi se procenio značaj uticaja, procenjuje se kako se on odražava unutar lokalnog okruženja i spram lokalnog stanovništva.

Positivni i negativni uticaji su ocenjivani slično, gde ocenom “pozitivan”, “zanemarljiv”, “mali”, “umeren” i “najveći” predstavljau dobrobiti koje se donose socioekonomskom okruženju.

Table 4 Designating ratings for Social Impacts

PRIRODA UTICAJA NEGATIVNI/POSITIVNI						
			Osetljivost receptora			
			Niska: Minimalna ranjivost, posleđično sa visokim kapacitetom adaptacije na promene koje donosi Projekat.	Umerena: Samo malo osetljivih mesta, ali i dalje visok kapacitet da se bar u jednom delu adptiraju na promene .	Viskoka: : Ranjivost dubokosežna ili u nekoliko nivoa koja sprečava mogućnost privikavanja na promene koje donosi Projekat	
Snaga uticaja	Zanemarljiva	Promene ostaju u okviru uobičajenih na nivou domaćinstva ili zajednice .	Zanemarljiv	Zanemarljiv	Zanemarljiv	
	Manja	Prepoznatljiva razlika od osnovnih uslova. Tendencija je da je uticaj lokalni, retkost i utiče na mali procenat receptora i kratkog trajanja.	Zanemarljiv	Manji	Umeren	
	Umerena	asno očigledna razlika od osnovnih uslova. Tendencija je da uticaj utiče na značajnu oblast ili broj ljudi i / ili je umerenog trajanje. Frekvencija može biti povremena i uticaj može biti regionalni po veličini	Manji	Umeren	Najveći	
	Najveća	Promena dominira nad osnovnim uslovima. Utiče na najveću površinu ili populaciju u oblasti uticaja i / ili na snazi je tokom mnogo godina. Uticaj se može često iskusiti i na nacionalnom nivou	Umeren	Najveći	Najveći	
Prostorna dimenzija	Lokalna	Promena ima definisanu prostornu formu i ograničena je samo na oblast uticaja projekta ³	Temporalna vremenska dimenzija	Privremena	Ograničenog trajanja uključujući jednokratne događaje	

³ Područje uticaja koji je definisan za ovu procjenu društvenog uticaja

	Regionalna	Promene koje utiču na širu administrativnu oblast, tj. geografsku regiju
Verovatnoća nastupanja	Veoma malo verovatno	Veoma Malo verovatni su uticaji sa sa procenom manje od 1% šanse za nastanak uticaja
	Malo verovatno	Malo verovatni su uticaji sa sa procenom manje od 1% do 50% šanse za nastanak uticaja
	Vrlo verovatno	Vrlo verovatno su uticaji sa procenom šansi između 50% do 99% za nastanak uticaja
	Izvestan	Izvesni su oni uticaji čija procena šanse nastupanja je 99%

Kratko ročna	Promene koje utiču na polazne uslove u trajanju od nekoliko dana do nekoliko nedelja.
Dugoročna	Promene koje utiču na polazne uslove duže vreme
Trajna	Promene koje nepovratno utiču na populaciju zauvek ili u veoma dugom vremenskom period

4 Osnovi društveno-ekonomskih uslova - Istorijski i politički pregled

4.1 Istorijski pregled

Nakon što su se između VI i IX veka Sloveni doselili na Balkansko poluostrvo, Srbi su osnovali nekoliko država tokom ranog Srednje veka (od IX do XI veka) koje su konačno ujedinjene pod dinastijom Nemanjića u prvoj polovini XII veka. Srpska država postala je kraljevstvo kojim je vladao kralj Stefan Prvovenčani ("Prvovenčani" - venčan sa krunom) od 1217. godine, a dostigla je svoj vrhunac tokom vladavine cara Dušana Nemanjića, kog je za cara proglasila autokefalna Srpska Pravoslavna crkva 1346. godine. Nakon više poraza na bojnopolju, srpsku državu aneksiralo je Otomansko carstvo. Sa uporištem u današnjoj Vojvodini, Austrijsko carstvo započelo je svoju ekspanziju ka Centralnoj Srbiji tokom XVII veka. Početkom XIX veka dve srpske revolucije dovele su do konačne nezavisnosti i stvaranja građanske i moderne srpske kraljevine. Nakon katastrofalnog broja žrtava u Prvom svetskom ratu, ali i likvidacije dva velika, obližnja carstva - Otomanskog i Austro-Ugarskog, Srbija se ujedinila u državu Jugoslaviju sa drugom narodima Južnih Slovena. Jugoslavija je postala socijalistička republika nakon komunističke revolucije podignute tokom Drugog svetskog rata. Zajednička država Južnih Slovena postojala je do dezintegracije 90-tih godina dvadesetog veka. Pre konačne i pune nezavisnosti Republike Srbije, Srbija je formirala savez sa Crnom Gorom 1992. godine, koji se raspao 2006. godine.

4.1.1 O regionu jugoistočne Srbije

Ova regija je poznata kao kolevka "Vinčanske kulture". Arheološko nalazište u Pločniku, blizu grada Prokuplja mesto je prvog poznatog metalurškog centra u svetu nastalo između 5500. i 4600. godine p.n.e. Naselje u Pločniku je jedno od najznačajnijih arheoloških ostataka iz tog vremenskog perioda u svetu.

Grad Niš (Naissus) je istorijski centar ovog regiona još iz vremena Rimskog carstva. Deo carstva od osvajanja Oktavijana Avgusta postao je centar provincije Rimskog carstva Moesia Superior. Niš je rodno mesto rimskog cara Konstantina Velikog (vladao od 306. to 337. godine n.e.) koji je bio prvi rimski car koji je prihvatio hrišćanstvo. Ova regija postaje deo Istočnog rimskog carstva (Vizantije) nakon podele 395. godine n.e. Nakon propasti Zapadnog rimskog carstva, Vizantijsko carstvo imalo je najveći uticaj na ovaj granični region u koji su često upadala varvarska plemena: Skiti, Goti, Avari, Sloveni i Anti. Ova oblast postaje deo srpske države od IX veka.

Južna srpska oblast bila je poprište više bitaka tokom otomanskog osvajanja Balkana u XIV veku. Jedna od većih bitaka između srpskih snaga predvođenih knezom Lazarom Hrebljanovićem i osvajачke otomanske vojske sultana Murata I odigrala se upravo u Pločniku, u blizini grada Prokuplja negde između 1385. i

1387. godine. Ova oblast je (zajedno sa celokupnom srpskom državom) postala deo Otomanskog carstva nakon poraza u Boju na Kosovu 15. juna 1389.

Nakon Drugog srpskog ustanka 1815. godine, Srbija je započela borbu koja je dovela preko dobijanja statusa vazalne države (1830) dovela do međunarodno priznate nezavisne države 1878. godine. Jugoistočna oblast bila je deo ovog procesa još od 1830. godine, pošto je Otomansko carstvo priznalo ovu teritoriju kao deo novosnovane srpske kneževine.

4.2 Moderni politički kontekst

4.2.1 Nacionalni nivo

Srbija je parlamentarna republika, sa podelom vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast. Skupština Republike Srbije je jednodomno predstavničko telo, nosilac najviše ustavne i zakonodavne vlasti u Republici Srbiji. Skupština Republike Srbije (između ostalog): donosi i menja Ustav Republike Srbije, ratifikuje međunarodne sporazume i ugovore za koje je obaveza ratifikacije predviđena zakonom, donosi zakone i druga opšta akta iz nadležnosti Republike, usvaja Prostorni plan, usvaja Budžet Republike Srbije, Završni račun na kraju fiskalne godine itd.

Predsednik Republike Srbije je šef države izabran na opštim izborima na mandat od pet godina, čije su nadležnosti uglavnom ceremonijalnog karaktera u skladu sa prirodom parlamentarnog državnog uređenja. Vlada Republike Srbije je najvažnije telo izvršne vlasti i sastoj se od premijera i resornih ministara. U nadležnosti vlade nalazi se priprema i predlaganje zakona i budžeta, razrada zakona radi primene, vođenje spoljne i unutrašnje politike.

Srpski pravosudni sistem organizovan je na tri nivoa, sastoji se od Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije kao suda vanrednih pravnih lekova, apelacionih sudova kao sudova drugog stepena i osnovnih i viših sudova kao sudova opšte nadležnosti u prvom stepenu. Vrhovni kasacioni sud je najviši sud Republike Srbije. Počeo je sa radom 1. januara 2010. godine kada je nakon donošenja Zakona o uređenju sudova ("Službeni glasnik RS", br. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - dr. zakon, 78/2011 - dr. zakon, 101/2011, 101/2013, 106/2015, 40/2015 - dr. zakon, 13/2016 i 108/2016) kao deo reforme pravosudnog sistema promenjena organizacija i nadležnost sudova u Republici Srbiji. Početkom 2014. godine, stupanjem na snagu izmena i dopuna Zakona o uređenju sudova i Zakona o sedištim i područjima sudova i javnih tužilaštva utvrđena je nova organizacija i mreža sudova u Srbiji, sa kojom je Vrhovni kasacioni sud doživeo značajne promene u organizaciji i nadležnostima. Sudovi posebne namene su: Upravni sud, privredni sudovi (uključujući privredne apelacione sudove kao sudove drugog stepena) i prekršajni sudovi (uključujući više prekršajne sudove kao sudove drugog stepena).

Važeći Ustav Republike Srbije usvojen je 2006. godine tokom secesije Crne Gore i konačnog raspada države Srbije i Crne Gore, kojim je zamenjen prethodni koji je važio od 1990. godine. Usvojen je od strane republičke skupštine 30. septembra 2006. godine i potvrđen na opštem narodnom referendumu održanog 28. i 29. oktobra 2006. godine, i konačno je stupio na snagu 8. novembra 2006. godine.

4.3 Administrativna struktura lokalnih zajednica

Srbija je unitarna država. U skladu sa Zakonom o teritorijalnoj organizaciji osnovne jedinice lokalne zajednice čine 147 opština i 27 gradova. Organizovana su još 29 administrativna okruga i dve autonomne pokrajne⁴ sa značajnom autonomijom. Gradovi mogu biti podeljeni na gradske opštine u zavisnosti od veličine. Trenutno, ima šest gradova u Srbiji koji imaju gradske opštine: gradovi Beograd, Novi Sad, Niš, Kragujevac, Požarevac and Vranje podeljeni su na po nekoliko gradskih opština koje se dele na "gradske" i "prigradske".

Upravni okruzi nisu jedinice lokalne samouprave već su ustanovljeni kao decentralizovani državne administracije. Oni su formirani Uredbom vlade Republike Srbije koja određuje i sedište i prostornu nadležnost svakog pojedinog okruga. Svaki upravni okrug ima načelnika koji za svoj rad odgovara ministru zaduženom za resor državne administracije i lokalne samouprave koji ga i postavlja za period od četiri godine. Upravni okruzi imaju i Savete okruga koji koordiniraju pitanja okruga sa opštinama i gradovima na svojoj teritoriji⁵.

---

⁴ Izvor: "Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije"

⁵ Izvor: Zakon o državnoj upravi RS

TERITORIJALNA ORGANIZACIJA REPUBLIKE SRBIJE

Prema važećem Zakonu o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije iz 2007. godine i statističkim gradovima

— stanje 01.10.2010. godine

GRADOVI I GRADSKE OPŠTINE OBELEŽENE BROJEVIMA

GRAD BEGRAD	GRAD SARAJEVO
1 - Beograd	18 - Apatovac
2 - Vršac	19 - Pivovar
3 - Vukov	20 - Stanojevo
4 - Gornji	21 - Star Grad
5 - Zvezdara	22 - Strazari
6 - Zemun	GRAD NIS
7 - Ljubovica	23 - Mediana
8 - Madonovac	24 - Nikola Banja
9 - Novi Beograd	25 - Palilula
10 - Obrenovac	26 - Partizani
11 - Palilula	27 - Crveni Krst
12 - Rakovica	GRAD NOVI SADI
13 - Savelj Vrnac	28 - Novi Sad
14 - Sopot	29 - Petrovaradin
15 - Star Grad	GRAD POZAREVAC
16 - Surcin	30 - Kostolac
17 - Ljubovica	31 - Palenikovo

001 - Opština BEOGRAD KRAJOLICA

LEGENDA:

GRAD BEGRAD	GRAD BEGRAD
GRADOVI	GRADOVI
OPŠTINE	OPŠTINE
GRANICA OPŠTINSKOG OBLASTI	GRANICA OPŠTINSKOG OBLASTI
GRANICA GRADSKOG OBLASTI	GRANICA GRADSKOG OBLASTI
GRANICA GRADSKOG OBLASTI	GRANICA GRADSKOG OBLASTI

LEGENDA:

1	Grad Beograd
2	GRAD BEGRAD
3	GRAD BEGRAD
4	GRAD BEGRAD
5	GRAD BEGRAD
6	GRAD BEGRAD
7	GRAD BEGRAD
8	GRAD BEGRAD
9	GRAD BEGRAD
10	GRAD BEGRAD
11	GRAD BEGRAD
12	GRAD BEGRAD
13	GRAD BEGRAD
14	GRAD BEGRAD
15	GRAD BEGRAD
16	GRAD BEGRAD
17	GRAD BEGRAD
18	GRAD BEGRAD
19	GRAD BEGRAD
20	GRAD BEGRAD
21	GRAD BEGRAD
22	GRAD BEGRAD
23	GRAD BEGRAD
24	GRAD BEGRAD
25	GRAD BEGRAD
26	GRAD BEGRAD
27	GRAD BEGRAD
28	GRAD BEGRAD
29	GRAD BEGRAD
30	GRAD BEGRAD
31	GRAD BEGRAD
32	GRAD BEGRAD
33	GRAD BEGRAD
34	GRAD BEGRAD
35	GRAD BEGRAD
36	GRAD BEGRAD
37	GRAD BEGRAD
38	GRAD BEGRAD
39	GRAD BEGRAD
40	GRAD BEGRAD
41	GRAD BEGRAD
42	GRAD BEGRAD
43	GRAD BEGRAD
44	GRAD BEGRAD
45	GRAD BEGRAD
46	GRAD BEGRAD
47	GRAD BEGRAD
48	GRAD BEGRAD
49	GRAD BEGRAD
50	GRAD BEGRAD
51	GRAD BEGRAD
52	GRAD BEGRAD
53	GRAD BEGRAD
54	GRAD BEGRAD
55	GRAD BEGRAD
56	GRAD BEGRAD
57	GRAD BEGRAD
58	GRAD BEGRAD
59	GRAD BEGRAD
60	GRAD BEGRAD
61	GRAD BEGRAD
62	GRAD BEGRAD
63	GRAD BEGRAD
64	GRAD BEGRAD
65	GRAD BEGRAD
66	GRAD BEGRAD
67	GRAD BEGRAD
68	GRAD BEGRAD
69	GRAD BEGRAD
70	GRAD BEGRAD
71	GRAD BEGRAD
72	GRAD BEGRAD
73	GRAD BEGRAD
74	GRAD BEGRAD
75	GRAD BEGRAD
76	GRAD BEGRAD
77	GRAD BEGRAD
78	GRAD BEGRAD
79	GRAD BEGRAD
80	GRAD BEGRAD
81	GRAD BEGRAD
82	GRAD BEGRAD
83	GRAD BEGRAD
84	GRAD BEGRAD
85	GRAD BEGRAD
86	GRAD BEGRAD
87	GRAD BEGRAD
88	GRAD BEGRAD
89	GRAD BEGRAD
90	GRAD BEGRAD
91	GRAD BEGRAD
92	GRAD BEGRAD
93	GRAD BEGRAD
94	GRAD BEGRAD
95	GRAD BEGRAD
96	GRAD BEGRAD
97	GRAD BEGRAD
98	GRAD BEGRAD
99	GRAD BEGRAD
100	GRAD BEGRAD

autor: Vasiljević Vladimir, februar 2010. godine; Kragujevac
 info: vladimir_vasiljevic@yahoo.com
 vladimir18@nadlanja.com

Opštine su osnovne jedinice lokalne samouprave u Srbiji. Samoupravna vlast sastoji se od Skupštine opštine koja bira Predsednika opštine i Izvršni savet opštine. Odbornici Skupštine opštine biraju se na lokalnim izborima (koji se održavaju svake četiri godine). Često brojna opštinska administracija se upošljava kako bi se starala o zakonom predviđenim kompetencijama opština: izgradnja i održavanje lokalne infrastrukture za koje se često osnivaju javna preduzeća (vodovod, kanalizacija, čistoća, daljinsko grejanje, gasovod (ne i električna energija) lokalna mreža puteva, javni prevoz itd.); izdavanje građevinskih dozvola na javnom ili privatnom zemljištu, rušenje bespravno podignutih objekata, vođenje matičnih knjiga rođenih, venčanih i umrlih, nadgledanje socijalne službe i zaštitu, osnovnu zdravstvenu zaštitu, predškolsko obrazovanje itd.

Annex 1 SIA Draft Final v5 Serbian

4.3.1 Lokalni administrativni i politički kontekst

Opština Merošina je deo Nišavskog okruga čiji se centar nalazi u Nišu. Nišavski okrug je treći po broju stanovnika u Srbiji (nakon Beogradskog okruga i Južnobačkog okruga čije je deo grad Novi Sad). Opština Prokuplje je centar Topličkog okruga koji je najmanji okrug u Srbiji.

Nakon lokalnih izbora koji su održani 24. aprila 2016. godine, nove lokalne vlade u svim opštinama u Srbiji su izabrane. Skupština opštine Merošina sastoji se od 37 odbornika. Vladajuća koalicija koja je formirana sastoji se od 10 odbornika Srpske napredne stranke (SNS), 5 odbornika Socijalističke partije Srbije (SPS) i 5 odbornika grupe građana okupljenih oko partije Jedinostvena Srbija. Izabrana je Predsednica opštine Sanja Stajić is Srpske napredne stranke. Slična je situacija i u opštini Prokuplje. Skupština opštine Prokuplja sastoji se od 55 odbornika, od kojih je 30 is vladajuće Srpske napredne stranke (SNS) što im je omogućilo da većinu opštinskih funkcionera postave iz svojih redova. Predsednik opštine je Aleksandar Simonović. To ukazuje da političke partije koje drže vlast u opštinama Merošina i Prokuplje odgovaraju onima koje su na vlasti na republičkom nivou, a to je činjenica koja ne bi trebalo, ali može imati uticaja na pozitivan stav lokalne zajednice prema svakom projektu koji vodi republička Vlada, uključujući autoput Niš-Pločnik.

Shema 5 Nišavski i Toplički okruzi na mapi Srbije

Lokalni politički kontekst - informacije sa terena

Tokom terenskih poseta i sastancima sa zainteresovanim stranama, lokalni opozicioni lideri i odbornici zauzeli su negativan i kritički stav prema projektu u celini, zato pokušavajući da stvore, artikulišu i podignu nezadovoljstvo građana. Ovakvo ponašanje treba posmatrati kao uobičajenu političku praksu u Srbiji, u svim vremenima i na svim nivoima; to se događa svakom projektu kojeg vodi, ili čak samo podržava centralna ili lokalna vlast. Kao opšte pravilo prihvaćeno je da opozicija neće podržati takav projekat bez obzira na njegovu stvarnu vrednost, već će radije isticati i preuveličavati zabrinutost, plasirati dezinformacije i sl. sa namerom da time prošire svoj politički uticaj i stvore nezadovoljstvo kod građana.

5 Demografija

5.1 Stanovništvo i naselja

U januaru 2016, stanovništvo Srbije procenjeno je na 7.076.372, što nastavlja višegodišnji trend umanjenja od blizu pola procenata godišnje. Ovaj trend se potvrđuje kada se pogleda tabela ispod. Niska stopa novorođenih, sve starija populacija i emigracija neki su od osnovnih razloga.

Table 5 Trend kretanja stanovništva u Srbiji

	2011	2012	2013	2014	2015
	Stanovništvo	Stanovništvo	Stanovništvo	Stanovništvo	Stanovništvo
Stanovništvo Srbije					
Ukupan broj:	7236519	7201497	7166552	7131787	7095383
Stopa smanjenja:	-	0.48%	0.49%	0.49%	0.51%

Kada posmatramo gustinu naseljenosti, Srbija je jedna od najređe naseljenih zemalja u Evropi sa gustinom naseljenosti od 91-nog stanovnika na kvadratni kilometar⁷ (ali jedna od najgušće naseljena u regionu - višu gustinu imaju samo Slovenija i Albanija). Gustina naseljenosti opštine Prokuplje je 56.1 stanovnik po kvadratnom kilometru, a opštine Merošina 69,6 stanovnika po kvadratnom kilometru. Opština Prokuplje je jedna od najmanje naseljenih opština u Srbiji poredeći sa njenom površinom.

Nišavski okrug je treći po broju stanovnika u Srbiji sa 373.404⁸ stanovnika, što čini 5,1% ukupog broja stanovnika Srbije. Toplički okrug ima 90.600 stanovnika, što čini 1.2% nacionalne populacije.

⁷ Izvor: Republički zavod za statistiku; za 2016 godinu

⁸ Izvor - Republički zavod za statistiku - Brošura izdanje RZS-a: "Prvi rezultati popisa 2011. godine"

Table 6: Stanovništvo Prokuplja i Merošine sa značajnijim naseljima⁹

	Stanovništvo				Stanovništvo		
	Total	Muško	Žensko		Total	Muško	Žensko
Merošina				Prokuplje			
Stanovništvo	13968	7174	6794	Population	44419	22056	22363
Urbana sredina				Urbana sredina	27333	13442	13891
Ruralna sredina	13968	7174	6794	Ruralna sredina	17086	8614	8472
Merošina settlements above 200 inhabitants				Prokuplje settlements above 200 inhabitants			
Azbresnica	726	378	348	Prokuplje (city area)	27333	13442	13891
Aleksandrovo	409	211	198	Babin Potok	618	323	295
Arbanasce	513	263	250	Babotinac	242	121	121
Balajnac	1254	645	609	Bace	228	111	117
Baličevac	1141	587	554	Bela Voda	259	125	134
Batušinac	792	410	382	Beloljin	485	223	262
Biljeg	498	260	238	Berilje	738	371	367
Brest	547	288	259	Bresničić	237	111	126
Bučić	489	240	249	Velika Plana	506	235	271
Gornja Rasovača	218	117	101	Gornja Stražava	676	352	324
Gradište	559	280	279	Gornja Trnava	314	162	152
Devča	385	201	184	Donja Konjuša	246	119	127
Dešilovo	366	194	172	Donja Rečica	357	188	169
Donja Rasovača	536	286	250	Donja Stražava	799	422	377
Dudulajce	309	152	157	Donja Toponica	299	134	165
Jovanovac	492	273	219	Donja Trnava	1383	707	676
Jug Bogdanovac	493	258	235	Žitni Potok	484	242	242
Kovanluk	226	115	111	Klisurica	202	101	101
Kostadinovac	254	123	131	Mađere	261	145	116
Krajkovac	509	267	242	Mala Plana	558	286	272
Lepaja	600	303	297	Mikulovac	317	160	157
Merošina	905	451	454	Nova Božurna	227	118	109
Oblačina	447	210	237	Novo Selo	390	200	190
Padina	335	171	164	Petrovac	302	164	138
Rožina	692	353	339	Pločnik	120	57	63
Mramorsko Brdo	189	96	93	Potočić	420	220	200
				Reljinac	532	267	265
				Tulare	262	136	126
				Ćučkovac	278	148	130
				Džigolj	222	113	109

Kao što se vidi iz gornje tabele, opština Merošina nema područje koji se smatra urbanom sredinom; sva naselja u Merošini smatraju se ruralnim. Grad Prokuplje je jedino urbano naselje u opštini Prokuplje, sa preko 60% opštinske populacije.

⁹ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

Merošina sa populacijom od 13.968 spada u grupu malih opština, sa samo 0.19% od ukupnog stanovništva Srbije. Prokuplje sa 44.419 stanovnika (0.62% ukupnog broja) sedma najveća opština koja nema status grada. Projekcije stanovništva otkrivaju da ukoliko se sadašnji trendovi nastave, godine 2041. Merošina će imati 11.972 stanovnika (6.149 ženskih i 5.823 muških) što bi činilo smanjenje od skoro 15% u poređenju sa 2011. godinom, dok bi Prokuplje imalo 34.883 stanovnika (17.460 ženskih i 17.423 muških) što bi činilo umanjeње od 22%¹⁰.

Centar opštinske uprave opštine Merošina nalazi se u naselju Merošina, ali to nije i najveće naselje: naselja Baličevac i Balajnac su dva najveća sela u opštini.

Tabela 6 ne uključuje desetine manjih naselja u opštini Prokuplje čiji je broj stanovnika manji od 100, dok neka sela imaju manje i od 10 stanovnika.

U Srbiji postoji 2.487.886 domaćinstva, od čega 61% živi u urbanim naseljima, a 39% u ruralnim i "ostalim" naseljima¹¹.

Table 7 Domaćinstva po broju članova¹²

	Total	Sa 1 članom	Sa 2 člana	Sa 3 člana	Sa 4 člana	Sa 5 članova	Sa 6 ili više članova
SRBIJA							
Total							
Ukupno domaćinst.	2487886	555467	22.33%	638091	25.65%	476642	19.16%
						454127	18.25%
						197506	7.94%
						166053	6.67%
Urbana naselja							
Ukupno domaćinst	1533866	350052	22.82%	396450	25.85%	318151	20.74%
						295790	19.28%
						105726	6.89%
						67697	4.41%
Ostala naselja							
Ukupno domaćinst	954020	205415	21.53%	241641	25.33%	158491	16.61%
						158337	16.60%
						91780	9.62%
						98356	10.31%

Važno je zabeležiti da oko 5% od ukupnog broja domaćinstava otpada na tzv. složena domaćinstva koja se sastoje od dve ili više porodica. Pojava složenih domaćinstava češća je u ruralnim oblastima - skoro 8,5%.

Tabela 7. ispod pokazuje neke važne statističke podatke o domaćinstvima u opštinama Prokuplje i Merošina. Dodatno, kako bi se iskazali ključni statistički indikatori o domaćinstvima osetljivim na promene, poređeni su podaci iz više popisa stanovništva.

¹⁰ Projekcija RZS-a

¹¹ RZS koristi tzv. administrativno-pravni kriterijum: urbana naselja utvrđena su aktima lokalne uprave, druga naselja se smatraju "ostalim".

¹² Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

Table 8: Domaćinstva u Merošini and Prokuplju sa ključnim statističkim podacima¹³

	Domaćinstva	1 član	2 člana	3 člana	4 člana	5 članova	6 članova i više
Merošina							
Total	4046	717	957	576	580	481	735
	100%	17,7%	23,6%	14,2%	14,3%	11,8%	18,1%
Prokuplje							
Total	15119	3272	4075	2493	2807	1307	1165
	100%	21,6%	26,9%	16,4%	18,5%	8,6%	7,7%
Ključni statistički podaci (na osnovu poređenja na nivou regiona)		Domaćinstvo jedne porodice	Domaćinstvo samohrane majke	Domaćinstvo samohranog oca	Složeno domaćinstvo (dve ili više porodica)		Jednočlano domaćinstvo
		54.30%	8.03%	2.58%	11.86%		20.79%
Domaćinstva po osobi koja je registrovana kao nosilac domaćinstva		Muški nosioci domaćinstva	Ženski nosioci domaćinstva	Nosioci domaćinstva su starije osobe (60+)			
		73.19%	26.81%	34.26%			

Statistički podaci o domaćinstvima ističu neke značajna društvene indikatore i otkrivaju potencijalna osetljiva domaćinstva kojima se ovaj dokument posebno bavi.

Može se primetiti visok procenat domaćinstva sa 6 ili više članova u Merošini. Imajući na umu da Srbija doživljava stalan pad broja stanovnika, da se samo jedno od dva domaćinstva sastoji od jedne cele porodice i da statistički podaci pokazuju da se skoro 12% domaćinstva u regiji sastoji od dve ili više porodica; to nam govori da petina domaćinstava u Merošini pripadaju složenim, patrijarhalnim porodičnim zajednicama koje se sastoje od više porodica koja su karakteristična za ruralne, nerazvijene oblasti. Taj procenat je značajno niži u opštinu Prokuplje, koja je urabizovanija oblast.

Značajno je primetiti da je jedno od deset domaćinstava domaćinstvo sa samohranim roditeljem (8% samohranih majki i 2% samohranih očeva) koje se uvek imaju smatrati visoko osetljivim.

U tri od četiri slučaja muškarac je registrovan kao nosilac domaćinstva, dok jedna trećina od domaćinstava u kojima su žene registrovane kao nositeljke otpada na domaćinstva sa samohranim majkama, što jasno ukazuje na tradicionalnu, patrijarhalnu zajednicu. Muškarci predvode 80% porodičnih domaćinstava u regionu, istupaju u ime domaćinstva i porodična imovina je registrovana na njihovo ime. Nezavisno od modernih zakonskih rešenja koja štite jednakost polova i zajedničku svojinu supružnika, na ovu okolnost treba obratiti posebnu pažnju. Tokom svih terenskih ispitivanja organizovani su posebni intervjui i fokus grupe sa žemama iz domaćinstava zato što mnogi društveni uticaji pogađaju žene i majke iz domaćinstva na koje muškarci ne obraćaju pažnju. Svi od navedenih potencijalnih

¹³ Izvor - Republički zavod za statistiku, komparacija - <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

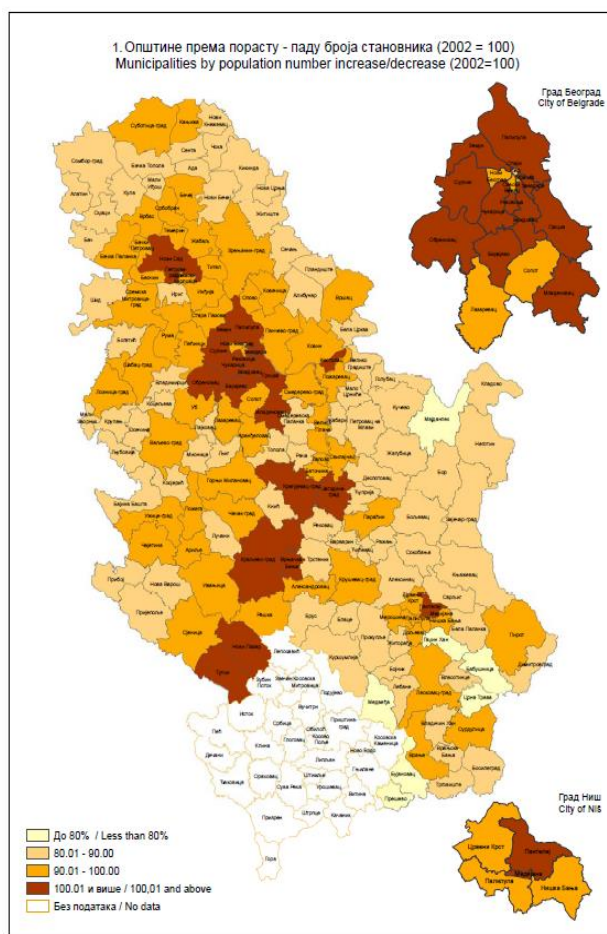
uticaja obrađeni su u odgovarajućim delovima ove analize društvenog uticaja u odgovarajućim poglavljima.

Važno je istaći još jedan statistički podatak - jedno od tri domaćinstva je predstavljeno starijom osobom. Zbog stalnog starenja stanovništva i emigracije mladih ljudi iz ruralnih u urbane delove, i u inostranstvo, mnogo domaćinstva u seoskim sredinama postala su tzv. "stara domaćinstva" koja su takođe izuzetno osetljiva na sve značajnije promene i na društvene uticaje Projekta, tako da smo i na njih obratili posebnu pažnju prilikom procene društvenog uticaja u ovom dokumentu.

5.2 Kretanje broja stanovnika i migracije

Srbija doživljava isto opadanje broja stanovnika kao i mnoge druge evropske zemlje. Stopa mortaliteta veća je od stope nataliteta i odliv posebno mladih ljudi je visok, tako da postoji stalan pad broja stanovnika.

Shema 6 Porast/opadanje broja stanovnika po opštinama¹⁴

12

Републички завод за статистику / Statistical Office of the Republic of Serbia

¹⁴ Izvor - Republički zavod za statistiku - Brošura izdanje RZS-a: "Prvi rezultati popisa 2011. godine"

Shema iznad otkriva opadajući trend broja stanovnika koji je između 2002. i 2012. godine (između dva popisa stanovnika) dostigao između 10% i 20% u zavisnosti od opštine. Ovaj trend se nije promenio tokom poslednjih godina. Ipak, neke opštine zabeležile su rast (prikazane u tamno crvenoj boji) broja stanovnika zbog unutrašnjih migracija. (grad Beograd, gradovi Niš, Novi Sad, Kragujevac, Jagodina, Kraljevo i Novi Pazar).

Table 9: Promene broja stanovnika u Merošini i Prokuplju, sa osvrtom na ključne starosne grupe i pol

	2011			2012			2013			2014			2015		
	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko
Merošina															
Total	13954	7164	6790	13848	7113	6735	13721	7059	6662	13594	7011	6583	13449	6953	6496
Promena (100% prethodna god.)				-0.76			-0.92			-0.93			-1.07		
godine 0-14	1975	996	979	1922	952	970	1890	942	948	1872	925	947	1845	910	935
Promena (100% prethodna god.)				-2.68			-1.66			-0.95			-1.44		
godine 35-69	6381	3398	2983	6339	3399	2940	6293	3370	2923	6256	3341	2915	6231	3326	2905
Promena (100% prethodna god.)				-0.66			-0.73			-0.59			-0.40		
godine 70+	2395	1068	1327	2414	1091	1323	2401	1082	1319	2385	1085	1300	2349	1087	1262
Promena (100% prethodna god.)				0.79			-0.54			-0.67			-1.51		
Prokuplje															
Total	44479	22069	22410	43986	21852	22134	43511	21605	21906	43021	21355	21666	42515	21131	21384
Promena (100% prethodna god.)				-1.11			-1.08			-1.13			-1.18		
godine 0-14	6733	3509	3224	6602	3432	3170	6489	3356	3133	6392	3270	3122	6312	3218	3094
Promena (100% prethodna god.)				-1.95			-1.71			-1.49			-1.25		
godine 35-69	20990	10459	10531	20801	10372	10429	20613	10290	10323	20468	10232	10236	20367	10198	10169
Promena (100% prethodna god.)				-0.90			-0.90			-0.70			-0.49		
godine 70+	5937	2451	3486	5904	2465	3439	5858	2433	3425	5788	2407	3381	5646	2357	3289
Promena (100% prethodna god.)				-0.56			-0.78			-1.19			-2.45		

- 34 In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IPF4) - TA2012054 R0 WBF
Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP

Tabela 8. pokazuje promene u broju stanovnika u opštinama Merošina i Prokuplje za period od 2011. do 2015. godine. Ona otkriva očekivan pad broja stanovnika koji je procentualno veći od nacionalnog proseka Srbije, kao i trend starenja stanovništva. U 2011. godini deca između 0-14 godina činila su 14.1% ukupne populacije u Merošini, a samo 13.7% u 2015. Slično tome, u Prokuplju deca iz iste grupe od 0-14 godine činila su 15, 1% ukupne populacije 2011. godine, a samo 14.8% u 2015. godini, što je izazvano niskom stopom nataliteta i emigracijom.

5.2.1 Emigracija

Problem emigracija mladih ljudi i tzv. "odliv mozgova" postao je jedan od najznačajnijih društvenih problema Srbije u drugoj polovini XX veka. Istorija emigracije počinje još za vreme osvajanja Otomanskog carstva, i nastavlja se u XX veku tokom Prvog svetskog rata, komunističke revolucije i ekonomske migracije tokom šesdesetih i sedemdesetih godina. Ovo je oduvek bilo vrlo značajno pitanje u Srbiji¹⁵.

Neke statistike ukazuju da je Srbija u 2011.¹⁶ godini imala 562 hiljade emigranata, godišta 15 godina i više koji žive u zemljama OECD-a (7.7% ukupne populacije Srba), od čega je 61 hiljada osoba sa visokim školskim obrazovanjem.

Ovaj broj postaje značajno veći kada se u statistiku uključe porodice koje u stranim zemljama žive više generacija, a još veći kada se uključe zemlje iz regiona: Hrvatska, Bosna, Slovenija, itd. i tada dostiže ukupan broj od 4,5 miliona (što bi značilo da jedna trećina Srba živi van Srbije), od čega su 1,5 milion srpski državljani, uključujući značajan broj držaoca dvostrukog državljanstva (Srbije i zemlje imigracije)¹⁷. Najveći broj srpske emigracije živi u Sjedinjenim Državama, gde ima oko 560,000 Srba, na drugom mestu je Nemačka sa 400,000 Srba, potom Austrija sa 190,000, i Kanada sa 180,000 Srba. Srpska emigracija u Francuskoj broji preko 100,000 ljudi, takođe u Švajcarskoj i Australiji. U Švedskoj ima 70,000 i 55.000 Ujedinjenom Kraljevstvu¹⁸.

RZS je na osnovu izjava članova porodice uzete prilikom popisa stanovnika 2011. godine objavio da je bilo 296,000 Srba koji su privremeno zaposleni u inostranstvu.

---

¹⁵ Treba primetiti da je pitanje emigracije u Srbiji "par excellence" političko pitanje, i da se usled toga metodologija raznih ispitivanja značajno razlikuje i da se mnogi objavljeni podaci značajno razlikuju (neki objavljeni podaci obrađuju samo stanovništvo koje tek od skora živi u inostranstvu, neka uključuju porodice koje žive generacijama). Zvanični izvori tvrde da samo u Sjedinjenim Državama danas živi oko 1.000.000 Srba, što značajno nadilazi broj koji je objavljen u OECD izveštaju. U svakom slučaju, izvesno je da je emigracija mladih ljudi i "odliv mozgova" i dalje vrlo značajan problem u Srbiji.

¹⁶ Izvor - "World Migration in Figures" Zajedničko izdanje UN-DESA i OECD-a za izveštaj Ujedinjenih Nacija: <http://www.oecd.org/els/mig/World-Migration-in-Figures.pdf> last accessed 21/12/2016

¹⁷ Izvor - Ministarstvo spoljnih poslova RS - <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/konzularni-poslovi/dijaspora/dijaspora-opste?lang=lat>

¹⁸ Izvor: Srpsks pravoslavna crkva

5.2.2 Imigracija

Srbija ima kratku istoriju imigracije, ali je to postalo nešto značajnije pitanje nakon konflikta u zemljama bivše Jugoslavije. Najveći priliv migranata dogodio se tokom devedesetih godina XX veka, prvo iz Hrvatske, a potom iz Bosne, i konačno poslednji tokom 1999. godine i konflikta na Kosovu. Kao rezultat toga, i danas u Srbiji je registrovan broj od 66.000 ljudi sa statusom izbeglica, i još 215.000 ljudi ima status interno raseljenih lica, uglavnom sa Kosova¹⁹.

Trenutno, Srbija se nalazi na jednom od glavnih koridora puta izbeglica koji dolaze iz Afrike i Bliskog istoka koji traže azil u zemljama Evropske Unije. Po nekom izvorima²⁰, tokom prethodne dve godine blizu 600.000 izbeglica je legalno²¹ prošlo kroz Srbiju na svom putu ka EU zemljama, od kojih je samo mali broj izrazio želju da ostane u Srbiji - 2.700²² tokom 2016. godine. U Merošini i Prokuplju nema kampova za prihvrat izbeglica.

U opštinama Merošina i Prokuplje broj imigracije relativno je mali, kao što pokazuje tabela ispod.

Table 10: Migranti iz inostranstva

	Broj stanovnika	Ukupno svi imigranti (uključujući Kosovo)		Ukupno - Imigranti iz inostranstva		Imigranti iz bivših jugoslevenskih država		Imigranti iz drugih zemalja	
Merošina									
		Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno
Total	13968	5268	37.71%	294	2.10%	203	1.45%	91	0.65%
Muško	7174	1181	16.46%	162	2.26%	108	1.51%	54	0.75%
Žensko	6794	4087	60.16%	132	1.94%	95	1.40%	37	0.54%
	Broj stanovnika	Ukupno svi imigranti (uključujući Kosovo)		Ukupno - Imigranti iz inostranstva		Imigranti iz bivših jugoslevenskih država		Imigranti iz drugih zemalja	
Prokuplje									
		Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno	Ukupno	% od ukupno
Total	44419	17771	40.01%	1564	3.52%	1050	2.36%	514	1.16%
Muško	22056	6566	29.77%	730	3.31%	444	2.01%	286	1.30%
Žensko	22363	11205	50.11%	834	3.73%	606	2.71%	228	1.02%

¹⁹ Izvor - Komesarijat za izbeglice i raseljena lica RS

²⁰ Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja RS

²¹ To znači da su legalno ušli u zemlju, zatražili azil što im omogućava da budu smešteni u nelki od kampova za prihvrat izbeglica, i onda napuste zemlju tokom procesa odlučivanja o azilu.

²² Izvor - UNHCR za Srbiju

5.2.3 Lokalne migracije

Unutrašnje migracije

Posle Drugog svetskog rata započeo je proces unutrašnjih migracija. Uglavnom su u pitanju bili mlađi ljudi koji su migrirali iz ruralnih u urbane oblasti, iz manjih u veće gradove, uglavnom u Beograd, Novi Sad ili Niš. Ovaj proces se još uvek događa ostavljajući mnoge ruralne oblasti napuštene, čak i bogate poljoprivredne zone, i stvarajući mnogo starih poljoprivrednih domaćinstava.

U opštini Prokuplje samo 59% stanovništva živelo je u toj opštini čitavog svog života; a 62% u opštini Merošina.

Table 11 Unutrašnje migracije u Merošinu i Prokuplje²³

	Ukupno stanovništvo	Ukupno migranti (stanovnici koji nisu rođeni tamo gde žive)		Unutrašnji migranti - iz drugih delova Srbije (uključujući Kosovo)	
Merošina					
	Ukupno stanovništvo	Ukupno	% od ukupnog	Ukupno	% od ukupnog
Total	13968	5268	37.71%	3005	21.51%
Muško	7174	1181	16.46%	780	10.87%
Žensko	6794	4087	60.16%	2225	32.75%
Prokuplje					
	Ukupno stanovništvo	Ukupno	% od ukupnog	Ukupno	% od ukupnog
Total	44419	17771	40.01%	10154	22.86%
Muško	22056	6566	29.77%	3933	17.83%
Žensko	22363	11205	50.11%	6221	27.82%

²³ Izvor - Republički zavod za statistiku

Table 12 Emigracija iz Merošine i Prokuplja

	Emigriralo				Emigriralo				Emigriralo				Emigriralo		
	Total	Muško	Žensko		Total	Muško	Žensko		Total	Muško	Žensko		Total	Muško	Žensko
2011				2012				2013				2014			
Merošina															
Ukupna populacija	13968	7174	6794												
Total	165	58	107	Total	191	73	118	Total	154	56	98	Total	199	72	127
God. 15-44	73.33%	62.07%	79.44%	God. 15 - 44	65.97%	52.05%	74.58%	God. 15-44	66.88%	51.79%	75.51%	God. 15-44	65.83%	52.78%	73.23%
Prokuplje															
Ukupna populacija	44419	22056	22363												
Total	802	337	465	Total	727	312	415	Total	787	358	429	Total	822	355	467
God. 15-44	69.95%	62.61%	75.27%	God. 15-44	67.54%	60.90%	72.53%	God. 15-44	64.29%	56.42%	70.86%	God. 15-44	61.68%	57.46%	64.88%

40 In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IFP4) - TA2012054 R0 WBF
Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP

Svake godine oko 1.1% od ukupnog broja stanovništva emigrira iz opštine Merošina (1.5% ženske populacije); i oko 1.5% od ukupnog broja stanovnika emigrira iz opštine Prokuplje (1.9% ženske populacije). Precizni podaci prikazani su u Tabeli 12. iznad.

Tema migracije i promena broja stanovnika - informacije sa terena

Tokom razgovora u fokus grupama iseljenje mladih ljudi za Beograd, i još češće, u zemlje EU sa visokim životnim standardom, Kanadu ili SAD naglašeno je kao osnovni razlog za stalni pad broja stanovnika. Lokalne zajednice izrazile su zabrinutost da će se taj trend uvećati nakon izgradnje autoputa kao nus pojava negativnog ekonomskog uticaja na lokalnu privredu.

Zanimljiva činjenica otkriva se prilikom analize Tabele 11. Može se primetiti da je broj ženskog stanovništva koje emigrira iz obe opštine značajno veći od muškog - 60% ženskog u poređenju sa 16% muškog u Merošini, i 50% u poređenju sa 30% u Prokuplju. Jedan od razloga za ovu neobičnu pojavu leži u činjenici, kako je objašnjeno na fokus grupama, da mlade žene češće napuštaju seoske sredine radi obrazovanja u većim univerzitetskim centrima, ili da bi se udale. Takođe, u poslednjim godinama mlade žene koje su završavale školu za medicinske sestre u Prokuplju često napuštaju zemlju kako bi pronašle posao u zemljama EU i skandinavskim zemljama. (Tabela 11 potvrđuje da ima veći broj ženskih nego muških emigranata) Kao rezultat toga, sela u opštinama ostavljena su sa velikim brojem neženja koji radi započinjanja porodice traže supruge iz još siromašnijih delova Srbije, iz istočne Srbije ili sa Kosova, čak i izvan Srbije (seoskim delovima Ukrajine, Rusije, Moldavije itd.). Ove tvrdnje mogu se potvrditi analizom Tabele 5. koj potvrđuje da obe opštine imaju veći broj muških nego ženskih stanovnika u seoskim sredinama, što odstupa od nacionalnog proseka.

Dnevne migracije u Merošini i Prokuplju

Table 13: Dnevne lokalne migracije u Merošini i Prokuplju²⁴

	Ekonomski aktino stanovništvo/učenici osnovnih, srednjih, viših škola i fakulteta	Ukupne dnevne migracije				
		Ukupan broj dnevnih migracija	Procenat dnevnih migracija	U okviru iste opštine	Druga opština u istom regionu	U opštine iz drugih regiona
Dnevne migracije ekonomski aktivnog stanovništva						
Merošina						
Total	4727	2002	42.35%	624	1165	211
Prokuplje						
Total	15694	2920	18.61%	1740	421	755
Gradska sredina		1032		186	269	574
Seoska sredina		1888		1554	152	181
Dnevne migracije učenika osnovnih, srednjih, viših škola i fakulteta						
Merošina						
Total	2266	1238	54.63%	467	550	220
Prokuplje						
Total	7521	2210	29.38%	1301	213	694
Gradska sredina		642		4	110	526
Seoska sredina		1568		1297	103	168

Tabela iznad sadrži više značajnih informacija²⁵:

- Veliki procenat radno aktivne populacije (42.35%) iz opštine Merošina dnevno migrira zbog zaposlenja. Ovo uključuje stanovništvo koje tokom dana migrira u druga naselja u okviru iste opštine, ali najveći broj stanovnika (preko 50% svih dnevnih migracija, odnosno 24,6% od migracija ekonomski aktivnog stanovništva) migrira tokom dana u drugu opštinu istog okruga, uglavnom u grad Niš.
- Migracije radno aktivnog stanovništva iz opštine Merošina u druge opštine van Nišavskog (njih 10.5%) odnosi se pre svega na zaposlene u opštini Prokuplje, ali i Žitorađa, Blace i Kuršumlja.
- U opštini Merošina nema srednje i viših škola, pa su dnevne migracije srednjoškolaca i studenata neophodne, prevashodno u grad Niš (44% od svih dnevnih migracija) i deo u opštinu Prokuplje (malo manje od 20%).

Za razliku od osnovnih škola, srednje i više škole u opštini Prokuplje nalaze se isključivo u gradskom centru opštine. Zbog toga je broj učenika i studenata iz ruralnih delova Prokuplja koji tokom dana migriraju na teritoriji iste opštine visok (17% svih učenika/studenata iz Prokuplja).

²⁴ Izvor - Republički zavod za statistiku, ali kombinovano sa podacima prikupljenih iz drugih izvora i informacijama sa terenskih poseta

²⁵ U ovom delu podaci skupljeni iz sekundarnih izvora upoređeni su sa informacijama koje su prikupljene tokom terenskih poseta i razgovora

Dnevne migracije - informacije sa terena

Predstavnici lokalne zajednice Merošine očekuju brže putovanje do Niša i Prokuplja kao direktnu prednost od Projekta. Ipak, većina građana izrazila je zabrinutost zbog potencijalno viših troškova putovanja novim autoputem sa naplatom putarine. Zbog toga, građani očekuju porast saobraćaja na alternativnom putu za Niš koji se nalazi u izuzetno lošem stanju. Predložene su dve mere ublažavanja navedenih posledica, a koje zavise od finansijskih mogućnosti:

- Značajna rekonstrukcija postojećeg alternativnog puta za Niš;
- Sporazum između opštine Merošina i Promotera (JP Putevi Srbije) koji bi omogućio da se putarina do Niša i Prokuplja ne naplaćuje stanovnicima iz Merošine, ili da deonica autoputa od Merošine do Niša bude bez naplate putarine.

Izražena je i zabrinutost kod građana obe opštine zbog ometanja dnevnih redovnih putovanja do drugih opština, kao i u okviru samih opština, koje bi bile izazvane zatvaranjem lokalnih puteva tokom izgradnje i zastoja izazvanih radovima na putu.

5.3 Starost stanovništva

Stanovništvo Srbije je sve starije. Prosečna osoba u Srbiji 1971. godine imala je 32,4 godine, a sada prosečna starost građanina Srbije je skoro 43 godine, što je prosek sličan evropskom. Očekivani životni vek iznosi 72 godine za mušku i 77 godina za žensku populaciju.²⁶ Od 2011. godine, svake godine, stanovništvo Srbije u proseku je starije za 0.17 godina, proporcionalno za mušku i žensku populaciju. Shema 7. ispod pokazuje osnovne starosne grupe i njihov procenat u ukupnom stanovništvu Srbije.

Shema 7 Raspoređenost starosnih grupa

²⁶ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

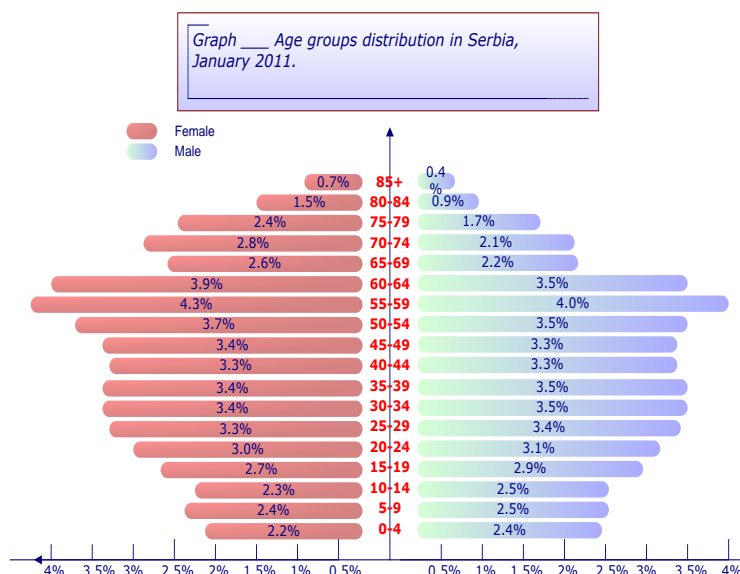

Tabela ispod pokazuje da opština Merošina ima znatno stariji, a opština Prokuplje malo stariji prosek stanovništva od starosti na nacionalnom nivou. Osnovni razlog za ovo je objašnjen ranije: emigracija mladih u gradove (Niš, Beograd) i u druge zemlje. Razlika od 6% u učešću stanovništva u radnoj dobi (od 20 do 64 godine) između opštine Merošina i nacionalnog nivoa deluje kao alarmantan podatak, kao i učešće starije starosne grupe u ukupnom stanovništvu opštine (65+).

Table 14: Poređenje osnovnih starsnih grupa

Starosne grupe		0-14	20-64	65+
Srbija		14.27%	62.74%	17.40%
Merošina		14.17%	56.61%	23.15%
Prokuplje		15.06%	59.90%	18.72%

Starost stanovništva - Informacije sa terena

Udruženje penzionera Prokuplja izvestilo je da ima 8500 članova, što ih čini najbrojnijom društvenom grupom i organizacijom u Prokuplju. Tokom sastanaka sa fokus grupama jasno je istaknuto da se radi o jednoj od najuticajnijih lokalnih organizacija. Tokom sastanka sa njima nije izražena zabrinutost procesom izgradnje autoputa uz napomenu da je postojeće lokalne puteve neophodno održavati u operativnom stanju tokom izgradnje. Naglašeno je da su svi oblici primarne zdravstvene zaštite dostupni na nedeljnoj osnovi (jednom ili dva puta nedeljno) u svakom naselju uz dodatak zdravstvene nege koja se pruža u bolnicama. Ukupan ekonomski efekat izgradnje autoputa procenjen je kao negativan.

(Vidi: Ekonomska pitanja i pitanje životnog standarda - informacije sa terena – u poglavlju **Error! Reference source not found.**).

5.4 Polovi i jednakost polova

Od ukupne populacije Srbije, 51.3% žene, a 48.7% su muškarci.

Ustav Republike Srbije garantuje princip jednakosti polova (član 15.), podjednaku primenu svim ratifikovanim međunarodnim poveljama garantovana ljudska i građanska prava (član 18.), i zabranu svakog oblika diskriminacije u zavisnosti od pola (član 21.), i jednakost polova u braku (član 62.):

- Član 15. - Država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti.
- Član 18. - Ustavom se jemče, i kao takva, neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima. Zakonom se može propisati način ostvarivanja ovih prava samo ako je to Ustavom izričito predviđeno ili ako je to neophodno za ostvarenje pojedinog prava zbog njegove prirode, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava.
- Član 21. - Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.
- Član 62. - Svako ima pravo da slobodno odluči o zaključenju i raskidanju braka. Brak se zaključuje na osnovu slobodno datog pristanka muškarca i žene pred državnim organom. Zaključenje, trajanje i raskid braka počivaju na ravnopravnosti muškarca i žene.

Iako Ustav ne spominje jednakost polova u pravu na jednaku zaradu, odredbe Zakona o radu²⁷ proklamuju potpunu jednakost polova, uključujući pravo na jednaku zaradu za isti rad. Dodatno, po odredbama Zakona zaposlena žena ima pravo na plaćeno odsustvo sa posla radi trudnoće i porođaja, pravo na porodiljsko odsustvo, i pravo na odsustvo zbog brige o detetu, u ukupnom trljanju od 365 dana. Ovo pravo na porodiljsko odsustvo je jedno od najdužih predviđenih prava na porodiljsko odsustvo na svetu i najčešće se koristi u potpunosti. Proklamuje se i jednako pravo na rad, ali upravo zbog mogućnosti dugog porodiljskog odsustva mlade žene su ponekad diskriminisane u mogućnosti započinjanja radnog odnosa iako je nelegalno postaviti pitanje o planovima za materinstvo tokom konkursa za prijem na posao. To se posebno odnosi na zaposlenje kod manjih i srednjih privatnih preduzeća.

I pored proklamovanih principa, mnoge žene u Srbiji suočene su sa teškoćama prilikom uklapanja zapošljavanja i obaveza materinstva. To može biti još jedan od razloga niskog fertiliteta, koji je jedan od najnižih u Evropi i među najnižima u regionu, prosek od 1.46% u 2014- godini. Vidi *Table 14* i *Shemu 8* ispod.

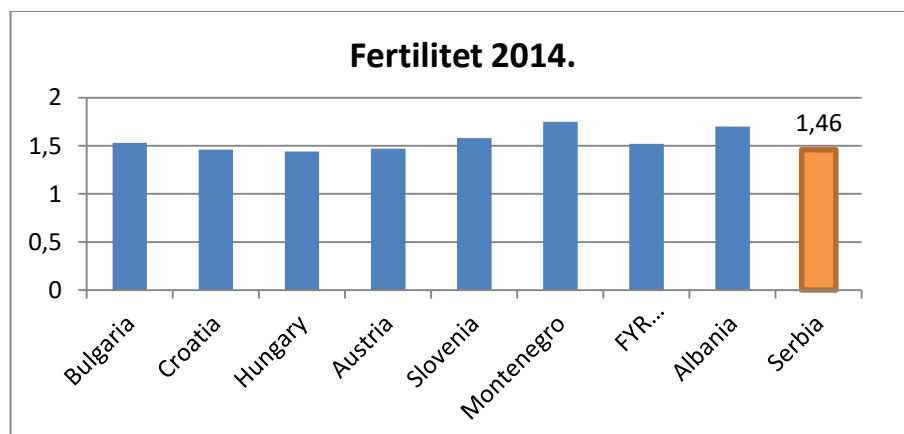
²⁷ "Službeni Glasnik RS" 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014

Table 15 Procenat fertiliteta u Evropi od 1960 do 2014²⁸

	1960	1970	1980	1990	2000	2010	2012	2013	2014
EU-28 (*)						1.62	1.58	1.54	1.58
Belgium (*)	2.54	2.25	1.68	1.62	1.67	1.86	1.79	1.75	1.74
Bulgaria	2.31	2.17	2.05	1.82	1.26	1.57	1.50	1.48	1.53
Czech Republic	2.09	1.92	2.08	1.90	1.15	1.51	1.45	1.46	1.53
Denmark	2.57	1.95	1.55	1.67	1.77	1.87	1.73	1.67	1.69
Germany (*)					1.38	1.39	1.38	1.39	1.47
Estonia	1.98	2.17	2.02	2.05	1.36	1.72	1.56	1.52	1.54
Ireland	3.78	3.85	3.21	2.11	1.89	2.05	2.01	1.96	1.94
Greece	2.23	2.40	2.23	1.39	1.25	1.48	1.34	1.29	1.30
Spain			2.20	1.36	1.23	1.37	1.32	1.27	1.32
France (*)					1.89	2.03	2.01	1.99	2.01
Croatia						1.55	1.51	1.46	1.46
Italy	2.37	2.38	1.64	1.33	1.26	1.46	1.43	1.39	1.37
Cyprus				2.41	1.64	1.44	1.39	1.30	1.31
Latvia					1.25	1.38	1.44	1.52	1.65
Lithuania		2.40	1.99	2.03	1.39	1.50	1.60	1.59	1.63
Luxembourg (*)	2.29	1.97	1.50	1.60	1.76	1.63	1.57	1.55	1.50
Hungary (*)	2.02	1.98	1.91	1.87	1.32	1.25	1.34	1.35	1.44
Malta			1.99	2.04	1.70	1.36	1.43	1.38	1.42
Netherlands	3.12	2.57	1.60	1.62	1.72	1.79	1.72	1.68	1.71
Austria	2.69	2.29	1.65	1.46	1.36	1.44	1.44	1.44	1.47
Poland (*)				2.06	1.37	1.41	1.33	1.29	1.32
Portugal	3.16	3.01	2.25	1.56	1.55	1.39	1.28	1.21	1.23
Romania			2.43	1.83	1.31	1.59	1.52	1.41	1.52
Slovenia				1.46	1.26	1.57	1.58	1.55	1.58
Slovakia	3.04	2.41	2.32	2.09	1.30	1.43	1.34	1.34	1.37
Finland	2.72	1.83	1.63	1.78	1.73	1.87	1.80	1.75	1.71
Sweden		1.92	1.68	2.13	1.54	1.98	1.91	1.89	1.88
United Kingdom			1.90	1.83	1.64	1.92	1.92	1.83	1.81
Iceland		2.81	2.48	2.30	2.08	2.20	2.04	1.93	1.93
Liechtenstein					1.57	1.40	1.51	1.45	1.59
Norway		2.50	1.72	1.93	1.85	1.95	1.85	1.78	1.75
Switzerland (*)	2.44	2.10	1.55	1.58	1.50	1.52	1.52	1.52	1.54
Montenegro						1.70	1.72	1.73	1.75
FYR of Macedonia					1.88	1.56	1.51	1.49	1.52
Albania									1.78
Serbia (*)					1.48	1.40	1.45	1.43	1.46
Turkey						2.04	2.09	2.08	2.17

(*) 2012 and 2014: break in series.
(*) 2012: break in series.
(*) 2014: break in series.
(*) 2000: break in series.
Source: Eurostat (online data code: demo_frate)

Shema 8 Procenat fertiliteta u regionu²⁹

Procenat zaposlenosti žena u Srbiji (38.3%) je značajno niži od istog procenta u zemljama EU-27 (58.5%)³⁰. Razlika između procenta zaposlenih muškaraca i žena je u proseku stabilno -15% tokom perioda analize (od oktobra 2008. do

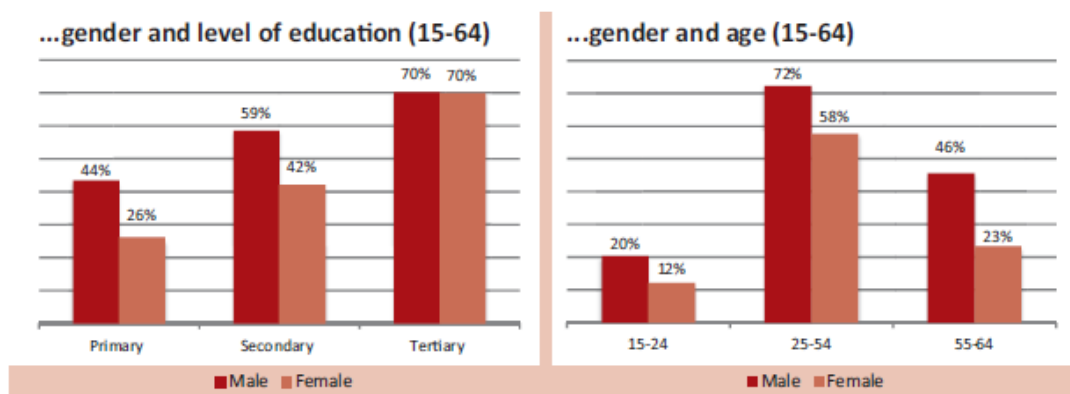
²⁸ Izvor - Eurostat - [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932014_\(live_births_per_woman\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932014_(live_births_per_woman)_YB16.png);

²⁹ Izvor - Eurostat - [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932014_\(live_births_per_woman\)_YB16.png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932014_(live_births_per_woman)_YB16.png)

³⁰ Stanje jednakosti polova u Srbiji – Country Profile - studija koja je pripremljena za i koju je finansirala Evropska Komisija, Direktorat-Opšta pravda, jedinica D2 "Jednakost polova" na osnovu ispitivanja objavljenog od strane "Roland Berger Strategy Consultants GmbH" u saradnji sa "Unternehmenskommunikation GmbH & Co. KG."

oktobra 2011.). Navedena razlika u zaposlenosti između polova ima za razlog veći procenat ekonomske neaktivnosti žena, koja je u proseku veća kod žena za 16.7 posto. Stopa nezaposlenosti žena je takođe veća, ali u daleko manjem procentu – razlika u nezaposlenosti kod polova je u proseku 2.5 posto u istom periodu analize. U periodu od oktobra 2008. oktobra 2011. svi parametri tržišta rada značajno su pogoršani i za žene i za muškarce. Ipak, navedeno pogoršanje manje je izraženo kod parametara zaposlenosti i nezaposlenosti žena, što je učinilo da se umanjuje razlika. Za navedeno pogoršanje parametara osnovni razlozi nalaze se u krizi tržišta rada na globalnom nivou koja je imala snažan uticaj na krizu na srpskom tržištu rada. Ipak, zaposlenost kod žena pokazala se rezistentnija na uticaj krize od zaposlenosti muškaraca. Razlog za ovo može se naći u činjenici da su žene u Srbiji više zaposlene u javnom ili državnom sektoru koji se nije prilagođavao krizi smanjujući radnu snagu u istoj meri kao što je to činio privatni sektor. Takođe, činjenica da su zaposlene žene u proseku bolje obrazovane i iskusnije u poslu koji obavljaju od muškaraca verovatno je dodatno potpomoglo navedeni trend, jer u vremenu krize manje kvalifikovana srađa snaga ima veću verovatnoću gubitka posla od visoko kvalifikovane³¹.

Shema 9 Poređenje zaposlenosti polova po kvalifikacijama i starosnoj dobi³²

Niža stopa zaposlenosti kod žena uzrok je niske razlike u faktoru "*unadjusted wage gap*", primanjima kod žena i muškaraca u Srbiji " od 3.3%³³ koji je jedan od najnižih u Evropi, ali je ovaj statistički podatak potrebno detaljno analizirati kako bi bio pravilno shvaćen. U delu niskih plata (najnižih 20% primanja) zarade žena su u proseku više za 1.6% od primanja muškaraca. Ta razlika se još povećava na 5.6% i 5.5% u drugom i trećem razredu primanja (40% and 60% u rasponu primanja). Odnos se menja i pada u preostalim razredima, kako bi postao statistički beznačajan na najvišem nivou platnih razreda.

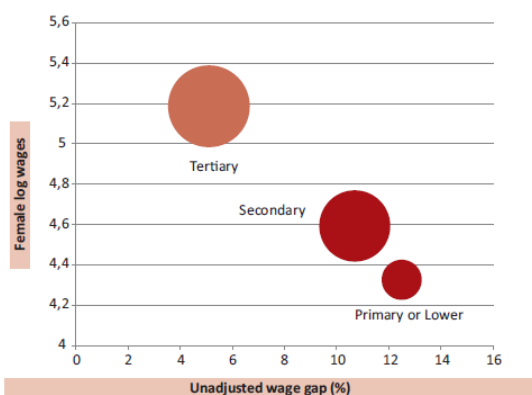
³¹ Izvor - studija FREN – Fondacije za ekonomski razvoj, izdata u Beogradu, po nazivu "Razlika u zaradama po polu u zemljama Zapadnog Balkana: istraživanja u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji"

³² Ibid.

³³ Ibid.

Shema 10 Faktor "unadjusted wage gaps" u poređenju sa nivoima obrazovanja³⁴

Source: Own calculation based on the LFS data, waves Oct 2008 – Oct 2011 (without April 2010).
Notes: 1) Size of the circles indicates the differences in the frequency of male vs. female employment by level of education. Lighter circles represent those characteristics which can be found more frequently among employed women than among employed men (e.g. employed women more frequently have tertiary education than employed men), while darker circles represent those characteristics which can be found more frequently among employed men (e.g. employed men more frequently have secondary education than employed women). The size (surface) of the circle shows the extent of this difference between the genders by that particular labour market characteristic.

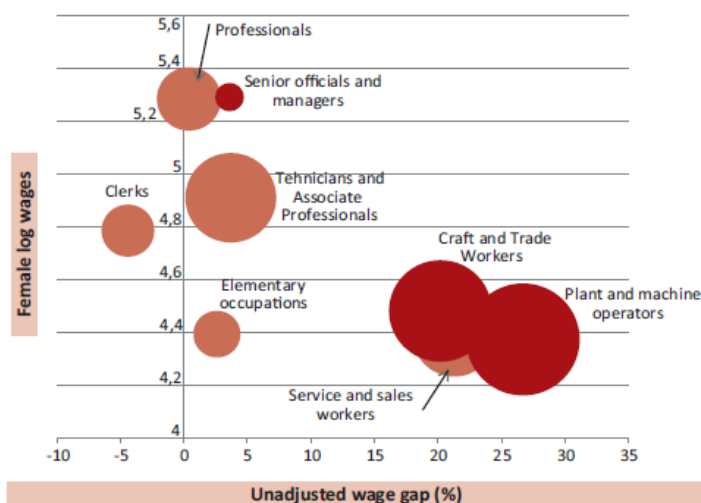
Postoji veći procenat zaposlenih žena nego muškaraca sa visokim obrazovanjem (svetliji krug u Shemi 9), dok je kod osnovnog i srednjeg obrazovanja situacija obrnuta (tamniji krug u Shemi 9). Ovo se može objasniti činjenicom da žene sa nižim ostvarenim obrazovanjem češće ostaju izvan tržišta rada. I pored toga, razlika u zaradama između polova je manje izražena kod zaposlenih sa osnovnim obrazovanjem i.e. procenat zaposlenih muškaraca sa osnovnim obrazovanjem je malo veći od zaposlenih žena sa osnovnim obrazovanjem (tamniji krug za osnovno obrazovanje je mali u prečnik, prikazan na Shemi 9). Na osnovu navedenih činjenica, može se zaključiti da je obrazovna struktura zaposlenih žena viša od one zaposlenih muškaraca. Tačnije, 28.5% zaposlenih žena ima visoko obrazovanje naspram 18.5% zaposlenih muškaraca. Samo 10.6% zaposlenih žena radi sa osnovnim obrazovanjem, 60% žena radi sa srednjim, u poređenju sa 13% muškaraca sa osnovnim i 68.5% sa srednjim obrazovanjem. Ovo se može smatrati specifičnim oblikom polne diskriminacije žena, jer da bi se žena zaposlila ona u proseku mora imati više obrazovanje od muškarca, i.e. moraju da ulažu više u svoje obrazovanje radi zaposlenja.³⁵

³⁴ Ibid.

³⁵ Izvor - studija FREN – Fondacije za ekonomski razvoj, izdata u Beogradu, po nazivom "Razlika u zaradama po polu u zemljama Zapadnog Balkana: istraživanja u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji"

Shema 11 Unadjusted wage gaps across different professions³⁶

Source: Own calculation based on the LFS data, waves Oct 2008 – Oct 2011 (without April 2010).

Footnotes: ^(a) Professionals include armed forces.

^(b) Technicians and associate professionals include skilled agricultural workers.

Notes: 1) Size of the circles indicates the differences in the frequency of male vs. female employment by occupation. Lighter circles represent those occupations in which women can be found more frequently than men (e.g. women can be found more frequently working as Clerks than men), while darker circles represent those occupations in which men are employed more frequently (e.g. men can be found more frequently working as Plant and machine operators than women). The size (surface) of the circle shows the extent of this difference in gender frequencies within each occupation.

Ima skoro dvostruko više muškaraca koji rade kao viši rukovodioci i direktori nego što ima žena na tim položajima. To ukazuje na postojanje tzv. "staklene tavanice", prepreke koja postoji za žene, koje i pored prosečno boljeg obrazovanja od muških zaposlenih ne mogu da pristupe najvišim pozicijama koje nose i najveće zarade. Naravno, dodatni razlog može se prepoznati u činjenici da žene često odbijaju mesta sa većim stepenom odgovornosti usled postojanja različitih prioriteta i sklonosti. Ipak, vrlo mala razlika u platama po polovima kod najviših rukovodioca i direktora govori o tome da žena koja konačno probije tu "staklenu tavanicu" prima platu koja je u proseku ista kao i ona koju primaju muškarci na istim pozicijama.³⁷

Učešće zaposlenih u gradskim sredinama je vrlo visok za oba pola, ali je značajno viši kod žena (skoro 90% od ukupnog broja zaposlenih žena) nego kod muškaraca (81.7%). Viši stepen muškaraca u gradskim sredinama može se pronaći kod grupe samozaposlenih (17.9% naspram 9.5% žena). Analiza po regionima ukazuje da Beograd kao urbana sredina ima visok nivo prosečnih primanja za oba pola u odnosu na republički prosek, posebno kod žena. Procenat zaposlenih sa ličnim dohotkom u Beogradu iznosi 91% za žene i 84.7% za muškarce. Razlika u primanjima zaposlenih po polu najviša je u Vojvodini, gde 80.2% zaposlenih žena prima lični dohodak, naspram 70.3% muškaraca. U ovom regionu više je žena koje rade kao neplaćeni članovi porodičnog posla (za 4.4 procenta: 6.8% žena vs. 2.4% muškaraca). U regionu Zapadne Srbije, Šumadije, Istočne i Južne Srbije, koji imaju veći procenat ruralnih oblasti, trend je sličan kao i kod neurbanih delova na nacionalnom nivou. Učešće zaposlenih sa ličnim dohotkom je značajno niži, i žena ima za jedan procenat više nego muškaraca, dok je učešće žena niže kod

³⁶ Ibid.

³⁷ Ibid.

samozaposlenih, a značajno više kod onih koji rade kao neplaćeni članovi porodičnog domaćinstva³⁸.

Tabela 15. ispod pokazuje da su tendencije u regionu Južne Srbije u skladu sa onima na nacionalnom nivou. Može se primetiti da postoji mala većina ženske populacije, ali da ima za 8% manje zaposlenih žena, i za 10% više ekonomski neaktivnog ženskog stanovništva.

Tabela 16 Region Južna Srbija po polu³⁹

	2014	
	Southern Serbia region	
Total population	Total	% of total
Total	1,323,000	100.00%
Male	649,700	49.11%
Female	673,300	50.89%
Active population		
Total	653,700	49.41%
Male	381,200	28.81%
Female	272,500	20.60%
Employed		
Total	508,500	38.44%
Male	304,300	23.00%
Female	204,200	15.43%
Unemployed		
Total	145,200	10.98%
Male	76,900	5.81%
Female	68,300	5.16%
Inactive population		
Total	669,300	50.59%
Male	268,600	20.30%
Female	400,700	30.29%

Polna struktura regiona Južna Srbija po profesiji takođe je konzistentna sa trendom na nacionalnom nivou: muškaraca direktora ili rukovodioca ima 2.4% u poređenju sa 0,9% žena na istim pozicijama, ali među visoko obrazovnim uslužnim zanimanjima (npr. doktori, profesori itd.) žene čine 5.2% u poređenju sa 4% muškaraca. Muškarci zaposleni u poljoprivredi čine 15.2% od ukupne populacije u poređenju sa 10.6% žena, ali žene su češće zaposlene kao administrativne radnice - 3.7% žena naspram 2.8% muškaraca, ali opet ređe zaposlene na radu za teškim industrijskim mašinama - 1.3% žena naspram 7.5% muškaraca. Razlika između polova nije velika kada se polgedaju zaposleni u visoko obrazovnim profesijama u industriji - npr. tehnolozi, arhitektonski ili građevinski inženjeri - 5.2% muškaraca naspram 4.7% žena⁴⁰.

³⁸ Izvor - studija FREN – Fondacije za ekonomski razvoj, izdata u Beogradu, po nazivom "Razlika u zaradama po polu u zemljama Zapadnog Balkana: istraživanja u Srbiji, Crnoj Gori i Makedoniji"

³⁹ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

⁴⁰ Ibid.

Tabela 17 Obrazovna struktura stanovništva starijeg od 15 godina⁴¹

	Bez obrazovanja			Nedovršena osnovna škola			Osnovna škola		
	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko
Merošina									
Ukupno	936	163	773	2374	994	1380	3249	1665	1584
% od ukupnog	7.8%	1.4%	6.4%	19.8%	8.3%	11.5%	27.1%	13.9%	13.2%
Prokuplje									
Ukupno	1729	278	1451	4437	1582	2855	8581	4270	4311
% od ukupnog	4.6%	0.7%	3.8%	11.8%	4.2%	7.6%	22.7%	11.3%	11.4%
	Srednje škole - ukupno			Stručne srednje škole - manje od 4 godine			Stručne srednje škole - četvorogodišnje obrazovanje		
	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko
Merošina									
Ukupno	4837	3005	1832	2631	1807	824	1978	1083	895
% od ukupnog	40.3%	25.1%	15.3%	21.9%	15.1%	6.9%	16.5%	9.0%	7.5%
Prokuplje									
Ukupno	1777	966	811	6661	4117	2544	8959	4522	4437
% od ukupnog	47.1%	25.6%	21.5%	17.7%	10.9%	6.7%	23.7%	12.0%	11.8%
	Opšte obrazovne srednje škole - gimnazije			Više obrazovanje			Fakultetsko obrazovanje		
	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko	Total	Muško	Žensko
Merošina									
Total	180	69	111	275	163	112	244	154	90
% od ukupnog	1.5%	0.6%	0.9%	2.3%	1.4%	0.9%	2.0%	1.3%	0.8%
Prokuplje									
Ukupno	1944	831	1113	2302	1234	1068	2700	1435	1265
% od ukupnog	5.2%	2.2%	2.9%	6.1%	3.3%	2.8%	7.2%	3.8%	3.4%

U Prokuplju 18.7% (od ukupne populacije) muškaraca je zaposleno u poređenju sa samo 12.4% žena. Žene koje izdržavaju drugi članovi porodice čine 22.1% ukupne populacije, što znači da je preko 41% žena izdržavano u poređenju sa 27% muškaraca.

Obrazovna struktura Merošine i Prokuplja takođe pokazuje razliku u polovima koja nije primetna na nacionalnom nivou. Statistika koju prikazuje Tabela 16 može delimično biti objašnjena činjenicom da žene sa višim stepenom obrazovanja radije

⁴¹ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

napuštaju siromašnije, ruralne oblasti da bi živele u gradovima ili u inostranstvu. Crveno obeležni podaci u tabeli iznad pokazuju značajan broj žena bez ikakvog obrazovanja. Jedna studija je pokazala da je značajan procenat žena do neke mere nepismen - više od 12% žena⁴² starijih od 15 godina.

Pitanje polova - informacije sa terena

Tokom sastanaka sa fokus grupama stavljeno je do znanja da niti nacionalni ni opštinski popisi ne obuhvataju romsku populaciju. Zato treba smatrati da su sve negativni podaci o razlikama između polova zapravo veći, pošto je ženska populacija Roma često nisko obrazovana, nezaposlena, udata vrlo rano u životnoj dobi i izdržavana. Podaci lokalnih romskih zajednica pokazuju da ima tri puta više romske populacije nego što pokazuju zvanične statistike.

Tokom fokus grupe "žena" u Merošini ukazano je da žene ne osećaju da postoji razlika između polova u njihovoj zajednici. Naglasile su da je Predsednik opštine Merošina Sanja Stajić - žena. Ali nakon razgovora, složile su se da su u ruralnijim oblastima muškarci registrovani kao vlasnici zajedničke porodične imovine, da će predstavljati domaćinstvo itd. u 80% slučajeva.

5.5 Nacionalnosti

Ustav RS proklamuje princip etničke jednakosti i zaštite svih nacionalnih manjina (Član 14.), priznavanje svih međunarodno priznatih ljudskih prava (Član 18.), zabranu svakog oblika diskriminacije (Član 21.), i zaštitu manjinskih prava (Član 22.):

- Član 14. - Ustav objavljuje da će Republika Srbija štititi nacionalne manjine i jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta.
- Član 18. - Ustavom se jemče, i kao takva, neposredno se primenjuju ljudska i manjinska prava zajemčena opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava, potvrđenim međunarodnim ugovorima i zakonima. Zakonom se može propisati način ostvarivanja ovih prava samo ako je to Ustavom izričito predviđeno ili ako je to neophodno za ostvarenje pojedinog prava zbog njegove prirode, pri čemu zakon ni u kom slučaju ne sme da utiče na suštinu zajemčenog prava.
- Član 21. - Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.
- Član 22. - Svako ima pravo na sudsku zaštitu ako mu je povredjeno ili uskraćeno neko ljudsko ili manjinsko pravo zajemčeno Ustavom, kao i pravo na uklanjanje posledica koje su povredom nastale. Gradjani imaju pravo da se

---

⁴² Izvod - Studija opštine Prokuplje iz 2002. godine.

obrate medjunarodnim institucijama radi zaštite svojih sloboda i prava
zajemčenih Ustavom.

Tabela 18 Stanovništvo Srbije po nacionalnoj pripadnosti⁴³

Ethnic group	census 1948		census 1953		census 1961		census 1971		census 1981		census 1991		census 2002 ^[12]		census 2011	
	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%
Serbs	4,651,819	80.2	4,963,070	80.4	5,477,670	82.0	5,788,547	80.4	5,972,661	77.3	6,616,917	80.3	6,212,838	82.9	5,988,150	83.3
Hungarians	433,618	7.5	441,748	7.2	449,377	6.7	430,145	6.0	390,321	5.0	337,479	4.5	293,299	3.9	253,899	3.5
Roma	40,951	0.7	46,896	0.8	6,624	0.1	35,301	0.5	76,833	1.0	90,853	1.2	108,193	1.4	147,604	2.1
Muslims	7,636	0.1	74,840	1.2	85,441	1.3	127,973	1.8	156,604	2.0	176,401	2.3	19,503	0.3	22,301	0.3
Bosniaks													136,087	1.8	145,278	2.0
Croats	164,574	2.8	167,045	2.7	189,158	2.8	176,649	2.5	140,650	1.8	97,344	1.2	70,602	0.9	57,900	0.8
Slovaks	73,138	1.3	75,006	1.2	77,816	1.2	76,707	1.1	73,170	0.9	65,363	0.9	59,021	0.8	52,750	0.7
Albanians	33,769	0.6	40,954	0.7	53,167	0.8	68,593	1.0	76,296	1.0	74,303	1.0	61,647	0.8	5,809	0.08
Montenegrins	46,810	0.8	54,718	0.9	67,165	1.0	93,705	1.3	120,438	1.6	117,761	1.6	69,049	0.9	38,527	0.5
Vlachs	93,440	1.6	28,047	0.5	1,367	0.0	14,719	0.2	25,592	0.3	15,675	0.2	40,054	0.5	35,330	0.5
Romanians	63,112	1.1	59,689	1.0	59,492	0.9	57,399	0.8	53,676	0.7	37,818	0.5	34,576	0.5	29,332	0.4
Yugoslavs					14,873	0.2	122,904	1.7	439,265	5.7	312,595	4.1	80,721	1.1	23,303	0.3
Macedonians	17,391	0.3	26,302	0.4	35,146	0.5	41,627	0.6	47,930	0.6	44,028	0.6	25,847	0.3	22,755	0.3
Bulgarians	59,395	1.0	60,146	1.0	58,243	0.9	53,536	0.7	33,294	0.4	26,416	0.3	20,497	0.3	18,543	0.3
Others ^[13] unspecified	114,493	2.0	132,549	2.1	102,700	1.5	115,093	1.6	122,506	1.6	97,953	1.3	266,067	3.5	368,136	5.1
Total	5,936,223		6,171,010		6,678,239		7,202,898		7,729,236		8,010,906		7,498,001		7,186,862	

Srbija je dom mnogim etničkim grupama. Po popisu iz 2011. godine, Srbi su najveća etnička grupa u zemlji i čine 83.3% od celokupnog stanovništva. Mađari su najveća nacionalna manjina u Srbiji, naseljeni uglavnom u severnoj Vojvodini i čine 3.5% ukupne populacije zemlje (13% u Vojvodini). Romska nacionalna manjina čini 2% ukupne populacije, ali nezvanične procene ukazuju da je njihov broj zapravo dvostruko ili čak trostruko veći. Bošnjaci su po brojnosti treća nacionalna manjina uglavnom naseljena u Raškoj oblasti u jugozapadnom delu zemlje. Ostale manjine uključuju Hrvate (0.9%), Slovake (0.8%), Albance, Crnogorce (0.5%), Rumune (0.4%), Makedonce (0.3%), i Bugare (0.3%). Kinezi i Arapi su dve jedine značajne imigrantske nacionalne manjine.⁴⁴

Zvanični jezik je srpski jezik i on je maternji jezik za 6,330,919 ljudi, odnosno za 88% ukupnog stanovništva. Priznati jezici nacionalnih manjina su: mađarski (maternji jezik 243,146 ljudi ili 3.4% ukupnog stanovništva), slovački, albanski, romski, bugarski i rusinski, kao i bošnjački i hrvatski koji su potpuno međusobno razumljivi sa srpskim jezikom. Svi jezici nacionalnih manjina su u službenoj upotrebi u opštinama i gradovima u kojima određena nacionalna manjina ima više od 15% od ukupnog broja stanovnika. U službenoj upotrebi u pokrajini Vojvodini osim srpskog su još pet jezika (mađarski, slovački, hrvatski, rumunski i rusinski).⁴⁵

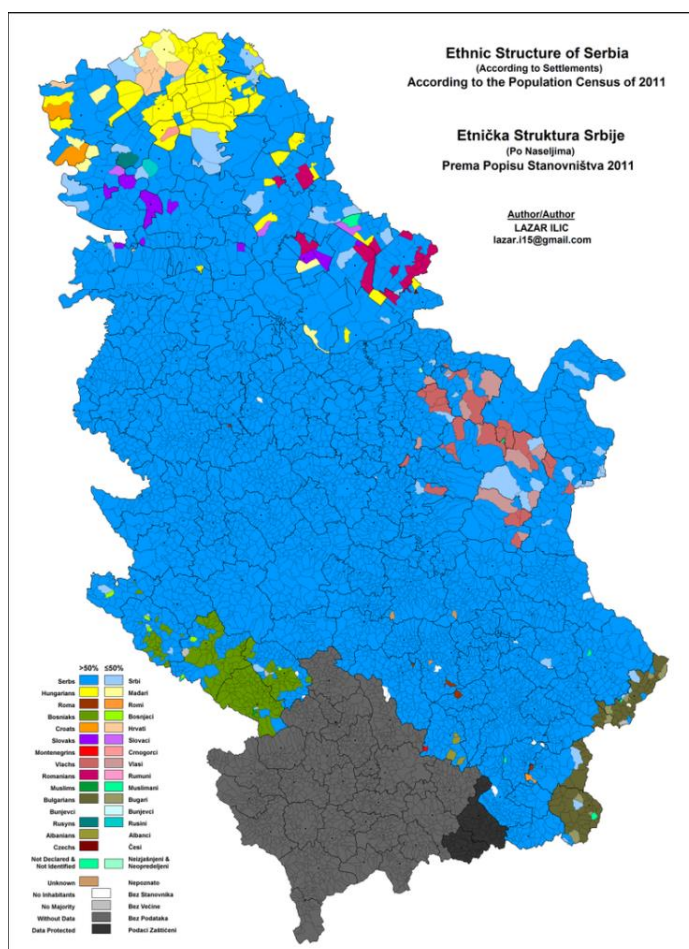
⁴³ Izvor: WikiMedia - izvor svih objavljenih podataka je RZS i sve članke objavili su predstavnici Vlade RS na osnovu statističkih analiza. Informacije su preuzete iz članka u okviru projekta "WikiProject Srbija", nastao kao deo zajedničkog nastojanja državnih organa da se poboljša zastupljenost Srbije na Wikipediji.

⁴⁴ Izvor: WikiMedia - izvor svih objavljenih podataka je RZS i sve članke objavili su predstavnici Vlade RS na osnovu statističkih analiza. Informacije su preuzete iz članka u okviru projekta "WikiProject Srbija", nastao kao deo zajedničkog nastojanja državnih organa da se poboljša zastupljenost Srbije na Wikipediji.

⁴⁵ Ibid.

Shema 12 Mapa etničke strukture Srbije⁴⁶

Nenalik etničkoj raznovrsnosti koja se može pronaći na nacionalnom nivou, opštine Merošina i Prokuplje su skoro jednoetničke zajednice. Tabela 18. ispod pokazuje stanovništvo po nacionalnosti.

⁴⁶ Ibid.

Tabela 19 Stanovništvo Merošine i Prokuplja po nacionalnosti⁴⁷

	Ukupno	Srbi	% Srba	Romi	% Roma	Sve druge etničke grupe zajedno	% svih drugih	Odbili da se izjasne	Nepoznat
Merošina									
Total	13968	13094	93.74%	736	5.27%	48	0.34%	59	31
Muško	7174	6752	94.12%	380	5.30%			22	9
Žensko	6794	6342	93.35%	356	5.24%			37	22
Prokuplje									
Total	44419	40936	92.16%	2154	4.85%	443	1.00%	277	607
Muško	22056	20282	91.96%	1132	5.13%			149	293
Žensko	22363	20654	92.36%	1022	4.57%			128	314

U tabeli iznad sekcija "svi drugi" obuhvata sve etničke grupe zajedno zato što predstavljaju statistički nebitnu kategoriju. Ova grupa uključuje nekoliko nacionalnih manjina: Albance, Crnogorce, Jugoslovene, Rumune, Hrvate itd. Sekcija "Nepoznat" obuhvata sve nerazumljive i blanko rezultate popisa, ali i ljude koji su se simpatično izjasnili kao vanzemaljci, crvenozvezdaši (beogradski fudbalski klub), kosmopolite itd.

Jedina značajna nacionalna manjina je romska nacionalna manjina. Državni popis izveštava o oko 5% Roma u Prokuplju i Merošini. Ali i ovde, kao i u slučaju nacionalnog nivoa, značajan broj Roma ostaje ispod granice popisa iz raznih razloga: života u udaljenim ili getoiziranim delovima grada ispod praga siromaštva, zbog nedostupnosti za popis, izbegavanje popisa iz straha, maloletničkih trudnoća koje nisu prijavljene od strane roditelja i sl. Tokom terenskih analiza saznali smo da je ukupan broj romskog stanovništva oko 10% u obe opštine - činjenica koju su potvrdili i zvaničnici opština i predstavnici romske nacionalne zajednice.

Ethnicity issues - views from field survey

Razlika između sekundarnih zvaničnih statističkih podataka i stvarnog broja romskog stanovništva potvrđena je od strane zvaničnika opštine Prokuplje i Udruženja Roma Prokuplje: zvanični podaci govore da Roma u Prokuplju ima između 1800 i 2100, dok je stvarna brojka oko 4500 stanovnika, što čini nešto preko 10% ukupnog stanovništva Prokuplja. Asocijacija Roma Prokuplje (ARPC) potvrdila je da je tokom ratnih godina (1990-te) u bivšoj Jugoslaviji imigracijom uvećan broj romskih građana.

Nema prijavljenih međunacionalnih incidenata na teritoriji opštine Prokuplje i ARPC ima zadovoljavajuću saradnju sa opštinskim i državnim funkcionerima. Ipak, stepen nacionalne jednakosti ne može se smatrati potpuno zadovoljavajućim, kako izveštava ARPC jer postoji oblik "tihe diskriminacije" romskih građana. Romski građani su više pogođeni ekonomskom krizom, nezaposlenost je veća kod njih nego kod drugih građana, češće zavise od

⁴⁷ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, 2011.
nacionalni popis

socijalne pomoći, procenat zaposlenih Roma u javnim službama (policiji, opštinskoj upravi, zdravstvenim službama...) je znatno ispod 10%, a verovatnoća da će pripadnik romske manjine biti zaposlen od strane neromskog privatnog preduzetnika izuzetno je mala. Mnogi Romi ne govore srpski jezik, ali nema sudskog tumača za romski jezik na teritoriji prokupačke opštine.

Romska naselja su uglavnom odvojena od drugih naselja. Ima nekoliko gradskih romskih naselja: Čerkez Mahala, Carina, Džungla sa pretežno romskim stanovništvom, kao i neka seoska naselja u kojima uglavnom živi romsko stanovništvo, kao što su sela Bunburek, Jugovac i Guba. Naselje Čerkez Mahala, locirano u samom centru grada Prokuplja nedavno je obnovljeno kao deo zajedničkog humanitarnog projekta UNICEF-a, vlade Švajcarske i opštine Prokuplje, ali životni i sanitarni uslovi dve druge gradske romske naseobine su označeni kao jako loši. To su sirotinjski kvartovi - siromašne, neurbanizovane četvrti, bez kanalizacije i često, posebno tokom letnjih meseci, bez tekuće vode. Zbog toga, svaki potencijalni uticaj Projekta na ova naselja mora biti posmatran kao značajan, a građani koji žive u tim četvrtima smatrani kao izuzetno vulnerabilni, mada se ne nalaze pod direktnom uticaju Projekta.

Tokom sastanaka fokus grupa u Merošini, održan je sastanak i sa romskim udruženjem "Točak". Saznanja koja su dobijena tom prilikom slična su onima onima koja smo dobili u Prokuplju. Ima više romskih stanovnika nego što se vodi po zvaničnim podacima, ali mnogi od njih su privremeno zaposleni u inostranstvu, posebno u Austriji i drugim EU zemljama. Udruženje "Točak" ima oko 1000 članova, od kojih su većina nezaposleni. Najveća romska naselja se nalaze u selima Jugbogdanovac i Biljeg. Postavljen je koordinator za romska pitanja u opštini Merošina od strane Ministarstva zdravlja RS, koji je i sama osoba romske nacionalnosti.

5.6 Religion

Članovi Ustava RS koji jemče nacionalnu jednakost na isti način štite i slobodu verispovesti. Država Srbija posebno jemči i štiti jednakost svih religija i pravo na slobodu bogoslužnja. Srbija bi se mogla smatrati slobodnom državom u smislu slobode veroispovesti, ipak neki izvori navode da je Srbija jedna od zemalja u kojima je ograničavanje sloboda vere poraslo i periodu od 2006. do 2009.⁴⁸ godine. Religiozna neprijateljstva smatrana su umerenim, ali prijavljeni incidenti iz religioznih razloga su vrlo retki, kao što pokazuje Shema 12 ispod.

Srbija je zemlja raznih religija, sa izraženom pravoslavnom većinom, i katoličkom i muslimanskom manjinom, pored drugih, manje zastupljenih religija. Broj pravoslavnih hrišćana iznosi 6,079,396 ili 84.5% stanovništva Srbije. Srpska Pravoslavna crkva najveća je crkvena organizacija, čiji su sledbenici uglavnom Srbi. Druge nacionalnosti pravoslavne veroispovesti obuhvataju Crnogorce, Vlahe, Rome, Makedonce i Bugare.

⁴⁸ <http://www.pewforum.org/2011/08/09/rising-restrictions-on-religion2/>

Ima 356,957 katolika u Srbiji, oko 5% stanovništva, uglavnom u Vojvodini, posebno u njenom severnom delu gde žive Mađari i Hrvati, kao i manji broj Čeha i Slovaka. Protestanata ima oko 1% od ukupnog broja stanovnika, pretežno Slovaka u Vojvodini, i Mađara reformista.

Muslimana ima 222,282 ili 3% od ukupne populacije, što je čini trećom najvećom religioznom grupom. Islam ima snažno istorijsko uporište u južnim delovima Srbije, posebno u Raškoj oblasti. Bošnjaci su najveća islamska nacionalna grupa u Srbiji; procenjuje se da je trećina Roma muslimanske veroispovesti. izjašnjenih ateista ima 80,053 ili 1.1% ukupnog stanovništva, uz dodatnih 4,070 koji se izjašnjavaju kao agnostici⁴⁹.

Shema 13 Prikaz religioznih incidenata⁵⁰

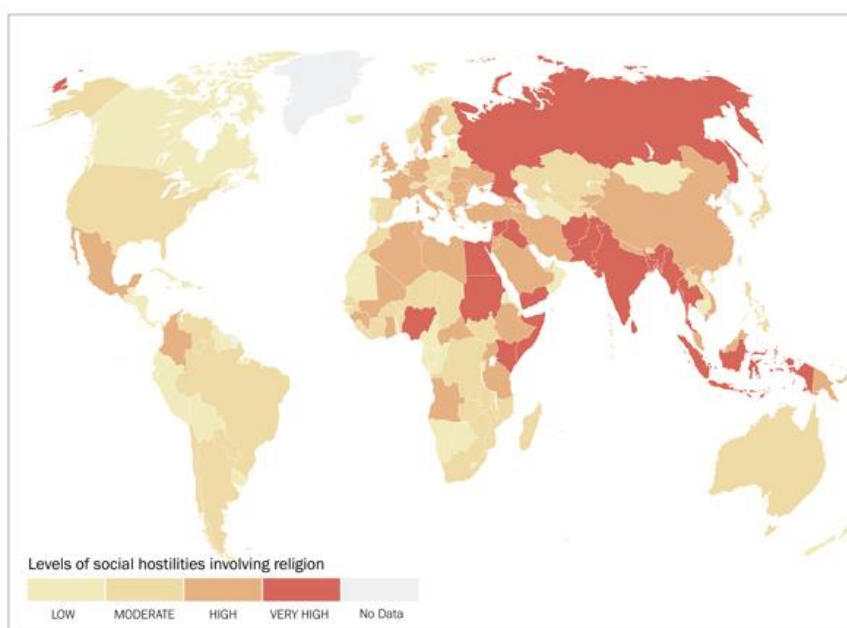

Tabela 20 Religije u opštinama Prokuplje i Merošina⁵¹

	Tot al	Pravoslavci		Drugi hrišćani		Muslimani		Ateisti		Odbili da odgovore		Nepoznato	
		Tot al	% od stano vnika	To tal	% od stano vnika	To tal	% od stano vnika	To tal	% od stano vnika	To tal	% od stano vnika	To tal	% od stano vnika
Mero šina	13 9 68	13 72 3	98.25 %	19	0.14%	4	0.03%	14	0.10%	13 6	0.97%	44	0.32%

⁴⁹ Izvor: WikiMedia - izvor svih objavljenih podataka je RZS i sve članke objavili su predstavnici Vlade RS na osnovu statističkih analiza. Informacije su preuzete iz članka u okviru projekta "WikiProject Srbija", nastao kao deo zajedničkog nastojanja državnih organa da se poboljša zastupljenost Srbije na Wikipediji.

⁵⁰ Izvor: Pew istraživački centar

⁵¹ Izvor: RZS, popis stanovništva 2011.

Prok uplje	44 41 9	41 49 4	93.41 %	10 1	0.23%	29 9	0.67%	12 4	0.28%	73 1	1.65%	91 4	2.06%
---------------	---------------	---------------	------------	---------	-------	---------	-------	---------	-------	---------	-------	---------	-------

Broj

muslimana prikazan u tabeli iznad deluje prilično mali. Tokom razgovora na fokus grupama utvrđeno je da određeni broj Roma ostaje van nacionalnih popisa, i kada bi oni bili uvršteni, broj muslimana trebalo bi biti veći. Ukoliko su podaci romskih udruženja tačni, i Romi čine oko 10% populacije u ovim opštinama, od kojih su trećina muslimani, učešće muslimana u ukupnom broju stanovnika trebalo bi da bude barem oko 3,5%.

6 Ekonomija i izvori prihoda

6.1 Osvrt na stanje na nacionalnom nivou

Srbija se smatra zemljom tržišta u razvoju. Nominalni BDP GDP u 2015. godini zvanično je procenjen na \$36.56 billiona, odnosno \$5,102 per capita.⁵²

Ekonomijom dominiraju uslužne delatnosti, poput trgovine i turizma, na koje otpada 60.3% BDP-a, koju prati industrija sa 31.8% BDP-a, i poljoprivreda sa 7.9% BDP-a.⁵³ Nacionalna valuta je srpski Dinar, a ulogu centralne banke ima Narodna Banka Srbije. Beogradska berza je jedina berza u Srbiji.

Ekonomiju je pogodila svetska ekonomska kriza. Nakon osam godina ekonomskog porasta (prosečno 4.45% rast BDP-a godišnje - ali nakon velike recesije tokom devedesetih godina prethodnog veka), Srbija je ponovo ušla u ekonomsku recesiju tokom 2009. godine sa negativnim trendom BDP-a od -3%, slično i 2012. godine od -1.5%. Javni dug se udvostručio u periodu od 5 godina, od 2009. do 2014 godine: sa 29.2% pre krize do 63.8% BDP-a.⁵⁴ U poslednjim godinama privreda pokazuje neke znake napretka.

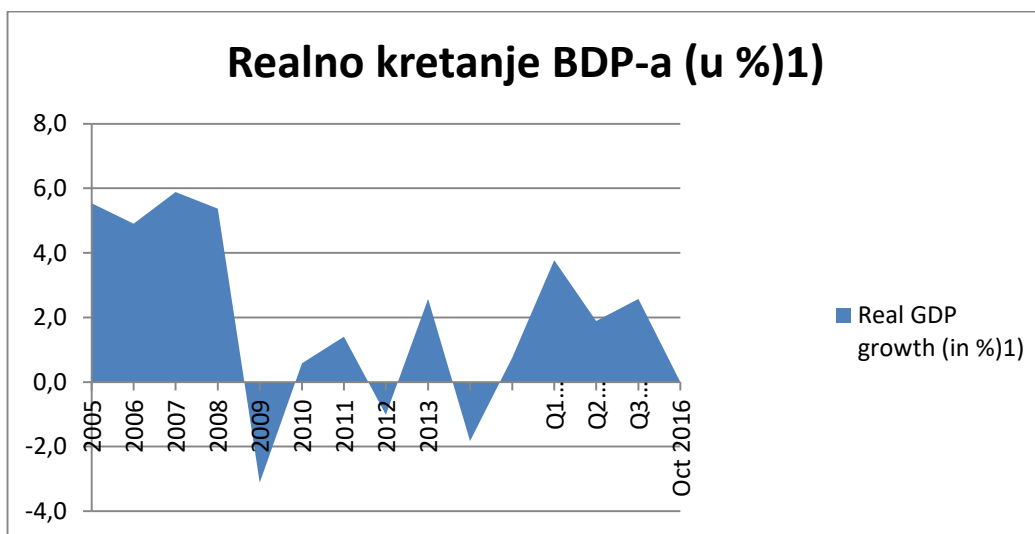
---

⁵² "Report for Selected Countries and Subjects". International Monetary Fund. Retrieved 10/10/2016

⁵³ Izvor: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> last accessed on 10/10/2016

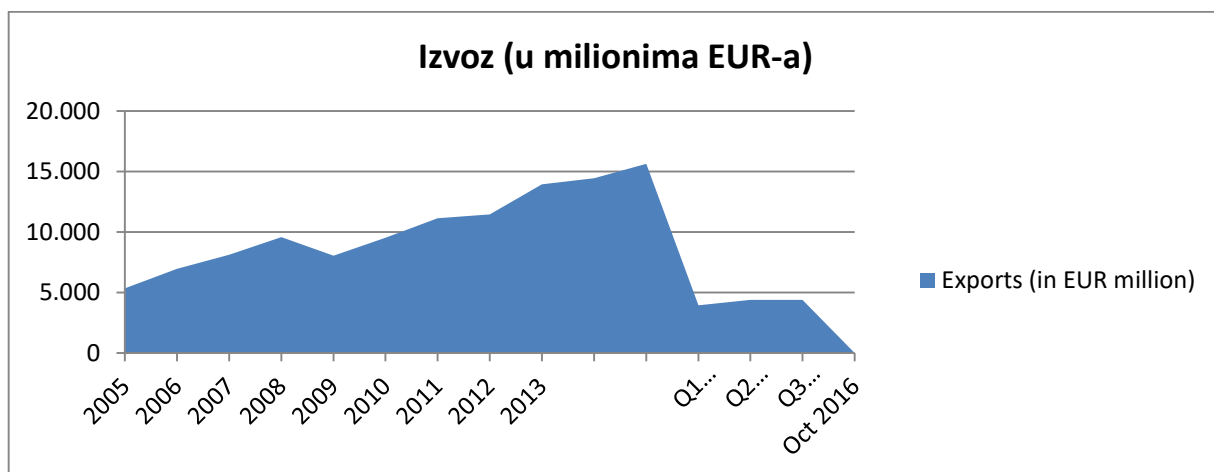
⁵⁴ Izvor: <http://www.mfin.gov.rs/pages/article.php?id=7161> last accessed on 10/10/2016

Shema 14 Rast BDP-a Srbije⁵⁵

Poljoprivredni proizvodi čine oko 15% izvoza Srbije, a jednu trećinu svih izvezenih poljoprivrednih proizvoda otpada na voće i povrće.

Shema 15 Kretanje izvoza Srbije⁵⁶

Mnogi značajni javni infrastrukturni radovi, ali i konstantan deficit budžeta izazvali su porast javnog duga. Trenutno, javni dug dostiže 81,4% BDP-a⁵⁷, sa tendencijom daljeg porasta, što Srbiju čini umereno prezaduženom zemljom. (31. na listi prezaduženih zemalja⁵⁸). Većina duga otpada na centralnu vlast, a samo manji deo na gradove i opštine. Oko 60% javnog duga Srbije je dug prema inostranstvu.

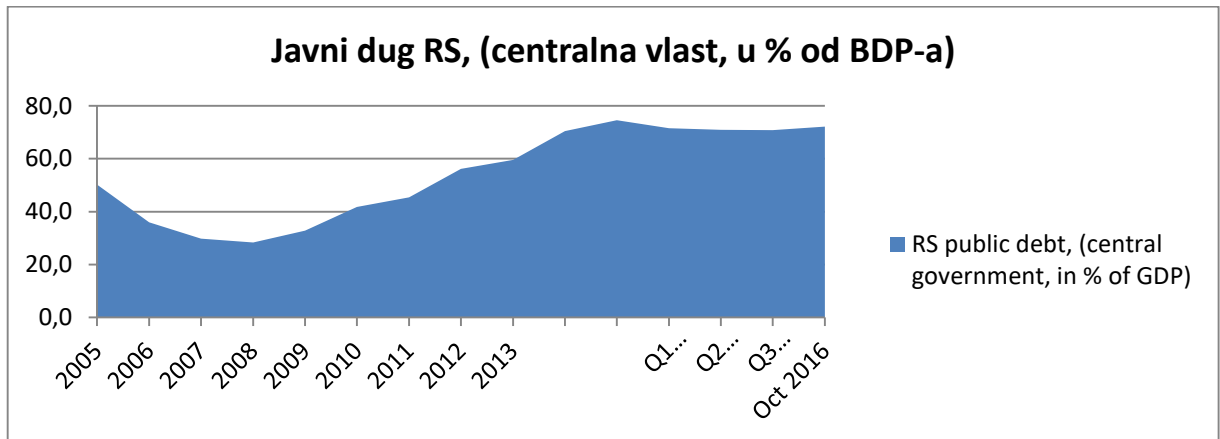
⁵⁵ Izvor: National bank of Serbia - <http://www.nbs.rs/internet/english/index.html>

⁵⁶ Izvor: National bank of Serbia - <http://www.nbs.rs/internet/english/index.html>

⁵⁷ Izvor: http://www.economist.com/content/global_debt_clock/

⁵⁸ Izvor: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2186rank.html>

Shema 16 Javni dug, procenat od BDP-a⁵⁹

6.2 Izvori prihoda u opštinama Merošina i Prokuplje

Tabela 20. pokazuje konzistentne rezultate sa onima koji su ranije prilazani u drugim statističkim informacijama. Oko trećine domaćinstava zavise od starose penzije kao osnovnog izvora prihoda za život (31% u Merošini i 35% u Prokuplju). Pošto prosečna penzija sve više zaostaje za prosečnom platom u Srbiji (52.2% u 2015. u poređenju sa 66.6% u 2002. godini), i da je prosečna mesečna penzija oko 200 EUR (ovo je prosek na nivou države - možemo snatrati da je taj prosek značajno manji u posmatranim opštinama, pošto je penzija poljoprivrednih proizvođača najniža).

Informacije prikazane ispod govore o iznenađujuće malom procentu porodica čiji osnovni izvori prihoda dolaze iz poljoprivrede. Ali taj podatak može zavarati. Po pravilu, većina poljoprivrednih domaćinstava ima mešovite prihode - od poljoprivrede i iz drugih izvora: plate zaposlenih u nepoljoprivrednim delatnostima, penzije itd. Dalja proučavanja će pokazati ekonomsku strukturu i ekonomske indikatore za posmatrane opštine radi daljeg poređenja.

⁵⁹ Izvor: National bank of Serbia - <http://www.nbs.rs/internet/english/index.html>

Tabela 21. Prihod domaćinstava u Merošini i Prokuplju⁶⁰

Osnovni prihod domaćinstava	Total
Merošina	
Ukupno domaćinstava	4046
Prihodi od poljoprivrede	147
Drugo prihodi, osim poljoprivrede	476
Starosna penzija	1260
Socialna pomoć	120
Drugi prihodi	169
Mešoviti prihodi	1788
Bez prihoda	86
Prokuplje	
Ukupno domaćinstava	15119
Prihodi od poljoprivrede	239
Drugo prihodi, osim poljoprivrede	3767
Starosna penzija	5283
Socialna pomoć	546
Drugi prihodi	692
Mešoviti prihodi	4235
Bez prihoda	357

U opštini Merošina 30.12% svog ekonomski aktivnog stanovništva živi od prihoda koji su vezani za poljoprivredu, u poređenju sa samo 9.3% u Prokuplju. U Prokuplju 20% ukupne populacije je zaposleno u indistriji (vidi: link za fabriku Leoni), a približno 19% u opštini Merošina.

Blizu 8.5% ekonomski aktivnog stanovništva u opštini Merošina je zaposleno u trgovini, u poređenju sa 12.88% u Prokuplju, ali samo 1.69% (Merošina) i 2.02% (Prokuplje) rade u oblastima koje su vezane za turizam⁶¹. Građevinarstvo zapošljava 6.5% u Merošini, i 3% ljudi u Prokuplju.

U poređenju sa ovim privrednim aktivnostima, državna i opštinska uprava zapošljava 8,75% svih zaposlenih u opštini Merošina, i još značajni procenat od 17,13% u Prokuplju, 3,9% zaposlenih ljudi radi u školama u Merošini (tri puta više žena nego muškaraca), i 7,71% u Prokuplju. U Merošini 4,45% radi u zdravstvenim ustanovama i ustanovama socijalne zaštite (pet puta više žena nego muškaraca) i 10,92% u Prokuplju.

6.3 Privreda u posmatranim opštinama

Privreda u opštinama Prokuplje i Merošina susreće se sa sličnim teškoćama u nastojanju za ekonomskim razvojem koje se sreću i u drugim regijama Srbije, uključujući lošu mrežu puteva, nerazvijenu infrastrukturu, lošu iskorišćenost zemlje u poljoprivredi, loše korišćenje prirodnih resursa: vode, šuma i drugo, kao i nekontrolisana industrijalizacija, nasleđene ekonomske probleme iz ranijih perioda, iseljavanje mladih ljudi sposobnih za rad u velike ekonomske centre Srbije, ili u inostranstvo.

⁶⁰ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, popis 2011.

⁶¹ Ovo uključuje restorane, lokalne barove itd.

U opštini Prokuplje ima blizu 200 malih i srednjih preduzeća (broj preduzeća se neprestano menja, ali u proteklih deset godina kreće se oko ovog broja). Skoro 8,5% ekonomski aktivnog stanovništva u Merošini i 12,88% u Prokuplju zaposleni su u trgovini. Obično, to su maloprodajni objekti i male radnje usmerene na zadovoljavanje lokalnih potreba za robom široke potrošnje. Jedna trećina malih preduzeća u Prokuplju i Merošini rade u oblasti trgovine. Postoje samo četiri velika preduzeća registrovana na teritoriji opštine Prokuplje, i nijedno na teritoriji opštine Merošina (ovo ne uključuje javna komunalna preduzeća). Većina preduzeća se bavi trgovinom (32.99%), manjom industrijskom proizvodnjom (25.77%), i manji deo poljoprivredom (7.22%) iako se poljoprivreda smatra najznačajnijom granom privrede u obe posmatrane opštine. U obezbeđenju turističke usluge (uključujući restorane i barove) bavi se samo 2.06% preduzeća. Situacija je vrlo slična u opštini Merošina.

Istovremeno, u opštini Prokuplj radi oko 1,000 preduzetničkih radnji, oko 55% radi u trgovini, 10% su restorani i barovi, 7% obezbeđuju lične usluge, i samo oko 6% u zanatskim delatnostima i 9% u proizvodnoj industriji.

U opštini Prokuplje rade četiri velika javna komunalna preduzeća - JKP "Čistoća" (gradska čistoća); JKP "Gradski vodovod" (obezbeđivanje vode); JP "Direkcija za izgradnju, urbani razvoj i stanovanje opštine Prokuplje" i JKP "Tržnice", dok u opštini Merošina radi samo jedno osnovno javno komunalno preduzeće - JP Direkcija za izgradnju Merošine⁶²

Ekonomika i pitanja i izvori prihoda - izveštaj sa terena

Jedan od osnovnih razloga za zabrinutost koji je istaknut tokom fokus grupa je moguć negativan uticaj Projekta i činjenice da će doći do znatnog umanjavanja saobraćaja koji sada prolazi kroz grad Prokuplje iz pravca Kosova i koji se kreće ka Nišu i dalje na sever, i priliva "prolaznika - kupaca" - ljudi koji se zaustavljaju u radnjama, supermarketima itd. Nakon izgradnje autoputa Niš-Merdare, lokalna ekonomija bi doživela negativan uticaj.

Ključna mera umanjavanja tog efekta, kako je predloženo na vipe sastanaka sa lokalnom zajednicom, bio bi plan izgradnje benzinskih stanica, radnji i uslužnih centara (automehaničarskih radnji, vulkanizarskih radnji itd.) na izlazima ka gradu Prokuplje, radije nego na otvorenom putu, kao što je nemački model izgradnje uslužnih delatnosti uz autoput.

Tokom propadanja starog komunističkog modela privreda i privatizacije koja je usledila, većina industrijskih preduzeća u Prokuplju je završila u stečaju ili u likvidaciji. Industrijska preduzeća poput: Toplica (proizvodnja teških metala), 9.

⁶² Izvori: Izveštaj o strateškom prostornom planiranju i prostornom planu za opštinu Merošina do 2024. godine, Studija urbane transformacije opštine Prokuplje, autor Prirodno-matematički fakultet Univerziteta u Nišu, Razvojni plan grada Niša i Nišavskog okruga i Studija opštine Prokuplje - profil zajednice.

Oktobar i Univerzalopromet (fabrike za proizvodnju stakla), Fiaz, Topličanka (tekstilna industrija) ili su potpuno prestale sa radom, ili su nastavile sa radom ali sa znatno umanjnim kapacitetima. Kao rezultat toga tokom prethodne dve decenije industrijska proizvodnja u opštini Prokuplje doživela je značajno umanjnje, što se isto može reći za opštinu Merošina.

Zbog toga, ima samo nekoliko većih industrija koje još uvek obavljaju delatnost: Hissar (nakon 2006. godine radi u okviru velike grupe "PIONIR", proizvodnja čokolade i bombona, prerada voća u povrća i proizvodnja voćnih sokova - zapošljava 158 radnika); Milan Toplica (proizvodnja mineralne vode i bezalkoholnih pića, locirana na reci Toplica u naselju Tulare), Prokupac (poznata proizvodnja alkoholnih pića, voćnih rakija, zapošljava 70 radnika), dve proizvodnje građevničkih materijala itd.

Najveći industrijski proizvođač u opštini Prokuplje je preduzeće LEONI Wiring Systems Southeast d.o.o, osnovano 2009. godine od strane stranog investitora, nemačke kompanije LEONI AG, poznatog proizvođača kablova. LEONI Wiring Systems Prokuplje zapošljava 2000 radnika, od kojih je 85% iz Prokuplja, što znači da je LEONI očigledno najveći poslodavac u Prokuplju. Njihov uticaj na izvore prihoda stanovništva i porodica je veliki. Ako uporedimo broj od 2000 zaposlenih sa drugim podacima prikazanih u ovom statističkom pregledu zajednice, primećuje se da oko 5% sveukupnog stanovništva Prokuplja, ili 11% ekonomski aktivnog stanovništva je zaposleno od strane kompanije LEONI. Uticaj ove fabrike posebno je značajan za posmatrane opštine, ali i za celokupan region, pošto LEONI ima još dve fabrike - jednu u Nišu, i drugu u naselju Malošište, opština Doljevac. LEONI d.o.o. planira i širenje proizvodnih kapaciteta i zapošljavanje još 500 radnika u 2017. LEONI u postrojenju u Prokuplju proizvodi za poznate kupce iz automobilske i kamionske industrije, ali i za kupce iz zdravstvenog sektora, sektora komunikacija, za infrastrukturne projekte, za sektor telekomunikacija, delove za električne i kućne aparate. Celokupna proizvodnja ove fabrike se izvozi stranim kupcima koje obezbeđuje matična kompanija, i transportuje se autoputem Niš-Beograd, potom autopute do -Mađarske ili Hrvatske i dalje.

Industrija - informacije sa terena

Tokom sastanka fokus grupe industrijskih proizvođača istaknuti su neki pozitivni i potencijalni negativni uticaji izgradnje autoputa Niš-Merdare:

Preduzeće Hissar smatra da će izgradnja autoputa imati pozitivan uticaj na njihova nastojanja da se prošire na tržišta Kosova i Albanije. Ova kompanija već je stvorila malu tržišnu bazu izvozeći manje količine robe (jedna šleper mesečno), ali njihov plan je da ulažu i dalje i proširenje svog uticaja na ta tržišta. Izvoz se obavlja preko administrativnog prelaza Merdare, pa se očekuje smanjenje vremena putovanja. Proizvodni kapaciteti Hissara nalaze se daleko od planirane rute autoputa, tako da oni ne očekuju ometanja tokom izgradnje, a eventualni uticaj na njihov teretni saobraćaj koji prolazi kroz grad Prokuplje je mali jer oni trenutno prevoze u proseku samo dva do tri šlepera robe nedeljno.

Proizvođač mineralne vode, fabrika Milan Toplica izrazila je zabrinutost pošto se naselje Tulare, gde je njihov afabrika, kao i izvori čiste vode i planirana lokacija

za izgradnju novog postrojenja nalaze u blizini rute novog autoputa. Dalja pozicija biće proverena tačnim određivanjem mikrolokacije izgradnje autoputa i fabrike, i po potrebi biće određene mere ublažavanja negativnog uticaja, kao i mere zaštite od otpadnih voda tokom izgradnje. Vidi sliku dole.

Leoni d.o.o. ima značajan uticaj na putnički i terenti saobraćaj u opštini. Nekoliko šlepera robe i mnogo putnika svakodnevno ulaze u fabriku, i trenutno svi prolaze kroz grad Prokuplje. Pošto je kompleks fabrike LEONI udaljen od rute novog autoputa, a kako bi se izbeglo da sav saobraćaj prolazi kroz centar grada Prokuplja posle izgradnje autoputa, istaknuto je da bi trebalo planirati obilaznice i direktan pristup Leoni kompleksu, ako je moguće. Vidi Shema 17. dole.

Shema 17 Fabrika Milan Toplica

Shema 18 Kompleks Leoniu odnosu na rutu planiranog autoputa

6.3.1 Poljoprivredna proizvodnja

Poljoprivreda je najvažnija privredna aktivnost stanovništva obe posmatrane opštine. U Prokuplju i Merošini proizvode se mnogi poljoprivredni proizvodi poput stočnog bilja (lucerka itd.) pšenica, kukuruz i ječam. Većina poljoprivrednih domaćinstava bavi se i čuvanjem stoke, mada se radi o malim krdoma - uglavnom 2. do 3. krave koje služe za proizvodnju mleka i mesa. Ipak, najvažnija grana poljoprivredne proizvodnje iz ovih opština je voćarstvo. Ova regija poznata je po uzgajanju šljiva, trešanja, ali pre svega po autohtonoj sorti poznatoj kao "Oblačinska⁶³ višnja". Samo se u opštini Prokuplje proizvodi preko 10,000 tona Oblačinske višnje, ali i drugih podvrsta, uz 7,000 tona šljive i 10000 tona raznog drugog voća (jagoda, malina, grožđa, jabuka), zbog čega je ova opština jedna od vodećih u proizvodnji voća u Srbiji. Posmatrane opštine pripadaju kraju koji je poznat kao "višnjarski kraj"⁶⁴. Preko 95% iskorišćenje poljoprivredne zemlje obrađeno je od strane poljoprivrednih domaćinstava, koja su ponekad udružena u različite forme zadruga ili udruženja, ali je ispod 5% obrađeno od strane nekog oblika pravnih lica..

Sa proizvodnjom višnje od 90,000 tona godišnje Srbija je sedma zemlja u svetu po obimu te proizvodnje, a druga u Evropi iza Poljske, a opštine Prokuplje i Merošina

⁶³ Nazvana po jezeri i selu Oblačina u Merošini

⁶⁴ Izvor: Izveštaj o strateškom prostornom planiranju i prostornom planu za opštinu Merošina do 2024. godine, Studija urbane transformacije opštine Prokuplje, autor Prirodno-,atematički fakultet Univerziteta u Nišu, Razvojni plan grada Niša i Nišavskog okruga i Studija opštine Prokuplje - profil zajednice.

su među vodećim opštinama proizvođačima u Srbiji⁶⁵. Devedeset posto proizvedene višnje u posmatranim opštinama se izvozi pa to predstavlja važan izvor prihoda lokalnog stanovništva.

Tabela 22. ispod pokazuje pregled korišćenja zemljišta u posmatranim opštinama u poređenju sa regionalnim i nacionalnim nivoom. Brz pregled potvrđuje da se značajan procenat koristi za uzgoj dugogodišnjih biljaka, pre svega sadnica voća.

Tabela 22 Korišćenje poljoprivrednog zemljišta⁶⁶

	Obrađeno poljoprivredno zemljište (u ha)	Dugogodišnji zasadi (ukupno u ha)	Dugogodišnji zasadi (%)
Srbija ukupno	3,437,423	187,299	5.45%
Nišavski okrug	82,728	7,174	8.67%
Merošina	8,949	2,325	25.98%
Toplički okrug	51,552	10,248	19.88%
Prokuplje	17,789	4,741	26.65%

Agricultural production - views from field survey

Tokom razgovora sa fokus grupama poljoprivrednih proizvođača, više značajnih bojazni iznelo je Udruženje povrtara i voćara Prokuplja zbog izgradnje autoputa, i to sledeće:

- najbolja zemlja nalazi se na planiranoj trasi autoputa ; pa zbog toga u mnogim slučajevima neće biti moguće pronaći zamensku zemlju istog kvaliteta u istoj opštini; takođe izmeđtanje tih voćnjaka imaće značajan negativan uticaj na poljoprivrednu proizvodnju i potencijal opštine i čitave regije.
- zbog katastarske konfiguracije, mnoge parcele biće podeljene čime će se umanjiti njihova vrednost kao poljoprivrednog zemljišta, poništavajući efekte komasacije koja je bila tek delimično uspešna u opštini Prokuplje.
- zagađenja otpadnim vodama tokom izgradnje, zagađenje vazduha tokom izgradnje, ali prevashodno tokom faze eksploatacije autoputa, povišen nivo teških metala u zemljištu i vazduhu mogli bi umanjiti kompetitivnost i prihvatljivost voća na tržištima EU, posebno po standardima kvaliteta autohtone sorte "Oblačinske višnje".
- zagađenje vazduha će uticati na oprašivanje mednih pčela i kvalitet proizvodnje meda.
- poseban uticaj u slučaju eksproprijacije "Đurovačke" zadruge, 40 ha voćnjaka autohtone Oblačinske višnje, koja proizvodi oko 6% godišnje proizvodnje u opštini.

Shema 19 Prikaz manifestacije Toplički dani višnje koja se svake godine održava u Prokuplju

⁶⁵ USAID poljoprivredni projekat, "Proizvodnja trešnje i višnje u Srbiji"

⁶⁶ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, 2011 državni popis

Oblačinska višnja je naša autohtona kultura koja je dobila ime po jezeru i malom selu Oblačina u južnoj Srbiji. U poređenju sa drugim kulturama višnje, ona je zastupljena sa najvećim brojem stabala. MIŠIĆ navodi da je postojeća sorta Oblačinske višnje razvijena vegetativnom reprodukcijom uglavnom iz mladica. Mogućnost da upravo generativna reprodukcija utiče na rasprostranjenost ove kulturea ne bi se trebala isključiti. Sve to utjecalo je na činjenicu da je Oblačinska široko zastupljena heterogena populacija, mješavina velikog broja raznih klonova (genotipova). Osnovne karakteristike Oblačinske višnje je niske bujnosti, nerazgranatog stabla, samofertilna i visokih prinosa. Plod je relativno mali (težine oko 3 g), loptastog oblika ujednačene veličine i vremena sazrevanja. Unutrašnjost ploda je jarko crvene boje, relativno čvrst, sočan, kiselkast, mirišljav, visoko kvalitetan i pogodan za obradu. Plod se lako odvaja od stabla i piramidalni oblik omogućava ubiranje pomoću raznih oblika mehanizacije.

Poljoprivredna proizvodnja Merošina - informacije sa terena

Poljoprivredni proizvođači iz opštine Merošine naglasili su značaj održavanja alternativnih puteva do Niša tokom faze izgradnje Autoputa. Osim već navedenih, dodatni razlozi su da u Merošini nema hladnjača za skladištenje voća i povrća (i pored značajne proizvodnje i činjenice da je višnja najznačajniji privredni proizvod), voće i povrće se dnevno prevozi do niških pijaca itd. Pčelari su sa svoje strane izrazili zabrinutost zbog zagađenja vazduha i buke, posebno šato što je pčelarstvo nedavno ostvarilo nove izvozne veze sa Nemačkom, pa su pčelari povećali proizvodnju prethodnih godina.

6.3.2 Turizam

Turizam je relativno nerazvijena privredna grana u obe posmatrane opštine, ali se mogu uočiti neki potencijali u nedirnutoj prirodi i kulturnom nasleđu.

Opština Merošina ima samo mali broj noćenja domaćih i stranih posetilaca. Evidencija se ne vodi ažurno, ali u proteklih nekoliko godina prosek noćenja je približno 1000⁶⁷, što je statistički zanemarljivo. Ipak, Merošina ima dve lokacije za dnevne izlete koje gosti iz Niša i Prokuplje često posećuju tokom vikenda:

- Oblačinsko jezero - tokom prolećnih meseci održavaju se izviđačka i ribolovačka takmičenja. Jezerska voda je čista, a na obali se nalazi motel sa restoranom. Nedavno su izgrađeni sportski tereni (košarka, tenis, tereni za veliki i mali fudbal) a blizina planine Mali Jastrebac (udaljen 12km od centra Merošine) otvara potencijal za razvoj planinarenja, kampinga, lova i zimskih sportova⁶⁸. Tokom Prvomajskih praznika nekoliko hiljada izletnika poseti Oblačinsko jezero.
- Krajковаčko jezero je veštački rezervoar stvoren nakon izgradnje brane na reci Krajkovica, leve pritoke Južne Morave. Jezero se nalazi na zapadnom obronku planine Jastrebac, udaljeno nekih 2.5 km severnoistočno od sela Krajkovac. Površina jezera je oko 1 km² i mada je okruženo lepim prirodnim prizorima, turistička infrastruktura je značajno slabije izgrađena od one na Oblačinskom jezeru.

⁶⁷ Većina malih hotelskih smeštaja i motela ne prijavljuje svoje goste; tako da o tome nema pouzdanih podataka i broj bi mogao biti nešto veći.

⁶⁸ Izvor: Znanstvena internet prezentacija opštine Merošina: <http://www.merosina.org.rs/cir/turizam>

Shema 20 Oblačinsko jezero lake (levo) i Krajковаčko jezero (desno)

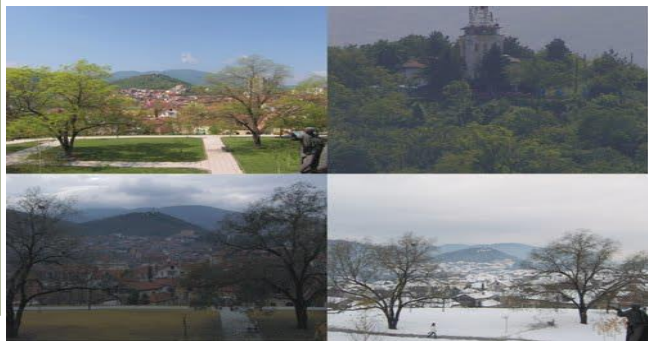
Značajan turistički potencijal može se naći u nekoliko istorijskih lokacija, građevina i muzeja u opštini Prokuplje, koji su samo delimično iskorišćeni za turističku ponudu:

Brdo "Hisar" je jedno od najznačajnijih i najlepših kulturno-istorijskih spomenika i turističkih simbola opštine Prokuplje. Brdo se nalazi u samom centru grada Prokuplja i ima više zanimljivih sadržaja. Na samom vrhu Hisara nalaze se ostaci srednjovekovnog grada. Ali mnoge teškoće usporavaju razvoj ove lokacije kao turističkog potencijala: nerešeni imovinsko-pravni odnosi, nedostatak investicija i urabističkog planiranja za dalji razvoj.

Lokalitet Beli Kamen nalazi se na nadmorskoj visini od 1000 metara, a najviši vrh ja Bandera na 1150 metara. Tamo je napravljena najveća astronomska observatorija na Balkanu, a u vlasništvu opštine nalazi se i planinska koliba. U proteklm godinama, prokupački investitor napravio je etno selo što je značajno podiglo turistički potencijal i ponudu opštine Prokuplje.

Pločnik je arheološko nalazište iz vremena Vinčanske kulture, koje se nalazi u blizini sela Pločnik na obali reke Toplice, u blizini Prokuplja. Ovaj kompleks sastoji se od arheoloških iskopina starog naselja iz Novog kamenog doba koje je bilo naseljeno između 5500. i 4000. godine p.n.e. Vinčanska kultura je svoj razvoj doživela na teritorijama Bosne, Srbije, Rumunije i Makedonije. Arheološko nalazište Pločnik obuhvata prostor od 120 hektara, i sastoji se iz više delova, oivičeno sa tri strane obalama reka i potoka. Lokalitet Pločnik nalazi se 25 km od grada Prokuplja, a niz artefakta nalaze se na stalnoj izložbi u Nacionalnom muzeju u Prokuplju.

Hotel u Prokuplju "Hameum", koji je sagrađen tokom šesdesetih godina prošlog veka još uvek je najveći kapacitet za smeštaj turista u Prokuplju. Nalazi se u centru grada, ali ima svoj parking. Ima 12 jednokrevetnih i 24 svokrevetnih soba, restoran se 120 mesta, kafić, banket salu i veliku terasu za još 140 gostiju. "Konak Kondželj" je izgrađen tokom prethodnih godina u crkvenoj porti; ima restoran koji služi lokalne specijalitete i obezbeđuje smeštaj za 20 gostiju. U sklopu konaka je i restoran Skadarlija takođe ima kapacitet za 15 gostiju. Sportski centar sa teniskim terenima takođe ima kapacitet za 8 gostiju. Objekat 'Savićevac' koji se nalazi na vrhu brda Hisar sastoji se od restorana i otvorene bašte iz koje se može videti panorama čitavog grada Prokuplja, i ima kapacitet za smeštaj 12 gostiju. Objekti etno sela na Belom Kamenu u vlasništvu porodice Krivokuća već su pominjani.

Bez obzira na niz spomenika kulturnog i istorijskog nasleđa, turizam nije razvijen u opštini Prokuplje. Smeštajni kapacitet su uglavnom dotrajali i turisti retko u njima ostaju tokom noći. Ima znakova popravljavanja te situacije u prethodnim godinama (poput privatne investicije u etno selo u Belom Kamenu), ali nedostatak daljih investicija, loša turistička struktura na istorijskim lokacijama, loš marketing, propala privatizacija hotelskim smeštaja, stečaj, nerešeni vlasnički odnosi i sl. razlozi su zašto ova grana privrede stagnira.

6.4 Zaposlenost

6.4.1 Zakoni i pravila o radu

Zakon o radu u Srbiji u saglasnosti je za međunarodnim zakonskim normama. Ustav Republike Srbije daje posebni značaj pravu na rad svim građanima (član 60. i 61.). Pravo na rad garantovano je u skladu sa zakonom i svako mora imati pravo da svoje zaposlenje bira potpuno slobodno. Sva radna mesta svima moraju biti dostupna pod istim uslovima, svako ima pravo na poštovanje svoje ličnosti tokom rada, pravo na bezbedno i zdravo okruženje na poslu, zaštitu na radu, određeno radno vreme, dnevni i nedeljni odmor, plaćeni godišnji odmor, pravilnu procenu svojih rezultata rada i pravnu zaštitu u slučaju prekida radnog odnosa. Ženama,

mladim osobama i osobama sa invaliditetom moraju se obezbediti posebne mere zaštite na radu u skladu sa zakonom. Svi zaposleni imaju pravo na štrajk, u skladu sa zakonom i kolektivnim ugovorom..

Osnovni izvor radnog prava u Srbiji je Zakon o radu koji određuje sve odnose vezane za rad, odnos zaposlenog i poslodavca, pravo na zaposlenje, zaštitu zaposlenog i druga pitanja. Ovaj zakon je donet 2005. godine i od tada je aneksiran četiri puta. (2005, 2006, 2013. and 2014. godine)⁶⁹. Kolektivni ugovor je izvor prava koji bliže reguliše prava, obaveze i odgovornost koje proističu iz odnosa zaposlenja između ugovornih strana kolektivnog ugovora. Opšti kolektivni ugovor sklapaju reprezentativno udruženje poslodavaca i reprezentativni sindikat udružen na nivou Republike Srbije. Na osnovu Opšteg kolektivnog ugovora potpisuje se i Posebni kolektivni ugovor koji se odnosi na odnose u određenoj privrednom sektoru, grani, podgrupi ili industriji između predstavnika poslodavaca i predstavnika sindikata na nivou sektora, grane, podgrupe ili industrije. Poslovnik o radu ili, ugovor o radu određuju konkretna prava, obaveze i odgovornost kod onih poslodavaca kod kojih zaposleni nisu formirali sindikat ili nijedan sindikat nema status reprezentativnosti, ili ukoliko nijedna strana nije pokrenula inicijativu za potpisivanje Posebnog kolektivnog ugovora, ili ukoliko ugovorne strane Posebnog kolektivnog ugovora ni nakon 60 dana od dana započinjanja pregovora nisu postigle sporazum, ili ukoliko reprezentativni sindikat nije u roku od 15 dana od pokretanja inicijative poslodavca inicijativu. Svi kolektivni ugovori, poslovnik o radu i ugovori o radu moraju biti u skladu sa Zakonom o radu.

Uz prethodno navedeno, Srbija je ratifikovala sve ILO (Međunarodna organizacija rada) konvencije; osam ratifikovanih *ILO konvencija* su:

- Konvencija o prinudnom radu, 1930. (br. 29)
- Konvencija o sindikalnim slobodama i zaštita sindikalnih prava, 1948. (br. 87)
- Konvencija o pravu na organizovanje i kolektivne pregovore, 1949. (br. 98)
- Konvencija o jednakosti zarada, 1951. (br. 100)
- Konvencija o ukidanju prinudnog rada, 1957. (br. 105)
- Konvencija o diskriminaciji u odnosu na zaposlenje i zanimanje, 1958. (br. 111)
- Konvencija o najnižoj dobi za zapošljavanje, 1973. (br. 138)
- Konvencija o zabrani i ukidanju najgorih oblika dječjeg rada, 1999. (br. 182).

Ipak, postoje određene prepreke prilikom implementacije što govore dokazi o tome da su žene plaćene manje, korišćenje privremenog radnog odnosa, praksa potpisivanja blanko raskida radnog odnosa istovremeno sa potpisivanjem ugovora o radu i neprijavljeni rad na "crno". Zbog ekonomske krize većina zaposlenih spremna je da se odrekne određenih prava kako bi zasnovala radni odnos. I pored činjenice da je Srbija visoko ocenjena u izveštaju⁷⁰ (bolje od nekih zemalja koje su deo EU - UK, Portugal, Poljska i Grčka, i bolje od nekih zemalja koje su poznate po svom razvoju ljudskih prava poput SAD) Međunarodne sindikalne federacije kao

⁶⁹ Zakon o radu ("Službeni glasnik Srbije", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014)

⁷⁰ Izvor: ITUC globalni indeks ljudskih prava - http://www.ituc-csi.org/IMG/pdf/survey_ra_2014_eng_v2.pdf

zemlja sa razvijenim sindikalnim pravima, postoje mnoga pitanja koja zahtevaju hitnu pažnju i intervenciju, posebno u privatnom sektoru; npr. činjenica da oko 20% zaposlenih u 2014. su bili neformalno zaposleni⁷¹.

6.4.2 Nezaposlenost

Državni nivo

Ima 9.1% nezaposlenih u Srbiji (od čega 14.5% nižeg, 64.5% srednjeg i 21% višeg obrazovanja) out od radno sposobnog stanovništva (15+ godina).⁷²

Ali, postoji i znatan broj "ekonomski neaktivnog stanovništva" koje se određuje kao "sve osobe starije od 15 godina koje se ne vode kao nezaposleni. U tu grupu spadaju studenti, penzioneri, osobe koje ostaju kod kuće i osobe koje tokom radne nedelje ne obavljaju nikakav rad, ne traže posao ili koje nisu u mogućnosti da počnu da rade u roku od dve nedelje od dana ispitivanja.."⁷³ Kada se uključe navedena grupa, procenat nezaposlenosti u Srbiji dostiže 19% u prvom kvartalu 2016. godine. Od ukupnog broja stanovnika preko 15 godina starosti 18.5 posto muškaraca i 19.6 posto žena su nezaposleni⁷⁴. Procenat nezaposlenosti je najviši u beogradskom regionu.

Potrebno je spomenuti da je samo 51% Roma od 74.9% koji su dostigli godište za rad zaposleno.⁷⁵ Broj nezaposlenih žena u romskoj nacionalnoj manjini je četiri puta veći od broja nezaposlenih muškaraca.⁷⁶

Nezaposlenost u posmatranim opštinama

Tabela 23. Poređenje zaposlenost i nezaposlenosti na državnom, okružnom i opštinskom nivou⁷⁷

	Ukupno stanovništvo	Ukupno aktivno stanovništvo	% aktivnog stanovništva	Ukupno zaposleni	% zaposlenih	Ukupno nezaposleni	% nezaposlenih
Srbija							
Ukupno	7186862	2971220	41.34%	2304628	32.07%	666592	9.28%
Muško	3499176	1699664	48.57%	1333293	38.10%	366371	10.47%
Žensko	3687686	1271556	34.48%	971335	26.34%	300221	8.14%

⁷¹ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx> - ali ovo uključuje rad u neregistrovanim preduzećima, rad u preduzećima bez ugovora o radu, što znači bez doprinosa za zdravstvenu zaštitu i penzijsko osiguranje; kao i neplaćeni rad kojim se pomaže zaposlena osoba u porodici.

⁷² Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

⁷³ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Izvor: <http://documents.worldbank.org/curated/en/855151468102865205/Poverty-social-exclusion-and-ethnicity-in-Serbia-and-Montenegro-the-case-of-the-Roma> - (Bodewig & Sethi report from 2005)

⁷⁶ Izvor: <http://www.rs.undp.org/content/serbia/en/home/library/mdg.html> - MDG Monitoring Framework for Serbia (2006) Report

⁷⁷ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, državni popis 2011.

	Ukupno stanovništvo	Ukupno aktivno stanovništvo	% aktivnog stanovništva	Ukupno zaposleni	% zaposlenih	Ukupno nezaposleni	% nezaposlenih
Nišavski okrug							
Ukupno	376319	157611	41.88%	107692	28.62%	49919	13.27%
Muško	184966	87856	47.50%	61510	33.25%	26346	14.24%
Žensko	191353	69755	36.45%	46182	24.13%	23573	12.32%
Merošići							
Ukupno	13968	4864	34.82%	3553	25.44%	1311	9.39%
Muško	7174	3244	45.22%	2488	34.68%	756	10.54%
Žensko	6794	1620	23.84%	1065	15.68%	555	8.17%
Toplički okrug							
Ukupno	91754	32014	34.89%	22039	24.02%	9975	10.87%
Muško	46131	19342	41.93%	13659	29.61%	5683	12.32%
Žensko	45623	12672	27.78%	8380	18.37%	4292	9.41%
Prokuplje							
Ukupno	44419	16527	37.21%	11291	25.42%	5236	11.79%
Muško	22056	9555	43.32%	6543	29.67%	3012	13.66%
Žensko	22363	6972	31.18%	4748	21.23%	2224	9.94%

U Tabeli 23. koja se nalazi iznad prikazano je poređenje ukupnog ekonomski aktivnog zaposlenog i nezaposlenog stanovništva, sa osvrtom na pol. Crvenom bojom su obeleženi oni podaci koji značajnije odstupaju od nacionalnog ili okružnog proseka, čime se slikovito pokazuju pitanja koja treba imati na umu kada su posmatrane opštine u pitanju. Tako, kolona "aktivna populacija" ukazuje na značajnu ekonomsku neaktivnost i muškog i ženskog stanovništva u opštinama - ranije je naznačeno da se ne radi o velikom procentu dece koja su ispod radne starosti, već upravo zbog visokog procenta starijih ljudi koji žive od penzija među stanovništvom. Niski procenat zaposlenih žena u odnosu na zaposlene muškarce u obe opštine je alarmantan. Procenat nezaposlenosti u posmatranim opštinama sličan je onom na državnom nivou, nešto viši u Prokuplju, ali treba imati na umu da se taj odnos posmatra samo prema grupi ekonomski aktivnog stanovništva⁷⁸.

Nezaposlenost, ekonomska kriza i mogućnost zasnivanja radnog odnosa - informacije sa terena

Tokom sastanaka fokus grupa u Prokuplju da je tačan broj nezaposlenih u opštini Prokuplje oko 7000, što je značajno više od podatka koji je objavio RZS. Razliku treba tražiti u činjenici da zvanična statistika ne uključuje deo Romske populacije, kao što je ranije objašnjeno. Mora se poći od pretpostavke da bi svi negativni trendovi bili izraženiji ukoliko bi romska populacija bila u celini obuhvaćena nacionalnim popisima. (više neaktivne populacije, posebno među ženama, manji procenat zaposlenih itd.).

⁷⁸ Statističke grupe zaposlenih i nezaposlenih posmatraju se samo u odnosu prema aktivnom stanovništvu - to je metodološko pravilo Republičkog zavoda za statistiku.

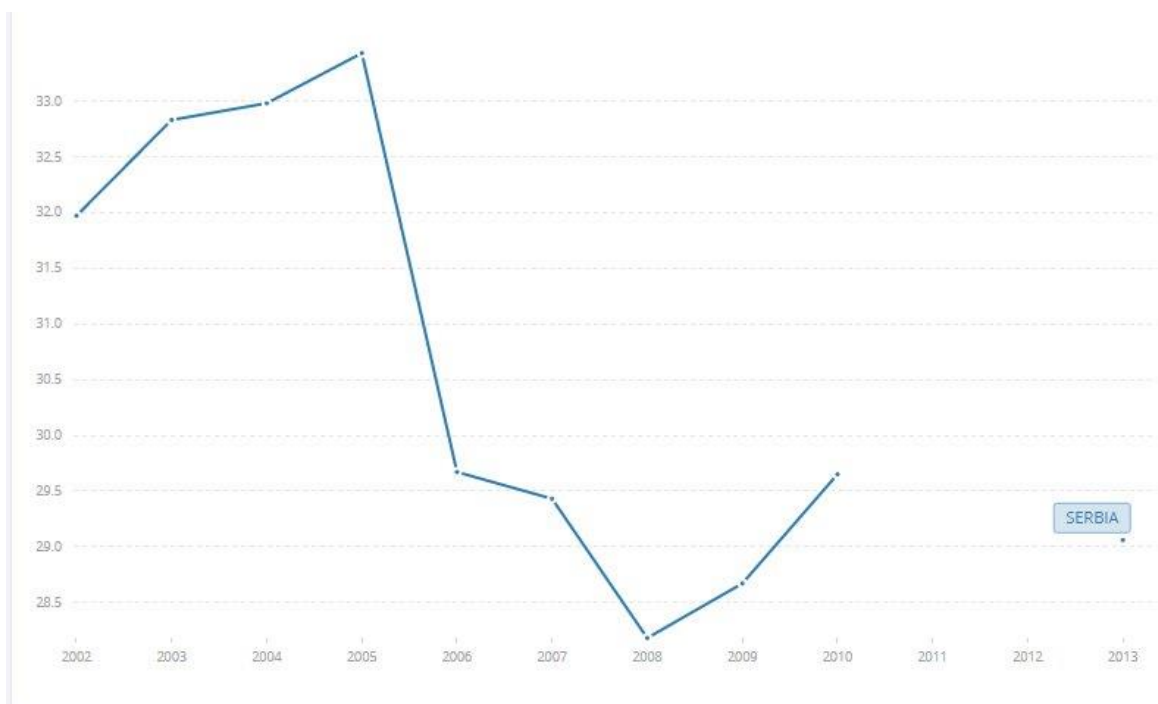
6.4.3 Socijalna pomoć i davanja

Socijalna pomoć pruža se raznim društvenim grupama u Srbiji (npr. starim licima, nezaposlenim, osoba sa invaliditetima, siromašnima) iz raznih razloga.

U Srbiji 628,000 ljudi živi u relativnom siromaštvu, što znači da 8.9 posto stanovništva ne može sebi priuštiti ishranu u skladu sa nutritivnim standardima koji su određeni za Srbiju. Ispitivanje zarada i životnog standarda 2013. godine utvrdilo je da u Srbiji 24.6 posto ljudi se nalazi u opasnosti od siromaštva, skoro 1,8 miliona ljudi, što je najveći procenat od svih evropskih zemalja u kojima je vršeno ovo ispitivanje. (zemlje EU, Švajcarska, Norveška, Island, i Srbija).⁷⁹

U odnosu na relativni "Gini koeficijent"⁸⁰ određen od strane Svetske banke, stepen ekonomskih nejednakosti u srpskom društvu se uvećao u poslednjih nekoliko godina. Navdeni koeficijent u Srbiji pokazao je promene koje nisu uobičajene za stabilnije ekonomije (vidi Shemu 17. ispod; npr. 33% u 2005. godini, 28% u 2008. godini), ali je na osnovu zvanične procene Republičkog zavoda za statistiku dostigao 38.0% u 2015. godini.⁸¹

Shema 21 Promene Gini koeficijenta u prethodnoj deceniji u Srbiji⁸²

⁷⁹ Izvor: The European Anti-Poverty Network - Serbia (EAPN) <http://www.eapn.eu/> " Household Budget Survey" last accessed 10/10/2016

⁸⁰ The Gini coefficient is a standard measure of income inequality, that ranges from 0 in the case of "perfect equality" (each person gets the same income) and 100 in the case of "perfect inequality" (all income goes to the share of the population with the highest income).

⁸¹ Izvor: Republički zavod za statistiku - <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

⁸² Izvor: Podaci Svetske banke: <http://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=RS>

U 2011, jedan na svakih deset građana morao je koristiti neki oblik socijalne pomoći ili davanja. Polovina korisnika socijalne pomoći su odrasli između 18. i 65. godina, a jedna trećina su deca (0-14 godina).

Obe posmatrane opštine pripadaju grupama opština u Srbiji sa manjim prihodima stanovništva. Od 175 opština u Srbiji po prosečnoj zaradi stanovništva, Prokuplje se nalazi na 100. mestu, a Merošina na 107. mestu⁸³. U Merošini u 2014. godini prosečan neto, lični dohodak iznosio je 34.050 RSD, a 34.221 u Prokuplju; što obe opštine postavlja ispod proseka neto zarade za Srbiju koji iznosi 44.530 RSD. Procenat primalaca finansijske socijalne pomoći bio je 5,3% od ukupnog stanovništva Merošine u 2014. godini, a 7,3% u ukupnom stanovništvu Prokuplja, što je značajno više od proseka na državnom nivou koji iznosi 3,94%. Obe opštine smatrane su manje razvijenim srpskim opštinama.

U Merošini 8.5% i u Prokuplju 9,6% stanovništva ima neki oblik invaliditeta, što je u oba slučaja više od nacionalnog proseka od 7,9% (9% žena i 6,8% muškaraca). Prijavljeni deo osoba sa invaliditetom od stanovništva koje je u radnom uzrastu (15-65 godina) iznosi 4.48% na državnom nivou, koji je viši u seoskim sredinama (10% stanovništva, 5.61% u radnoj dobi). U Merošini (koja je u celosti seoska zajednica) 4.13% stanovništva u radnoj dobi ima neki oblik invaliditeta, što je značajno niže od nacionalnog proseka. Sa druge strane, Prokuplje ima veći procenat od nacionalnog osoba sa oblikom invaliditeta koje žive u seoskom sredinama – 7.29%.

Treba istaći da je procenat zavisnost od socijalnih davanja uvek viši kod romskog stanovništva, pa kao što je prethodno istaknuto (vidi: statistička greška kod Romskog stanovništva) udeli stanovnika koji se nalaze ispod praga siromaštva, koja imaju neki oblik invaliditeta i koja koriste oblike socijalne pomoći i davanja može biti viši.

Siromaštvo i socijalna pomoć u životu - informacije sa terena

Merošinski "Crveni Krst" organizuje javnu kuhinju u opštini. Određeni broj obroka isporučuje se starijim korisnicima sa neadekvatnim brojem vozila po okolnim selima, tako da se svakog dana izdaje 640 dnevnih obroka, što čini da oko 5% ukupnog stanovništva Merošine dobija obroke iz javne kuhinje. Po predstavniku Crvenog Krsta, 65% do 70% svih korisnika su Romi. Prevoz obroka počinje u 9 sati ujutru, a završava se oko 3 sata popodne.

⁸³ Izvor: National statistical office, data for first quarter of 2016

7 Korišćenje i vlasništvo nad zemljom

7.1 Vlasništvo nad zemljom

Donet 2006. godine (Ustav je odobren na ustavnom referendumu održanom 28-29. oktobra 2006. godine, a zvanično je objavljen od strane Narodne skupštine RS 8. novembra 2006. godine), Ustav RS proklamuje da je ekonomski sistem Srbije zasnovan tržišnoj privredi, otvorenog i slobodnog tržišta, slobodi preduzetništva, nezavisnosti poslovnih subjekata i ravnopravnosti privatne i drugih oblika svojine.

Član 58. jemči mirno uživanje privatne svojine i drugih prava koja su stečena u skladu sa zakonom. Određeno je da pravo svojine može biti oduzeto ili ograničeno samo u javnom interesu utvrdjenom na osnovu zakona, uz naknadu koja ne može biti niža od tržišne. Član 86. Ustava određuje vrste svojine - privatnu, zadružnu i javnu svojinu i jednaku zaštitu svih oblika svojine prema zakonu. Član 88. jemči da je pravo raspolaganja i korišćenja građevinskog, poljoprivrednog i šumskog zemljišta u privatnoj svojini slobodno.

Zakon o osnovama svojinskopравnih odnosa ("Službeni list SFRJ", br. 6/80, 36/90, "Službeni list SRJ", br. 29/96 and "Službeni glasnik RS", br. 115/2005) određuje fundamentalna pravila svojinskopравnih odnosa, uključujući sadržinu prava svojine, subjekte, zajedničku i susvojину, sticanje prava svojine, pravo službenosti, državinu, sticanje svojine putem održaja, zaštitu prava svojine, zaštitu državine, prestanak prava svojine itd.

Svojina nad zemljištem može biti u tri oblika: privatna, javna, odnosno, državna, i zadružna:

- privatna svojina nad zemljištem postojala je i tokom socijalističke države, ali samo u formi malih porodičnih poseda. Danas, pravo svojine nad zemljištem garantuje se svim pravnim i fizičkim licima; privatizacija građevinskog zemljišta je u toku, većinu građevinskog zemljišta još uvek poseduje država, sa pravom korišćenja koje je priznato zakonskim vlasnicima objekata koji se nalaze na tom zemljištu, koje je u suštini slično pravu vlasništva;
- javna, ranije, društvena svojina danas se određuje kao državna svojina na zemlji. Ono prolazi kroz proces priovatzacije, ali neki veliki posedi i većina građevinskog zemljišta je još uvek u vlasništvu države. ZPoljoprivredno zemljište u državnoj svojini se obično daje u zakup radi obrađivanja, na javnim konkursima.;
- zadružno zemljište - zadruga je prvi put ustanovljena u Srbiji tokom XIX veka, i zadržala se kao specifični oblik svojine tokom socijalističkog perioda. Nedavno je ponovo ustanovljena kao privlačan oblik saradnje malih poljoprivrednih gazdinstava. Zadruga je oblik dobrovoljnog udruživanja, otvoreno, nezavisno pravno lice kojim upravljaju njeni članovi. Zasniva se na udruženom radu njenih članova, korišćenju njenih usluga, na principu jedinstva i međusobne pomoći, sa kojom zadrugari ostvaruju svoje pojedinačne i zajedničke interese. Mali poljoprivredni proizvođači koji često nisu konkurentni na tržištu udruženi u zadrugu imaju mogućnost da koriste

savremene poloprivredne mere, poljoprivredne mašine, da postignu bolje cene sadnica i materijala i dr.

7.2 Korišćenje zemlje u Merošini i Prokuplju

Srbija se nalazi na površini od 8,840,000 hektara. Na poljoprivredno zemljište od toga otpada 5,734,000 hektara (0.56 ha po glavi stanovnika), od čega je 4,867,000 hektara obradiva površina (0.46 ha per capita). Skoro 70 posto srpske teritorije je poljoprivredno zemljište od čega je oko 30 posto pokriveno šumama⁸⁴. Iskorišćeno poljoprivredno zemljište je ukupne površine od 3,355,859 ha (37% ukupne površine RS). Prosečno poljoprivredno domaćinstvo koristi 4.5 ha zemlje, ima jedan traktor, uzgaja jednu kravu, četiri svinje, tri ovce, 26 komada pernate živine i jednu košnicu. Ipak, većina poljoprivrednih domaćinstava koristi manje od 2 hektara zemlje⁸⁵. U ukupnom poljoprivrednom zemljištu 2011. godine bilo je 64.6% polja i bašti, voćnjaka 4.7%, vinogradi 1.1%, livade 12.2% i pašnjaci 16.6%. U navedenoj strukturi proizvoda sa polja 58.0% otpada na žitarice, 13.0% na industrijsko bilje, 8.3% na povrće i 13.8% na krmno bilje.

Može se primetiti tendencija promene namene poljoprivrednog zemljišta u građevinsko radi izgradnje industrijskih, logističkih, komercijalnih ili drugih kompleksa, posebno u blizini urbanih naselja poput Beograda, Novog Sada i Niša, ali i u blizini manjih gradova.

Opština Prokuplje leži na površini od 75,896 ha. Poljoprivredno zemljište pokriva 45.083 ha, ili 60%, ima 26.895 ha šuma, odnosno 35% ukupne površine, a neplodno na 3,918 ha ili 5% površine of surface area. Građevinsko zemljište je ukupne površine od oko 15% površine opštine. Iskorišćeno obradivo zemljište dostiže 81.6% od ukupnog što je značajno više od nacionalnog proseka. Obradivo zemljište podeljeno je na 210,000 parcela, ili drugom rečima 1 ha obradivog zemljišta podeljen je na 4.3 parcele. Tako ispresecano zemljište ugrožava slobodnu eksploataciju i zaštitu životne sredine⁸⁶. Iskorišćeno poljoprivredno zemljište je u 98% privatno vlasništvo, dok ostatak pripada državi; nasuprot tome šumsko zemljište uglavnom pripada državi. Privatne poljoprivredne posede poseduje 16,585 poljoprivrednih gazdinstava, što znači da jedno gazdinstvo koristi oko 2.8 ha zemljišta, što je značajno lošije od državnog proseka, ali u skladu sa prosekom okruga i regije (najveća masa obradivog zemljišta nalazi se u Vojvodini, Šumadiji i u okolini Beograda koje utiču na nacionalni prosek). Kvalitet zemljišta varira od prve do osme klase. Na obrađenom zemljištu dominiraju ratarske kulture u iznosu od 89% (žitarice), samo 4.6% pokrivaju zasadi povrća, 9% voćnjaci (što je dva puta više nego na nacionalnom nivou) i 2% su vinogradi. Pašnjaci leže na 24,8% ukupnog poljoprivrednog zemljišta.

Površina opštine Merošina je 19,325 hektara, od čega je 13,841 ha ili 71,6% čini obradivo zemljište, šume pokrivaju 3,310 ha ili 17,1%, građevinsko zemljište 2,059

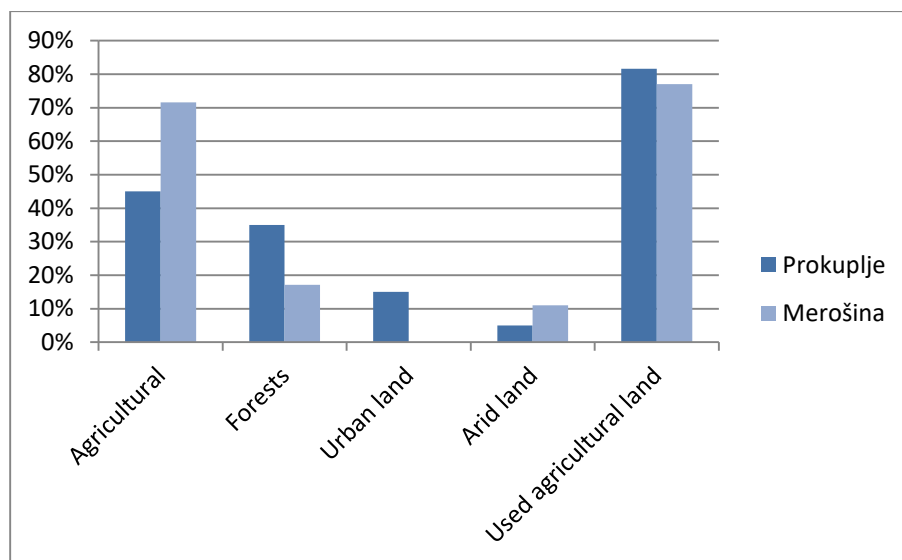
⁸⁴ Izvor: internet prezentacija Vlade RS: <http://www.arhiva.srbija.gov.rs/cms/view.php?id=1024>

⁸⁵ Izvor: Statistički godišnjak iz 2012. koji izdaje RSZ

⁸⁶ Izvor: Regionalni prostorni plan za Nišavski, Toplički i Pirotski okrug, 2011.

ha ili 10.7%. Poljoprivredno zemljište zauzima prostor od 14,700 ha od čega je 10,800 ha obrađeno, što čini oko 71%. Ratarske kulture zauzimaju 7,079 ha ili 65,5%, povrtarske 1,318 ha ili 12.2% (i.e. pasulj, krompir), i pod krmnim biljem je (detelina i lucerka) je 1,251 ha ili 11,5%. Voćnjaci zauzimaju 1.469 ha ili 13,6% od kojih je najznačajnija voćna kultura Oblašinska višnja. Vinogradi zauzimaju 445 ha ili 4,1% i locirani su na osunčanim i toplim predelima što pogoduje uzgoju kvalitetnog grožđa. Na livade i pašnjake otpada 1,904 ha ili 12,9% ukupnog poljoprivrednog zemljišta, ali su pašnjaci fragmentirani i rasprostranjeni po celoj teritoriji opštine. Najveće livade nalaze se u višim delovima opštine, na obroncima planine Mali Jastrebac i u blizini korita reka. Poljoprivredno zemljište je u 99% slučajeva privatno vlasništvo, kojim gazduje 3441 poljoprivrednih gazdinstava i samo 6 preduzeća, što čini da jedno gazdinstvo pokriva 2,6 ha zemljišta.

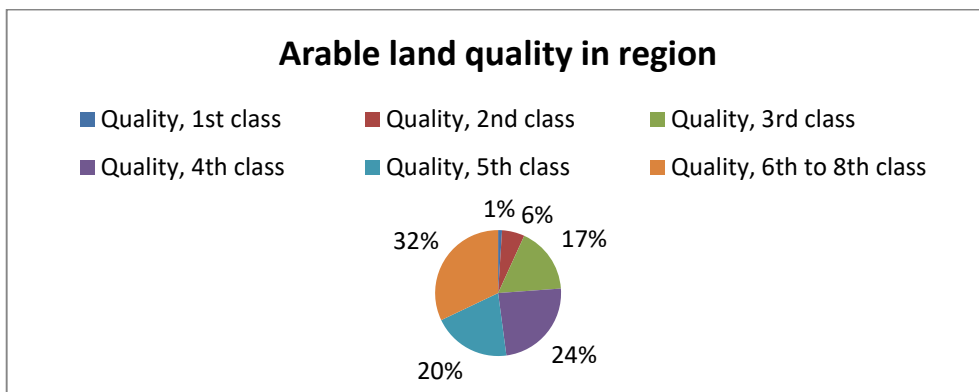
Shema 22. Korišćenje zemljišta u posmatranim opštinama

Po kvalitetu obradive zemlje u regionu zemlja⁸⁷ prve klase pokriva samo 1% zemljišta, druga klasa 5.8%, treća 17%, četvrta 24%, peta 20%, a na od šeste do osme otpada 32% poljoprivrednih zemljišta. Poljoprivredni proizvođači uobičajeno smatraju da je zemljište treće ili niže klase zemljište lošijeg kvaliteta, odgovarajuće samo za određene kulture i za ograničenu produktivnost.

⁸⁷ Kvalitet i vrste poljoprivrednog zemljišta određuje Ministarstvo poljoprivrede, u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, "Službeni glasnik RS", br. 62/2006, 65/2008, 41/2009 and 112/2015

Shema 23 Kvalitet zemljišta

Korišćenje zemljišta - informacije sa terena

Voćarska i vinogradarska proizvodnja porasla je u prethodnim godinama u obe posmatrane opštine, pošto je svest o mogućnostima proizvodnje autohtonih sorti postala izraženija. Ipak još uvek samo oko 12% zemljišta je pokriveno voćnjacima. To se delom može objasniti sporim povratom investicije u dugogodišnje zasade, kao i činjenicom da je investicija veća zbog čega nisu svi proizvođači spremni da se posvete tako rizičnoj proizvodnji.

7.3 Ublažavanje uticaja na poljoprivredno zemljište

Konačni položaj trase i tehničko rešenje odabrani su između nekoliko opcija koje su analizirane na nivou Generalnog I Idejnog Projekta.

Ocena alternativnih rešenja I izbora najpovoljnije trase izvršen je putem Multikriterijskom analize (na raspolaganju u Aneksu 5 EIA) Multikriterijumska analiza podrazumevala je sledeće kriterijume:

- Projektantske zahteve izražene kroz troškove izgradnje I održavanja,
- Troškove eksploatacije,
- Bezbednost saobraćaja,
- Prostorne posledice,
- Posledice po društvo I životnu sredinu.

Uticaj na socijalno okruženje procenjen je sa fokusom na eksproprijaciju poljoprivrednog zemljišta I potrebu raseljavanja, pored drugih kriterijuma sa učešćem u analizi I oceni u iznosu od 15 %.

Ukupno 18 alternatova je ispitano I na osnovu najisplativije kombinacije kriterijuma Alternativa Na2 je konačno odabrana. Uticaj na poljoprivredno zemljište je varirao u varijantama. Detaljan pregled uticaja I ocene kriterijuma u svakoj alternativni prikazan je u Odeljku 2.6 Alternative tokom projektovanju EIA Studije.

The overall impact from acquisition of arable agricultural land translated into the entire land holding of the impacted municipalities translates into impact of less than 3% of the total area of agricultural land in Merošina and less than 1% of the total area of agricultural land in Prokuplje respectively.

8 Infrastruktura i javne službe

8.1 Transportna infrastruktura

8.1.1 Nacionalna putna mreža

Sa putnom mrežom ukupne dužine od 44.248 km Srbija ima jednu od najmanjih putnih mreža u Evropi, od kojih 36% otpada na neasfaltirane puteve, a 53% na puteve koji se smatraju lošeg ili vrlo lošeg kvaliteta. Ipak, to je jedna od najdužih mreža u regionu, uključujući Sloveniju, Hrvatsku, Bosnu, Bugarsku i dr. Srbija je rangirana 83. od 134 zemlje po opštem kvalitetu putne infrastrukture, od koje su samo FYR of Macedonia (87.), Bosna i hercegovina (107.) i Albanija (108.) lošije rangirane u jugositočnoj Evropi⁸⁸. U proteklm godinama više značajnih puteva je izgrađeno.

Javni putevi se dele na nekoliko kategorija⁸⁹:

- Državni put I reda po klasama:
  - › Klasa A (autoputevi) - 669km
  - › Klasa B - 4109km
- Državni put II reda po klasama:
  - › Klasa A - 7057km
  - › Klasa B - 3183km
- Opštinski putevi - 23230km
- Neklasifikovani putevi

Državni putevi I reda su oni koji povezuju delove države RS sa drugim evropskim državama, ili sa susednim državama, ili sa velikim gradovima i ekonomskim centrima. Državni putevi II reda su oni koji povezuju delove dva ili više okruga, ili delove unutar okruga. Opštinski putevi su oni koji povezuju delove unutar jedne opštine, ili delove opštine sa državnim putevima.⁹⁰ Neklasifikovani putevi su osnovni putevi unutar naselja, koji su na raspolaganju mnogim korisnicima i koje je nadležni organ odredio kao takve.⁹¹

Javno preduzeće "Putevi Srbije" odgovorno je za održavanje nacionalnom ptnom mrežom i za obavljanje poslova koji se tiču popravke, zaštite, eksploatacije i razvoja državnih puteva prvog i drugog reda u Srbiji. Mreža državnih puteva koja je u nadležnosti PERS, određuje se u skladu sa:

---

⁸⁸ Svetski ekonomski forum (2008), The Global Competitiveness Report 2008-2009.

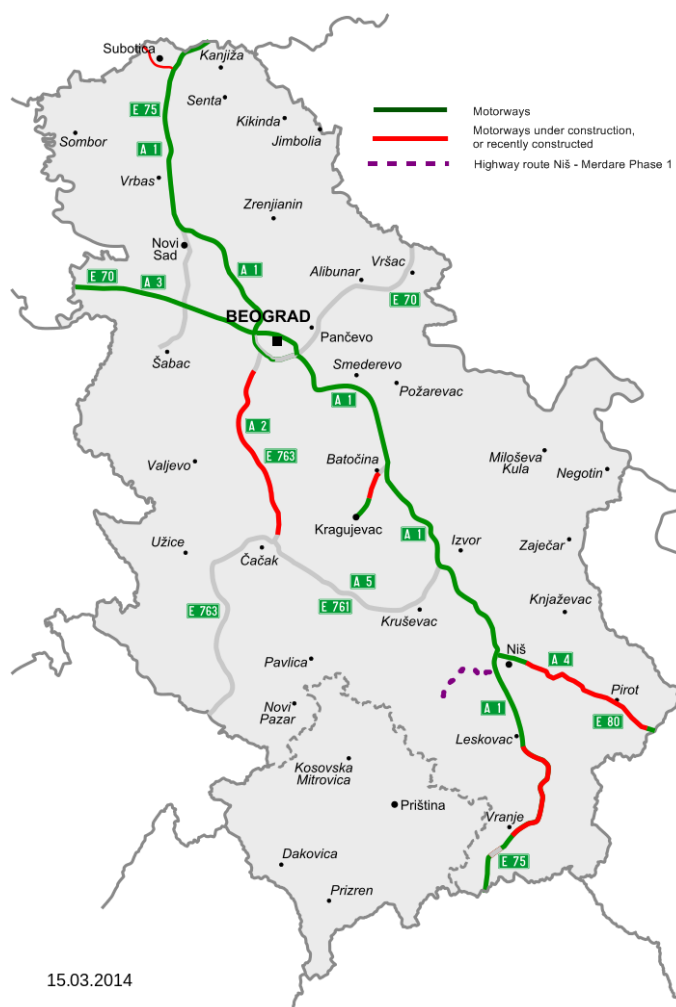
⁸⁹ Izvor: Javna mreža puteva RS - <http://www.putevi-srbije.rs> - last accessed on 18/01/2017

⁹⁰ Izvor: Zakon o putevima RS, član 5. (Službeni glasnik RS, br. 101/2005, 123/07, 101/11, 93/12, 104/13)

⁹¹ Izvor: Zakon o putevima RS, član 2. (Službeni glasnik RS, br. 101/2005, 123/07, 101/11, 93/12, 104/13)

- Zakon o javnim putevima (Službeni glasnik RS, 101/2005, 123/07, 101/11, 93/12, 104/13)
- Zakon o ratifikaciji Evropskog sporazuma o glavnim međunarodnim saobraćajnim arterijama (Službeni glasnik 5/80)
- Uredba o klasifikaciji državnih puteva (Službeni glasnik RS, 105/2013, 119/2013 i 93/2015)
- Uredba o određivanju glavnih puteva (Službeni glasnik, 39/1984, 4/1987)
- Uredba o kriterijumima za kategorizaciju državnih puteva (Službeni glasnik RS, 37/2009).

Shema 24 Mreža autoputeva u Srbiji

Putni saobraćaj je u Srbiji od 2000. godine u stalnom porastu po stopi od pet do sedam posto godišnje, sa višim stepenom porasta u blizini urbanih sredina. Očekuje se da će se ovakav trend nastaviti što će izazvati probleme u bezbednosti i zastoje u i oko urbanih, gusto naseljenih područja. Jedna studija predviđa da će putni saobraćaj porasti za dva i po puta do 2025⁹².

⁹² Izvor: CES Cowi

- 88 In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IFP4) - TA2012054 R0 WBF
Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP

Tabela 24 Poređenje odnosa dužine putne mreže i površine teritorije određenih zemalja⁹³

Država	Dužina putne mreže (u km)	Pvršina (km kvadr.)	Dužina puteva prema površini (km/km kvadr.)
United States	5486610	9833517	0.56
France	1028446	643801	1.60
Germany	644480	357168	1.80
Hungary	206633	93030	2.22
Austria	124508	83879	1.48
Romania	86472	238391	0.36
Serbia	44248	77474	0.57
Slovenia	43670	20273	2.15
Bulgaria	40000	110994	0.36
Croatia	29410	56594	0.52
Bosnia and Herzegovina	23897	51197	0.47
Albania	18000	28748	0.63
Macedonia	14742	25713	0.57
Montenegro	7763	13812	0.56

Shema 25 Putna mreža prema površini⁹⁴

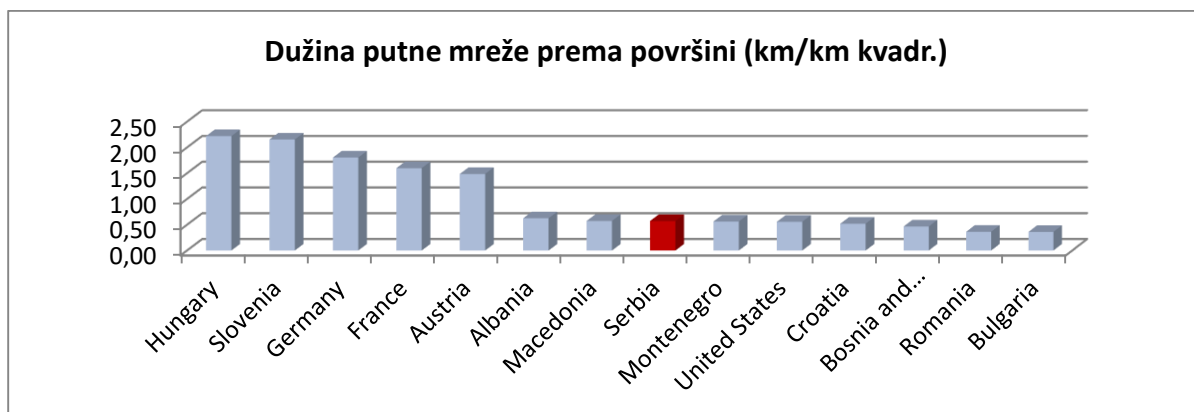

Tabela 23. i Shema 21. iznad pokazuju solidan nivo razvoja putne mreže Srbije. Odnos dužine ukupnih puteva i površine na kojoj se nalaze dobar je pokazatelj razvijenosti puteva određenog prostora. Po tom odnosu Srbija je ispod razvijenih zemalja Evrope poput Nemačke, Francuske ili Austrije, i ispod zemalja sa vrlo gustom putnom mrežom poput Mađarske (delimično zbog pogodnog terena) ili Slovenije (razvijena zemlja manje površine), ali slična sa zemljama regiona ili sa SAD (koja ima najdužu putnu mrežu na svetu), i gušću mrežu od zemalja poput Bugarske i Rumunije koje su deo EU. Ipak, treba imati na umu da je značajan deo te putne mreže u lošem stanju (oštećen asfalt, udarne rupe, neasfaltirani putevi prekriveni zemljom ili šljunkom), što isto može biti rečeno i za neke druge zemlje u regionu.

Srbija je u proteklo vreme investirala znatna sredstva, za ovdašnje pojmove, u rekonstrukciju i razvoj putne mreže. U petogodišnjem periodu (2009. do 2013.) investirano je blizu 1300 million EUR, što je značajno manji iznos od većine zemalja EU, ali čitavih pet puta više nego što su bile investicije zemalja u regionu:

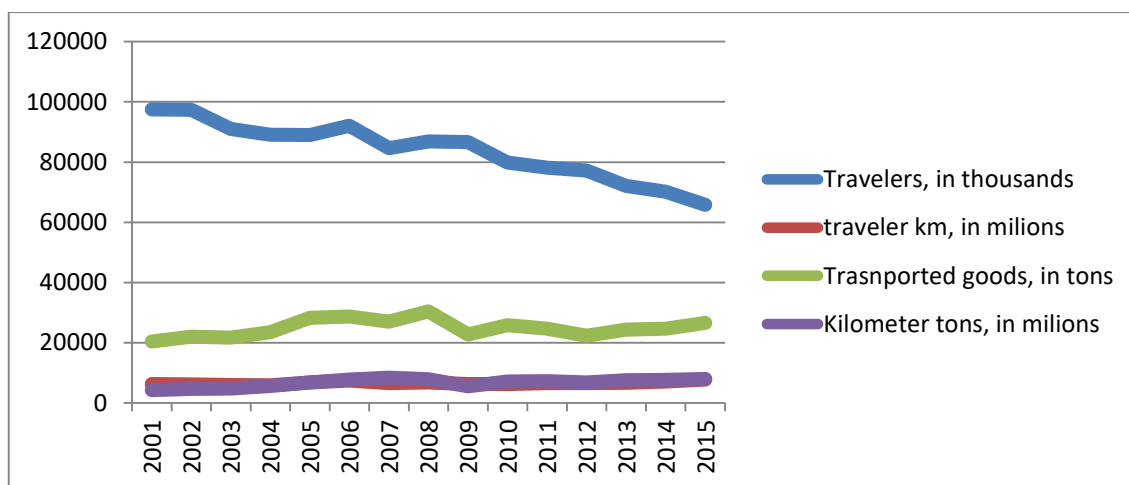
⁹³ Izvor: CES Cowi

⁹⁴ Ibid.

FYR Makedonija, Crna Gora ili Albanija, čak i dva puta više nego Bugarska koja je takođe zemlja članica EU.

Putarina se u Srbiji naplaćuje samo na autoputevima koji su podeljeni po sekcijama za naplatu. Putarina se naplaćuje za motocikle, putnička vozila, autobuse i kamione, po različitim iznosima. To je zatvoren sistem naplate putarine, što znači da putnik na ulasku na autoput dobija karticu na kojoj su zabeleženi vreme i mesto ulaska i kategorija vozila. Na osnovu te kartice putarina se naplaćuje prilikom izlaska na naplatnim stanicama.

Shema 26. Vremenski prikaz broja putnika i količine teretnog saobraćaja u Srbiji⁹⁵

Na svakih 1000 stanovnika Srbije registrovano je 238 motornih vozila⁹⁶, što Srbiju stavlja na 63. mesto u svetu; prosek koji je niži od proseka od 534 vozila OECD zemalja, ali i ispod regionalnog proseka zemalja poput Hrvatske (380), Crne Gore (309), ali više od Bosne i Hercegovine (214) i Albanije (124). Ima oko 1.8 miliona registrovanih motornih vozila u Srbiji, od čega na putnička vozila otpada 83%. Od 1999. godine ukupan vozni park zemlje se uvećava za 4% godišnje, sa tim što je porast u i oko velikih urbanih sredina verovatno veći zbog bržeg rasta životnog standarda⁹⁷.

Pitanje sigurnosti na putevima značajno je pitanje u Srbiji, kao i svugde drugde. Tokom 2013. godine zabeležena su 10,3 smrtna slučaja na putu na svakih 100.000 stanovnika, što je manje nego svetski prosek od 17,1, ali veće od evropskog proseka (9,3). U poređenju sa zemljama regiona, Srbija ima niži prosek smrtnih slučajeva od Crne Gore (11,9), Bosne i Hercegovine (17,7) i Albanije (15,1), ali viši od Hrvatske (9,2), Makedonije (9,4) i Bugarske (8,3)⁹⁸. Trend prikazan ispod, u shemi 23. prikazuje vremensko kretanje broja smrtnih slučajeva per capita pošto je bilo 13 smrtnih slučajeva 100.000 slučajeva u 2004. godini. Pešaci su žrtve u 27%

⁹⁵ Izvor: Republički zavod za statistiku - <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Izveštaj o globalnoj putnoj sigurnosti, 2015, izdat os strane WHO, http://www.who.int/violence_injury_prevention/road_safety_status/2015/en last visited 18/01/2017

slučajeva, vozači četvorotočkaša ili lakih vozila u 28% slučajeva, a putnici u 18% slučajeva. Broj biciklista ubijenih u nesrećama na putu dostigao je u 2013. godini 9% od ukupnog broja, što se čini visoko pošto bicikl nije isuviše zastupljen oblik transporta u Srbiji, i što pokazuje da je u Srbiji loša infrastruktura za bicikliste.

Maksimalna brzina u gradskim sredinama iznosi 50km/h, na putevima van urbani područja i naselja je 80km/h, a na autoputevima maksimalna brzina je 130km/h. Zakom je određen limit procenta alkohola u krvi, obaveza nošenja kaciga za motocikliste, obaveza nošenja pojasa, vezivanja dece u kolima, i zabrana korišćenja mobilnih telefona u ruci tokom vožnje.

Shema 27. Informacije o bezbednosti saobraćaja, vremenski prikaz smrtnih slučajeva

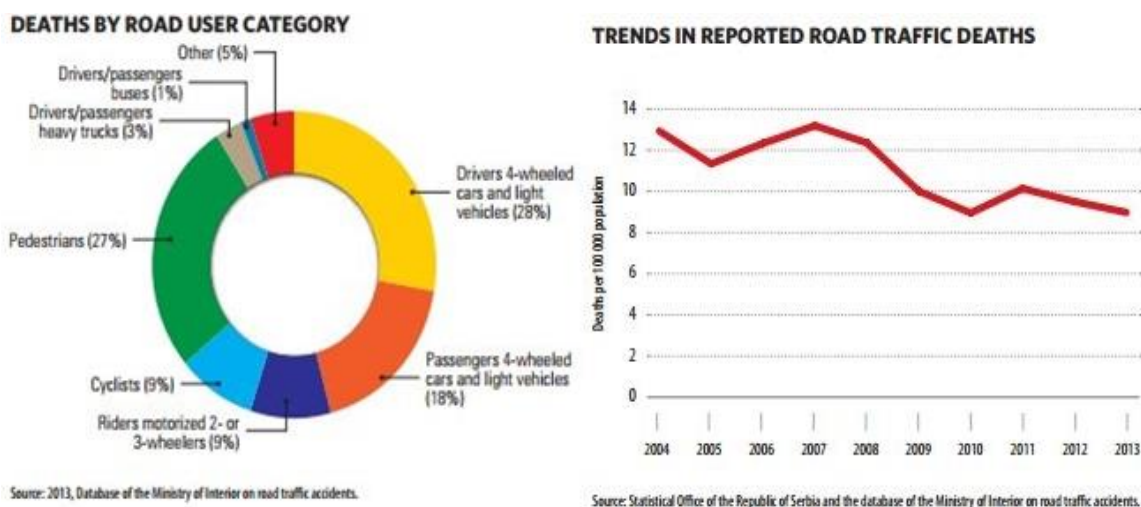

Tabela 25.. ispod pokazuje dužinu puta, troškove i vreme puta za dva osnovna pravca iz Prokuplja i Merošine koji će biti značajno poremećeni fazom izgradnje autoputa Niš-Merdare. Pravac za Niš je ključni pravac kretanja putnika iz Merošine i Prokuplja do skoro svih destinacija u Srbiji. Ovi putevi takođe predstavljaju dva ključna puta po gustini saobraćaja za posmatrane opštine. O pitanju troškova puta obratiti pažnju na informacije sa terena.

Tabela 25. Ključne putne destinacije iz Merošine i Prokuplja

	Dužina puta	Obeležje puta	Vreme puta	Putarina (EUR)	Trošak goriva (EUR)
Merošina-adm.prelaz Merdare	80km	E-80	01h43	0	8.3
Prokuplje-adm.prelaz Merdare	66km	E-80	01h26	0	6.94
Merošina-Niš	16km	E-80	00h29	0	2.19
Prokuplje-Niš	29km	E-80	00h46	0	3.48

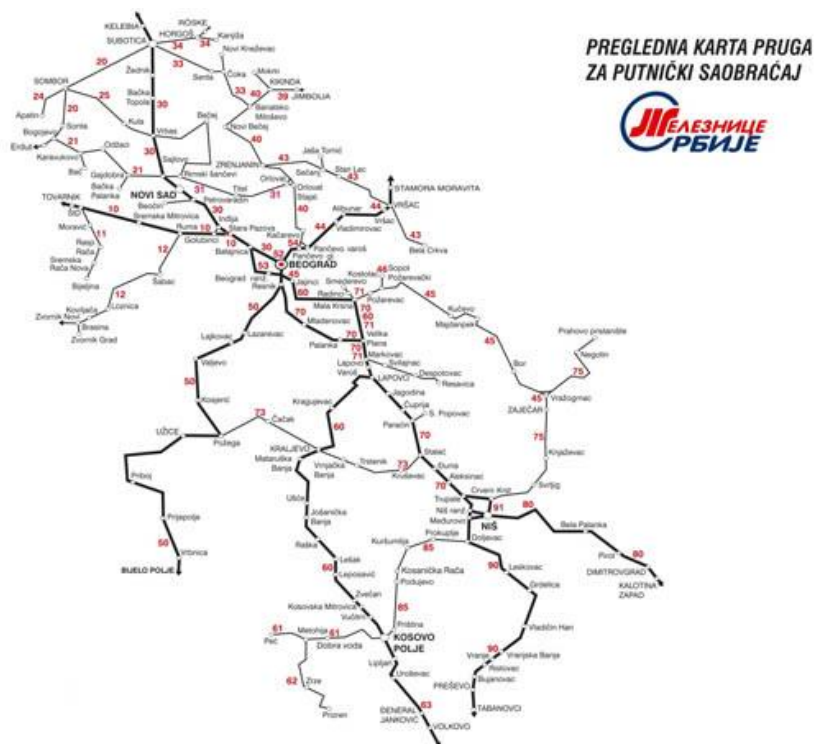
8.1.2 Nacionalna mreža železnice

Ukupna dužina železnice u Srbiji iznosi 3,808 km (2015.), od čega je 1,275 km elektrifikovano (2015) i samo 285 km su šine sa dva pravca⁹⁹. Ovi podaci se odnose na šine standardne širine. Osim navedenog, postoji još železnica uskih šina, koja se ne koristi, osim za posebne turističke ture (panormamski voz "Šarganska osmica").

Objašnjenje o stanju železnice u Srbiji postaje jasnije kada se ima na umu da postoji više od 300km linija koje železničari nazivaju "spora vožnja" zbog činjenice da se voz na tim pravicima ne sme kretati brže od 20 to 50 kilometera na sat, zbog starih ili poplavljenih šina, i zastarele opreme koja ne pruža osnovnu sigurnost. Neretko železnički kontrolori zabranjuju određene pravce zbog lošeg stanja, kao što je slučaj sa linijom između Kraljeva and Kruševca¹⁰⁰. Prosečna brzina srpskog voza iznosi 60km/h, a u Srbiji nema "vozova velike brzine" niti železničke infrastrukture za njihovo postavljanje.

JP Železnice Srbije je državna železnička kompanija koja je član Međunarodne Železničke Unije (UIC).

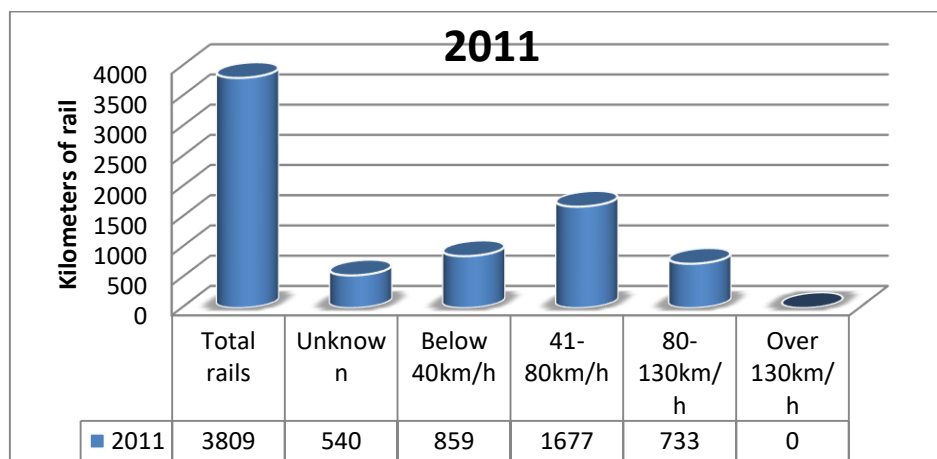
Shema 28. Železnička mreža Srbije

⁹⁹ Izvor: Statistički izveštaj Međunarodne Železničke Unije (UIC) za 2015.

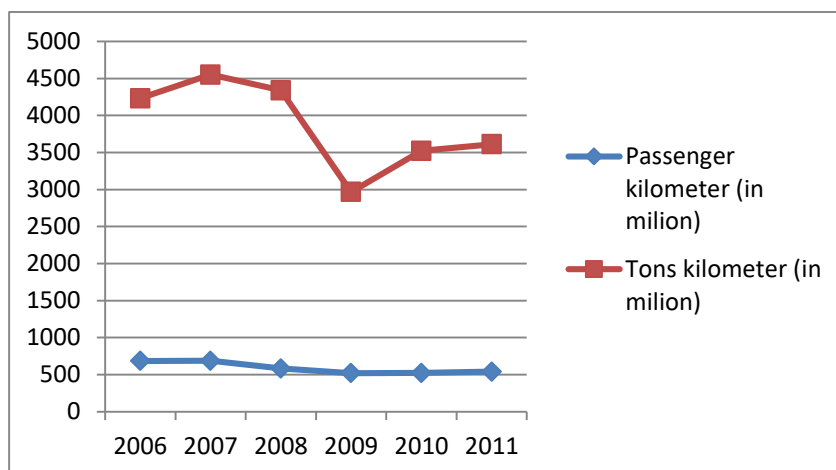
¹⁰⁰ Izvor: list Politika - <http://www.politika.rs/scc/clanak/52158/Kolosek-varljivih-obecanja>

Shema 29. Dozvoljene brzine na srpskim železnicama¹⁰¹

Zbog ograničenja brzine i čestih kašnjenja čak i do više sati, vozovi nisu popularan način putovanja u Srbiji, kako za putnike tako ni za prevoz robe. Broj putnika je u stalnom opadanju, kao i prevoz robe u tonama, kao što prikazuje Shema 26. ispod.

Shema 30 Vremenski prikaz broja putnika i robe¹⁰²

Ove negativne tendencije su se nastavile tokom narednih godina, tako da je 2015. zabeleženo samo 307 milliona putničkih kilometara (umanjenje od čak 50% od 2014.) i samo 1666 milliona kilometarskih tona teretnog transporta (umanjenje od 35% od 2014. godine). I pored ovih negativnih statističkih podataka, srpske železnice prevoze značajno veći broj putnika i robe od bilo koje druge zemlje bivše Jugoslavije, ali recimo pet puta manje putnika i tri puta manje robe od bugarske železnice¹⁰³.

"Međugradski putnički voz Avala" povezuje srpske gradove sa Venecijom, Minhenom, Bečom, Budimpeštom i Moskvom, i svi prolaze kroz železnički čvor "Mala Krsna" koji je drugi najveći čvor posle Beograda. Posebna linija povezuje sa susednim zemljama. Voz Beograd-Bar (Crna Gora) je poznata i najčešće

¹⁰¹ Izvor: Republički zavod za statistiku - <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

¹⁰² Izvor: Republički zavod za statistiku - <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

¹⁰³ Izvor: Statistički izveštaj Međunarodne Železničke Unije (UIC) za 2015.

korišćena linija u Srbiji¹⁰⁴, koja ulazi i u Bosnu i Hercegovinu i prolazi kroz stanicu Štrpci. Ovo je značajna linija koja odvodi veliki broj putnika od Beograda do Podgorice i ima snažnu konkurenciju u vazdušnom, autobuskom i putnom saobraćaju. Najviše se koristi tokom letnjih meseci zbog transporta do crnogorskog primorja. Ova linija je organizovana zajedno sa crnogorskim železnicama. Od 2011. godine, bilo je izveštaja o vrlo lošem stanju pojedinih deonica na liniji Beograd-Bar do mere da se u pojedinim delovima može prolaziti maksimalnom brzinom od 25km/h. Marta 2012. trajanje puta između Beograda i Bara bilo je nešto preko 11 sati. Ova linija je poznata i po prelasku preko vijadukta Mala Rijeka, što je jedan od najviših železničkih mostova u svetu, visok 200 metara iznad Male Rijeke¹⁰⁵. Linija "Balkan Ekspres" putuje od Beograda do Istanbula¹⁰⁶. Prolazi kroz nekoliko Bugarskih gradova poput Sofije i Plovdiva pre nego što stigne do granice sa Turskom. Liniju organizuju zajedno Železnice Srbije, Turska državna železnica i Bugarska državna železnica. ICS – Međugradska linija Srbije je lokalna železnička mreža koja povezuje Beograd i Novi Sad, i Suboticu i Prijepolje sa zasutavljanjem na svim značajnim stanicama¹⁰⁷.

Nedavno, nove bilionske (EUR) investicije najavljene su od strane Železnica Srbije sa ciljem otvaranja nove linije "brzih pruga" između Beograda i Budimpešte. Projekat je u pripremi¹⁰⁸.

8.1.3 Vazdušni saobraćaj, regionalni uticaj

Ima 39 zvanično registrovana aerodroma u Srbiji, od kojih se samo 5 nalaze na listi aerodroma sa IATA oznakom. Drugi najveći aerodrom nalazi se u Nišu, samo 21 km udaljen od centra Merošine i 35km od Prokuplja, pa se blizina tog aerodroma može smatrati značajnom prednošću za obe posmatrane opštine u smislu transportnih mogućnosti i privlačenja stranih investicija. Aerodrom "Konstantin Veliki" (IATA: INI, ICAO: LYNI) pokriva jugoistočnu Srbiju i nalazi se na 4 km od grada Niša. To je drugi najveći aerodrom u Srbiji po broju putnika. Aerodrom Konstantin Veliki spada u grupu malih aerodroma sa kapacitetom od tri sletanja na sat. Nakon rekonstrukcije 2003. i 2004. godine koju je finansirala Norveška vlada, projektovan kapacitet ovog aerodroma dostigao je 120.000 putnika godišnje, ali je godišnji prosek transportovanih putnika na ovom aerodromu iznosio samo oko 20.000 putnika i 400.000 kg prevezenog tereta.

Osim sezonskih čarter letova, dve velike "low-cost" aviokompanije imaju redovne linije do Konstantin Veliki aerodroma: Whiz Air sa linijama do Ajndhoven, Bazela, Dortmund, Malmea i Memingena; i Ryan air do Bergama, Berlina i Bratislave. Bilo je najavljeno da će još dve kompanije započeti saobraćaj u 2017. godini iz Niša - Swiss International Airlines i Germania Flug do Ciriha (razlog za otvaranje baš ovih linija leži u činjenici da ima značajan broj putnika koji putuju između Kosova i

---

¹⁰⁴ Izvor: <http://www.zeleznicesrbije.com/>

¹⁰⁵ Izvor: <http://www.serbiaconstruction.com/projects/the-mala-rijeka-bridge/>

¹⁰⁶ Izvor: <http://www.zeleznicesrbije.com/>

¹⁰⁷ Ibid.

¹⁰⁸ <http://gbtimes.com/world/budapest-belgrade-railway-agreed>

Švajcarske, tako da će izgradnja autoputa Niš-Merdare unaprediti njihov prilaz aerodromu).

8.1.4 Lokalna transportna infrastruktura

Lokalna mreža puteva u Merošini and Prokuplju

Na teritoriji Prokuplja, put obeležen kao put IB-35, ili po staroj kategorizaciji M-25 ("magistralni" put - na mnogim mapama još uvek tako obeležen), po kategorizaciji određen je kao državni put klase IB¹⁰⁹ i to je najznačajniji put za stanovništvo Prokuplja. Državni put IB-35 dužinom od 6 km prolazi kroz grad Prokuplje i dužinom od 26km kroz još 8 naselja na teritoriji opštine Prokuplje. Povezuje: državnu granicu sa Rumunijom (granični prelaz Đerdap) - Kladovo - Negotin - Zaječar - Knjaževac - Svrlijig - Niš (povezuje se sa niškim saobraćajem na intersekciji: A1 (E-75), A4(E-80)) - Merošina - Prokuplje - Kuršumlija - Podujevo i administrativni prelaz Merdare¹¹⁰. Sa drugim prilaznim putevima ovaj put je glavna saobraćajna arterija koja povezuje opštinu Prokuplje sa drugim delovima Srbije. Više studija i planskih dokumenata koje je usvojila Skupština opštine Prokuplje baziraju svoju analizu na činjenici da deo tog državnog puta koji prolazi kroz grad Prokuplje treba da bude zamenjen severnom obilaznicom.

Drugi značajni putevi koji povezuju opštinu Prokuplje su:

- Državni put IA-38 (Kruševac - Razbojna - Blace - Beloljin). Prelazi opštinu u dužini od samo 2.8 km (od granice sa opštinom Blace do puta IB-35 blizu naselja Beloljin) i on predstavlja najkraću vezu između opština Prokuplje i grada Kruševca, kao i turističkog ski-centra planine Kopaonik. Ovaj put je u celosti asfaltiran, prosečna širina kolovoza je 6,9m i nalazi se u dobrom stanju.
- Državni put IIA-216: veza sa državnim putem IIA-215 (put do Kruševca) - Kaonik - Ribare - Vukanja - Prokuplje - Žitorađa - Doljevac - veza sa državnim putem A1 (koji vodi do graničnog prelaza sa Makedonijom);
- Državni put IIA-226: Prokuplje - Bojnik - Leskovac
- Državni put IIB-415: Veliki Jastrebac (planinski centar) - Mala Plana - Prokuplje
- Državni put IIB-418: Prokuplje - Stara Božurnja - Orljane - Malošište (veza sa državnim putem IIA-158).¹¹¹

Državni put IB-35 odnosi 8.9% ukupne dužine putne mreže opštine Prokuplje, asfaltiran je, ali ima strme uzbrdice i oštre krivine. Stanje asfalta je u 70% nezadovoljavajuće¹¹². Put prolazi kroz gradsku sredinu i opština je skoro završila rekonstrukciju glavne gradske ulice koja se povezuje sa IB-35 i koja je pretvorena u pešačku zonu, što je pojačalo gustinu saobraćaja na ovom putu.

---

¹⁰⁹ Uredba o kategorizaciji državnih puteva (Službeni glasnik RS br. 105/2013, 119/2013 and 93/2015)

¹¹⁰ Ibid.

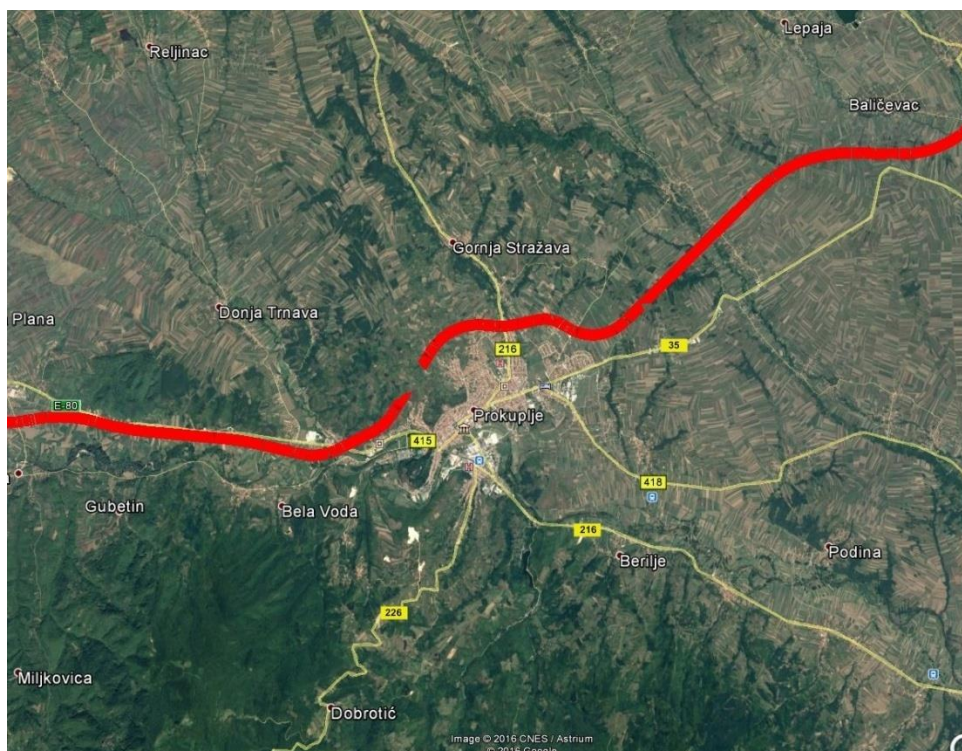
¹¹¹ Uredba o kategorizaciji državnih puteva (Službeni glasnik RS br. 105/2013, 119/2013 and 93/2015)

¹¹² Master plan opštine Prokuplje

Drugi državni putevi čine 29% ukupne putne mreže u Prokuplju od kojih je 96.5% asfaltirano, dok je preostalih 3.5% prekriveno sa makadamskom podlogom. Stanje puteva je uglavnom loše ili vrlo loše u 52% dužine, dok je preostalih 48% zadovoljavajuće¹¹³.

Lokalni, odnosno opštinski putevi ukupne dužine 226 km čine 62.6% ukupne putne mreže i asfaltirani su na 41.1% ukupne dužine, dok se makadam nalazi na 57.1% dužine, a zemljana podloga na 1.8% dužine. Putnu mrežu karakteriše nizak prosek širine kolovoza od 4,0m, što je nepovoljna okolnost za tok saobraćaja. Horizontalna i vertikalna signalizacija uglavnom ne postoji. Na osnovu stava i analiza kompetentnih opštinskih službi, više od polovine opštinskih puteva naznačeno je za hitnu rekonstrukciju¹¹⁴. Lokalni putevi povezuju naselja unutar opštine i imaju veliki značaja u pristupanju domovina zdravlja i osnovnim školama od strane stanovništva iz manjih mesta, što je prikazano u odgovarajućim delovima ovog dokumenta.

Shema 31. Putevi Prokuplja - Mreža državnih puteva i koridor planiranog autoputa Niš-Pločnik obeležen crvenim

I u opštini Merošina ključni put je obeležen IB-35, koji povezuje istočnu i zapadnu granicu opštine, kao i Merošinu sa gradom Nišem. Putujući kroz Merošinu putem IB-35 dolazi se do raskrsnice čija desna stranavodi na državni put A1 dok leva nastavlja direktno do Niša. Građani Merošine izražavaju veliku zabrinutost zbog stanja tog alternativnog puta.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

Drugi značajni državni put koji prolazi kroz Merošinu povezuje severnu i južnu granicu opštine, obeležen je kao državni put IIB-417: Merošina - Oblačina - veza sa državnim putem IIA-216 (dalja veza sa IIA-215 - Kaonik - Ribare - Vukanja - Prokuplje - Žitorađa - Doljevac dalja veze sa državnim putem A1).

Opštinska putna mreža je ukupne dužine približno 76km. Oko 60km je asfaltirano, ali se preko 50% nalazi u lošem stanju i potrebna mu je rekonstrukcija, proširenje i opremanje odgovarajućom signalizacijom. Preostalih 16km opštinskih puteva pokriveno je makadamom ili zemljom. Potpuna rekonstrukcija i izgradnja novih puteva potrebna je stanovnicima opštine Merošina.

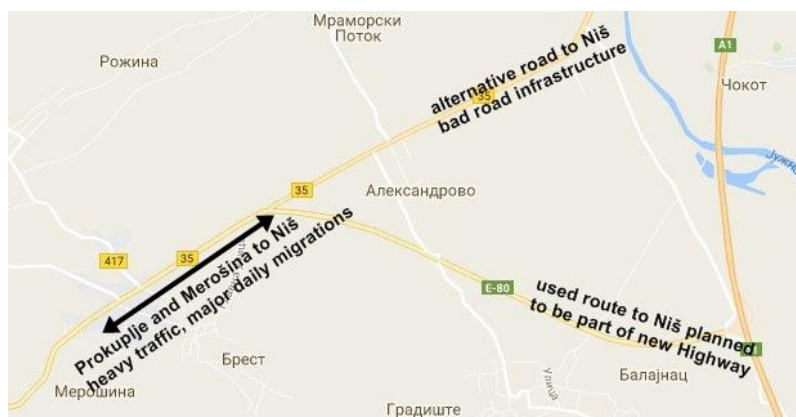
Troškovi putovanja - informacije sa terena

Na fokus grupama postavljeno je pitanje troškova putovanja dnevnih migranata iz Merošine i Prokuplja do Niša. Po mišljenju stanovnika Merošine, Merošina kao mala zajednica bez gradske sredine, vrlo je usko povezana je sa gradom Nišem pa se može skoro smatrati predgrađem Niša. U skladu sa tim, postoji stalni i redovni saobraćaj koji na dnevnoj osnovi teče između ova dva mesta. Ukoliko naplatne stanice putarine na novom autoputu budu postavljene pre izlaza za Merošinu, postoji bojazan da bi to znatno uticalo na troškove prevoza, čak i životne i ekoinomske prilike u opštini. Predložene su i mere za ublažavanje: ili postavljanjem prve naplatne stanice iza izlaza za Merošinu (kao što se izlaz za opštinu Grocka nalazi pre glavne beogradske naplatne rampe), ili da opština Merošina ostvari poseban aranžman sa PERS-om o naplati putarine, kao što je to učinjeno sa opštinom Vrčin u blizini Beograda.

Alternativni put za Niš - informacije sa terena

Dodatna zabrinutost građana izražena je zbog činjenice da se trasa izgradnje novog autoputa poklapa sa izlazom na državni put IB-35, što je i osnovni pravac za Niš. Za građane Merošine jedini alternativni put za Niš u tom slučaju je levi krak državnog puta IB-35 koji nastavlja pravo u grad Niš (kao što prikazuje Shema 28 dole), koji je vrlo strm i oštar, nalazi se u izuzetno lošem stanju, prepun udarnih rupa, odronjenog asfalta, klizišta koja su odnela delove puta. Prebacivanjem gustog i teretnog saobraćaja na taj alternativni put dovelo bi i do daljih oštećenja što bi dnevne migracije stanovnika Merošine učinilo još teže.

Shema 32. Alternativni put do Niša

Lokalni železnički transport i železničke stanice

Nema železničkih stanica na teritoriji opštine Prokuplje, a samo jedna stanica nalazi se u južnom delu grada Prokuplja. Arterijska železnička linija prolazi Beograd-Mladenovac-Niš-Preševo administrativni prelaz prolazi istočnom granicom opštine Merošina, a južnim delom jednošinska neelektrifikovana linija Niš-Doljevac-Prokuplje-Kuršumljija-Merdare administrativni prelaz. Blizina tih linija upućuje da bi stanovništvo Merošine moglo imati koristi od mogućnosti železničkog prevoza do drugih delova Srbije (posebno za brz dnevni prevoz do Niša), ali su najbliže stanice u Prokuplju, Doljevcu i Nišu (15-20 kilometara od Merošine). Nema planova za izgradnju novi železničkih šina bilo gde u regionu niti za izgradnju novih stanica na teritoriji posmatranih opština.

Shema 33. Železnice i stanice u regiji

Železnička linija Niš - Kosovo Polje (koja prolazi i staje u Prokuplju i dr.) bio je vrlo značajan, strateški pravac transporta i najbliža veza Koridora X sa Kosovom. Ipak, tokom 1999. godine tunel Merdare (na administrativnom prelazu sa Kosovom and Metohijom) je uništen, što je ostao do danas. Putnik i teretni železnički saobraćaj prolazi uglavnom na liniji Kuršumljija - Prokuplje - Niš. Na osnovu dostupnih podataka o broju putnika (na četiri dnevna polaska iz Prokuplja za Niš i jedan iz

Niša za Prokuplje i Kosanička Raču) kapacitet voza je skoro potpuno ispunjen pa je potrebno povećanje kapaciteta i predviđanje novi polazaka¹¹⁵.

8.2 Vodovod i kanalizacija

Domaćinstva u urbanim delovima opštine Prokuplje pobezana su sa javnim, gradskim vodovodom, ali većina naselja u toj opštini koriste male lokalne vodovodne mreže po grupama, ili još učestalije, imaju sopstveni izvor pijaće vode. Izvor vode centralnog vodovoda Prokuplja u 40% zavisi od vode koja dolazi iz podzemnih, arterijskih bunara, a 60% iz rezervoara na reci Bresnica. Ovaj odnos mogao bi biti značajno promenjen ukoliko bi se završila i stavila u funkciju nova akumulacija "Selova" izgradnjom brane na reci Toplici na teritoriji opštine Kuršumlija, ali je finansiranje ovog trideset godina starog projekta nesigurno, tako da trenutno nema jasnog napretka. Pošto je kapacitet prokupačkog vodovoda trenutno 140 l / sec, a trenutna potreba za vodom korisnika vodovoda iznosi u proseku 168.81 l / sec, postoji stalni deficit vode koji kulminira tokom letnjih meseci, izazivajući restrikcije. Distributivna mreža povezana je sa 9000 domaćinstava i komercijalnih korisnika (na osnovu izveštaja o o registrovanim vodomerima JP "Gradski Vodovod")¹¹⁶, što je manje od 50% od ukupnog broja potencijalnih korisnika (oko 6000 domaćinstava koristi vodu iz drugih izvora).

Industrijske, komercijalne i otpadne vode iz domaćinstava slivaju se u kanalizacionu mrežu koju takođe održava JP "Gradski Vodovod"¹¹⁷, što pokriva samo deo Prokulja grada. Domaćinstva u seoskim sredinama zavise od sopstvenih septičkih jama. Imajući na umu konfiguraciju terena, malu gustinu naseljenosti i udaljenost između naselja, i specifičnost korisnika u ruralnim sredinama, razvoj jedinstvene kanalizacione mreže je malo verovatno, pa je planiran sistem koji se sastoji od kanalizacionih sanitarnih akumulacija koj bi pokrio potrebe 68 naselja. Za preostalih 39 naselja koja su bliže i sa većom gustinom naseljenosti, predviđa se izgradnja 8 manjih i srednjih kanalizacionih mreža¹¹⁸.

Vodosnabdevanje stanovnika opštine Merošina zavisi od individualnih sistema, i od vodovodnog sistema koji pokriva naselja Merošina i Brest. Vodovodni sistem dobija vodu iz aluvijalne reke Krajkovica i iz dva bunara koja su iskopana sa južne strane mosta na putu Niš-Prokuplje, uz reku. Postojeći kapacitet iznosi oko 2.0 l / s. Voda se uzima iz dubine od 10 m i direktno se upumpava u distributivnu mrežu, dok višak vode ide u rezervoar Debelo Brdo, severostočno od izvora. Rezervoar je kapaciteta 60 m³ i nalazi se na 296.45 metara nadmorske visine. Osnovna distributivna mreža sastoji se od cevi profila 50 mm. Ova distributivna mreža pokriva samo oko 5% potreba opštine, i to samo centralne delove naselja Merošina, u samoj blizini posotojećeg puta Niš-Prokuplje. Kvalitet vode, na osnovu analiza Instituta za javno zdravlje iz Niša odgovara zahtevima za pijaću vodu. Druga naselja potrebu za vodom rešavaju iz lokalnih izvora, zajedničkim

---

¹¹⁵ Izvor: Prostorni plan opštine Prokuplje

¹¹⁶ Izvor: Profil društvene zajednice Prokuplje

¹¹⁷ Gradski vodovod

¹¹⁸ Izvor: Prostorni plan opštine Prokuplje

vodovodnim mrežama ili preko bunara za svako pojedino domaćinstvo. Hemijskih i bioloških analiza kvaliteta te vode nema.

Merošina ima samo delimično završenu kanalizacionu mrežu koja pokriva manji, centralni deo naselja Merošina, koja se izliva direktno u reku Krajkovica bez prethodnog tretiranja, što je suprotno odredbama Zakona o vodama ("Službeni glasnik RS, br. 30/2010). Druga naselja koriste neadekvatno napravljene septičke rezervoare ili individualne jame. Odvođenje kišne kanalizacije obavlja se sistemom otvorenih kanala i izliva se u reku Krajkovica¹¹⁹.

Javne službe - informacije sa terena

Kapacitet snabdevanja vode u Prokuplju je manji od potreba za vodom. Grad i okolna naselja koja su povezana za gradski vodovod često bivaju podvrgnuta letnjim restrikcijama vode, a lokalne vodovodne mreže imaju mali kapacitet i ograničen domašaj. Tokom više sastanaka sa fokus grupama izražena je zabrinutost uticaja izgradnje autoputa na vodosnabdevanje, kao i povećane potrebe za vodom zbog dolaska građevinskih radnika. Situacija je još manje povoljna u Merošini gde skoro da i ne postoje vodovodne i kanalizacione mreže.

Neka od romskih naselja su tek skoro priključena za gradsku vodovodnu mrežu. Mnoge romska domaćinstva nemaju tekuću vodu i žive u izuzetno nehygieničkim uslovima. Napori su u toku kojim bi se popravila stanja u nekoliko gradskih romskih naselja koja čine nevladine organizacije, srpska i druge vlade spremne da pomognu (Švajcarska, Norveška), ali stanje vodovodne i kanalizacione pokrivenosti romskih naselja i dalje je lošije nego što je to u drugim delovima Prokuplja. Romsko naselje poznato kao "Čerhez Mahala", uglavnom naseljeno romskom populacijom pravoslavne veroispovesti nalazi se uz samu gradsku deponiju, što dodatno pogoršava higijenske uslove života u naselju.

8.3 Navodnjavanje i odvodnjavanje poljoprivrednog zemljišta

U obe posmatrane opštine tradicionalni pristup poljoprivredi je zadržan, što znači da se navodnjavanje retko koristi kao dodatna mera zaštite i stabilizacije poljoprivredne proizvodnje u slučaju suša. Ovakvo stanje nastalo je usled loše sprovedene komasacije i nedostatka mera agromelioracije. Višak vode redovno se pojavljuje u dolini reke Krajkovice. Nema izgrađenih sistema za odvodnjavanje.

8.4 Upravljanje otpadom

Trenutno stanje upravljanja otpadom može biti okarakterisano kao alarmantno. U nekim segmentima ne postiže se čak ni minimum propisanih sanitarnih uslova i prikupljanje otpada može biti ocenjeno kao na samom rubu prihvatljivih granice.

---

¹¹⁹ Izvor: Prostorni plan opštine Merošina

U svim gradskim delovima Prokuplja komunalni otpad se odnosi jednom nedeljno, što se ne može smatrati dovoljno učestalo, posebno kada je u pitanju otpad iz radnji i industrijski otpad. Potrebno je primetiti da postoji nedovoljan broj kontejnera za odlaganje smeća, kao i njihovo loše stanje. Nedostatak komunalnog reda i čistoće u prostoru oko kontejnera je takođe važna stavka. Neretko je potrebno da se najavi odnošenje smeća kako bi bio obezbeđen slobodan pristup kontejnerima. Broj vozila za odvođenje smeća je takođe mali, kao i njihov tip i opremljenost.

Dnevna potrošnja komunalnog otpada u Prokuplju je oko 100 m³. Broj korisnika koji su pokriveni organizovanim odvođenjem smeća je oko 8,200 domaćinstava (nešto iznad 50% opštine). Ima 250 kontejnera za smeće; mnogi u dotrajalom stanju, ili uništeni neodgovornim ponašanjem građana. Kante za smeće su u 90% slučajeva neadekvatne.

Kada se ima na umu da je gradska deponija više đubrište zbog loše infrastrukture i opremanja, stvar postaje još gora. Otpad se odlaže na deponiju koja nije prihvatljiva ni po svojoj lokaciji niti po važećim propisima. Deponija se nalazi u blizini grada, i kroz nju protiče voda. Otpad se odlaže bez bilo kakvog tretiranja i separacije. Industrijski otpad se odlaže bez ikakvih podataka o njegovom sastavu, poreklu, opasnostima, mogućnostima reciklaže ili delimičnog vraćanja u proizvodne procese, pa je usaglašavanje industrijskog otpada sa državnim propisima o odganjanju takvog otpada u velikoj meri prepušteno savesti samih proizvođača. Nema ni podataka o bio-hazardnom otpadu, pa se može reći da je i u tome situacija nezadovoljavajuća, posebno u načinu tretiranja otpada u segmentu njegovog nastajanja.

Situacija se može smatrati nešto boljom u Merošini, pošto su aktivnosti skupljanja, transporta i odlaganja čvrstog, komunalnog otpada prepuštene JKP Mediana iz Niša. Prikupljanje tvrdog otpada pokriva oko 50% teritorije opštine Merošina (naselja: Merošina, Aleksandrovo, Brest, Gradište, Balajnac, Rožina, Oblačina, Baličevac, Lepaja, Mramorsko Brdo i naselje kod Oblačinskog jezera) i obuhvata i deset industrijskih proizvođača. Nema separacije i tretmana otpada na deponiji u Nišu. I pored činjenice da se od 2009. godine sav čvrsti otpad odlaže na niškoj deponiji, deponija u Merošini se još uvek koristi za divlje odlaganje komunalnog otpada, kutija, građevinskog otpada, poljoprivrednog otpada, metala, automobolskih guma i sl. Opštinska deponija nalazi se na 3km južno od naselja Merošina.

8.5 Energija

8.5.1 Državni nivo

Srbija je 59. zemlja u svetu po poroizvodnji električne energije, i najveći proizvođač od svih zemalja bivše Jugoslavije. Osnovni proizvođač je JP "Elektroprivreda Srbije" (EPS). Trenutno, ovo preduzeće ima instalirani kapacitet od 8,379 MW i generiše 38.9 TWh električne energije godišnje. Instalirani kapacitet lignitskih termo elektrana iznosi 5,171 MW, elektrana na gasna i tečna goriva zajedno je 353 MW, elektrana na vetar iznosi 320 MW, i hidroelektrana je 2,835 MW. EPS je ujedno i najveći proizvođač lignita u Srbiji koji upravlja kopovima Kolubara i

Kostolac basins, proizvodeći oko 37 miliona tona godišnje¹²⁰. Instalirani kapacitet 16 najvećih hidroelektrana iznosi 2,835 MW i vetroelektrana 20 MW (u postupku je proširenje koje će povećati proizvodnju na 320 MW). Srbija proizvodi struju i iz geotermalnih i solarnih izvora, i 27% električne energije dolazi iz hidro, a samo 4% iz drugih obnovljivih izvora energije¹²¹.

Srbija je prihvatila EU standarde i direktive u vezi sa proizvodnjom električne energije iz obnovljivih izvora i propisala (polu)otvoreno tržište električne energije. Srbija podržava proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora izgradnjom malih, kućnih solarnih elektrana, a sve neiskorišćene proizvedene KW EPS otkupljuje od proizvođača po predefinisanim, subvencionisanim cenama. Pošto 70% srpske električne energije dolazi iz lignitskih termoelektrana, EPS je objavio plan investicija od milijardu EUR-a u narednih deset godina za rekonstrukciju i izgradnju novih tehnoloških rešenja na termoelektranama kojima će biti postignuti EU standardi zaštite životne sredine.

U Srbiji postoji 16 velikih hidrocentrala (iznad 10MW). Prva je napravljena 1900. godine u blizini Užica, samo četiri godine nakon prve hidrocentrale u svetu. Druga hidrocentrala instalirana je 1903. godine i obe rade i danas. Iskorišćavanje obilja hidro energije za proizvodnju električne energije se definiše kao glavni proizvodni cilj i 317 lokacija (od 857 mogućih lokacija¹²²) za izgradnju mini hidrocentrala (ispod 10 MW) putem privatnih investicija objavljeno je od strane vlade republike Srbije. Korišćenje vetra za proizvodnju struje je još uvek u ranoj fazi. Prva vetrofarma otvorena je u blizini Kule, u Vojvodini 2009. godine, ali i u 2014. godini instalirani kapacitet bio je još uvek samo 20 MW, ali novi proizvodni projekti objavljeni su tokom prethodne tri godine koji bi trebali da povećaju instalirani kapacitet vetrocentrala na 542 MW do 2025 u Srbiji¹²³. Kod grada Kladovo, na 250 kilometara istočno glavnog grada Beograda, nalazi se najveća solarna električna centrala u Srbiji, uz najveću hidroelektranu u zemlji. što čini ovaj grad najvećim proizvođačem električne energije iz obnovljivih izvora. Ipak, instalirana snaga solarnih centrala ne očekuje se da pređe 10 MW do 2020. godine¹²⁴.

Srbija se nalazi na oko 69. mestu po proizvodnji nafte i zemnog gasa u svetu, ali interna proizvodnja ne zadovoljava njene potrebe. Naftna Industrija Srbije (NIS) je jedina kompanija u Srbiji koja se bavi eksploatacijom i proizvodnjom sirove nafte i zemnog gasa, kao i proizvodnjom iz geotermalnih izvora energije. Srbijagas, javno preduzeće obavlja poslove transporta zemnog gasa putem mreže koja se sastoji od 3,177 kilometara gasovoda i od podzemnog skladišta gasa kapaciteta 450 million kubika u Banatskom Dvoru¹²⁵. Proizvodnja nafte i zemnog gasa u Srbiji je na zadovoljavajućem nivou:

---

¹²⁰ Izvor: <https://web.archive.org/web/20131106052002/http://www.energyfundamentals.com/power-companies/eps.php>

¹²¹ Izvor: CIA činjenice od svetu: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

¹²² Izvor: JP "Srbijavode": <http://www.srbijavode.rs/sr-latin/home/Aktuelno/mhe.html>

¹²³ Izvor: <http://www.energynext.in/srbias-wind-energy-capacity-to-increase-rapidly/>

¹²⁴ Izvor: <https://cleantechnica.com/2014/11/26/good-bad-solar-power-serbia/>

¹²⁵ Izvor: <http://www.srbijagas.com/o-preduzecu/delatnost/transport/transport-prirodnog-gasa.67.html>

Tabela 26. Proizvodnja i potrošnja nafte i zemnog gasa¹²⁶

Proizvodnja naftnih derivata	Proizvodnja:	60,220 barela dnevno (9,574 m ³ /d)
Nafta	Proizvodnja:	23,160 barela dnevno (3,682 m ³ /d)
Nafta	Potrošnja:	81,540 barela dnevno (12,964 m ³ /d) (2011)
Nafta	Potvrđene rezerve:	77.5 miliona barela (12.32×10 ⁶ m ³) (1 January 2006)
Prirodni gas	Proizvodnja:	557 miliona metara kubnih (2012)
Natural gas	Potrošnja:	2.84 biliona metara kubnih (2012) ¹²⁷

Nešto niža prosečna potrošnja električne energije po glavi stanovnika nije rezultat nastojanja da se umani potrošnja radi zaštite životne sredine, već rezultat četiri decenije duge krize industrijske proizvodnje. Naprotiv, relativno poređenje potrošnje energije u tabeli ispod govori o niskoj svesti o potrebi smanjenja potrošnje i energetske efikasnosti u poređenju sa nivoom ekonomskog razvoja.

Tabela 27. Poređenje potrošnje električne energije po glavi stanovnika (2011)¹²⁸

Država	Ukupna potrošnja el. energije (kW·h/yr)	Prosečna snaga po glavi (watts po osobi)
Sjedinjene Države	4,986,400,000	1843
Nemačka	782,500,000	1160
Austrija	65,670,000	990
Francuska	451,100,000	904
Slovenija	14,700,000	815
Rusija	1,016,500,000	801
Evropska Unija	3,237,000,000	788
Srbija	35,500,000	563
Hrvatska	18,870,000	502
Mađarska	42,570,000	488
Bugarska	28,300,000	438
Svet	25,320,360,620	385
Rumunija	51,460,000	315

8.5.2 Regionalni i lokalni nivo

Obe posmatrane opštine su 100% elektrifikovane, odnosno, nema nijednog naselja do kog nije stigla električna energija. Distributivna mreža električne energije deo je nacionalne mreže i nema ograničenja u korišćenju električne energije. Snabdevanje naselja obavlja se putem nadzemne prenosne mreže.

Distribucijom i održavanjem prenosne mreže električne energije, u skladu sa promenama Statuta i reorganizacijom JP "EPS" koje je usvojila vlada RS 27. Novembra 2014. godine, majka kompanija JP "EPS" osnovalo je regionalne EPS diistributivne centre: "Elektrovojvodina", u Novom Sadu za deo Vojvodine, "Elektrosrbija", Kraljevo za regiju zapadne Srbije, "Centar", Kragujevac za deo centralne Srbije i "Jugoistok", Niš za jugoistočni deo Srbije. Lokalni centar disistribucije i održavanja mreže nalazi se u Prokuplju za obe posmatrane opštine.

¹²⁶ Izvor: CIA činjenice od svetu: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Izvor: CIA činjenice od svetu: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

U ovoj oblasti ima na desetine mini hidrocentrala, sve u vlasništvu JP EPS. Pet se nalaze na reci Tolici na teritoriji Prokuplja¹²⁹, sa ukupnom godišnjom proizvodnjom od 7.119.000 kWh.

Prosečna vrednost dnevne emisije solarne energije u posmatranim opštinama iznosi nešto više od 4.0 do 4.2 kWh / m² / dnevno (horizontalno merenje), odnosno vrednosti od 4.6 do 4.8 kWh / m² (mereno pod uglom od 30 ° prema jugu), tako da ova oblast spada u delove koji su pogodni za eksploataciju solarne energije. Kao rezultat toga, postaje uobičajenija praska postavljanja solarnih ćelija na krovovima domaćinstava ili još češće, malih preduzeća¹³⁰, a i jedna solarna farma otvorena je u Topličkom okrugu, blizu Kuršumlije.

Posmatrane opštine se nalaze u delu sa prosečnom snagom vetra između 100-200 W / m² (mereno na visini od 100m), što ih postavlja u opštine sa prosečnom mogućnošću eksploatacije vetra radi proizvodnje električne energije. Bilo bi potrebno obaviti preciznija merenja intenziteta vetra i pripremati fizibiliti studije koje bi pokazale mogućnost pravljenja vetrocentrala, kao i najbolje lokacije za njihovo postavljanje, ali u ovom trenutku nema vetrocentrala kao ni predloga za njihove lokacije bilo gde na teritoriji opština Prokuplje i Merošina. Postoji više postrojenja za proizvodnju električne energije iz biomase postavljene od strane većih proizvođača mleka u okrugu, pored opštine Blace.

Tokom prethodnog perioda od dvadesetak godina potrošnja u obe posmatrane opštine značajno je porasla kao rezultat sve većeg korišćenja električne energije za grejanje stanova zbog njene neekonomске cene. Navedena okolnost postala je jedan od najvećih problema potrošnje električne energije u gradovima koji može biti reše samo izgradnjom modernih sistema daljinskog grejanja i istovremenim podizanjem svesti o potrebi energetske efikasnosti i racionalizacije korišćenja električne energije¹³¹. Na teritorijama posmatranih opština nema distributivne mreže zemnog gasa, ali postoji plan izgradnje regionalne grane iz pravca Niša i povezivanje sa nacionalnom distributivnom mrežom.

8.6 Telekomunikacije i medijska pokrivenost opština

Republička agencija za električne komunikacije i poštanske usluge (RATEL) reguliše tržište telekomunikacija u Republici Srbiji od kada je osnovana u maju 2005. godine u skladu sa Zakonom o telekomunikacijama iz 2003. godine. U julu 2010. usvojen je novi Zakon o elektronskim komunikacijama koji je zasnovan na pravilima evropskog regulatornog okvira iz 2002. i 2007. godine.

Sektor elektronskih komunikacija i telekomunikacija u Srbiji je u poslednje dve decenije doživeo znatan porast, koji je praćen tehnološkim napretkom. Tokom

---

¹²⁹ Izvor: Katastar mini hidrocentrala,

<http://www.elektrosrbija.rs/me/images/dokumenti/Katastar%20MHE%20u%20Srbiji.pdf>

¹³⁰ Izvor: Prostorni plan Merošine

¹³¹ Izvor: Prostorni plan Prokuplja

2015. završen je proces tranzicije u digitalni televizijski signal što je omogućilo bolji kvalitet usluge u svim domaćinstvima u Srbiji. Mobilni operateri dobili su značajan deo radio spektra koji im omogućava da dalji razvoj bežičnih sistema prenosa podataka. Ukupan obrt na srpskom tržištu elektronskih komunikacija 2015. godine iznosio je oko 187.6 billiona dinara (1.55 billiona EUR) što je činilo porast od 8.3% u poređenju sa prethodnom godinom. Učešće elektronskih komunikacija u bruto nacionalnom dohotku 2015. godine dostiglo je 4.72%. Ukupne investicije u elektronske komunikacije u 2015. godini u Srbiji dostigle su blizu 276 milliona EUR, što je bilo za 48% više nego prethodne godine; što daje pozitivan signal za budućnost. Usluge zemaljske telefonije stagnirale su po broju korisnika, ali nakon uvođenja mogućnosti prenosa broja i zbog uvođenja konkurencije u ovaj segment, može se očekivati novi porast broja korisnika u narednim godinama¹³². Segment mobilnih telefona očekivano postigao je najveći prihod i investicije i jedan je od osnovnih pokretača napretka na tržištu elektronskih komunikacija. Broj korisnika se neznatno smanjio od 2014. godine. Zanimljivo je zabeležiti da je tokom prethodne četiti godine obim poslatih podataka rastao svake godine u proseku za 45%. Takođe je zanimljivo na polju internet usluga, osim što broj korisnika, prihodi, investicije i brzina pristupa stabilno raste, da dial-up tehnologija od 2015. godine više nije u upotrebi u Srbiji. Na polju distribucije medijskog kablovskog signala dominiraju tehnologije IPTV i DTH. Tržište poštanskih usluga takođe nastavlja sa rastom i dostiže 16 billiona dinara godišnje u 2015. Ukupan broj pruženih usluga smanjio se od prošle godine za 2%, od čega se najveći pad pojavio u opštim poštanskim uslugama. Sa druge strane, komercijalne poštanske usluge i dalje rastu, pa je obrt u tom segmentu za 14% veći nego prethodne godine¹³³.

Jedno od najznačajnijih pitanja jeste na koji način informacije o Projektu: faze izgradnje, preusmeravanje saobraćaja, privremeno zatvaranje puta zbog radova, informacije o raseljavanju, mere ublažavanja društvenih posledica i dr. mogu biti prosleđene i objavljene. Podaci o komunikacionim tehnologijama zato su posebno značajne kako bi se procenio i uskladio način informisanja javnosti i objava podataka, posebno onih od većeg značaja (npr. zatvaranje puta ka Nišu, ili lokalnih puteva unutar naselja u opštini, informacije o postupku raseljavanja, objavljivanje datuma preseka i sl.)

Tabela 28. Značajne informacije o komunikacionim tehnologijama¹³⁴

	Državni nivo
Domaćinstva sa radio aparatom	83,8%
Domaćinstva sa TV aparatom	99,3%
Domaćinstva sa fiksnom telefonskom linijom	81,8%
Domaćinstva koja poseduju makar jedan mobilni telefon	90,3%
Osobe koje koriste mobilni telefon	91,4%
Domaćinstva koja imaju računar	63,2%
Osobe koje su koristile računar makar jednom u poslednjih 12 meseci	68,8%
Domaćinstva koja imaju internet	63,8%

¹³² JP Telekom Serbia godinama bila je jedina kompanija koja je pružala usluge fiksne telefonije. Sa uvedenim promenama pojavilo se nekoliko novih kompanija što je odmah dovelo do promena na tržištu podižući kvalitet usluga.

¹³³ Izvor: Izveštaj RATEL-a za 2015. godinu

¹³⁴ Izvor: Izveštaj RATEL-a za 2015. godinu

	Državni nivo
Osobe koje koriste internet	66,3%
Osobe koje koriste internet kako bi saznale vesti o događaji na nacionalnom ili lokalnom nivou	38,9%
Osobe koje koriste email	66,0%

Nažalost, informacije koje poseduje RATEL i Republički zavod za statistiku nisu objavljene, čak ni podeljene po opštinama. Ipak, može se pretpostaviti da su neki negativni trendovi koji se pojavljuju u Tabeli 28. izraženiji u malim naseljima, u ruralnim opštinama poput Merošine ili Prokuplja. Blizu 55% u Merošini i 50% stanovništva u Prokuplju¹³⁵ potpuno su računarski nepismeni. Poređenjem sa odnosom od 41% računarske nepismenosti na republičkom nivou potvrđena je prethodna pretpostavka. Ovo se razmatra na odgovarajućim mestima u ovom dokumentu.

Kako bi se bliže prikazao nivo i uslovi korišćenja telekomunikacija u Srbiji u poređenju sa najrazvijenijim zemljama i drugim zemljama u regionu, što se može videti u Tabeli 29. ispod:

Tabela 29. Korišćenje telekomunikacija po zemljama¹³⁶

	Srbija	Nemačka	Mađarska	Bugarska	Hrvatska	Crna Gora	Albanija
Broj fiksnih linija na 100 stanovnika	39	56	31	23	33	24	7
Bobilnih telefona na 100 stanovnika	128	119	119	128	99	156	112
Internet korisnika	66,3%	87,6%	72,8%	56,7%	69,8%	64,6%	63,2%

Uticaj i prisustvo medija visoke tehnologije u domaćinstvima je takođe značajan indikator. Toplički okrug¹³⁷ je po prisustvu visokih tehnologija u domaćinstvima i po tehnološkom razvoju najnerazvijeniji u Srbiji. Relativni indeks visokotehnološkog medijskog signala za Toplički okrug iznosi 38,6% (u poređenju sa 81.7% Beogradskim okrugom)¹³⁸. Drugim rečima, to znači da većina domaćinstava u Topličkom okrugu (važi za Prokuplje, ali možemo pridodati ovde i Merošinu) zavisi od starijih, analognih tehnologija, što omogućava praćenje samo nekoliko nacionalnih TV kanala, sa dodatkom lokalnih stanica, pre svega iz Niša.

Kada su u pitanju lokalni mediji u posmatranim opštinama, nema registrovanih TV ni radio stanica u Merošini, ali su prisutne mnoge nacionalne i regionalne radio stanice koje emituju program i čuju se u tim opštinama. Postoje i tri lokalne radio

¹³⁵ Izvor: Republički zavod za statistiku, Popis 2011. godine

¹³⁶ Izvor: CIA: Činjenice o svetu, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html>

¹³⁷ Prokuplje je deo Topličkog okruga, ali je Merošina deo Nišavskog okruga. Ipak, statistički podaci za Nišavski okrug su pod dominantnim uticajem grada Niša, pa se može smatrati da je stanje u Merošini po pravilu bliže statističkim podacima koji su dostupni za Toplički okrug.

¹³⁸ Izvor: Izveštaj RATEL-a za 2015. godinu

stanice koje emituju program iz Prokuplja: Radio "Srce" (muzika i lokalne vesti, imaju i malu internet stranicu posvećenu isključivo lokalnim vestima i događajima: <http://radiosrce-prokuplje.webs.com/>), radio "Delfin" (sličan program - <http://www.delfinradio.rs/>) i radio "Toplica" (prisutn na FM skali, ali o toj stanici nema infomracija na intenetu). Nema TV stanica koje emituju iz Prokuplja ili Merošine, kao ni dnevnih novina sa sedištem u tim opštinama.

Tabela 30. Internet strane sa lokalnim vestima¹³⁹

Name:	Domain:	Content:
Južne novine	https://www.juznevesti.com/	Vesti južnog regiona, uključujući Prokuplje i Merošinu
Topličke vesti	http://toplickevesti.com/	Vesti Topličkog okruga uključujući Prokuplje
Prokuplje na dlanu	http://www.prokupljenadlanu.rs/	Vesti iz Prokuplja
Info 027	http://www.info027.rs/	Vesti iz Prokuplja
Jugmedija	http://jugmedia.rs/	Vesti južnog regiona, uključujući Prokuplje i Merošinu
NovostiTop	http://www.novostitop.com/	Kuršumlja, Prokuplje, Aleksandrovac, Kruševac i druge opštine u regiji, vesti
Prokuplje moj kraj	http://prokuplje.mojkraj.rs/	Vesti iz Prokuplja

¹³⁹ Izvor: Cowi, internet pretraga koja uključuje više strana i preko 100 sa rezultata sa "DuckDuckGo" pretraživača.

In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IFP4) - TA2012054 R0 WBF
108 Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP

9 Obrazovanje i obuka

9.1 Školski sistem

Prve škole u Srbiji osnovane su u XI i XII veku u pravoslavnim manastirima kao što su Sopoćani, Studenica i Peć, i u katoličkim manastirima u Titelu i Baču, gde se nudilo redovno osnovno obrazovanje stanovništva.

Prva osnovna škola osnovana je 1718. u Beogradu pod nazivom "Mala srpsko-slovenska škola". Prvi učitelj zvao se Stevan i podučavao je decu iz komšiluka u mitropolitovom domu pored Saborne crkve. Školu si finansirali okružni oci i sami roditelji dece koja su u školu išla. Mitropolitov dom ostao je škola do današnjih dana. Sada je to osnovna škola Petar I. Mitropolit Stevan Stratimirović 1791. godine osnovao je prvu gimnaziju u Sremskim Karlovcima. Prva škola za devojčice osnovana je 1840. godine u Zemunu, a prvo obdanište 1858. godine u Subotici. Prvo privatno obdanište otvoreno je novembra 1867. u Beogradu od strane sveštenika Tatomira Milovuka. Prva škola za decu oštećenog sluha osnovana je u Institutu za glonome u Beogradu 1898. Beogradski univerzitet osnovan je 1905. godine, što je prethodno bila "Velika škola" koju je osnovao 1808. poznati srpski prosvetitelj Dositej Obradović.¹⁴⁰

Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja (MoESTD) je organ koji je zadužen obrazovanjem u Srbiji. Reforme u prosveti¹⁴¹ omogućile su osnivanje privatnih fakulteta, škola i obdaništa. Prvi privatni univerzitet nakon II Svetskog rata nakon II Svetskog rata osnovan je 1989. godine, ali prvo privatno obdanište tek nakon reformi 2000. godine.

Obrazovanje dece počinje u predškolskim ustanovama koja se održavaju u obližnjim obdaništima, i to je prvi deo obaveznog obrazovanja od školske 2006/07. godine. Predavanja traju 4 sata dnevno tokom 6 meseci u godini pre upisa u prvi razred osnovne škole. Smisao je da se deca upoznaju sa obrazovnim sistemom i pripreme za osnovnu školu.

Upis dece u osnovnu školu vrši se u dobi između šeste i sedme godine. Osnovna škola je obavezna. Osnovna škola sastoji se od osam godina koje su podeljene u dva perioda: prvi deo (od prvog do četvrtog razreda) i drugi deo osnovnog obrazovanja (od petog do osmog razreda). U nižim razredima učenici su podeljeni u odeljenja i imaju samo jednog učitelja - i jednu učionicu za sve predmete. Jedini izuzetak su časovi engleskog jezika i veroispovesti za koje učenici dobijaju druge nastavnike. Osnovci uče sledeće predmete: matematiku, maternji jezik, (srpski, ili jezik nacionalne manjine mađarski, albanski i sl.), srpski kao drugi jezik (za one čiji to nije maternji jezik), engleski (prvi obavezni strani jezik), likovnu kulturu, muzičku

¹⁴⁰ Izvor: Istorijski podaci prikupljeni su iz eseja "Prvi u Srbiji", Zoran Penevski, izdanje Laguna 2016.

¹⁴¹ Bilo je niz reformi obrazovnog sistema koje su se preklapale i događale istovremeno sa raspadom socijalističke državne strukture SFRJ. Nove reforme školstva obavljene su nakon 2000. godine kao deo sveopštih tendencija u društvu i približavanju EU. Već prvim reformama omogućeno je formiranje privatnih fakulteta, a tek drugim i privatnih obdaništa.

kulturu, fizičku kulturu, "svet oko nas" (u prvom i drugom razredu), prirodu i društvo (u trećem u četvrtom razredu), obavezni izborni predmet (veroisповest ili građansko vaspitanje).

U višim razredima osnovne škole učenici dobijaju nastavnike za svaki predmet, a časovi se drže u specijalizovanim kabinetima (ukoliko je to moguće): od V razreda: biologija, geografija, istorija, tehničko i IT obrazovanje, još jedan strani jezik, fizička kultura i još jedan opcioni predmet (informatika, crtanje, slikanje, vajanje); od VI razreda: Fizika; od VII razreda: Hemija.

Kada učenik završi osmi razred osnovne škole ima izbor da li će nastaviti obrazovanje i gde. Završni ispit nakon osnovne škole obavezan je od školske 2011/12. godine. Sastoji se od testa iz matematike, srpskog jezika, i kombinovanog testa znanja (uvedenog od školske 2013/14. godine i koji se sastoji od pitanja iz društvenih i prirodnih nauka biologije, istorije, fizike, geografije i hemije). Svi navedeni testovi nose maksimum od 30 poena. Uspeh iz osnovne škole uzima se u obzir po poenima koji se izračunavaju po prosečnoj oceni od šestog do osmog razreda, što daje maksimum od 70 poena. Za nagrade i posebne rezultate tokom osnovnog školovanja učenici dobijaju do 10 poena. Navedeni zbir poena služi za rangiranje učenika prilikom upisa u srednju škole.

Naredni neobavezni stepen obrazovanja učenika u Srbiji su srednje škole. Ima u osnovi dve vrste srednjih škola: gimnazije i strukovne škole. Gimnazija traje četiri godine, pruža opšte i široko obrazovanje i maturanti dobijaju diplomu na njenom kraju. Samo je mali broj poslova dostupan učenicima koji su završili gimnaziju bez daljeg školovanja. Dve posebne škole, za posebno nadarene učenike, nalaze se u Beogradu: Matematička gimnazija, koja prima talentovane učenike od sedmog razreda osnovne škole i Filološka gimnazija, koja nudi specijalizovano i napredno obrazovanje u vezi sa jezicima. Postoje i sportske gimnazije, koja stavlja akcenat na sport.

Škole strukovnog obrazovanja pripremaju učenike za određena zanimanja i u zavisnosti od stepena obrazovanja: četvrti stepen (nešto šire obrazovanje koje omogućava nastavak školovanja) i treći stepen obrazovanja (isključivo usmeren za pripremnu učenika za određena zanimanja).

Primeri uobičajenog strukovnog školovanja prikazani su u Tabeli 31. ispod.

Tabela 31. Uobičajena strukovna usmerenja u srpskim školama (lista nije potpuna¹⁴²)

Vrsta zanimanja	Strukovna usmerenja	Stepen obrazovanja
Zanatsko tehnička zanimanja		
	Mehaničar za mororna vozila	4
	Operater numeričkih industrijskih mašina za mlevenje	3
	Metalostrugar	3
	Metaloglodač	3
	Zavarivač	3
	Bravar	3
	Plastičar	3
	Tehničar papirne industrije	3
Računarsko tehnička zanimanja		
	Računarska kontrola industrijskih mašina	4
	Tehničar računarskih mreža	4
	Tehničar računarskog hardvera	4
	Mašinsko-računarski tehničar	4
Građevinsko-tehnička zanimanja		
	Arhitektonski tehničar	4
	Građevinski tehničar	4
	Zidar	3
	Stolar	3
	Tehničar za građevinsku mehanizaciju	3
	Geodetski tehničar - geometer	4
Tehnološka zanimanja		
	Labaratorijski tehničar	4
	Farmaceutski tehničar	4
	Zehniloški tehničar	4
	Tečničar za reciklažu	4
Poljoprivreda i proizvodnja hrane		
	Poljoprivredni tehničar	4
	Biotehnolog	4
	Vinogradar - enolog	4
	Cvečar	3
	Tehničar prehrane	4
	Proizvođač prehrambenih proizvoda	3
	Veterinarski tehničar	4
	Mesar	3
Medicina		
	Fizioterapeut	4
	Ginekološki i akušerski tehničar	4
	Medicinski tehničar	4
	Pedijatrijski tehničar	4
Ekonomija i trgovina		
	Ekonomski tehničar	4
	Finansijski administrator	4
	Poslovni administrator	4
	Trgovac	3
	Komercijalista	4
	Bankarski i službenik osiguranja	4
Turizam i ugostiteljstvo		
	Konobar	3
	Kuvar	4
	Poslastičar	4
	Turistički tehničar	4

¹⁴² Izvor: Cowi; postoji veliki broj različitih strukovnih srednjih škola. Tabela je pripremljena kako bi se ukazalo na tipične mogućnosti koje se pružaju učenicima.

Vrsta zanimanja	Strukovna usmerenja	Stepen obrazovanja
	Pekar	3
Druga zanimanja		
	Tekstilni dizajner	4
	Grafički dizajner	4
	Saobraćajni tehničar	4
	Nautički tehničar (rečna plovidba)	4
	Tehničar zaštite životne sredine	4
	Daktilograf	2
	Tehničar miniranja	4

Na više i visoko obrazovanje u Srbiji upisuju su učenici na osnovu uspeha u srednjoj školi i prijemnog ispita koji se polaže za svaki fakultet ili školu. Ima tri vrste institucija višeg obrazovanja:

- Više škole na kojima školovanje traje tri godine, i možemo ih porediti sa "strukovnim fakultetima" koji postoje u raznim zemljama. Razlika je što više škole traju tri godine i nude samo diplomu više škole. Srbija je 2003. godine potpisala Bolonjsku deklaraciju tako da škole treba da budu usklađene sa njenim odredbama što će ih učiniti sličnijim "strukovnim fakultetima".
- Akademija strukovnih studija je samostalna visokoškolska ustanova koja u obavljanju delatnosti objedinjuje obrazovni, istraživački, stručni i umetnički rad kao komponente jedinstvenog procesa visokog obrazovanja. Akademija strukovnih studija može ostvarivati osnovne strukovne studije i specijalističke strukovne studije. Visokoškolska ustanova ima status akademije strukovnih studija ako ostvaruje makar pet akreditovanih studijskih programa strukovnih studija iz najmanje tri polja.
- Fakultet univerziteta traje tri godine do statusa bačelora, a pet godina do statusa mastera i osam godina do statusa doktorata. Izuzetak je fakultet medicine čije osnovno školovanje traje šest godina do statusa doktora opšte prakse (MD), nakon čega se nastavlja sa tri godine praktične specijalizacije (MD / Spec) ili još tri godine do dvostrukog doktorata, doktora medicinskih nauka (MD / PhD)¹⁴³.

9.2 Obrazovna struktura stanovništva na državnom i lokalnom nivou

U Srbiji 127.000 ljudi (10 godina starosti i preko) smatrani su nepismenima, od čega je 82% žena. Najveći broj nemismenih spada u stariju populaciju: 70% nepismenih je starosti 65 godina ili više. Broj nepismenih je u značajnom padu - tokom prethodne decenije umanjeno je za polovinu broja¹⁴⁴.

¹⁴³ Izvor: Ministarstvo prosvete nauke i tehnološkog razvoja (MoESTD); <http://archive.is/d73K>, last accessed on 26/01/2017.

¹⁴⁴ Izvor - Republički zavod za statistiku - <http://webzr.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>

Tabela 32. Pregled kvalifikacione strukture radno sposobnog stanovništva

	2015	
	Republika Srbija	
Total (u hiljadama)		Ukupan procenat
Total (godište 15+)	6059.9	100.0%
Bez ikakvog formalnog obrazovanja ili osnovno obrazovanje	1851.6	30.6%
Sekundarno - srednje obrazovanje	3120.6	51.5%
Tercijarno - više obrazovanje	1087.7	17.9%

Važno je primetiti da je oko 80% romske populacije ili potpuno ili funkcionalno nepismeno. Najveći broj nepismenih i neobrazovanih je među ženama. Popisom utvrđeno je sledeće stanje obrazovanosti među romskom populacijom: 61.9% nije završilo osnovno, obavezno obrazovanje, 7.8% završilo je neku srednju školu, a samo 0.3% je završilo neku višu školu. Prosečno trajanje školovanja za Rome iznosi 5,5 godina.

Teško je proceniti broj romske dece koja nikada nisu upisana u školu, koliko je dece napustil osnovnu školu pre završetka. Na osnovu podataka skupljenih iz raznih izvora možemo biti sigurni da je taj broj znatan: oko 38% romske dece nije pohađalo obavezni predškolski program i 26% nisu upisala osnovnu školu.¹⁴⁵ Od upisane dece 73% napusti školu pre njenog kraja iz raznih razloga kao što su finansijski položaj porodice, neprilagođenost obrazovnim institucijama i određeni stepen diskriminacije prema deci romskog porekla.¹⁴⁶

Tabela 33. Stanovništvo starije od 15 godina sa malim ili bez ikakvog formalnog obrazovanja¹⁴⁷

Stanovni štvo 15+	Total			Bez obrazovanja						Započeli, ali nisu završili osnovnu školu					
	Ukup no	Muš ko	Žens ko	Ukup no	% od tot al	Muš ko	% od tot al	Žens ko	% od tot al	Tot al	% od tot al	Mu š.	% od tot al	Že n.	% od tot al
National level															
Total	6161584	2971868	3189716	164884	2.68%	30628	1.03%	134256	4.21%	677499	11.00%	241226	8.12%	436273	13.68%
Merošina															
Total	11989	6183	5806	936	7.81%	163	2.64%	773	13.31%	2374	19.80%	994	16.08%	1380	23.77%
Prokuplje															
Total	37729	18560	19169	1729	4.58%	278	1.50%	1451	7.57%	4437	11.76%	1582	8.52%	2855	14.89%

¹⁴⁵ Izvor: <http://www.care.org/country/serbia>, report NHSC from 2011.

¹⁴⁶ Izvor: <http://www.eknfak.ni.ac.rs/dl/FINALLY/Nacionalni-izvestaj-Srbija.pdf> - Gruntdivig EU projekti, pristupljeno 10/10/2016.

¹⁴⁷ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, državni popis 2011.

Tabela iznad otkrila je pomalo iznenađujuću procenat (makar za ovog analitičara) osoba sa malo ili nimalo formalnog obrazovanja. Procenat stanovništva sa malo ili nimalo formalnog obrazovanja zajedno dostiže 13,68% celokupnog stanovništva starijeg od petnaest godina. U obe kategorije ima više žena nego muškaraca, što ukazuje na još jedan aspekt nejednakosti između polova. Podaci iz opštine Prokuplje su nešto lošiji nego na državnom nivou, ali u Merošini oni su alarmantni. Po ovim podacima ukupno 27,61% stanovništva Merošine starijeg od 15 godina nije završilo osnovnih osam razreda škole, dok je kod žena taj procenat dostigao 37,08%. Iako su ovi procenti jako visoki, oni su zapravo još viši - niski stepen obrazovanja prisutniji je kod Roma nego kod drigih nacionalnih grupa, i kako je ranije objašnjeno značajan broj Roma ostaje izvan zvaničnih popisa - vidi Romsko pitanje broja stanovnika.

Tabela 34. Stanovištvo koje je završilo samo osnovnu školu¹⁴⁸

Populacija 15+	Total			Osnovna škola					
	Total	Muško	Žensko	Total	% od total	Muško	% od total	Žensko	% od total
Nacionalni nivo									
Total	6161584	2971868	3189716	1279116	20.76%	593463	19.97%	685653	21.50%
Merošina									
Total	11989	6183	5806	3249	27.10%	1665	26.93%	1584	27.28%
Prokuplje									
Total	37729	18560	19169	8581	22.74%	4270	23.01%	4311	22.49%

Ova Tabela 34. odnosi se na ono stanovništvo koje je završilo samo osnovnu školu. Procenat ovog obrazovnog profila u Merošini opet je značajno viši od novoa Srbije. Imajući na umu da završetak osnovne škole nekvalifikuje za obavljanje bilo kakvog zaposlenja, ovaj procenat je takođe vrlo visok, i sličan za oba pola.

Tabela 35. Stanovništvo sa završenom nekom strukovnom srednjom školom

Stanovništvo vo 15+	Total			Strukovne škole - treći ili niži stepen obrazovanja						Strukovne škole - četvrti stepen obrazovanja					
	Total	Muško	Žensko	Total	% od total	Muško	% od total	Žensko	% od total	Total	% od total	Muško	% od total	Žensko	% od total
Nivo Srbije															
Total	6161584	2971868	3189716	1186641	19.26%	744164	25.04%	442477	13.87%	1464981	23.78%	705859	23.75%	759122	23.80%
Merošina															
Total	11989	6183	5806	2631	21.95%	1807	29.23%	824	14.19%	1978	16.50%	1083	17.52%	895	15.42%
Prokuplje															
Total	37729	18560	19169	6661	17.65%	4117	22.18%	2544	13.27%	8959	23.75%	4522	24.36%	4437	23.15%

¹⁴⁸ Ibid.

Tabela iznad pokazuje stanovništvo koje je završilo strukovnu srednju školu. Procenat muškaraca koji su završili škole sa trećim stepenom obrazovanja na svim nivoima je znatno viši od procenta žena, što se može objasniti činjenicom da su mnoge od tih škola priprema za fizički napornija zanimanja koja se tradicionalno smatraju "muškim poslovima". Rezultati popisa pokazuju da će samo 2% diplomaca strukovnih škola nastaviti dalje školovanje (3% muškog i manje od 1% ženskog stanovništva).

Tabela 36. Stanovništvo sa završenim višim stepenom obrazovanja¹⁴⁹

Stanovništvo 15+	Gimnazija						Više škole						Fakulteti					
	Total	% od	Muško	% od	Žensko	% od	Total	% od	Muško	% od	Žensko	% od	Total	% od	Muško	% od	Žensko	% od
Nivo Srbije																		
Total	311530	5.06%	118342	3.98%	193188	6.06%	348335	5.65%	173132	5.43%	175203	5.49%	652234	10.59%	308824	10.39%	343410	10.77%
Merošina																		
Total	180	1.50%	69	1.12%	111	1.91%	275	2.29%	163	2.81%	112	1.93%	244	2.04%	154	2.49%	90	1.55%
Prokuplje																		
Total	1944	5.15%	831	4.48%	1113	5.81%	2302	6.10%	1234	6.44%	1068	5.57%	2700	7.16%	1435	7.73%	1265	6.60%

Stanovništvo sa završenom gimnazijom koje nije nastavilo svoje školovanje, kao što je već rečeno, steklo je opšte i široko obrazovanje i ima samo ograničen broj poslova koje može obavljati. Zato nije iznenađujuće što je procenat onih što su završili strukovne škole veći nego procenat onih što su završili samo gimnazije: 48% prema 5% na republičkom nivou. Opet primećujemo da je veći procenat žena zaustavio svoje obrazovanje nakon gimnazije. Sa druge strane, primećuje se veći procenat žena koje su završile više škole i fakultete. Ali svi ovi procenti su niži kod posmatranih opština Prokuplje i Merošina, upotpunjavajući sliku o manje razvijenim, ruralnim sredinama. Samo 2% ljudi koji živi u Merošini je završilo fakultete naspram 10% na nacionalnom nivou.

9.3 Obrazovna infrastruktura u posmatranim opštinama

Nema fakulteta u Prokuplju i Merošini. Najbliži univerzitetski centar nalazi se u Nišu. U Merošini nema ni nijedne srednje škole tako da su srednjoškolci prinuđeni da putuju u Niš ili Prokuplje po svoje srednjoškolsko obrazovanje. Sve škole su

¹⁴⁹ Izvor - Republički zavod za statistiku- <http://webzrs.stat.gov.rs/WebSite/Default.aspx>, državni popis 2011.

deo državnog sistema javnog školstva, nema privatnih škola u posmatranim opštinama.

Predškolska ustanova "Neven" u Prokuplju svake godine ima između 700 i 750 dece¹⁵⁰ što čini oko 30% ukupne dečije populacije. U jaslicama uobičajeno ima između 70 i 75 dece što je iznad kapaciteta ustanova, a u obaveznom predškolskom programu ima 425 dece (samo 102 iz ruralnih područja, 25 romske dece). Postoje dva ogranka u gradu Prokuplju, i još 10 objekata u većim naseljima koji su svi deo predškolske ustanove "Neven".

U opštini Prokuplje ima sedam osnovnih škola koje su prikazane u Tabeli 37.

Tabela 37. Osnovne škole u Prokuplju

Ime škole, naselje glavnog ogranka	Prosečni broj učenika	Ogranci u naseljima
Ratko Pavlović Čičko, Prokuplje	1000 učenika	Donja Trnava, Berilje, Čukovac, Vodice
Nikodije Stojanović Tatko, Prokuplje	1200 učenika	Rečica
9.Oktobar, Prokuplje	1300 učenika	Babin Potok, Donja Stražava
Milić Rakić Mirko, Prokuplje	650 učenika	Petrovac, Mikulovac, Donji Kordinovac, Bajčinac
Svetislav Mirković Nenad, Mala Plana	450 učenika	Velika Plana, Tulare, Donja Toponica, Resinac, Mršelj, Beloljin, Donja Bresnica, Bac, Bresničić, Kondželj, Mađaru, Donja Konjuša, Prekadin, Gubetin, Prekupac
Vuk Karadžić, Žitni Potok	100 učenika	Zlata, Kožinac
Sveti Sava, Prokuplje (škola za decu sa posebnim potrebama)	80 učenika	Bez ogranaka

U Prokuplju ima četiri srednje škole. Prokupačka gimnazija ima godišnje prosečno oko 600 učenika i zapošljava kadar od 59 ljudi. Srednja medicinska škola "Dr Aleksa Savić" je strukovna škola sa tri različita usmerenja (medicinski tehničar, ginekološko-akušerski tehničar i tehničar pedijatar) sa prosečnih 700 učenika godišnje. Srednja poljoprivredna škola "R.J.Selja" ima usmerenja za veterinarskog tehničara, tehničara za proizvodnju hrane, poljoprivrednog tehničara, pekara, mlecarskog tehničara i cvečara – baštovana, i svake godine ima u proseku oko 408 učenika. Srednja tehnička škola "15. Maj", Prokuplje ima prosek od 700 učenika na godišnje nivou sa osam različitih usmerenja.

Jedina viša škola u Prokuplju je Viša poljoprivredna i prehrambena škola, osnovana 1977. godine sa sledećim katedrama: proizvodnja i prerada duvana, tehnologija hrane, tehnologija biljne proizvodnje, voćarstvo i vinogradarstvo, ratarstvo i povrtarstvo, zaštita bilja i stočarstvo.

U Merošini ima jedna predškolska ustanova i jedna osnovna škola sa više ogranaka u naseljima širom opštine. Osnovna škola "Jastrebački partizani" ima 5 ogranaka sa osmogodišnjim razredima i 12 ogranaka sa četvorogodišnjim

¹⁵⁰ Izvor: Strategija održivog razvoja opštine Prokuplje

razredima. Tabela 38. ispod pokazuje raspored ogranaka predškolske i školske ustanove po naseljima.

Tabela 38. Ogranci u Merošini predškolskih i školskih ustanove

Naselja	Predškolsko	Četiri razreda osnovne škole	Osam razreda osnovne škole
Azbresnica	DA	-	DA
Aleksandrovo	-	-	-
Arbanasće	-	-	-
Balajnac	DA	-	DA
Baličevac	DA	DA	-
Batušinac	DA	DA	-
Biljeg	-	DA	-
Bučić	-	-	-
Gornja Rasovača	-	-	-
Gradište	-	-	-
Devča	DA	DA	-
Dešilovo	-	DA	-
Donja Rasovača	DA	DA	-
Dudulajce	-	DA	-
Jovanovac	-	-	-
Jugbogdanovac	DA	-	DA
Kovanluk	DA	DA	-
Kostadinovac	-	-	--
Krajkovac	DA	DA	-
Lepaja	-	DA	-
Merošina-Brest	DA	-	DA
Mramorsko Brdo	-	-	-
Oblačina	DA	-	DA
Padina	-	DA	-
Rožina	-	DA	-
Čubura	-	-	-

Imajući na umu opisanu organizaciju obrazovnih ustanova u opštinama Merošina i Prokuplje, deca koja pohađaju škole ili idu u obdaništa iz manjih, udaljenijih mesta često zavise od prevoza kombinovanim vozilom koje koriste predškolske ustanove, od školskog autobusa ili od redovnih autobuskih linija kako bi stigli do svoje škole. U nekim slučajevima učenici putuju i oko 10 kilometara svalpg dana da bi pohađali redovnu nastavu u osnovnoj školi, a u slučaju Prokuplja čak i do 15-20 km. Tokom faze izgradnje autoputa značajno je da rute školskih autobusa i obdaništa ostaju nezatvorene u vreme ukrcavanja i iskrcavanja dece, obično oko 7 do 8 ujutru i 12 do 14 časova popodne. Detaljnija mapa školskih rata prikazana je u odgovarajućem delu ovog dokumenta.

Obrazovanje - informacije sa terena

Tokom sastanaka fokus grupa u Prokuplju dobili smo informaciju da je škola koja doživljava stalni pad broja učenika tokom prethodnih godina, iznenađujuće, Poljoprivredna škola. I pored duge tradicije i kvalitetnog nastavnog kadra, kao i napora škole da se upiše što više učenika iz opštine ali i iz drugih delova Srbije, nastavljen je stalni pad broja upisanih đaka. Sa druge strane, Medicinska škola je sve popularnija kod mladih ljudi, i broj upisanih đaka raste. Razlozi za ovu tendenciju nalaze se u migracijama: kao što je naglašeno ranije, mladi ljudi napuštaju seoske sredine radi života u gradovima i inostranstvu, i taj trend je vrlo prisutan i u Prokuplju. Za razliku od Poljoprivredne škole, Medicinska škola otvara mogućnost zaposlenja u inostranstvu, zato se mladi radije odlučuju za tu nego za Poljoprivrednu školu kojanudi mogućnost nastavka školovanja u Višoj

poljoprivrednoj školi u samom gradu Prokuplju i mogućnost posla u tom poljoprivrednom regionu.

10 Zdravstvo i zdravstveni sistem

Zdravstvene ustanove se u Srbiji dele po nivou zaštite koje pružaju. Postoje tri vrste zdravstvenih ustanova: na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou. Zdravstvenim sistemom Srbije organizuju i upravljaju tri institucije: Ministarstvo zdravlja Republike Srbije koje definiše zdravstvenu politiku, određuje standarde zdravstvene zaštite, propisuje mehanizme kontrole kvaliteta, nadgleda zaštitu i zdravstveno stanje građana, organizuje zdravstvenu inspekciju i dr; Institut javnog zdravlja Republike Srbije "Dr Milan Jovanovic - Batut" je odgovoran za prikupljanje podataka o zdravstvenom stanju građana i funkcionisanju zdravstvenih ustanova, za analizu prikupljenih indikatora o javnom zdravlju, da predlaže mere za porpavljanje stanja javnog zdravlja građana i dr; i Republički fond za zdravstveno osiguranje (RFZO) koji se pre svega finansira iz obaveznog zdravstvenog osiguranja građana i koji obezbeđuje finansiranje državnih i privatnih zdravstvenih institucija, određuje psovni paket zdravstvene usluge i sl. RFZO je dravna organizacija kroz koju građani ostvaruju svoje pravo na zdravstveno osiguranje i finansiraju svoju zdravstvenu zaštitu. U Srbiji ima 158 domova zdravlja, 16 drugih institucija na primarnom nivou zaštite, 40 opštih bolnica, 37 specijalizovanih bolnica, 6 klinika, 16 zdravstvenih ustanova, 4 klinička centra, 4 kliničko-bolnička centea i 29 ustanova više nivoa zdravstvene zaštite, uključujući 23 instituta za javno zdravlje i 6 specijalizovanih ustanova (za forenzičku medicinu, za medicinu rada, za transfuziju krvi i sl.)¹⁵¹

Zdravstvene ustanove na primarnom nivou zaštite obezbeđuju osnovnu zdravstenu negu građanima. To su ustanove u koje građani odlaze da dobiju osnovnu zdravstvenu negu bez uputa: domovi zdravlja, apoteke, stidentske klinike i dr. Najznačajnije ustanove u prvom nivou zdravstvene zaštite su domovi zdravlja, dok su ključne ustanove na sekundarnom nivou zdravstvene zaštite 77 bolnica u Srbiji. Pacijenti se upućuju u bolnice kada njihov zdravstveni problem prevazilazi tehničke sposobnosti domova zdravlja ili kada im je potrebna zdravstvena nega višeg specijalističkog nivoa. Na kraju, kada zdravstveni problem prevazilazi tehničke spsoobnosti opštih bolnica, ili je potrebno stručno mišljenje na najvišem nivou, pacijent se upućuje na lečenje u kliničke centre, ili u neku od klinika, instituta ili bolničkih centara. Ima 4 klinička centra u Srbiji (koji se sastoje od više ogranaka i instituta) koji se nalaze u Beogradu, Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu. Za svako lečenje u tercijarnim centrima zakon zahteva uput od doktora iz doma zdravlja, koji se daje na osnovu preporuke lekara iz opšte bolnice. Ovaj uput mora da overi nadležni ogranak RFZO.

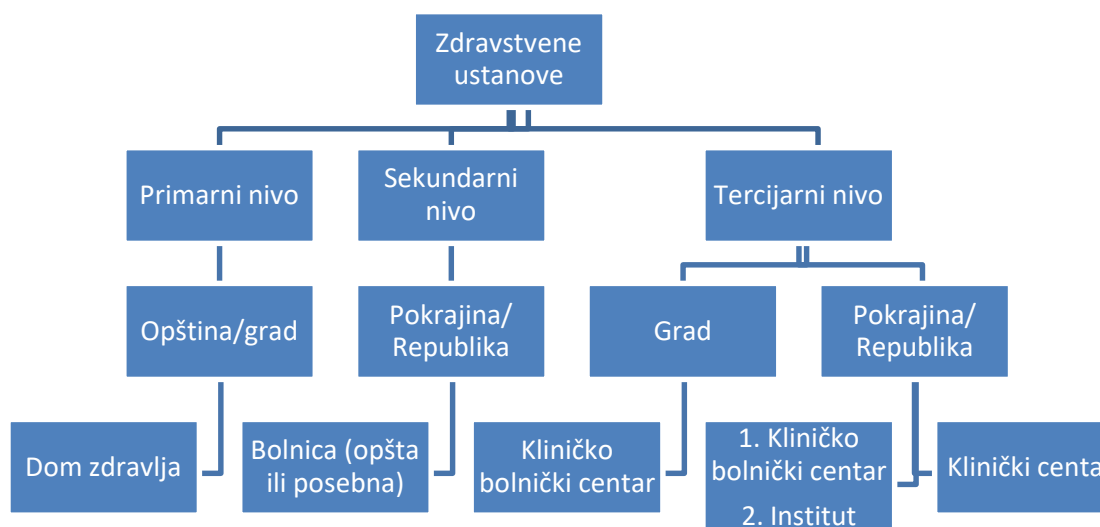
U stvarnosti, zdravstveni sistem Srbije je jedan od najkritikovanijih državnih sistema, i građani smatraju da je loše opremljen, preplavljen brojem pacijenata, loše finansiran, nedovoljnog kapaciteta za potrebe stanovništva, spor i korumpiran (nakon nekoliko pretraga izvršenih preko interneta, prolaskom kroz stotine članaka, pronađeno je 95% derogativnih i kritički usmerenih članaka o javnoj zdravstvenoj usluzi i sistemu). Pacijenti često preskaču domove zdravlja i traže upućivanje na

---

¹⁵¹ Izvor: Vodič kroz zdravstveni sistem Srbije,
http://www.zcvaljevo.rs/_down/Urbani%20vodic%20final%20mali.pdf

pregled u bolnice i kliničke centre, što im lekari u domovima zdravlja omogućavaju. Druga moguća alternativa je da se obrate privatnim domovima zdravlja i bolnicama, što je većini stanovništva izvan finansijskih mogućnosti, a osiguranje pokriva troškove samo u slučaju da se određeno lečenje ne može obaviti na drugom mestu u javnom zdravstvenom sistemu i ako privatna zdravstvena ustanova i RFZO imaju ugovor. Takođe, klinike u privatnom vlasništvu su mnogo manje, opremljene samo sa finansijski isplativom opremom i ne mogu se ni blizu porediti sa mogućnostima kliničkih centra u državnom vlasništvu. Zato, najozbiljniji pacijenti zavise isključivo od državnih zdravstvenih institucija najvišeg nivoa koje se nalaze u najvećim gradovima Srbije.¹⁵²

Shema 34. Jurisdikcija državnog aparata na zdravstvenim ustanovama¹⁵³

10.1 Zdravstvena zaštita u posmatranim opštinama

O zaštiti zdravlja građana opštine Prokuplje stara se zdravstveni centar "Toplica" na primarnom (domovi zdravlja) i sekundarnom nivou (Opšta bolnica Prokuplje). Opšta bolnica u Prokuplju pruža zdravstvenu zaštitu za čitav Toplički okrug, a ujedno je i najbliža bolnica sa granicom Kosova, pa ima i mnoge pacijente koji žive u njegovom severnom delu.

Opšta bolnica u Prokuplju ima 360 kreveta, sa iskorišćenim kapacitetima od oko 85% i prosečnim boravkom pacijenta na bolničkom lečenju od osam dana. Od navedenog broja, 5% kreveta nalazi se na intenzivnoj nezi i 20% se koristi za hitnu zdravstvenu zaštitu. Ima ukupno oko 100 stalno zaposlenih doktora. Bolnica je organizovana po sektorima koji obuhvataju sve poslove bolnice: sektor hirurških grana, sektor internističkih grana, polikliničke službe i služba za nemedicinske poslove. Svake godine oko 30.000 pacijenata se leči u toj bolnici, i obavi se oko

¹⁵² Izvor: Kowi, pretraga preko 300 članaka na internetu o javnom mišljenju o funkcionisanju zdravstvenog sistema

¹⁵³ Izvor: Zakon o zdravstvenoj zaštiti; ("Službeni glasnik RS", br. 107/2005, 72/2009, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 itd.)

7500 hirurških intervencija. Bolnica godišnje obavlja i oko 140000 vanbolničkih pregleda, intervencija i usluga zdravstvene zaštite¹⁵⁴.

Kao osnova strukturne reforme 2009. godine doneta su važna pravna akta ustanove (pravilnici: o unutrašnjoj organizaciji, organizaciji i sistematizaciji poslova, kancelarijskom i arhivskom poslovanju, stručnom usavršavanju i obrazovanju, odluka o radnom vremenu, poslovni kodeks itd.) Oformljeno je Odeljenje urgentne medicine, formiran je bolnički sanitetski transport, izvršena je podela neuropsihijatrije na odeljenja psihijatrije i neurologije, formirana je dnevna bolnica na pedijatriji, krenula je reciklaža medicinskog otpada... Na podizanje kvaliteta pružanja zdravstvenih usluga naročito je uticala rekonstrukcija odeljenja koja su bila u vrlo lošem stanju: infektivno, urologija, ortopedija, ginekologija, i pedijatrija. U planu je rekonstrukcija i ostalih odeljenja u Bolnici. Uporedo sa reorganizacijom i sređivanjem bolnice veliki naponi uloženi su i na znavljanje medicinske opreme (novi operacioni sto za ortopediju, hirurški instrumentarijum star 30 godina je kompletno zamenjen, nabavljen je 4D ultrazvuk, EMG i EEG aparat, aparat za fizikalnu medicinu, agregometar...). Bitna etapa u razvoju prokupačkog zdravstva predstavlja uvođenje novih metoda: transopturatori sling za operaciju stres inkontinencije fibrinolitička terapija kod ishemijskog moždanog udara, agregometrija, osteosinteza distalnog radijusa, bronhoskopija, operativno lečenje glaukoma. Istorijski događaj u Bolnici i Prokuplju je svakako rešavanje gorućeg problema -hemodijalize. Prostor od 50 m² za dijaliziranje bubrežnih bolesnika, koji je godinama diktirao rad u četiri smene sa kapićetom od svega 8 aparata, zamenjen je novim adaptiranim prostorom od 600 m² koji je omogućio dijaliziranje u 2 smene, odnosno proširenje kapaciteta na 17 aparata.

Zdravstveni centar "Toplica" zapošljava oko 68 doktora. U kontekstu broja stanovnika, to znači da se jedan doktor stara o zdravlju 298 stanovnika, dok je na nivou republike taj prosek jedan doktor na 390 stanovnika. Ipak, na primarnom nivou zdravstvene zaštite u Prokuplju jedan doktor dolazi na 736 stanovnika, dok je prosek na nivou republike jedan na 621 stanovnika¹⁵⁵.

Manja opština Merošina, koja se nalazi između dve veće opštine i zdravstvenih centara Niš i Prokuplje, ima samo mali dom zdravlja kao jedinu ustanovu zdravstvene zaštite na teritoriji opštine. Koliko god da su ove dve opštine blizu Merošine i dobro saobraćajno povezane (putem M-35 koji će delom biti rekonstruisan tokom izgradnje autoputa - videti poglavlje o saobraćaju i informacijama sa terena), dom zdravlja u opštini morao bi biti bolje opremljen. Postoji jedinica za zdravstvenu negu na terenu, ali nema centra za urgentnu medicinu. Postoji samo jedan aparat za hemodijalizu što nije dovoljno¹⁵⁶, tako da pacijenti moraju ići u Prokuplje.

Bolnica u Prokuplju je najveća u okrugu, i pored Niša, najveća ustanova zdravstvene zaštite u jugozapadnom delu Srbije, i najbliža velika bolnica Kosovu.

---

¹⁵⁴ Izvor: Internet strana bolnice u Prokuplju: <http://bolnicaprokuplje.com/o-nama.html>

¹⁵⁵ Izvor: Profil opštine Prokuplje

¹⁵⁶ Po državnom proseku u Srbiji, Merošina ima između 8-10 pacijenata sa bubrežnom insuficijencijom.

Klinički centar u Nišu sa klinikama i bolnicama, kao deo jednog od najvećih zdravstvenih centara u Srbiji je blizu posmotranih opština (15km od centra Merošine, 25 km od centra Prokuplja), tako da se može reći da nema manjka kvalitetne zdravstvene nege za stanovnike ove dve opštine.

Svejedno, stanovnici malih, udaljenih mesta u Prokuplju i Merošini dele isti problem kada je u pitanju primarna zdravstvena zaštita. Domovi zdravlja nalaze se u većim naseljima (u gradu Prokuplje, i u naselju Merošina-Brest). Postoje dislocirane ambulate u nekim mestima, ali samo najveća imaju ambulate koje ne rade puno radno vreme već samo jednom ili dvaputa nedeljno. Najbliža zdravstvena nega za udaljene stanovnike nalazi se u najbližoj ambulatni, što stvara probleme starijim pacijentima. Postoje mobilne jedinice za nepokretne bolesnike i kola hitne pomoći, ali to ostaje problem u zdravstvenoj zaštiti koji dele obe opštine.

Slično problemima koji se pojavljuju kod organizacije školskog sistema o kome je bilo reči prethodno, zdravstvena nega stanovništva koje živi u manjim naseljima zavisi od lokalnog transporta do obližnjih naselja, ili do gradova Prokuplja i Niša za svu sekundarnu ili tercijarnu zdravstvenu negu. Tokom faze izgradnje autoputa vrlo je značajno da se putevi ruta lokalnih autobuskih linija drže prohodnim tokom određenih delova dana i da se stanovništvo redovno obaveštava o rasporedu zatvaranja puta koja mogu da utiču na mogućnost lokalnog stanovništva da prime potrebnu zdravstvenu negu.

Tabela ispod pokazuje raspored po naseljima ambulanta u Merošini. Tražili smo isti raspored od zdravstvenog centra u Prokuplju, ali predstavnici te ustanove nisu prisustvovali sastancima fokus grupa, i do danas nismo dobili tu informaciju.

Tabela 39. Ambulante u naseljima u opštini Merošina

Naselja	Ambulanta	Naselja	Ambulanta	Naselja	Ambulanta
Azbresnica	DA	Devča	DA	Merošina-Brest	-
Aleksandrovo	-	Dešilovo	DA	Mramorsko Brdo	-
Arbanasce	-	Donja Rasovača	DA	Oblačina	DA
Balajnac	DA	Dudulajce	-	Padina	-
Baličevac	-	Jovanovac	-	Rožina	-
Batušinac	DA	Jugbogdanovac	DA	Čubura	-
Biljeg	-	Kovanluk	-		
Bučić	-	Kostadinovac	-		
Gornja Rasovača	-	Krajkovac	DA		
Gradište	-	Lepaja	-		

11 Osetljivost stanovništva

11.1 Metodologija procena osetljivosti stanovništva

Osetljivost stanovništva na društvene uticaje definiše se kao sposobnost lokalnih zajednica da se prilagode na društveno-ekonomske i bio-fizičke promene. Osetljivi pojedinci ili grupe su u izložene većem riziku od negativnih posledica ili imaju ograničenu sposobnost koristi od pozitivnih uticaja. Osetljivost je kategorija koja postoji pre i nezavisno od Projekta i može se razumeti kao postojeći nizak stepen pristupa ključnim društveno-ekonomskim resursima.

Ovaj odeljak ESIA prepoznaje individue i grupe koje su osetljivije od ostalog dela stanovništva. Razlozi za ovakvu osetljivost mogu postojati usled nekog posebne osobine ili kao posledica raznih karakteristika. Osetljivost individua ili društvenih grupa koja se ovde naznačuje dalje se analizira u delu o Društvenim uticajima ovog dokumenta kako bi se pravilno procenilo da li su neki uticaji značajniji za određenu grupu stanovnika i, ako je potrebno, da se obezbede određene usmerene mere ublažavanja.

Određene grupe stanovništva se uvek smatraju posebno osetljivim usled njihovog položaja u društvu.

U prostornom obuhvatu Projekta, procenjena je verovatnoća i razlozi za posebnu osetljivost određenih grupa. Grupe koje su posebno osetljive su:

- **Žene:** i pored činjenice da je fundamentalni princip jednakosti polova u stalnom porastu i da je prihvaćen kao opšti princip, žene u prostornom obuhvatu Projekta usled svog društveno-ekonomskog položaja još uvek trpe određene nejednakosti. Žene imaju veći stepen nezaposlenosti, teže dolaze do zaposlenja i sl. U osnovi, mišljenje žena je lošije predstavljeno u društvu, zbog čega su vođeni odvojeni razgovori sa ženama koje su pod uticajem Projekta. Uticaju poput pristupa predškolskim ustanovama i osnovnim školama, zdravstvenoj zaštiti, javnom prevozu i sl. posebno su uzete u obzir.
- **Siromašn pojedinci/porodice/domaćinstva:** Bez obzira na razloge njihovog društveno-ekonomskog položaja, siromašnije osobe uvek imaju manje mogućnosti da se prilagode društvenim uticajima.
- **Manjinske etničke grupe/porodice/naselja:** Bez obzira na proklamovanu jednakost nacionalne manjine poput Roma uvek su podložnije siromaštvu, manjoj obrazovanosti i sl. što ih čini osetljivijim na društvene uticaje.
- **Stariji/penzioneri:** potencijalna osetljivost ove grupe vezana je za niža primanja, manju sposobnost prilagođavanja na promene i stalnu potrebu pristupa zdravstvenim ustanovama. Ograničen pristup prevozu i socijalnim ustanovama čini starije posebno osetljivim.
- **Domaćinstva koja zavise od poljoprivredne delatnosti niže produktivnosti:** Domaćinstva koja zavise od poljoprivredne delatnosti niže stope produktivnosti uglavnom imaju niska primanja i manje pristupa resursima, pa je verovatnije da će pokazati manju otpornost na nepreviđene

uticaje, što ih može učiniti osetljivim na promene u korišćenju zemljišta i životnoj sredini.

- **Prezadužena domaćinstva:** Domaćinstva koja su izložena bankarskom sistemu izuzetno su osetljiva na društvene uticaje, posebno ako imaju uticaja na njihovu ekonomsku delatnost.
- **Nezaposleni:** Ova grupa uključuje mlađe ljude ili odrasle koji su izgubili posao, kao rezultat krize, i koja ne mogu da pronađu posao. Ipak, građevinska aktivnost tokom implementacije Projekta stvara i nove prilike za zaposlenje, tako da je moguće planirati konkretne mere ublažavanja negativnih uticaja.
- **Velike porodice:** Porodice koje moraju da izdržavaju veći broj maloletne dece će verovatnije brže istrošiti svoje ekonomske rezerve i biti pod negativnim uticajem povećanih troškova života.
- **Imigranti:** I pored malog broja imigranata u prostornom obuhvatu Projekta, kao i u Srbiji u celini, moguća je zloupotreba prava radnika imigranata, pa je i to uzeto u obzir u ovom dokumentu.

12 Ograničenja

12.1 Nesigurni i neodgovarajući podaci

U proučavanju osnova društvenih uslova prikupljeni su primarni podaci sa terena kako bi se dopunili zvanični, javno predstavljeni sekundarni podaci i smatramo da su odgovarajući za predstavljanje društvenog okruženja i dovoljni za procenu društvenih uticaja i razvoj mera za ublažavanje tih uticaja. Ipak, ima određenih ograničenja:

- **Sekundarni podaci:** Preuzeti od zvaničnih studija, odgovornih državnih institucija (Republičkog zavoda za statistiku, Poreske uprave, Katastra nepokretnosti, opština...) ovi podaci mogu imati određene propuste ili nepreciznosti. Neke od njih su poznate (i.e. broj stanovnika romske nacionalnosti), druge ne moraju biti, ali mogu uticati na neke zaključke u ovoj analizi osnova društvenih uslova;
- **Arheološka nalazišta:** Mnoga arheološka nalazišta u Srbiji su još uvek neotkrivena, i često se pronađu tokom velikih infrastrukturnih radova. Sasvim je moguće da se nešto slično dogodi i tokom implementacije ovog Projekta, pa je zato neophodan stalni monitoring.
- **Učešće:** neki od ključnih nosilaca informacija i osoba koje će se naći pod uticajem Projekta iako pozvani nisu učestvovali u dostavljanju podataka i anketama tokom izrade ovog ESIA dokumenta. U nekim slučajevima to je ograničilo mogućnosti tima na terenu u razradi društveno-ekonomske studije, onemogućilo potvrđivanje i suprotstavljanje podataka ili uvrštavanje stavova nekih zainteresovanih strana za Projekat.

12.2 Uticaj na društveno-ekonomsko okruženje

U skladu sa pristupom i metodologijom koji su primenjeni u SIA, identifikacija i procena društvenog uticaja koji nastaju implementacijom Projekta izvršena je u pristupu koji je primenjen kroz sve različite faze Projekta (predizgradnja, izgradnja i korišćenje), kao i u slučajevima svih nepredviđenih događaja:

- nadzor;
- potencijalni uticaji;
- analiza mera ublažavanja uticaja;
- procena preostalih uticaja.

Ovakav pristup iskorišćen je za sve komponente koje se mogu naći pod uticajem usled raznih vidova aktivnosti tokom Projekta. Shema ispod pokazuje redosled procena uticaja u celini.

Shema 35. Koraci prilikom procena uticaja

12.3 Opšte mere ublažavanja uticaja i redosled primene

U celini SIA nastoji da identifikuje sve uticaje, da smanji negativne uticaje i pojača pozitivne posledice nameravanih aktivnosti prepoznavanjem društvenog uticaja i načina njihovog rešavanja već tokom faze planiranja i projektovanja Projekta. U procenama polazi se od hijerarhije ublažavanja koja je od osnovne “izbeći-ublažiti-nadoknaditi” nadograđena da omogući aktivnosti u više pravaca:

- Otkloniti izvore uticaja - izbeći uticaj na samom nastanku;
- Umanjiti izvore uticaja - umanjiti uticaj na samom izvoru;
- Umanjiti uticaj od izvora uticaja do receptora uticaja - oslabiti intenzitet;
- Smanjiti uticaj kod samog receptora;
- Lek – umanjiti štetu koja nastaje uticajem kada se već dogodio; i
- Zamena u vrsti ili drugim dobrom iste ili veće vrednosti - kompenzacija/potpuna nadoknada do pune vrednosti.

Čak ni ukoliko je moguća kompenzacija do pune vrednosti dobra, to ne znači da se uticaj može smatrati u potpunosti prihvatljivim. Po potrebi, dalje mere ublažavanja treba planirati u najvećem mogućem stepenu.

13 UTICAJ NA SOCIJALNA PITANJA U FAZI PREDIZGRADNJE

13.1 Pregled lokalnih prilika i podrška zajednice

Zajednice nisu previše oklevale u fazi predizgradnje i generalno su podržale projekat. Postoji velika podrška zajednice kao i očekivanja od budućih aktivnosti. U ovoj ranoj fazi došlo je čak i do ulaganja kako bi se iskoristio trenutak i mogućnosti do kojih će doći u periodu izgradnje. Odlike zajednice umereno će se promeniti u smislu dinamike, čak i u fazi predizgradnje, ali će te promene biti merljive tek u fazi izgradnje. Podršku lokalnih zajednica treba negovati kroz sprovođenje SEP i praćenja njene adekvatnosti, osluškivanju reakcije zajednice na njene aktivnosti i održavanju kanala komunikacije. Zajednice predstavljaju partnere u razvoju projekta i treba ih prepoznati kao takve. Tokom terenskih obilazaka i intervju-a bilo je sporadičnih mišljenja da će sam Autoput marginalizovati dve opštine pod uticajem Projekta tako što će kraće vreme putovanja zapravo postojeće posetioce zameniti putnicima u tranzitu koji uopšte ne bi ni ulazili u ove gradove. O ovom uticaju biće reči u poglavlju Zaposlenost i privreda. Ipak, opšti utisak o planiranom Projektu je da će on omogućiti privredni rast, privući investicije i poboljšati povezanost.

13.1.1 Sažeti prikaz uticaja – Pregled lokalnih prilika i podrška zajednice

Uticaji u fazi predizgradnje

Očekivanja od početka Projekta.
Očekivanja koristi.
Lokalna preduzeća i preduzetnici oslanjaju se na Projekat i računavaju njegove efekte u budućnosti u planove svog poslovanja u smislu povezanosti i smanjenog vremena putovanja.
Očekivanja od mogućnosti zaposlenja.
Moguća pitanja nasleđa.
Sukobi usled glasina i neadekvatne informisanosti.
Marginalizacija Prokuplja i Merošine.

(ova strana je namerno ostavljena prazna)

Tabela 40 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Pregled lokalnih prilika i podrške zajednice

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Očekivanja od koristi Projekta	Lokalne zajednice i preduzeća	Umerena	Negativan	Umerena	Lokalno Privremeno Moguće	Upravljanje očekivanjima i izbegavanje davanja uverenja na kojima se zasnivaju očekivanja. Sprovođenje transparentnosti	Promoter Lokalna samouprava	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv
Uticaj na planiranje poslovanja lokalnih preduzeća	Lokalna preduzeća	Umerena	Negativan	Niska	Lokalno Privremeno Kratkoročno	Postarati se da su vremenski rokovi u okviru Projekta jasni. Postarati se da poslovne odluke ne zavise od Projekta radi izbegavanja odgovornosti realizatora, izvođača ili republičke Vlade	Promoter Lokalna samouprava	Plan učešća zainteresovanih strana Pojedinačni sastanci sa preduzećima	Zanemarljiv
Očekivanja od mogućnosti zaposlenja	Lokalne zajednice (nezaposleni i zaposleni)	Umerena	Pozitivan	Umerena	Lokalno Dugoročno Izvesno	Objaviti strategiju zapošljavanja na transparentan način na početku Projekta. Postarati se da Izvođač ispunjava ugovornu obavezu da pripremi transparentni Plan zapošljavanja i načine saopštavanja ovog plana lokalnim zajednicama	Promoter Izvođač Lokalna samouprava Lokalni zavod za zapošljavanje	Plan učešća zainteresovanih strana Plan zapošljavanja	Mali
Pitanja nasleđa	Projekat Lokalna zajednica Lokalna samouprava	Niska	Negativan	Mala	Lokalno Kratkoročno Malo izvesno	Razumeti društveni kontekst. Utvrditi pitanja nasleđa iz drugog projekta ili aktivnosti ili pitanja nastala kao rezultat političkog konteksta već na sastanku u fazi pre nadmetanja	Promoter Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana Razgovor sa ključnim dostavljačima informacija	Zanemarljiv
Konflikti usled glasila i neadekvatne informisanosti	Lokalna zajednica Lokalna samouprava Promoter	Umerena	Negativan	Mala	Lokalno Dugoročno Nemoguće	Upoznati lokalno stanovništvo sa pouzdanim izvorima informacija. Dokazati vrednost kanala komunikacije i zvaničnih foruma za razmenu informacija.	Promoter Lokalna samouprava Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv

13.2 Polovi

Izgradnja Autoputa čiji je najočigledniji indikator ishoda poboljšana povezanost, smanjeno vreme putovanja, što uvećava geopolitički kapital Republike Srbije pre je rodno neutralan nego što bi se uticaji mogli razlikovati u odnosu na muškarce i žene. Ipak, inkluzija polova je potrebna za ispipavanje pulsa kada je reč o rodnim ulogama i njihovim zaduženjima u projektnoj oblasti kako bi pozitivan uticaj koji projekat donosi bio usmeren na rodne aspekte i time ih poboljšao, a negativne uticaje efikasno ublažio i kreirao tako da se uklope u konkretnu sredinu.

Analiza uticaja sa rodnom osetljivošću nastojala je da utvrdi socijalne razlike između muškaraca i žena i ravnopravnost među njima (rodna ravnopravnost). Rukovodila se pregledom položaja žena u projektnoj oblasti, zakonodavstva koje diskriminiše pristup žena pravu i pravdi, zapošljavanju, radnim uslovima, razlikama u zaradama, porodičnom statusu, pristupu finansijama, položajem u društvu, itd. Takođe, šira podela poslova među polovima, kućnih poslova, brige o deci, obrasci putovanja, transportne potrebe, i vreme dodeljeno svakoj od ovih aktivnosti, kao i uticaj na kategorije iz razvoja projekta sagledavane su sa fizičkim prostiranjem projekta i na taj način su utvrđene slabe tačke koje su sklone uticajima.

Tokom faze predizgradnje neophodno je promovisati podjednak pristup koristima ovih projekata i za muškarce i za žene, naročito kada je reč o zaposlenju. Žene su pokazale umereno interesovanje za mogućnosti zaposlenja i veće interesovanje za mogućnost zaposlenja muškaraca u porodici, odnosno za njihove supruge i odraslu decu. Interesovanje je raslo tokom diskusija pri čemu su još jednom predstavljene informacije i pojedinosti. Očekivanja se odnose na blagovremeno obaveštavanje o mogućnostima zaposlenja i potrebi transparentnosti. Pokazano je veće interesovanje za mogućnosti pružanja usluga nego za učešće u građevinskim i sličnim radovima.

Polazno stanje pokazuje da na nezvanično ili neprijavljeno zaposlenje otpada 20% ukupne zaposlenost i da jednu polovinu ovog broja čine žene. Stoga je potrebno uspostaviti jake mere za ublažavanje uticaja kako bi se sprečilo nezvanično zaposlenje na osnovu ugovora o građevinskim radovima kroz jaku politiku zapošljavanja, strogo poštovanje odgovornosti Izvođača iz ovih ugovora za izvođenje građevinskih radova i kaznene odredbe za kršenje propisanih radnih uslova. Izražena je zabrinutost zbog izmene putnih obrazaca, bezbednosti puteva i gradilišta, kao i opšte bezbednosti saobraćaja tokom perioda eksploatacije.

Uticaje čija se pojava očekuje tokom perioda izgradnje treba utvrditi u ovoj fazi, tokom faze predizgradnje i treba rešiti probleme naročito u oblasti bezbednosti uz uključivanje žena i kampanje za podizanje nivoa informisanosti i svesti.

13.2.1 Sažeti prikaz uticaja – Polovi

Uticaji u fazi predizgradnje

Očekivanja od početka projekta i njegovih koristi.
Očekivanja u vezi sa rodnom ravnopravnosti pri zapošljavanju kroz transparentnost.
Zabrinutost zbog neprijavljenog zaposlenja.
Pitanja bezbednosti saobraćaja.
Proceniti broj lokalnih stručnjaka i radne snage radi određivanja odgovarajućih i kvalifikovanih radnika koji su na raspolaganju među ženama.

Tabela 41 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja – Polovi

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure
Izmene obrazaca putovanja	Žene	Visoka	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Nemoguće	Pre početka građevinskih radova objaviti i razgovarati o okvirnom rasporedu izmene saobraćaja. Uvek uzeti u obzir alternativne rute.	Izvođač Nadzorni inženjer	Plan učešća zainteresovanih strana Obaveštavanje u lokalnim medijima i preko postera
Uticaj na bezbednost dece	Žene	Visoka	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Objaviti strategiju za bezbednost saobraćaja i redovno izveštavati o događajima. Svest o bezbednosti dece i programi obuke u školama	Izvođač Lokalna policija	Plan učešća zainteresovanih strana Plan bezbednosti saobraćaja Kampanje za podizanje svesti Obuka o bezbednosti saobraćaja
Neizvesnost oko početka projekta i hronologije	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Jasna i blagovremena objava dinamike Projekta	Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana Diskusije u fokus grupama
Analiza ženskih eksperata na lokalnu	Žene	Visoka	Pozitivan	Mali	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Početna procena raspoložive radne snage i kvalifikacija među ženama za sva potrebna radna mesta	Izvođač Lokalni zavod za zapošljavanje Promoter	Plan učešća zainteresovanih strana Izveštaj o analizi lokalnog korpusa radnika

13.3 Infrastruktura i komunalne usluge

U toku faze predizgradnje, neće biti direktnih uticaja na pružanje usluga kao što su vodosnabdevanje, kanalizacija, električna energija i telekomunikacije. Ove usluge pružaće se prema standardima utvrđenim u polaznim uslovima.

Idejni projekat je objedinio zahteve i uslove svih preduzeća za pružanje komunalnih usluga u Projektnoj oblasti. Zajedno sa ovim uslovima, dobijene su mape sa tačnim lokacijama i koridorima postojeće i planirane komunalne infrastrukture. Projekat sadrži tehnička rešenja relociranja električnih dalekovoda u skladu sa zahtevima utvrđenim u odgovarajućim uslovima.

Kapacitet apsorpcije stanovništva pod uticajem projekta je visok osim kada je reč o vodi pri čemu je početna analiza bila veoma oprezna i u njoj su predložene mere za ublažavanje uticaja visokog intenziteta sa akcentom na sprečavanju uticaja.

Tokom faze predizgradnje, neće biti uticaja na infrastrukturu i komunalne usluge u ovom području. Ova faza podrazumeva sastanak na terenu pre nadmetanja, a u kasnijim fazama detaljna istraživanja koja obuhvataju trasu puta i istraživanje stanja, detaljno topografsko snimanje, detaljno ispitivanje zemljišta i materijala, itd. Ekipe za geodetska snimanja i materijale sprovede topografska snimanja duž predložene trase i blisko će sarađivati sa lokalnim komunalnim preduzećima radi razumevanja datog područja i dogovora o tome kako izbeći uticaj na vodosnabdevanje naročito tokom letnjeg perioda.

Analizu kapaciteta apsorpcije lokalne vodovodne mreže treba započeti u ovoj fazi i potpisati ugovore.

13.3.1 Sažeti prikaz uticaja – Infrastruktura i komunalne usluge

Uticaji u fazi predizgradnje
Obilasci lokacije i snimanja komunalne infrastrukture
Ispitivanja materijala i zemljišta
Kontrola uslova na lokalnim putevima
Iskolčavanje

Tabela 42 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja – Infrastruktura i komunalne usluge

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Ispitivanja materijala i zemljišta	Lokalne zajednice	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Prisustvo ovih komunalnih usluga treba analizirati Izvođač građevinskih radova pomoću ankete pre građevinskih radova	Izvođač	Anketa Plan reagovanja u vanrednim situacijama	Zanemarljiv
Kontrola i procena uslova kapaciteta apsorpcije lokalnih puteva	Lokalne zajednice	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Prisustvo ovih komunalnih usluga treba analizirati Izvođač građevinskih radova pomoću ankete pre građevinskih radova	Izvođač	Anketa Plan reagovanja u vanrednim situacijama	Zanemarljiv
Iskolačavanje	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Nizak	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Anketa radi utvrđivanja komunalnih usluga duž trase, nadzemnih i podzemnih kao što su vodovod, kanalizacija, kablovska mreža, telefonija i snabdevanje el. energijom	Izvođač	Anketa Plan reagovanja u vanrednim situacijama	Zanemarljiv

13.4 Turizam

Sektor turizma tokom ove faze biće uzet u obzir za potrebe projekta kako se ne bi ugrozio pristup nekoj od postojećih turističkih destinacija. Projekat nema nikakav fizički uticaj ni na jednu turističku lokaciju. Međutim, evidentna su očekivanja od lokalnih smeštajnih kapaciteta na Oblašinskom jezeru da pruže smeštaj potencijalnom prilivu radnika. Ovi kapaciteti mogu ponuditi smeštaj za 60 osoba uz obezbeđenu ishranu. Ovo treba uzeti u obzir prilikom sprovođenja analize kapaciteta apsorpcije.

Analizirano područje privlači turiste radi sportskog i rekreacionog lova tokom lovačke sezone, odnosno od oktobra do januara. U ovom periodu dozvoljen je lov na divlje svinje, fazane, zečeve i druge vrste. Trasa ne utiče na lovno područje, ali bi se mogla odraziti na njega zbog nastanka buke, povećanog obima saobraćaja, itd. Preporučuje se da lovačko udruženje bude angažovano i stalno obaveštavano o planiranim aktivnostima. Nije primećeno da izvor prihoda zavisi od lova, ali anketa o socio-ekonomskim prilikama tokom pripreme RAP/ARAP treba da utvrdi da li takva zavisnost postoji kod PAP i da ponudi odgovarajuću pomoć za ponovno uspostavljanje izvora prihoda. U tom smislu u obzir će biti uzeta šira slika funkcija eko-sistema.

Osim toga nisu predviđeni nikakvi drugi uticaji tokom faze predizgradnje.

13.4.1 Sažeti prikaz uticaja – Turizam

Uticaji u fazi predizgradnje
Očekivanja od zajedničkih koristi od smeštaja potencijalnog priliva radnika.
Prekid sezone lova i uticaj na sportski i rekreativni lov

Tabela 43 Sažeti prikaz uticaja i mere njihovog ublažavanja - Turizam

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Očekivanja ekonomske dobiti od smeštaja potencijalnog priliva radnika	Lokalni hoteli na Oblačinskom jezeru	Visoka	Pozitivan	Zamislivo	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Uključiti upravu hotela tokom procene kapaciteta apsorpcije priliva radnika	Izvođač Lokalna samouprava	Bliska koordinacija između Lokalne samouprave i Promotera	Zamislivo
Prekid sezone lova i uticaj na sportski ili rekreativni lov	Lovci	Visoka	Negativan	Zamislivo	Lokalno Kratkoročno Veoma malo verovatno	Jasno razgraničiti gradilište od lovnog područja	Izvođač	Plan učesnika zainteresovanih strana	Zamislivo

13.5 Pribavljanje zemljišta i raseljavanje

Ovaj deo predstavlja moguće uticaje kao posledicu trajnog pribavljanja zemljišta i nedobrovoljnog raseljavanja usled sprovođenja Projekta i njegovog razvoja.

Iako tekst važećih IFI standarda, a naročito EBRD PR 5 sadrži jak podsticaj za postizanje sporazumnih dogovora umesto eksproprijacije, nacionalno zakonodavstvo ne nudi ovakvu mogućnost. Razvoj infrastrukturnih projekata od javnog interesa rukovodi se Zakonom o eksproprijaciji koji je u velikoj meri kompatibilan sa standardima i principima kvalifikovanosti iz EBRD PR 5. Nacionalni okvir, *gap* analiza i matrica prava detaljno su obuhvaćeni odgovarajućim krovnim dokumentom o raseljavanju koji je usvojen za potrebe ovog Projekta i detaljno je objašnjen u nastavku.

Proces pribavljanja zemljišta i raseljavanja rukovodiće se Okvirom politike raseljavanja, samostalnog dokumenta priloženog uz ESIA, koji je pripremljen u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i politikama i zahtevima iz IFI (EBRD, EIB i Svetska banka). Procedure i ključne principe treba predstaviti u ovom dokumentu. Stoga neće biti nikakve posebne podele formalnih i neformalnih objekata u ovom poglavlju budući da ispunjenost uslova za dobijanje naknade neće biti ograničen na osnovu činjenice da li je objekat izgrađen sa građevinskom dozvolom ili bez nje. Međutim, detaljno ispitivanje i analiza imovinske i socio-ekonomske situacije tokom pripreme instrumenata za raseljavanje ARAP/RAP (u zavisnosti od slučaja) treba da sadrže i podatke o pravnom statusu. Smernice o izgledu instrumenata raseljavanja biće date u RPF Projekta.

Projekat u trenutnoj fazi zahteva samo trajno pribavljanje zemljišta i objekata bez navođenja potreba za privremenim korišćenjem zemljišta putem zakupa ili privremene eksproprijacije ili službenosti nad zemljištem. Međutim, ako u toku izvođenja Projekta usled izmena projektnog rešenja dođe do nepredviđenih ili nepredvidivih okolnosti i bude potrebno dodatno zemljište za trajnu ili privremenu upotrebu, to zemljište biće preuzimano na način koji je u skladu sa principima iz RPF. Ukoliko RAP/ARAP budu završeni u tom trenutku, dogovoreni i objavljeni, biće pripremljen dodatak na odgovarajući dokument uz poštovanje istih zahteva za pripremu, ugovaranje i objavljivanje dokumenata.

Razvoj Projekta ima uticaj na:

- Zemljište;
- Fizičke stambene objekte;
- Fizičke komercijalne objekte;
- Pomoćne objekte i veze komunalnih usluga;
- Objekte na zemljištu (usevi, drveće, vinogradi i druga sredstva)
- Izvore prihoda.

Na osnovu idejnog projekta i sprovedenog geodetskog snimanja, koji su upotpunjeni verifikacijom na terenu i potvrdama iz katastra, izvođenje Projekta zahteva trajnu akviziciju zemljišta putem eksproprijacije i to u ukupnoj površini od 398,4 ha različitih tipova zemljišta koji su predstavljeni u vidu 3340 parcela i 72 fizička objekta u opštinama Merošina i Prokuplje kao direktnoj oblasti uticaja.

Zemljište u katastru registrovano je po katastarskim opštinama (KO), a uticaj pribavljanja zemljišta zahvatiće preko 28 KO, dok će raseljavanja biti u 14 KO. Popis KO prema vrsti uticaja dat je u sledećoj tabeli.

Tabela 44 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje – Turizam: Pregled katastarskih opština zahvaćene fizičkim relociranjem i uticaji na nestambene objekte

OPŠTINA MEROŠINA	OPŠTINA PROKUPLJE
CM Gradište	CM Nova Božurna
CM Brest	CM Djurovac
CM Merošina	CM Donja Stražava
CM Baličevac	CM Prokuplje Grad
CM Arbanasce	CM Prokuplje
CM Jug Bogdanovac	CM Gubetin
	CM Potočić
	CM Donja Konjuša

Tabela 45 Pregled zahvaćenih katastarskih opština na koje je uticala Pribavljanje zemljišta

Opština	Katastarska opština	Broj parcela po opštini	
Merošina	Balajnac	206	
Merošina	Gradište	182	
Merošina	Brest	93	
Merošina	Merošina	21	
Merošina	Baličevac	611	
Merošina	Lepaja	4	
Merošina	Jug Bogdanovac	41	
Merošina	Arbanasce	221	Zbir I: 1379
Prokuplje	Nova Božurna	66	
Prokuplje	Pojate	36	
Prokuplje	Djurovac	28	
Prokuplje	Donja Stražava	114	
Prokuplje	Prokuplje grad	78	
Prokuplje	Prokuplje	311	
Prokuplje	Bela voda	103	
Prokuplje	Djukovac	180	
Prokuplje	Gubetin	109	
Prokuplje	Potočić	176	
Prokuplje	Donja Toponica	20	
Prokuplje	Mala Plana	58	
Prokuplje	Drenovac	120	
Prokuplje	Prekadin	16	
Prokuplje	Bresničić	221	
Prokuplje	Kondželj	128	
Prokuplje	Donja Konjuša	67	
Prokuplje	Viča	71	
Prokuplje	Tulare	139	Zbir II 2041
Kuršumlja	Donje Točane	20	Zbir III 20
Ukupan zbir zemljišnih parcela TTL1+TTL2+TTL3			3440

Trasa ne utiče na najplodnije zemljište koje se uglavnom prostire na aluvijalnim ravnima, rečnim terasama i umereno strmim sunčanim padinama planine Jastrebac od fizičke granice prostiranja Projekta. Veliki vinogradi, u okviru vinarija ili voćnjaka nisu pod uticajem projekta.

Obrasci korišćenja pokazuju da 77% obradivog zemljišta čine oranice i bašte, 5% zemlje je pod žitaricama, a ostatak pod povrćem. Ovo područje nije bilo predmet agrarne reforme i procesa spajanja malih parcela (koji se u srpskom

zakonodavstvu naziva “komasacija” – konsolidacija zemlje). Ovo objašnjava veliki broj malih pojedinačnih parcela koje su zahvaćene uticajem i ne odgovaraju u potpunosti fizičkoj granici prostiranja projekta. Na primer, u drugim sličnim skorašnjim infrastrukturnim projektima broj parcela bio je 30% manji za 6 puta dužu trasu.

Analiza uticaja u smislu potrebne površine zemljišta je indikativna i okvirna pošto tačna površina zavisi od završetka projekta za eksproprijaciju kada će tačan iznos zemljišta biti poznat. Međutim, uticaj će biti manji od onoga što je procenjeno u ovom poglavlju pošto će detaljan projekat za eksproprijaciju pripremiti plan pribavljanja zemljišta i utvrditi meru u kojoj je potrebna svaka od parcela za potrebe Projekta utvrđivanjem tačne površine. Bez obzira na to, mere ublažavanja uticaja koje su opisane dalje u ovom poglavlju podjednako će se primenjivati i obuhvatati sve uticaje bez obzira na površinu preuzetog zemljišta i gubitka dobara koja su povezana sa zemljištem.

U analizi je utvrđeno postojanje 72 fizička objekta koji obuhvataju ukupnu površinu od 13679 m² na koje će uticati razvoj. Podelom prema nameni objekata utvrđeno je da će uticaj pretrpeti 60 stambenih objekata, 10 pomoćnih objekata kao što su ambari, 10 magacina, obori, poljski kloteti, jedan lokalni fudbalski stadion i jedan bazen. U narednoj tabeli dat je pregled fizičkih objekata pod uticajem i to po veličini, vrsti i deonicama.

Tabela 46 Fizički objekti po veličini i vrsti

Pregled objekata po veličini	m ²	Pregled vrste objekta	Broj objekata	Pregled uticaja po deonicama	Broj objekata
Ukupna površina pod uticajem eksproprijacije	13679	Ukupna površina pod uticajem eksproprijacije	72	Deonica I	1
Prosečna površina	198,24	Stambene svrhe	60	Deonica II	6
Najmanja površina	11	Pomoćni objekti (ambari, barake, obori, bunker, itd.)	10	Deonica III	50
Najveća površina	5321	Rekreativne svrhe	2	Deonica IV	3
				Deonica V	12

Ukupan broj privatnih vlasnika na koje se odražava pribavljanje zemljišta i njihova podela prema polu nije bila dostupna u ovoj fazi.

Razvoj ovog Projekta podeljen je u 5 Deonica. Raspodela uticaja po deonicama nije jedinstvena i kao što je prikazano u gornjoj tabeli varira od manjih uticaja na jednom objektu na deonici I, do 50 objekata na deonici III. Ova raspodela može se lako objasniti položajem planiranog Autoputa. Deonica I prati trasu postojećeg puta u dužini od 5 km i izvodi se uglavnom u okviru već stečenog prava na jednostrukom kolovozu, dok Deonica III prolazi kroz širu periferiju Prokuplja, deo naselja sa relativno visokom gustinom objekata što je karakteristično u ovom delu Srbije.

Popis uticaja na fizičke objekte po deonicama i parcelama zemljišta predstavljen je u sledećoj tabeli.

Tabela 47 Popis objekata pod uticajem po deonicama

DEONICA I, NIŠ(Jug)-MEROŠINA, km 0+000-km 5+500, L=5.5km Objekti pod uticajem							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
1	Merošina	Gradište	654/1	42	1038	42	Neformalni objekat

DEONICA II, MEROŠINA-PROKUPLJE (Istok), km 5+500 - km 17+100, L=11.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
1	Merošina	Brest	2796	63	6642	63	Stambeni objekat nezaveden u katastru
2	Merošina	Baličevac	1359	588	2326	588	Staklenik – za poljoprivrednu proizvodnju
3	Merošina	Baličevac	964/1	314	2987	314	Površina obuhvata terasu, stambeni objekat
				90		90	Pomoćni objekat
				55		55	Bazen
4	Merošina	Arbanasce	1306/1, 1306/2, 1306/3, 1306/4, 1307	5321	7570	5321	Lokalni nezvanični fudbalski stadion na privatnom zemljištu
5	Merošina	Arbanasce	1306/8	130	331	130	Nekategorizovani objekat u vlasništvu poljoprivrednog instituta
6	Merošina	Arbanasce	1306/7	201	519	519	Napušteni ružirani objekat
7	Prokuplje	Nova Božurna	178/10	79	511	79	Stambeni objekat
				43		43	Pomoćni objekat

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
8	Prokuplje	Donja Stražava	378/4	40	2721	40	Neformalni stambeni objekat
9	Prokuplje	Prokuplje grad	71/2	239	5786	239	Uknjiženi objekat Veterinarski institut
				135		135	Neformalni objekat Veterinarski institut
10	Prokuplje	Prokuplje grad	61/2	69	649	69	Stambeni objekat sa građevinskom dozvolom
11	Prokuplje	Prokuplje grad	73/3	106	1420	106	Stambeni objekat
12	Prokuplje	Prokuplje grad	68/1	14	1833	14	Pomoćni objekat
13	Prokuplje	Prokuplje grad	56/2	108	782	108	Stambeni objekat
14	Prokuplje	Prokuplje grad	47/6	79	776	79	Neformalni neuknjiženi objekat
				123		123	Neformalni neuknjiženi objekat
15	Prokuplje	Prokuplje grad	45	84	3489	84	Stambeni objekat sa građevinskom dozvolom
				43		43	Pomoćni objekat
16	Prokuplje	Prokuplje grad	46/1	115	300	115	Neformalni stambeni objekat bez građevinske dozvole
10	Prokuplje	Prokuplje grad	5/2	85	465	85	Neformalni stambeni objekat bez
				16		16	

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
							građevinske dozvole
							Pomoćni objekat
16	Prokuplje	Prokuplje grad	1	139	9966	139	Neformalni stambeni objekat bez građevinske dozvole
17	Prokuplje	Prokuplje	2020/17	61	578	61	Neformalni stambeni objekat bez građevinske dozvole
18	Prokuplje	Prokuplje	2021/4	83	590	83	Stambeni objekat sa građevinskom dozvolom
				83		83	Neformalni stambeni objekat bez građevinske dozvole
				48		48	Stambeni objekat bez građevinske dozvole neuknjižen u katastru
19	Prokuplje	Prokuplje	2022	86	2443	86	Stambeni objekat bez građevinske dozvole neuknjižen u katastru
20	Prokuplje	Prokuplje grad	6/2	64	551	64	Stambeni objekat bez građevinske dozvole neuknjižen u katastru
21	Prokuplje	Prokuplje grad	6/3	102	432	102	Stambeni objekat bez građevinske dozvole neuknjižen u katastru
22	Prokuplje	Prokuplje grad	7/2	55	518	55	Stambeni objekat bez
				16			

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
							građevinske dozvole
23	Prokuplje	Prokuplje grad	7/1	82	4702	82	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
24	Prokuplje	Prokuplje grad	8/2	101	745	101	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
25	Prokuplje	Prokuplje	2235/2	112	782	112	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
26	Prokuplje	Prokuplje	2235/3	99	1014	99	Stambeni objekat
27	Prokuplje	Prokuplje	2235/1	174	480	174	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
28	Prokuplje	Prokuplje	2235/4	94	633	94	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
29	Prokuplje	Prokuplje	2229/4	42	595	42	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
30	Prokuplje	Prokuplje	2229/2	11	987	11	Pomoćni objekat/šupa
31	Prokuplje	Prokuplje	2215/5	30	410	30	Pomoćni objekat/šupa
32	Prokuplje	Prokuplje	2216/6	14	869	14	Pomoćni objekat/šupa
33	Prokuplje	Prokuplje	2216/6	14	869	14	Pomoćni objekat/šupa
34	Prokuplje	Prokuplje	2216/6	14	869	14	Pomoćni objekat/šupa

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
35	Prokuplje	Prokuplje	2187	69	1549	69	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
				45		45	Ambar
36	Prokuplje	Prokuplje	2561/3	57	3329	57	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
37	Prokuplje	Prokuplje	2566/4	104	2608	104	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
38	Prokuplje	Prokuplje	2668/3	72	738	72	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
39	Prokuplje	Prokuplje	2668/2	50	734	50	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
40	Prokuplje	Prokuplje	4469/3	86	254	86	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
41	Prokuplje	Prokuplje	4468	48	1144	48	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
42	Prokuplje	Prokuplje	4469/2	40	865	40	Pomoćni objekat
43	Prokuplje	Prokuplje	4469/1	117	3142	117	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
44	Prokuplje	Prokuplje	4470/2	39	2538	39	Stambeni objekat bez građevinske dozvole

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
45	Prokuplje	Prokuplje	4470/2	50	892	50	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
				38		38	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
46	Prokuplje	Prokuplje	4446	85	8155	85	Stambeni objekat
47	Prokuplje	Prokuplje	4530	98	1524	98	Stambeni objekat
48	Prokuplje	Prokuplje	4532 i 4530	80	1524	80	Stambeni objekat
49	Prokuplje	Prokuplje	4534/4	159	4376	159	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
50	Prokuplje	Prokuplje	4381	118	748	118	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
51	Prokuplje	Prokuplje	4383/1	143	307	143	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
51	Prokuplje	Prokuplje	4382/2	175	1866	175	Stambeni/komercijalni objekat bez građevinske dozvole
52	Prokuplje	Prokuplje	4383/3	119	220	119	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
53	Prokuplje	Prokuplje	4342	58	9688	58	Bunker
54	Prokuplje	Prokuplje	6392/2	49	20198	49	Bunker
55	Prokuplje	Bela Voda	280/1 and 280/2	91	1519	91	Stambeni objekat
				63		63	Pomoćni objekat
				89		89	Pomoćni objekat

DEONICA III, PROKUPLJE (Istok)-PROKUPLJE (Zapad), km 17+100 - km 23+700, L=6.6km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m ²)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m ²)	Napomene
DEONICA IV, PROKUPLJE (Zapad) - BELOLJIN, km 23+700 - km 32+000, L=8.5km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m ²)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m ²)	Napomene
56	Prokuplje	Prokuplje	4264	79	10396	79	Pomoćni objekat
				71		71	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
57	Prokuplje	Gubetin	157	34	780	34	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
58	Prokuplje	Potočić	2050	90	856	90	Stambeni objekat sa građevinskom dozvolom
				6		6	Šupa

DEONICA V, BELOLJIN - PLOČNIK, km 32+000 - km 39+300, L=7.3km							
Br.	Opština	Katastarska opština	Katastarska parcela	Površina	Ukupna površina parcele (m2)	Objekat – Ukupna površina pod uticajem (m2)	Napomene
59	Prokuplje	Donja Konjuša	387	73	2899	73	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
				50		50	Pomoćni objekat
				74		74	Pomoćni objekat
60	Prokuplje	Donja Konjuša	384/2	86	1009	86	Svinjac
				78		78	Garaža
61	Prokuplje	Donja Konjuša	445	108	487	108	Stambeni objekat sa građevinskom dozvolom
				72		72	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
62	Prokuplje	Donja Konjuša	446	49	1028	49	Ruinirani objekat
63	Prokuplje	Donja Konjuša	444	242	1443	242	Ruinirani objekat
64	Prokuplje	Donja Konjuša	447/1	12	508	12	Ruinirani objekat
	Prokuplje			62		62	Ruinirani objekat
65	Prokuplje	Donja Konjuša	447/2	70	647	70	Stambeni objekat bez građevinske dozvole
				25		25	Pomoćni objekat
66	Prokuplje	Donja Konjuša	1706/5	53	53	53	Stambeni objekat
67	Prokuplje	Donja Konjuša	1706/2	162	162	162	Železnička stanica
68	Prokuplje	Donja Konjuša	1706/1	33	50321	33	Šupa

Tabela 48 Zemljište pod uticajem prema vrsti zemljišta

Vrsta zemljišta pod uticajem	%
Plodno zemljište (neobrađeno) prve klase	45
Građevinsko zemljište	2
Neplodno tlo	15
Livade	9
Voćnjaci	10
Ostalo	19
Ukupno	100

13.5.1 Sažeti prikaz uticaja – Pribavljanje zemljišta i raseljavanje

Uticaji u fazi predizgradnje

Gubitak poljoprivrednog zemljišta.
Gubitak građevinskog zemljišta.
Gubitak jednogodišnjih kultura.
Gubitak višegodišnjih kultura.
Gubitak ostalih sredstava vezanih za zemljište.
Fizičko raseljavanje (relociranje).
Gubitak pomoćnih objekata i veza sa komunalnom infrastrukturom.
Gubitak poslovanja.
Gubitak izvora prihoda.
Oštećenje imovine tokom građevinskih radova.

Tabela 49 Sažeti prikaz uticaja i Mera ublažavanja/pojačavanja uticaja – Pribavljanje zemljišta i raseljavanje

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Gubitak zemlje	PAP	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	<p>Odšteta u punom iznosu zamene uključujući troškove transakcije/poreze ili</p> <p>Zamensko zemljište i dodatna pomoć</p> <p>pre raseljavanja ili nametanja</p> <p>ograničenog pristupa.</p> <p>Podaci o ekonomskom i socioekonomskom stanju raseljenih moraju uvek biti podeljeni prema polovima i obuhvatati analizu prema polovima koja se odnosi na uticaj raseljavanja i rizike</p>	Promoter	<p>SEP</p> <p>Konsultacije koje uključuje polove, objavljivanje informacija i mehanizmi žalbi</p> <p>RPF</p> <p>RAP/ARAP</p> <p>Anketa o socio-ekonomskim prilikama</p> <p>Anketa o imovini i celokupni popis PAP</p>	Zanemarljivo
Fizičko raseljavanje relociranje ili gubitak krova	PAP	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	<p>Izbor zamenske imovine jednake ili više vrednosti ili novčana nadoknada u punom iznosu zamene kada je to moguće.</p>	Promoter	<p>SEP</p> <p>RPF</p> <p>ARAP/ARAP</p> <p>Anketa o socio-ekonom</p>	Zanemarljivo

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
nadglavom						Uključiti analizu prema polovima koja se odnosi na uticaje i rizike raseljavanja. Podaci o ekonomskim i sociokulturnim prilikama raseljenih moraju biti podeljeni prema polovima		skim prilikama Anketa o imovini i celokupni popis Konsultacije koje uključuje polove, objavljivanje informacija i mehanizmi žalbi	
Ekonomsko premeštanje (gubitak sredstava i/ili pristupa sredstvima ili resursima koji dovode do gubitka zarade ili izvora prihoda)	PAP	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	Obešteti ekonomski raseljene zbog gubitka sredstava ili pristupa sredstvima. Ovaj process treba započeti pre raseljavanja. Uključiti analizu prema polovima koja se odnosi na uticaje i rizike raseljavanja. Podaci o ekonomskim i sociokulturnim prilikama raseljenih moraju biti podeljeni prema polovima.	Promoter	SEP RPF ARAP/RAP Anketa o socio-ekonomskim prilikama Konsultacije koje uključuje polove, objavljivanje informacija i mehanizmi žalbi	Zane marljiv
Gubitak komercijalnih	PAP	Umeren	Negativan		Lokalno	Obeštećenje radi uspostavljanja privrednih	Promoter	SEP RPF	Zane marljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
objekat a					Trajno Izvesno	<p>aktivnosti na drugom mestu</p> <p>(ii) izgubljeni neto prihod tokom prelaznog perioda</p> <p>i (iii) iznos prenosa i reinstaliranja postrojenja, mašina, ili druge opreme, u zavisnosti od slučaja. Obezbediti dodatnu ciljanu pomoć</p> <p>uključiti analizu prema polovima koja se odnosi na uticaje i rizike raseljavanja</p> <p>Obezediti privremena novčana davanja. Podaci o ekonomskim i socioekokulturnim prilikama raseljenih moraju biti podeljeni prema polovima</p>		<p>ARAP/RAP</p> <p>Anketa o socio-ekonomskim prilikama</p> <p>Konsultacije koje uključuj upolove, objavljiv anje informacija i mehanizmi žalbi</p>	
Gubitak izvora prihoda	PAP	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	Povratiti izvor prihoda i životni standard raseljenih na nivo pre početka projekta pomoću mera	Promoter	<p>RPF</p> <p>SEP</p> <p>ARAP/RAP</p>	Zane marljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						koje mogu biti bazirane na preduzetništvu i/ili platama radi omogućavanja održivog poboljšanja njihovog socio-ekonomskog stanja		Anketa o socio-ekonomskim prilikama Konsultacije koje uključuju polove, objavljivane informacije i mehanizmi žalbi	
Gubitak useva (jednogodišnjih, višegodišnjih)	PAP	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	Obešteti gubitak u iznosu zamene	Promoter	RPF ARAP/RAP Anketa o socio-ekonomskim prilikama Konsultacije koje uključuju polove, objavljivane informacije i mehanizmi žalbi	Zane marljiv
Oštećenje imovine tokom izgradnje	PAP i stanovništvo	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno do regionalno Kratkoročno	Svaku nanetu štetu treba analizirati i proceniti i nadoknaditi u iznosu zamene ili zamenom imovine	Izvođač Nadzorni inženjer	Polisa osiguranja Mehanizam žalbi	Zane marljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
					Malo verovatno	ukoliko obeštećenje u vidu novčane nadoknade nije odgovarajuće		Mehničkim državnog pravosuđa	

14 DRUŠTVENI UTICAJ TOKOM FAZE IZGRADNJE

14.1 Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva

Podrška projektu od strane stanovništva je evidentna. Ako se mere za ublažavanje uticaja sprovedu tokom faze predizgradnje, građevinski radovi ne bi trebalo da počnu u drugačijem raspoloženju stanovništva. Međutim, zadobijeno poverenje i podrška moraju se negovati kroz stalno učešće zainteresovanih strana i razumevanje lokalnog konteksta. Uprkos različitim stavovima, naročito o drugoj planiranoj fazi i opravdanja povezivanja sa Kosovom*, stanovništvo je generalno puno podrške i uočava razvojne prilike koje dolaze uz razvoj putne infrastrukture. Ovaj projekat nisu „zloupotrebili“ političari u prošlosti tako da ne nosi teret takvog nasleđa. Podrška će biti srazmerna ponašanju Izvođača, lokalne samouprave, nadzornih konsultanata i načina na koji navedeni akteri upravljaju incidentima i pitanjima koja mogu iskrsavati tokom izgradnje.

14.1.1 Sažeti prikaz uticaja – Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva

Uticaji u fazi izgradnje

Nastavak očekivanje stanovništva da učestvuje i bude informisano.
 Nastavak očekivanje koristi.
 Gubitak podrške ili nezainteresovanost u slučaju kršenja ugovorne obaveze, tradicionalnih normi, lokalnih običaja, i sl.
 Pitanja nasleđa.
 Promene u dinamici zajednice. Upoznavanje sa načinom života lokalnog stanovništva, dnevnim navikama i prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju.

Tabela 50 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje/pojačavanje – Pregled lokalnih prilika i podrška stanovništva

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Nastavak očekivanja korišćenja Projekta	Lokalne zajednice	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Regionalno Dugoročno do trajno Izvesno	Upravljanje očekivanjima i izbegavanje davanja uverenja na kojima se temelje očekivanja. Primena transparentnosti	Izvođač Promoter	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv
Pitanja nasleđja	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Zanemarljiv	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	U ranoj fazi utvrditi sve potencijalne probleme iz prošlosti koji bi mogli da pojačaju negativan uticaj	Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv
Rizik od gubitka podrške i ugleda	Projekat	Visoka	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno do trajno	Ispunjavanje projektnih obaveza. Zajednicu tretirati kao partnera u razvoju	Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv
Gubitak podrške i projektna	Projekat	Visoka	Negativan	Zanemarljiv	Lokalno Dugoročno	Poštovanje svih odredbi zaštitnih instrumenata.	Izvođač	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
i rizik					do trajno	Poštovati sve obaveze koje su njima predviđene.			

14.2 Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva

Ne očekuje se da će priliv stanovništva i lica koja bi krenula za njima biti veliki i da će imati negativan društveni uticaj na dve lokalne zajednice. Mnogi od uticaja povezani sa priliom radnika generalno su utvrđeni, ali biće u potpunosti poznati nakon imenovanja Izvođača i njegove odluke o izvorima neophodne radne snage.

Među uticajima koji su u vezi čak i sa malim priliom radnika koji se očekuje mogu se naći:

- povećana potražnja i nadmetanje za lokalne socijalne i zdravstvene usluge,
- povećana potražnja za robom i uslugama,
- povećanje cena kao posledica povećane potražnje,
- povećan obim saobraćaja i povećan rizik od saobraćajnih nesreća,
- povećana potražnja u odnosu na ekosistem i prirodne resurse,
- društveni konflikti unutar i između zajednica,
- povećan rizik od širenja zaraznih bolesti,
- povećan rizik od širenja polno prenosivih bolesti i HIV/AIDS-a
- povećan pritisak na smeštajne kapaciteta i kirije i povećanja cena koje se odražavaju na receptore,
- povećan broj saobraćajnih nezgoda,
- rodno zasnovano nasilje/fraternizacija
- društvene tenzije i nasilje
- povećan rizik nezakonitog i kriminalnog ponašanja (uključujući prostituciju, pljačke i zloupotrebu psihoaktivnih supstanci).

Jačina ovih pojedinačnih uticaja ocenjena je kao slaba i srazmerna mogućnosti lokalne apsorpcije koja može da pojača ili da oslabi uticaje tako da su uvršteni u studiju radi njihovog slabljenja.

Mnogi uticaji su utvrđeni, s tim što u velikoj meri zavise od politike Izvođača i opšte društvene kohezije koje će biti poznate tek kada Izvođač bude angažovan i Projekat počne. Na taj način, sprovođenje mera definisanih u ovoj analizi uticaja koje su u ugovoru definisane kao zahtevi biće na Izvođaču.

Priliv je generalno ocenjen kao negativan i kompleksan pošto se vezuje i preklapa sa brojnim drugim temama. Na osnovu raspoloživog znanja sprovedena je brza procena kapaciteta lokalno dostupne radne snage. Pošto nisu bili dostupni podaci vezani za Projekat, procena se bazirala na najboljim saznanjima na osnovu poređenja sa nedavnim sličnim regionalnim projektima.

Na osnovu uporedivih podataka o infrastrukturnim projektima slične veličine, obima i vremena završetka koji su realizovani i izrađivani u protekle tri godine u Srbiji slične složenosti i sličnog terena (isključujući geološke uslove) gruba je procena da će za građevinske radove biti potrebno najmanje 20 inženjera, 300 neposrednih i 60 posrednih radnika uključujući i kancelarijsko osoblje.

Pored pomenute početne analize nije bilo moguće sprovesti detaljni dubinski skrining u okviru SIA pošto nije bilo informacija neophodnih za efikasan skrining. Informacije se odnose na tačan obim Projekta u smislu količine radova, trajanja izgradnje (i mogućih faza), mogućeg broja izvođača i podizvođača. Ovakav detaljan skrining treba sprovesti pre raspisivanja tendera za radove kako bi se uključili rezultati skrininga i preveli u zahteve za Izvođača u tenderskoj dokumentaciji, ESMP, Planu zapošljavanja i drugim dokumenatima, po potrebi. Skrining bi trebalo da se zasniva, bez ograničenja, na sledeći niz pitanja:

1. Da li će projekat potencijalno obuhvatiti priliv radnika na projektnu lokaciju, i da li će ovaj priliv biti značajan za lokalnu zajednicu?
  - Koliki broj radnika je potreban za projekat, sa kojim veštinama i na koji period?
  - Da li projekat može uposliti radnike iz redova lokalne radne snage?
  - Koliki je broj i stepen kvalifikacija postojeće lokalne radne snage?
  - Ako stepen kvalifikacija lokalne radne snage ne odgovara potrebama projekta, da li se ona u razumnom roku može obučiti tako da odgovori na zahteve projekta?
  - Kako će radnici biti smešteni? Da li će putovati ili živeti u okviru gradilišta? U tom slučaju, kolika bi bila potrebna veličina kampa?
2. Da li se projekat nalazi u gradskoj ili seoskoj sredini?
  - Koliki je broj lokalnog stanovništva u projektnoj oblasti?
  - Da li se projekat sprovodi na području koji ne koriste i lica izvan projekta?
  - Kakva bi bila priroda i učestalost kontakta između lokalnog stanovništva i pridošlih lica?
  - Da li ima osetljivih, ranjivih društvenih grupa?
3. Na osnovu socioekonomskih, kulturnih, verskih i demografskih odlika lokalne zajednice i pridošlih radnika, da li postoji mogućnost da njihovo prisustvo ili interakcija sa lokalnom zajednicom izazovu negativne uticaje?

U nastavku su rezultati brze analize u saradnji sa lokalnom službom za zapošljavanje u Prokuplju i Nišu.

Tabela 51 Pregled raspoložive radne snage u Prokuplju

Zanimanje	Stepen obrazovanja	Prokuplje		Blace, Kuršumlja, Žitorađa (u okviru dnevnih migracija)	
		Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
Građevinski inženjeri	VII	1	0	2	0
Inženjer specijalista za građevinske radove	VII	0	0	1	1
Master građevinski inženjer (VII - 1 SSS)	VII	4	2	1	0
Građevinski inženjer (VI - 1 SSS)	VI	1	0	2	0
Građevinski tehničar (IV SSS)	IV	4	0	8	3
Tehničar niskogradnje	IV	4	2	5	3
Inženjer geodezije	VII	0	0	0	0
Geodetski tehničar (IV SSS)	IV	1	1	3	1
Geometar	IV	6	2	3	3
Građevinski radnik	III	2	0	6	0
Pomoćni građevinski radnik	II	9	0	2	0
Rukovalac građevinskom opremom	III	3	0	11	0
Zidar	III	2	0	6	0
Armirač	III	2	0	2	0
Administrativni tehničar		1	1	3	2

U tabeli nije navedeno oko 2907 lica bez formalne struke sa osnovnom i delimično završenom srednjom školom od čega bi 500-700 lica moglo biti direktno angažovano tokom građevinskih radova. Služba za zapošljavanje ima niz instrumenata za pomoć budućem Naručiocu tako da bi Izvođač ovu pomoć trebalo da iskoristi u velikoj meri. Ova pomoć podrazumeva testova zanja i sposobnosti, početnu selekciju odgovarajućih kandidata, organizovanje intervjua, fiziološku procenu za visokorizične poslove, organizovanje lekarskih pregleda za posebna radna mesta, itd.

Tabela 52 Pregled raspoložive radne snage u Merošini i Nišu¹⁵⁷

Zanimanje	Stepen obrazovanja	Merošina		Niš (Doljevac, Niška Banja) U okviru dnevnih migracionih ruta	
		Ukupno	Žene	Ukupno	Žene
Građevinski inženjeri	VII	1	1	87	34
Inženjer specijalista za građevinske radove	VII	0	0	9	3
Master građevinski inženjer (VII - 1 SSS)	VII	1	1	41	12
Građevinski inženjer (VI - 1 SSS)	VI	0	0	9	2
Građevinski tehničar (IV SSS)	IV	12	6	335	122
Tehničar niskogradnje	IV	2	2	148	53
Inženjer geodezije	VII	0	0	3	0
Geodetski tehničar (IV SSS)	IV	1	1	3	1
Geometar	IV	1	0	66	35
Građevinski radnik	III	9	0	104	3
Pomoćni građevinski radnik	II	9	0	2	0
Rukovalac građevinskom opremom	III	6	0	85	0
Zidar	III	1	0	32	0
Armirač	III	1	0	10	0
Administrativni tehničar		5	5	77	64

U tabeli nije navedeno oko 2885 muškaraca iz Niša i još 438 iz Merošine bez formalne struke sa osnovnom i delimično završenom srednjom školom od čega bi 1/3 mogla biti direktno angažovana za izvođenje građevinskih radova. Služba za zapošljavanje ima niz instrumenata za pomoć budućem Naručiocu tako da bi Izvođač ovu pomoć trebalo da iskoristi u velikoj meri. Ova pomoć podrazumeva testove znanja i sposobnosti, početnu selekciju odgovarajućih kandidata, organizovanje intervju-a, fiziološku procenu za visokorizične poslove, organizovanje lekarskih pregleda za posebna radna mesta, itd.

Iako će prethodno predstavljeni početni skrining biti detaljnije razmotren u kasnijoj fazi, generalno je zaključeno da će dolazak novih radnika imati manji uticaj i da je kapacitet apsorpcije visok. Bez obzira na to, treba uzeti u obzir odgovarajuće mere za ublažavanje uticaja.

Akcentat bi trebalo staviti na prevenciju radi izbegavanja neprijateljskih odnosa između prihvatnih zajednica i imigranata. Pored toga, izvučene pouke pokazuju da bi se mogućnost zaposlenja mogla pretvoriti u oportunističko ponašanje lokalnih moćnika (uključujući centre za zapošljavanje, agencije, itd.). Stoga Izvođača treba ugovorom obavezati da pripremi Plan zapošljavanja sa transparentnim

¹⁵⁷ Za učešće u građevinskim aktivnostima iz Niša su obuhvaćena samo ona lica sa mogućnosti svakodnevnog putovanja

procedurama zapošljavanja, uz zapošljavanje radnika preko zvanične Službe za zapošljavanje ili kancelarija za regrutaciju, i iskoristiti njihove instrumente pomoći i izbegavati zapošljavanje na licu mesta i obavezom da sarađuje sa službama za realizaciju projekta i lokalnim organima kada je reč o zapošljavanju. Izvođač će se oslanjati na rezultate skrininga i iskoristiti lokalnu radnu stangu u meri u kojoj su kvalifikovani radnici raspoloživi.

Analiza polaznih uslova ukrštena je sa faktorima rizika. Razmatrani su faktori rizika kao što su institucionalni kapacitet organa za realizaciju, veliki obim priliva radnika, postojeći društveni sukobi i tenzije, slabost lokalne policije, i prisustvo rodno zasnovanog nasilja, prisustvo dečjeg i prinudnog rada u lokalnoj sredini. Detaljna analiza faktora rizika dovela je do zaključka da je reč o sredini niskog rizika kojom se može upravljati kroz šire zahteve koje treba utvrditi u ESMP specifičnim za ugovor tako da nema potrebe izrađivati specijalizovaniji dokument.

Lokalni pripadnici policije potvrdili su da je kapacitet apsorpcije visok i da se može adekvatno odreagovati na procenjeni priliv radnika. Takođe su potvrdili da izbeglička kriza iz Sirije nije uticala na priliv migranata kao i da analizirano područje nije deo tranzitnog koridora tako da se na taj način otklanja kombinovani i kumulativni rizik sredine.

14.2.1 Sažeti prikaz uticaja – Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva

Uticaji u fazi izgradnje

Priliv radnika.
 Priliv lica koja kreću za njima u očekivanju koristi od Projekta.
 Pritisak na lokalne službe.
 Uticaji na dinamiku zajednice.
 Povećan rizik od zaraznih bolesti, polno prenosivih bolesti i HIV/AIDS-a.
 Rodno zasnovano nasilje.
 Društvene tenzije i sukobi.
 Povećane cene usluga i dobara zbog velike potražnje.

Tabela 53 Sažeti prikaz uticaja i mera njihoo ublažavanja – Privremeni priliv radnika i promena slike stanovništva

Uticaj	Receptor	Osetljivo st receptor a	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Priliv radne snage	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Verovatno	Sprečiti ili smanjiti priliv oslanjanjem na lokalnu radnu snagu. Skринing kapaciteta lokalno raspoložive radne snage. Proceniti i upravljati prilivom radnika. Uključiti društvene mere ublažavanja u ugovor o građevinskim radovima (Putem PCC) Obezbediti dužnosti nadzornog inženjera. kada je reč o nadzoru i izveštavanju o prilivu radnika i radničkim kampovima (ako postoje)	Izvođač Promoter Lokalna samouprava Nadzornik inženjer	Plan učešća zainteresovanih strana ESMP Tenderska dokumentacija Početni skринing radi utvrđivanja da li će biti potrebna dodatni priliv za potrebe projekta . Projektni zadatak za angažovanje nadzornog inženjera	Zanemarljiv
Priliv lica koja kreću za radnicima, spontani tražioc	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Umeren	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Izvođač treba da zapošljava radnike preko zavoda za zapošljavanje i izbegne zapošljavanje na licu mesta kako bi se izbegao spontani priliv tražioca posla	Izvođač Nadzornik inženjer	ESMP Plan zapošljavanja	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
posluga						Lokalna samouprava treba da se pozabavi dodatnim prilivom lica koja dolaze za radnicima da ne bi došlo do nezakonitog i nebezbednog razvoja naselja			
Pritisk na lokalne javne usluge	Lokalni pružaoci usluga	Niska	Negativan	Umeren	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Povezivanje sa lokalnim službama radi praćenja promena kapaciteta lokalnih službi u odnosu na očekivani priliv radnika. Planovi za privremeni porast potražnje komunalnih usluga i pružanje javnih usluga.	Lokalna samouprava	ESMP	Zanemarljiv
Utici na dinamiku zajednice, postojeći društveni konflikti mogu se	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Zanemarljiv	Lokalno Privremeno Malo verovatno	Povezivanje sa civilnim društvom i lokalnim pripadnicima policije organizacijama radi izrade objedinjenih akcionih planova; pružanje informacija unapred o potencijalnim	Izvođač Lokalni pripadnici policije	ESMP Program podizanja svesti među radnicima Preventivne mere povećanje svesti	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
pojačati						uticajima na lokalne zajednice Mere za smanjenje podsticaja za mešanje sa lokalnim stanovništvom			
Povećan rizik od pojačane zaražnih bolesti naročito među osetljivim stanovništvom i opterećen je za lokalne zdravstvene službe	Lokalne zajednice Osetljivi Lokalna zdravstvena služba	Niska	Negativan	Mali	Lokalno Kratkoročno Veoma malo verovatno	Realizacija obrazovnih programa o zaraznim bolestima i HIV/AIDS; Kampanje informisanja o polno prenosivim bolestima među radnicima i lokalnom zajednicom; Posebni obrazovni programi za romsku populaciju Edukacija o prenošenju bolesti; Obezbeđivanje kondoma što je određeno kao obaveza izvođača; Nadzor podataka o zdravlju lokalnog stanovništva naročito prenosivih bolesti	Izvođač Lokalni pružao ci zdravstvenih usluga	ESMP Plan zaštite na radu	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Povećanje pritiska na smeštajne kapacitete i cene zakućarstva, povećanje cena koje utiču na receptore	Lokalni smeštajni kapaciteti Lokalne zajednice	Umeren	Negativan	Umeren	Lokalno Kratkoročno Malo verovatno	Detaljna analiza radne snage treba da sadrži i analizu smeštaja	Promoter	Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljiv
Povećanje broja saobraćajnih nezgoda	Lokalne zajednice	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Obuka o podizanju svesti o zdravlju i bezbednosti tokom izgradnje i usled povećanja obima saobraćaja Distribucija brošure o bezbednosti saobraćaja Priprema i sprovođenje plana upravljanja saobraćajem koji odobrava nadzorni inženjer;	Izvođač Lokalna samouprava i odgovarajuće institucije	Program podizanja svesti o bezbednosti saobraćaja Plan za upravljanje saobraćajem Brošure o bezbednosti saobraćaja	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						Organizacija prevoza od kampa do projekta radi smanjenja saobraćaja; Obuka o bezbednosti saobraćaja i defanzivnoj vožnji za osoblje; Sankcije za neopretnu vožnju Angažovanje lokalne samouprave sa izvođačem i zajednicom radi utvrđivanja crnih tačaka i formulisane rešenja			
Rodno zasnovano nasilje/Fraternizacija ¹⁵⁸	Žene i devojke	Umešana	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Obavezna i ponovljena obuka o povećanju svesti radne snage o održavanju od neprihvatljivog ponašanja prema pripadnicima lokalnih zajednica, naročito ženama, informisanje	Izvođač Nadzorni inženjer	Obavezne odredbe ugovora o radu Program prevencije rodno zasnovanog nasilja	Zanimljivo

¹⁵⁸ Fraternizacija podrazumeva bliske društvene odnose koji se smatraju neprikladnim sa ljudima koji nisu u srodstvu. U kontekstu priliva radnika, ovo se odnosi na traženje društvenog kontakta od strane pridošlih radnika naročito sa ženskim pripadnicama lokalne zajednice.

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						radnika o nacionalnim zakonima po kojima je seksualno uznemiravanje i rodno nasilje prekršaj koji će biti procesuiran; uvođenje Radničkog kodeksa kao dela ugovora o radu			
Društvena tenzija i nasilje	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Zanemarljiv	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Jačanje kapaciteta pripadnika policije za održavanje javnog reda nakon priliva radnika, uz staranje da ove službe prijave o rodno zasnovanom nasilju shvataju ozbiljno, što može biti potpomognuto angažovanje m ženskih policajaca u projektnoj oblasti. Preventivna obuka sa radnicima da bi se pokazalo prisustvo državnih organa u	Izvođač Lokalni pripadnici policije Lokalna samouprava	Program prevencije nasilja i tenzija	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						projektnoj oblasti			
Povećan rizik od nezakonitog ponašanja, kriminala (uključujući prostytuciju, pljačke i zloupotrebu psihootivnih supstanci)	Lokalne zajednice	Niska	Negativan	Zamamljiv	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Isplaćivanje adekvatnih zarada radnicima kako bi se smanjio podsticaj za pojavu pljački Isplata zarada na račun radnika umesto u kešu da bi se izbeglo pljačkanje. Nadzor policije radi sprečavanja trgovine narkoticima; Kampanje senzitivizacije za radnike i lokalne zajednice.	Izvođač Lokalni pripadnici policije	Zakon o radu ESMP	Zamamljiv

14.3 Polovi

Često se pogrešno pretpostavlja da su infrastrukturni projekti rodno neutralni. Međutim, uticaji u velikoj meri zavise od lokalnog konteksta. Dok je kod izgradnje lokalnih puteva ili drugih mikro infrastrukturnih projekata (ulična rasveta, unapređenja i modernizacija javnog prevoza, otvaranje novih saobraćajnih linija, itd.) lakše razlikovati njihov značaj za polove, dok izgradnja autoputeva predstavlja izazov za analizu. Dobijeno znanje o referentnim vrednostima u zajednicama na koje će projekat uticati, i prikupljeni podaci podeljeni prema polovima pomogli su u određivanju značaja i uticaja na polove.

U Prokuplju je neznatno veći broj žena dok su u Merošini muškarci brojniji. Analiza uticaja je pokazala da iako različite teme zabrinjavaju žene, ukoliko se na njih direktno ne odražavaju na drugačiji način, žene su bile jedinstvene u svojim stavovima u ove dve opštine.

Jedna od tema koja je drugačije shvaćena odnosi se na uticaj koji proističe iz privremenog priliva građevinskih radnika uključujući upravljački tim i bezbednost saobraćaja uopšte.

Žene su izrazile veću zabrinutost za saobraćajne rute koje deca svakodnevno koriste na putu od škole do kuće. Propadanje lokalne infrastrukture takođe je jedan od značajnih razloga za zabrinutost. Bezbednost dece tokom građevinskih radova i povećan rizik od nesreća i povreda izazvanih teškom mašinerijom i vozilima našli su se među pet najznačajnijih razloga za zabrinutost s obzirom da deca u periodu od 2011. do 2015. nisu učestvovala u saobraćajnim nezgodama sa smrtnim ishodom u analiziranom području. Stoga su žene izrazile zabrinutost zbog moguće pojave faktora koji utiču na dešavanje nesreća kao što su nebezbedno okruženje, povećan obim saobraćaja, priliv radnika i moguća zloupotreba psihoaktivnih supstanci, kao i vožnja pod dejstvom alkohola.

Žene imaju pristup manjem broju prevoznih opcija, a u životnom dobu od 50 do 65 godina obično koriste razne vidove javnog prevoza umesto privatnih motorizovanih vidova transporta. Studija je pokazala da u porodicama koje imaju svoj automobil, muškarci uglavnom imaju prioritet u njegovom korišćenju.

Kod žena je izglednije da pešače ili voze bicikl tako da one smatraju da izgradnja Autoputa neće uticati na njihove pešačke i biciklističke staze, ali ostaju odlučne u stavu da je ovo nešto što se naročito odnosi na žene.

Ono što je apostrofirano kao jedna od bojazni je moguće poskupljenje karata javnog prevoza kada javni prevoz bude preusmeren na Autoput. Ovo se podjednako odražava na dnevne i na mesečne karte, a žene su izrazile bojazan i oko đaćkih mesečnih karata (za osnovce i srednjoškolce) koje bi trebalo biti subvencionisane od strane lokalne samouprave, ali često nisu zbog nedostatka novca u budžetu, što će nakon završetka autoputa dodatno opteretiti kućni budžet.

Opšti uticaj sagledan kroz prizmu polova je izmena putnih obrazaca za žene, na šta utiču mnogobrojni zadaci koje obavljaju u svom domaćinstvu i domaćinstvu svojih roditelja i/ili supružnikovih roditelja. Zato bi mere za ublažavanje uticaja trebalo izraditi tako da omoguće nesmetano i pravovremeno obavljanje njihovih aktivnosti. Ovo podrazumeva put do posla, vrtića, odvođenje dece u školu, i odlazak u zdravstvene ustanove u Prokuplju, Merošini i Nišu, kao i svakodnevnu kupovinu. Žene imaju dnevne obrasce kretanja koji su složeniji od muških, usled njihovih rodni uloga, koje kombinuju ulogu domaćice i osobe koja brine o porodici sa plaćenim zaposlenjem, aktivnostima koje donose zaradu i društvenim obavezama. Utvrđeno je da su žene primarne osobe koje vode brigu o porodici. U toj ulozi žene su saopštile da one vode decu u školu i kod lekara u 8 od 10 slučajeva, a svoje roditelje ili roditelje svog supruga u 7 od 10 slučajeva. Zadužene su za kupovinu potrepština za domaćinstvo, kao i kupovinu svežih namirnica sa

pijace i iz radnji koje se nalaze u centrima opštine Prokuplje i Merošina. Tokom diskusija po fokus grupama žene su izjavile da često kombinuju svakodnevne obaveze i putovanja i da staju na više mesta iz različitih razloga u okviru jednog putovanja što se naziva „lančano putovanje“.

Dnevno kretanje nezaposlenih žena obično se dešava van špica kako bi efikasnije završile zadatke, tako da su žene izrazile bojazan da građevinski radovi i izmena saobraćaja neće ispoštovati njihove potrebe i praktičnost prilikom putovanja van špica i u špicu.

Kao što je prikazalo početno stanje, u Merošini je 42,35% dnevnih migranata, a u Prokuplju 18,61%. U dnevnom migracionom trendovima na prijavljene zaposlene žene otpada 25%. Otuda njihova bojazan da zadrže nepromenjenu rutu kako se to ne bi odrazilo na njihov pravovremeni dolazak na radno mesto ili povratak kući. Izmene bi uticale na njihovo lančano putovanje, a u nekim slučajevima čak i odložilo veoma važne zadatke koji se mogu obaviti samo u određeno doba dana. Ovo je naročito evidentno kada je reč o radnom vremenu vrtića, predškolskih ustanova i škola (od prvog do četvrtog razreda osnovne škole). Ove ustanove rade do 5 ili 6 popodne (do 6 samo u izuzetnim slučajevima). Zato je jako bitno da ne dođe do poremećaja redova vožnje i saobraćajnih ruta. Poremećaj rutine predstavlja okidač za pojavu stresa kako kod majki tako i kod dece.

Kada je reč o mogućnostima zaposlenja na Projektu, žene su pokazale manje interesovanje od muškaraca. One građevinski sektor smatraju prvenstveno muškim sektorom tako da su zainteresovanije za mogućnosti zaposlenja svojih supružnika ili punoletne muške dece. Zapošljavanje žena u ovom konkretnom Projektu biće prilično ograničeno.

14.3.1 Sažeti prikaz uticaja – Polovi

Uticaji tokom faze izgradnje

Mogućnosti za privremeno direktno i indirektno zapošljavanje.
Rizik od nasilja i rizik od saobraćajne bezbednost usled priliva radnika.
Oštećivanje lokalne infrastrukture.
Podudaranje sa pešačkim i biciklističkim stazama.
Povećanje troškova prevoza.
Smanjenje vremena putovanja radi pristupa seoskog i gradskog stanovništva zdravstvenim uslugama.
Pristupačnost troškova.
Zapošljavanje žena.
Obuka za žene kako bi iskoristile pomoćne poslove u vezi sa saobraćajem.
Bolja bezbednost i sigurnost među ženama i devojkama tokom putovanja
Bolja dostupnost osnovnih i proširenih usluga u blizini kuće.
Izmena dnevnih migracionih ruta.

Tabela 54 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje/pojačavanje - Polovi

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Mogućnosti privremenog direktnog i indirektnog zapošljavanja	Žene	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Tokom procene raspoloživih stručnjaka i radnika iz lokalnih redova utvrditi radna mesta pogodna za žene kao i mesta koja su podjednako pogodna za oba pola kako bi se utvrdila moguća raspoloživa radna snaga. Plan zapošljavanja mogao bi da postavi kvotu za žene koje treba zaposliti na Projektu.	Izvođač Promoter	Plan učešća zainteresovanih strana Plan zapošljavanja Izveštaj procene	Umeren
Rizik od nasilja i rizici u pogledu saobraćajne bezbednosti usled priliva radnika	Žene i deca	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Dogovoriti jače mere prevencije nasilja naročito rodno zasnovanog i sprovesti kampanje podizanja svesti o bezbednosti u saobraćaju zajedno sa lokalnim pripadnicima policije	Izvođač Lokalni pripadnici policije	Plan učešća zainteresovanih strana Plan za upravljanje saobraćajem	Umeren

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Oštećenje lokalne infrastrukture	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Neizvesno	Poštovanje ograničenja kretanja za građevinska vozila i opremu na lokalnim putevima. Izgradnja pristupnih puteva za prevoz materijala i opreme. Ugovorno obavezati Izvođača da lokalnu infrastrukturu oštećenu tokom građevinskih radova dovede u fazu predizgradnje i rekonstruiše.	Izvođač Nadzor inženjer za praćenje	Ugovor za građevinske radove	Zanemarljiv
Dostupnost zdravstvene zaštite	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Neizvesno	Obezbediti nesmetan pristup zdravstvenim ustanovama pomoću odgovornog upravljanja saobraćajem i izmenjivati rute samo u konsultaciji sa stanovništvom.	Izvođač Nadzor inženjer	Plan za upravljanje saobraćajem Plan učešća zainteresovanih strana ESMP	Umeren
Dostupnost obrazovanja	Žene /deca	Visoka	Negativan	Veliki	Lokalno Dugoročno	Plan za upravljanje saobraćajem treba da uzme u obzir	Izvođač Nadzor inženjer	Plan za upravljanje saobraćajem	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
za decu					Neizvesno	dnevni red vožnje dece naročito tokom školske godine, od septembra do decembra i od februara do juna. Ovo treba obaviti u koordinaciji sa školama i saobraćajnim preduzećima	inženjer	Plan učešća zainteresovanih strana ESMP	
Podudaranje sa pešačkim i biciklističkim stazama	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Konsultovati se sa ženama koje pretežno pešače ili voze bicikl do posla i prilikom obavljanja dnevnih obaveza.	Izvođač Nadzor inženjer	Plan za upravljanje saobraćajem	Zanemarljivo
Povećanje troškova prevoza	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Trajno Verovatno	Široke konsultacije sa stanovništvom. Proceniti uticaj povećanih troškova na sredstva za život.	Lokalna samouprava MCTI	Politika subvencionisanja ili izuzimanja naplate	Umeren
Izmena ruta i reda vožnje u javnom prevozu	Žene	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno Dugoročno Neizvesno	Obezbeđivanje odgovarajućih servisnih puteva i rasporeda izmene koji su u skladu sa dinamikom stanovišta.	Izvođač Nadzor inženjer	Plan za upravljanje saobraćajem Plan učešća zainteresovanih strana	Zanemarljivo

14.4 Obrazovanje i veštine

Očekuju se veće prilike za obuku i učenje na poslu za radnike koji izvode građevinske radove tokom faze izgradnje Projekta. Generalno, imajući u vidu kratke rokove za fazu izgradnje mogućnosti za razvoj drugih, novih veština nekvalifikovanih radnika biće ograničene.

Pored obuke i iskustva na nivou pojedinačnih radnika, Projekat bi mogao da predstavlja i mogućnost za lokalne podizvođače u vidu malih preduzeća da učestvuju na tenderu za određene delove građevinskih radova. Ako i kada takvi ugovori sa podizvođačima budu potpisani, postojaće mogućnost za jačanje kapaciteta i sticanja iskustva i koristi od rada na velikom međunarodnom projektu sa najvišim bezbednosnim i standardima izvođenja.

Sažeti prikaz uticaja – Obrazovanje i veštine

Uticaji u fazi izgradnje

Razvoj veština.

Obuka i učenje na poslu.

Mogućnosti za podizvođače u vidu malih preduzeća da steknu reference.

Mogućnost direktnog angažovanja pojedinih osetljivih grupa kao što su Romi

Tabela 55 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje – Obrazovanje i veštine

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Razvoj veština	Lokalna radna snaga	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno Dugoročno Izvesno	Promocija programa tokom obuke na poslu za unapređivanje postojećih veština i usvajanje novih	Izvođač	Plan zapošljavanja. Plan učešća zainteresovanih strana	Umeren
Obuka i učenje na poslu	Lokalna radna snaga	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno Dugoročno Izvesno	Jačanje kapaciteta tokom građevinskih radova. Sprovođenje stalnih obuka tokom građevinskih radova	Izvođač	Plan zapošljavanja Ugovori o radu	Zanemarljiv
Mogućnosti za podizvođače u vidu manjih preduzeća da steknu reference	Lokalne kompanije	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Tokom procenjivanja raspoložive lokalne radne snage objaviti okvirne usluge, radove koji će se podugovarati da bi mala preduzeća mogla da sarađuju kako bi maksimalno iskoristili priliku	Izvođač Lokalna samouprava	Plan zapošljavanja Plan učešća zainteresovanih strana	Umeren
Privremeno zaposlenje i obuka na poslu	Osetljive grupe naročito Romi	Visoka	Pozitivan	Nizak	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Izvođač treba izričito da uključi lidere romske zajednice u objavljivanje konkursa za	Izvođač Lokalna samouprava	Plan zapošljavanja Plan učešća zainteresovanih strana	Veliki

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
za osetljive grupe						posao i da ovo uvrsti u Plan zapošljavanja u saradnji sa Udruženjem Roma iz Merošine i Prokuplje. Pre toga romsku zajednicu treba uključiti i u detaljnu procenu raspoložive lokalne radne snage	Promoter	sovanih strana	

14.5 Zaposlenost i ekonomija

Inicijalna studija je pokazala da ekonomsko okruženje uglavnom nudi ograničene ekonomske aktivnosti sa trendom rasta u protekle dve godine.

Aktivnosti izgradnje Projekta će vrlo verovatno omogućiti nova zapošljavanja. Međutim, najavljene mogućnosti novih zapošljavanja i kreiranje 500 novih radnih mesta u jednoj lokalnoj kompaniji (Leoni Wiring system) koji već upošljava 2000 ljudi (11% ukupnog broja nezaposlenih u području uticaja), može ograničiti pozitivan uticaj ovog Projekta na nezaposlenost. S obzirom da ta lokalna kompanija, održive orijentacije, u najvećem broju slučajeva zapošljava radnike na neodređeno vreme, ljudi koji su kvalifikovani ili se trenutno obučavaju za ovu vrstu posla mogu da oklevaju po pitanju prihvatanja posla vezanog za građevinske radove Projekta. Većina novostvorenih poslova će zavisiti od Projekta. Vrlo je verovatno da će biti traženo osoblje za pružanje podrške, kao i kvalifikovani, polukvalifikovani i nekvalifikovani radnici. Praksa pokazuje da neće svi biti deo izvođačevog tima (izuzev ključnih zaposlenih), već da će se zapošljavati radnici iz lokalnog stanovništva. Prilike za privremeno zaposlenje će uglavnom biti na lokalnom nivou.

Iako je procenat muškaraca i žena skoro isti u obe opštine pod uticajem, procenat nezaposlenih žena je veći u obe opštine. Uz to, procenat žena sa univerzitetskim obrazovanjem je isto tako manje zastupljen u ovom skupu.

Tokom ovog perioda će biti neophodno zaposliti radnike i kupiti robu i usluge, što može imati pozitivan uticaj na lokalnu ekonomiju. Privremeno zaposlenje u fazi izgradnje uključuje ljude koje izvođač i podizvođač direktno zaposle za građevinske radove. Tu takođe spadaju i poslovi nabavke robe i usluga neophodnih za pružanje podrške procesu izgradnje, kao što su hrana i transportne usluge, kao i pomoćno osoblje u kancelarijama.

Kupovina robe i usluga za vreme izgradnje će takođe generisati dodatno zapošljavanje, najviše u opštinama Prokuplje i Merošina, i ograničenog obima u manjim naseljima u blizini planiranih mesta igradnje.

Privremeni uticaj trošenja novca od strane radnika i zaposlenih na Projektu biće vidljiv u lokalnom području.

Priliv radne snage, iako mali, u koje spadaju i zaposleni izvođača radova i osoblje nadzornog inženjera, će zahtevati smeštajne kapacitete. Smeštaj će jednim delom biti organizovan u privatnim objektima obzirom na to da postoji samo jedan hostel koji radi sa ograničenim kapacitetom. Da bi se kompenzovao manjak većih smeštajnih kapaciteta kao što su hoteli, interesovanje će biti usmereno na privatne stanove, pa čak i adekvatno opremljene kuće koje su dostupne u opštinama pod uticajem. Trebalo bi da se smeštaj za sve radnike i osoblje nalazi u blizini gradilišta da bi se izbegao dodatni stres svakodnevnog putovanja i da bi se omogućio razvoj osećaja za prostor u odnosu na gradilište. Manji broj osoblja će smeštaj potrežiti u obližnjem gradu Nišu, velikom urbanom centru sa brojnim velikim hotelima, hostelima, privatnim B&B objektima, itd. Smeštaj će stvarati prihode lokalnim zajednicama. Zbog ovih promena u dinamici zajednice korist će osetiti ne samo smeštajni kapaciteti, već i restorani, perionice veša i drugi pružaoci usluga. Neki restorani će verovatno obezbediti katering za obroke u toku dana na gradilištu, kao što je to bio slučaj na sličnim projektima u regionu.

Trošenje i zarađivanje novca u na lokalnu će se najverovatnije desiti tokom ove faze i verovatno će biti lokalnog i kratkoročnog karaktera. Ekonomija će verovatno imati koristi od povećane potošnje novca i od zarada zaposlenih na Projektu kao i od domaćinstava i pojedinaca koji poseduju kompanije za pružanje usluga i objekte u blizini Projekta. Privremeno zaposlenje za vreme faze izgradnje uključuje i ljude koje direktno zaposli primarni izvođač radova za izgradnju i unapređenje puteva i infrastrukture (pre izgradnje) i za izgradnju puta i drugih komponenti projekta. Tu takođe spadaju i poslovi nabavke robe i usluga neophodnih za podršku procesu izgradnje, kao i usluge transporta i pomoćno osoblje u kancelarijama.

14.5.1 Sažeti prikaz uticaja - Zaposlenost i ekonomija

Pozitivni uticaji u fazi izgradnje

Privremene mogućnosti za direktno i indirektno zapošljavanje
 Privremeni ekonomski uticaj od poreza i taksi, nabavke i trošenja zaposlenih
 Dugoročne koristi od stručnog usavršavanja (na radnom mestu, mogućnosti stručnog i formalnog obrazovanja)
 Ekonomske koristi direktnog, indirektnog i indukovano zapošljavanja usled Projektnih aktivnosti

Plaćanje lokalnih poreza Plaćanje poreza i taksi vezanih za zaposlenost na državnom nivou Usavršavanje veština i stručnosti
---

Tabela 56 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Zaposlenost i ekonomija

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje /pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Promene u poreskom prihodu	Državni i lokalni budžet	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno i državno dugoročno izvesno	Pravovremeno plaćanje svih poreza, Kampanja o značaju plaćanja poreza Poreske inspekcije	Izvođač Poreska uprava	Državno zakonodavstvo Ugovor za građevinske radove	Zanemarljiv
Promene u prihodu od carina, dažbina i nameta	Državni i lokalni budžet	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno i državno dugoročno izvesno	Pravovremeno plaćanje carina, dažbina i nameta od strane Izvođača.	Izvođač Poreska uprava Uprava carina	Državno zakonodavstvo	Zanemarljiv
Promene u direktnom zapošljavanju	Lokalne zajednice	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno i dugoročno izvesno	Maksimizovati lokalnu zaposlenost, kao što je definisano u Planu zapošljavanja Pridržavati se Plana upravljanja radnom snagom i Politike ljudskih resursa koje su usmerene na stvaranje uslova za fer i transparentno zapošljavanje sa jednakim mogućnostima za	Izvođač Promoter	Plan upravljanja radnom snagom Procedura za podnošenje pritužbi Plan zapošljavanja Plan učešća zainteresovanih strana	Umeren

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje /pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						zapošljavanje e Identifikovati mogućnosti da bi se uvećala zaposlenost žena i pripadnika romske populacije			
Promene u indirektnom zapošljavanju	Lokalne zajednice	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno dugoročno izvesno	Maksimizovati mogućnosti lokalnog indirektnog zapošljavanja a kupovinom lokalnih usluga i robe	Izvođač Promoter	Lokalni plan nabavke	Umeren
Promene u nabavci	Lokalni pružaoci usluga i snabdevači	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno dugoročno izvesno	Maksimizovati mogućnosti lokalnog indirektnog zapošljavanja a kupovinom lokalnih usluga i robe	Izvođač Promoter	Lokalni plan nabavke	Umeren
Dugoročne koristi od stručnog usavršavanja (mogućnost obuke na radnom mestu)	Direktno zaposleni lokalni radnici	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno dugoročno izvesno	Identifikovati i ciljati određene rupe u veštinama. Zaposlenima se obezbeđuje učenje na praktičnom primeru. Fokusirati se na to koliko dobro zaposleni izvodi zahtevane veštine u poređenju sa	Izvođač Nadzor Konsultant	Politika ljudskih resursa Program obuke na radnom mestu	Umeren

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
						definisanim standardima ishoda i obučiti ga da podigne kvalitet rada.			
Prilika za lokalne dobavljače i podizvođače	Lokalni dobavljači materijala i robe i male kompanije iz industrije	Umerena	Pozitivan	Umeren	Lokalno kratko ročno	Informacije o prilikama za učešće na tenderima biće dostavljene lokalnim kompanijama putem privrednih i poslovnih komora i lokalnih poslovnih organizacija. Transparentna i konkurentska politika zapošljavanja	Izvođač Poslovna komora	Lokalni plan nabavke SEP	Manji umeren-pozitivan • Privremeni uticaj • Lokalna kupovina od strane zaposlenih se očekuje da bude od manjeg značaja; potencijalno većeg
Prilike za žene	Lokalne nezaposlene žene ili žene koje	Umerena	Pozitivan	Manji	Lokalno dugoročno malo verovatno	Projekta će identifikovati prilike za zapošljavanje žena tamo gde je to moguće i oglašiti ih istovremeno	Izvođač Promoter	Plan zapošljavanja Ugovor za građevinske radove SEP	

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje /pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
	su u potrazi za određenim iskustvima da bi se stručno usavršile					iskorištavajući dostupni potencijal eksperata i radne snage			

14.6 Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti

Direktni konflikti sa postojećom infrastrukturom variraju po značaju i imaće umereni do veliki uticaj obzirom na to da će prvih 5,5 km nove trase, DEONICA I, NIŠ(jug)-MEROŠINA, km 0+000-km 5+500, L=5,5km pratiti putanju izlaznog puta ka Merošini i Prokuplju. Zato će potencijalni i najznačajniji uticaj proisteći iz izgradnje ovog dela trase, uključujući i mostove i tunele kao i izgradnju pristupnih puteva. Na izazove ove deonice naročito utiče izgradnja koja će se odvijati pod saobraćajem.

Percepcija i prioriteti lokalnog stanovništva kada je reč o uticajima su povezani sa remećenjem saobraćaja i transporta usled ukršanja puteva, povećanog vremena putovanja kolima ili autobusom, dugih zastoja u saobraćaju tokom vršnih sati, pa čak i sa strahom da će biti primorani da koriste alternativni put do Niša (kao što je predstavljeno na Slici 35) - oronuli put sa odronima na nekim delovima puta kojima se sužava kolosek ili se povećava rizik tokom transporta osetljivog povrća i voća do pijaca, ili prevoza dece, starijih osoba i osoba sa zdravstvenim problemima.

Shema 36 Alternativni put do Niša

Zabrinutost zbog remećenja transportnih ruta je prisutna uglavnom u Meročšini i zajednicama gde se ljudi oslanjaju na puteve niskog kvaliteta da bi mogli da zarade za život ili pristupe nekim uslugama (npr. hitna pomoć, prodaja proizvoda, svakodnevno kretanje). Ovo je od značaja kako za kretanje građana, tako i za hitan prevoz pacijenata iz Merošine i Prokuplja u Klinički centar u Nišu. Plan upravljanja saobraćajem tokom izgradnje će morati da uzme u obzir alternativni put za deonicu od 5 km kako bi se omogućio neometani protok saobraćaja tokom celog dana, smanjila brzina saobraćaja, da ograniči radno vreme izvođenja radova koji bi mogli da imaju ogroman uticaj na korisnike puteva i na javnost, da minimizira remećenje saobraćaja za vreme vršnih perioda saobraćaja, javnih praznika koji padaju za vikend i školskih praznika ograničavanjem obima upravljanja saobraćajem tokom tih perioda, da održi mogućim javni pristup pogođenim objektima.

Postoji i zabrinutost oko mogućeg pritiska na postojeće zalihe lokalnih komunalnih službi i kratkoročnih planiranih i neplaniranih prekida u snabdevanju vodom. Ogroman rizik može da predstavlja povećana potrošnja vode na gradilištima za opšte aktivnosti, mokri radovi, radovi na podlozi, suzbijanje prašine, čišćenje alata, itd. Međutim, saznanja o tome gde će se voda koristiti na gradilištima i obim potrošnje su trenutno ograničena i biće neophodno detaljno se baviti ovim

pitanjima u kasnijoj fazi. Treba primenjivati opšte mere ublažavanja u eliminaciji otpadnih voda. Lokalne zajednice su stavile do znanja da tokom leta dolazi do nestašica pijaće vode i vode za domaćinstva. Od ključnog je značaja da ESMP jasno prikaže planiranu potrošnju i da se Izvođač poveže sa javnim sistemom za vodovod i kanalizaciju zbog kampa na gradilištu. Pristup čistoj vodi je osnovno ljudsko pravo kao što je i identifikovano Univerzalnom deklaracijom ljudskih prava i dopunjeno UN rezolucijom 64/292¹⁵⁹ i biće neophodno to razmotriti i iz ovog ugla.

Ne očekuje se prekid u snabdevanju električnom energijom za vreme redovnih aktivnosti. Ipak, obzirom na to da je projekat identifikovao potrebu za izmeštanjem dalekovodnih stubova, ne samo da će nadležno telo dozvoliti izmeštanje i isključenje sa mreže, već će o tome morati biti obaveštena i zajednica i to odmah po početku radova, uz jasno definisano vreme izmeštanja i isključenja sa mreže, trajanja isključenja, uticaj na snabdevanje električnom energijom, itd. Uključivanje zainteresovanih lica i konsultacije o ovom uticaju biće najvažnije sprovedi sa zdravstvenim ustanovama, zato što se pružanje zdravstvenih usluga oslanja na medicinsku opremu koja radi na struju, a duži prekid u snabdevanju električnom energijom, ukoliko nije dogovoren, može dovesti do ozbiljnih neželjenih uticaja na ljudsko zdravlje i, još važnije, na ljudske živote (npr. inkubatori za bebe, oprema za dijalizu, rendgen, operacione sale, itd.)

Poremećaji u infrastrukturi i komunalnim uslugama mogu da dovedu do uticaja na život ili kvalitet života, i ako se ne rešavaju, mogu imati uticaj na zdravlje (npr. restrikcije vode, nemogućnost da se kreće putevima u hitnim slučajevima, itd.). To bi dalje vodilo ka pogoršanju dobrobiti i gubitku društvene dozvole za rad i nepoverenja zajednice.

Početnom vrednošću je utvrđeno da ne postoji katastar komunalnih službi i da se mogu očekivati nenamerni sudari sa neucrtanim komunalnim mrežama kao što su optički kablovi za mobilne mreže, internet, i slične usluge. ESMP će morati da ima jasno definisane mere za odgovor u hitnim slučajevima.

Infrastruktura električne energije na području sociološke studije je dovoljno razvijena, i osim nekoliko malih sela na planini Jastrebac, zajednice su povezane na mrežu pomoću različitih podstanica u regionu, a prijavljena je dobra pristupačnost električnoj energiji kao i da nema problema u snabdevanju električnom energijom. Područje projekta se snabdeva električnom energijom iz više podstanica, a električna energija se generiše iz različitih neobnovljivih izvora. Povećana potrošnja električne energije neće značajno uticati na mrežu.

Povećana potražnja lokalnih usluga kao što su restorani, perionice veša, neće uticati na zajednice, obzirom na to da je sposobnost resorpcije veliki a povećanje

---

¹⁵⁹ 28 jula 2010. godine, Rezolucijom 64/292, Generalna Skupština Ujedinjenih Nacija je eksplicitno prepoznala ljudsko pravo na vodu i sanitaciju i priznala da su čista pitka voda i sanitacije neophodni za ostvarivanje svih ljudskih prava.

proporcionalno očekivanom prilivu će biti lako rešeno uz pomoć postojećih kapaciteta i dostupnih sredstava.

Procenjuje se da će povećana potražnja smeštaja biti mala obzirom na to da očekivani priliv radne snage i njihovih pratioca neće biti veliki, što je detaljno obrađeno u odgovarajućem poglavlju.

14.6.1 Sažeti prikaz uticaja - Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti

Uticaji u fazi izgradnje

Povećan saobraćaj vezano za Projekat (razmatrano u zdravlju i bezbednosti zajednice)
 Zatvaranje puteva za vreme izgradnje i moguće nanopenje štete postojećim kolovozima usled jakog saobraćaja
 Opterećenje.
 Unapređenje postojećih puteva drugog reda i stvaranje novih malih pristupnih puteva u blizini glavnih gradilišta.
 Povećana potražnja lokalnih usluga: restorana, perionica veša, itd.
 Povećana potražnja lokalnog smeštaja.
 Moguća povećana potražnja zdravstvenih usluga.
 Povećana potražnja lokalnih komunalnih službi i usluga (npr. električna energija, sanitacija otpada)
 Sudar sa neucrtanim komunalnim mrežama.
 Prekid u snabdevanju i nedostatak vode.

Tabela 57 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Infrastruktura i komunalne službe i javne pogodnosti

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje /pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Privremeni gubitak ili prekid u pristupu infrastrukturi ili uslugama;	Naselja u blizini gradilišta ili duž pristupnih puteva; Domaćinstva zavisna od lokalnih usluga i infrastrukture	Visoka	Negativan	Umeren	Lokalno dugoročno malo verovatno	Obavestiti lokalne zajednice o programu i redosledu radova. Plan upravljanja saobraćajem Plan upravljanja infrastrukturom i komunalnim službama; Plan odgovora u hitnim slučajevima vezano za snabdevanje vodom i električnom energijom.	Izvođač Nadzorni inženjer	SEP Plan upravljanja saobraćajem Plan upravljanja komunalnim službama; Plan odgovora u hitnim slučajevima	Znamerljiv
Prekid u prijemu mobilnih telefonskih signala, TV signala, interneta usluga usled sudara sa	Naselja Domaćinstva Provajderi usluga	Visoka	Negativan	Umeren	Lokalno dugoročno malo verovatno	Uraditi pripremno istraživanje da bi se utvrdile moguće lokacije neucrtanih komunalnih mreža i povezati se sa provajderima usluga da bi se utvrdile lokacije neucrtanih komunalnih mreža	Izvođač	SEP Plan upravljanja komunalnim službama	Manji

Utica j	Rece ptor	Osetl jivos t rece ptor a	Kate gorij a utica ja	Inte nzit et utic aja	Prost orna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje /pojačavanj e uticaja	Odgovo rnost	Planovi upravlja nja, politike i procedu re	Znač aj preo stalo g efek t a
neucrt anim komu nalni m mreža ma									
Prom ene u potraž nji uslug a i restor ana, perion ica veša	Lokaln e usluge Lokaln e zajedn ice	Umer ena	Nega tivan	Ume ren	Lokaln o dugor očno malo verov atno	Promovisati jednaku distribuciju povećane potražnje usluga čime će koristiti jednako podeljene	Izvođač Lokalna uprava	SEP Lokalni plan nabavke	Zane marlji v
Prom ene u snabd evanj u vodo m uz mogu će nesta šice vode	Lokaln e zajedn ice Lokaln e javne ustan ove (škole, bolnic e)	Visok a	Nega tivan	Ume ren	Lokaln o kratko ročno do dugor očno malo verov atno	Početi sa praćenjem vodosnabde vanja Redovno se povezivati sa kompanijom za vodosnabde vanje radi kreiranja planova odgovora i alternativnog vodosnabde vanja i radi sprečavanja prekida u snabdevanju vodom. Razmena informacija o snabdevanju vodom i rezultatima praćenja	Izvođač Nadzorn i inženjer Lokalna kompani ja za vodosna bdevanj e	Plan upravlja nja snabdev anja vodom Evaluaci oni sastanci sa kompani jama za vodosna bdevanj e Izveštaji o praćenju	Manji
Prekid u snabd	Lokaln e	Visok a	Nega tivan	Velik i	Lokaln o	Početi sa praćenjem snabdevanja	Izvođač	SEP ESMP	Manji

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje /pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
evanjanje u električnom energijom	zajednice Lokalne zdravstvene ustanove				dugoročno	električnom energijom. Redovno se povezivati sa elektrodistribucijom radi kreiranja planova odgovora i alternativnog snabdevanja električnom energijom najosetljivijih korisnika (bolnice) i radi sprečavanja prekida u snabdevanju. Razmena informacija o snabdevanju električnom energijom i rezultatima praćenja	Nadzorni inženjer	Plan odgovora u hitnim slučajevima	

14.7 Rad i uslovi za rad

Kao što je predstavljeno u odeljku koji se bavi uticajem na zaposlenost i razvoj ekonomije, Projekat će stvoriti potražnju novih radnih mesta, pa će, u zavisnosti od broja dostupnih eksperata u lokalnu kao što je i pomenuto u relevantnim poglavljima, doći do manjeg priliva radnika iz drugih krajeva Srbije, a možda i iz inostranstva, što je vezano za ishod procene tendera i dodeljivanja ugovora o građevinskim radovima. Zaposlenost, iako zavisi od projekta, je procenjena kao umereno pozitivna. Projekat mora biti usaglašen, u najmanju ruku, sa nacionalnim

zakonom o radu, zakonom o socijalnoj zaštiti, zakonom o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu, i fundamentalnim principima i standardima ILO konvencija¹⁶⁰.

Upravljanje ljudskim resursima i primena ovih najvažnijih standarda odigravaće se na nekoliko nivoa i jednako će se primenjivati na svakog izvođača, podizvođača, i dobavljača materijala i pružaoca usluga. U odsustvu odgovarajućeg ublažavanja, ovaj uticaj može ozbiljno da ugrozi ukupno blagostanje radnika. Najvažniji element blagostanja jeste zdravstvena zaštita. Bez zvanične prijave radnog odnosa, radnici neće imati pravo na zdravstvenu zaštitu u državnim zdravstvenim ustanovama i moraće da se oslone na skuplje i manje pristupačne (iz ekonomskih razloga) pružaoce zdravstvenih usluga u privatnom sektoru. Ovo se pominje jer je u Srbiji uveliko prisutan neformalan oblik zapošljavanja, naročito u manjim kompanijama, a u prijemnim zajednicama to čini 20% ukupne zaposlenosti (u poređenju sa 25% na državnom nivou). Neformalna zaposlenost je pomenuta kao razlog za zabrinutost na svim nivoima konsultacija.

Da bi se ublažio negativan uticaj Projekta biće neophodno kreirati i pridržavati se određenog sistema za upravljanje ljudskim resursima (HRMS).

Kao što je već navedeno, lokalni korpus radnika je procenjivan u opštem smislu i nije mogao biti detaljno procenjivan s obzirom na to da nisu sve informacije bile dostupne (uključujući i veštine i procenjen broj radnika tokom ciklusa projekta da bi se procenila sposobnost lokalnog stanovništva da ispunji zahteve za radnom snagom ili iz postojeće baze kvalifikovanih radnika ili nakon obučavanja ljudi). Dostupnost sposobnosti resorpcije po pitanju smeštaja i stambenog pitanja, u inicijalnoj opštoj proceni je dalo zadovoljavajuće ishode pa se ne očekuje da će radnici biti smešteni u radničke kampove obzirom na to da očekivana godišnja zaposlenost radnika neće biti visoka. Međutim, ukoliko bi radnički kampovi ipak bili neophodni, primenjivaće se zahtevi za uslovima rada i smeštajnim kapacitetima u skladu sa EBRD PR 2 i ILO konvencijama. Izvođač će pripremiti i predati na kontrolu i odobrenje Planirane opcije za smeštaj radnika, koji će biti deo obaveza u skladu sa Ugovorom.

Zahtevi vezani za radničke kampove će biti i bezbedna i zdrava lokacija, primena odgovarajućih standarda za izgradnju, obezbeđivanje adekvatnih i sanitarnih uslova za život i obezbeđivanje odgovarajućih objekata za slobodne aktivnosti i zdravstvene usluge.

Ukoliko je smeštaj potreban za radnike sa porodicom (stambeno pitanje) onda je potrebno ispuniti sledeće zahteve:

- minimalni prostor po osobi ili po porodici,
- snabdevanje mesta stanovanja radnika bezbednom vodom u količinama neophodnim za lične potrebe i potrebe domaćinstva,

---

¹⁶⁰ Međunarodni standardi rada (ILO) su pravni instrumenti koje su sačinili članovi ILO (države, poslodavci i zaposleni) a koji definišu osnovne principe i prava na radu. Postoji Osm fundamentalnih konvencija.

- adekvatni sistemi kanalizacije i odlaganja đubreta,
- odgovarajuća zaštita od toplote, hladnoće, vlage, buke, vatre i životinja koje prenose bolesti, i, naročito, insekata,
- adekvatne sanitarne instalacije i instalacije za pranje, ventilaciju, prostorije za kuvanje za skladištenje, kao i prirodno i veštačko svetlo,
- minimalni stepen privatnosti kako između članova domaćinstva međusobno tako i između članova domaćinstva i eksternih faktora, odgovarajuće odvajanje prostorija za život od prostorija za životinje.

Ukoliko se smeštaj obezbeđuje za radnike samce ili radnike koji su odvojeni od svojih porodica, potrebno je razmotriti sledeće standarde:

- poseban krevet za svakog radnika
- smeštaj odvojen po polovima
- adekvatne sanitarne pogodnosti
- zajedničke trpezarije, kantine, prostorije za odmor i rekreaciju i zdravstvene ustanove ukoliko ih inače nema u zajednici.

Što se tiče uslova rada i obezbeđivanja jednakih uslova za zapošljavanje, Izvođač će usvojiti Plan zapošljavanja da bi:

- sprečio zapošljavanje na licu mesta,
- definisao minimalne zahteve standarda i uslova za rad, i
- definisao jasne i transparentne zahteve pri zapošljavanju.

EP je krovni dokument bez ograničenja koji će pokriti barem sledeće: uslove za rad, uslove zapošljavanja, prevenciju dečijeg rada, prisilni rad, radnički sindikat i pravo na udruživanje;

Plan zapošljavanja će biti javan i dostupan prijemnim zajednicama u skladu sa planom angažovanja zainteresovanih lica.

Mehanizam za podnošenje pritužbi treba biti dostupan svim radnicima (zaposlenim i nezaposlenim) na gradilištima Projekta, a on bi trebao da dopunjava nacionalno dostupni panel za podnošenje pritužbi i ostvarivanje zaštite prava. Ovaj mehanizam treba da bude srazmeran broju radnika. Izvođač će radnike obavestiti o mehanizmu za podnošenje pritužbi u trenutku zapošljavanja, i učiniće ga lako dostupnim.

Za nezaposlene radnike koje je Izvođač angažovao preko podizvođača i drugih posrednika da rade na lokacijama projekta ili da obavljaju poslove direktno povezane sa ključnim funkcijama projekta, biće upotrebljeni razumni napor da se utvrdi da su ti izvođači ili posrednici respektabilna i legitimna preduzeća; i zahtevaće se da i oni primene zahteve vezane za upravljanje ljudskim resursima, prevenciju dečijeg rada, nediskriminaciju i jednake uslove zapošljavanja, prevenciju prisilnog rada, plate, beneficije i uslove rada, udruživanje radnika u skladu sa državnim zakonodavstvom i EBRD PR 2 i ILO konvencijama.

14.7.1 Sažeti prikaz uticaja - Rad i uslovi za rad

Uticaji u fazi izgradnje

Prava, pravila i obaveze radnika,
Standardi zapošljavanja.
Smeštaj za radnike.

Tabela 58 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Rad i uslovi za rad

Uticaj	Recepto r	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prosto rna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje/ pojačavanje uticaja	Odgov ornost	Plano vi upravl janja, politik e i proce dure	Znač aj preos talog efekt a
Prava, pravila i obaveze radnika	Radnici	Visoka	Negativan	Veliki	Lokalno Kratkoročno do dugoročno Verovatno	usaglašen, u najmanju ruku, sa nacionalnim zakonom o radu, zakonom o socijalnoj zaštiti, zakonom o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu, i fundamentalnim principima i standardima ILO konvencija	Izvođač	Sistem za upravljanje ljudskim resursima Plan zapošljavanja Državni zakoni ILO konvencije	Umeren
Standardi zapošljavanja.	Radnici	Visoka	Negativan	Veliki	Lokalno Kratkoročno do dugoročno Verovatno	usaglašen, u najmanju ruku, sa nacionalnim zakonom o radu, zakonom o socijalnoj zaštiti, zakonom o zaštiti zdravlja i bezbednosti na radu, i fundamentalnim principima i standardima ILO konvencija	Izvođač Nadzorni inženjer	Sistem za upravljanje ljudskim resursima Plan zapošljavanja Državni zakoni ILO konvencije	Umeren
Smeštaj za radnike	Radnici	Visoka	Negativan	Veliki	Lokalno Kratkoročno do dugoročno	Adekvatan smeštaj na lokaciji i van nje, u skladu sa zahtevima EBRD PR 2, ILO konvencijama	Izvođač	Sistem za upravljanje ljudskim resursima	Umeren

Utica j	Rec eptor	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prosto rna, vreme nska dimen zija i verov atno ć a	Mere za ubla žavan je/ poja čavan je uticaja	Odgov ornost	Plano vi uprav ljan ja, politik e i proce dure	Zna č aj preos talog efek ta
					Verova tno			Plan zapoš lja van ja Dr žavn i zakoni ILO konven cije	
Za štita zdravl ja i bezbed nosti na radu	Rad nici	Visok a	Nega tivan	Velik i	Lokaln o Kratko ro čno do dugoro čno Verova tno	Adekvatna, pravovremen a i redovno obnavljana obuka i obaveštavan je radnika o merama opreza i njihovoj odgovornosti o sopstvenoj bezbednosti i bezbednosti drugih; zahtevati od radnika da koriste obezbeđenu bezbednosnu opremu; Izvestiti i zabeležiti eventualne nezgode, incidente i/ili kršen ja relevantnih propisa koji proističu iz ovog projekta.	Izvođa č	Sistem za uprav ljan je ljudski m resursi ma H&S Plan Plan zapoš lja van ja Dr žavn i zakoni ILO konven cije	

14.8 Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu

Mogući uticaji na zdravlje i bezbednost zajednice vezani za aktivnost projekta, opremu i infrastrukturu povezani su sa povećanjem izloženosti zajednice rizicima i neželjenim uticajima. U ovom poglavlju nisu procenjeni buka, voda, emisije, opasni

materijali, obzirom na to da je njihova evaluacija izvršena u poglavljima o uticaju na životnu sredinu.

Transformacija samog područja u gradilište predstavlja rizik po zdravlje i bezbednost zajednice.

Radovi izgradnje će dovesti do povećanog saobraćaja na Putu i do povezanih rizika, biće prisutna teška mašinerija u broju proporcionalnom obimu radova i biće neophodan prenos robe i materijala. Ujedno postoji i rizik od mogućeg uticaja neplaniranih događaja i neovlašćenog pristupa radnih područja.

Konkretno, pripremljenost za hitne slučajeve i Plan odgovora će obezbediti da mnogi rizici vezani za izgradnju i funkcionisanje projekta budu pokriveni po pitanju bezbednosti i sigurnosti zajednice, istovremeno definišući u kratkim crtama kakav će biti odgovor na konkretne situacije. Pripremljenost za hitne slučajeve i Plan odgovora su obaveza Izvođača.

Metodologija idejnog projekta za izgradnju nekih deonica zahteva prefinjeniji pristup zdravlju i bezbednosti kao i veću pažnju. Prema procenama, ovo će se naročito odnositi na Deonice I i III planirane trase autoputa prikazanoj na Shema 37 ispod.

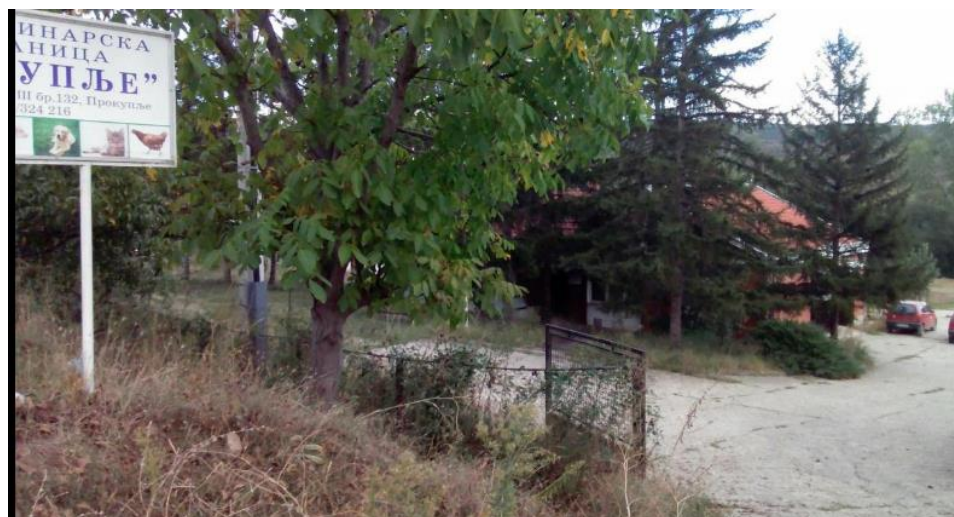
Shema 37 Jedna od najizazovnijih deonica trase

Najizazovniji element projekta, s tehničke tačke gledišta, jeste izgradnja Deonice kroz apsorpciju postojećeg puta i prenošenjem tog puta u jednu, desnu kolovoznu traku autoputa u dužini od 5,5km. U smislu izgradnje i povezanih rizika to podrazumeva izvođenje radova, organizaciju gradilišta, pomeranje materijala i mašinerije paralelno sa dnevnim saobraćajem. S druge strane, na Deonici III je

izgrađen veliki most koji prolazi kroz periferni ali urbani deo Prokuplja, sa velikom gustinom stanovništva i kuća. Okruženje je predstavljeno na slici u nastavku teksta.

Shema 38 Lokacija višeg rizika tokom radova izgradnje

Ova dva konkretna mesta će imati povećane mere ublažavanja i postavljen kvalitetan sistem nadzora kao i plan odgovora u hitnim slučajevima ili makar dobro utvrđeni postupci za reagovanje i otklanjanje eventualne neposredne pretnje zdravlju i bezbednosti.

Procenom su se razmatrali sledeće vrste uticaja:

- uticaj na bezbednost zajednice i osetljive korisnike puta u određenim saobraćajnim nezgodama usled pojačanog kretanja saobraćaja uzrokovano projektom
- uticaj na sigurnost zajednice, a naročito interakcija sa službom obezbeđenja angažovanom da obezbeđuje radove,
- uticaji interakcije sa gradilištem i zaštite granica gradilišta od neovlašćenog pristupa,

- uticaji puteva komunikacije koje je zajednica sama kreirala u slučaju privremenog prekida puteva komunikacije,
- uticaji saobraćajnih ruta i nerazdvajanje vozila i pešaka,
- uticaji usled interakcije sa prilivom radne snage, izuzev prenošenja bolesti
- prenošenje zaraznih bolesti,
- HIV/AIDS i polno prenosive bolesti (STDs) usled demografskih promena, prisustva radne snage i promena socio-ekonomskih faktora,
- uticaj na zdravlje vezan za opasne materijale i rukovanje ovim materijalima na odgovarajući način da bi se sprečili ne-rutinski događaji (kao što su požari i prolivanja)
- povećani pritisak na usluge zdravstvene zaštite zbog priliva ljudi, zdravstvenih potreba radnika i promene u bezbednosti zajednice,
- uticaji miniranja tokom iskopavanja za tunnelske cevi,
- uticaji neeksplozivnih ubojna sredstva (UXO).

Tokom sastanaka o učešću zainteresovanih strana detaljno se razmatralo pitanje bezbednosti, dogovorene su aktivnosti i obaveze. Obrazovni sektor i udruženja Roma su već prihvatili da će podržati kampanje za podizanje svesti o bezbednosti na putevima, polnim bolestima, i prevenciji HIV/AIDS.

Neophodno je da, kao prvi korak, Izvođač sprovede kampanje za podizanje svesti gde će jasno objasniti rizike kojima zajednica može biti izložena, predstaviti pravila i načela i objasniti kako ponašanje protivno procedurama može povećati rizik i uvećati posledice. Trebalo bi da zajednica postane svesna prisustva izvođača, osoblja, mašinerije i opreme i da se privikne na izmene vezane za radove.

Stoga će zajednica biti svesna i upoznata sa fizičkim uticajem Projekta i, još važnije po pitanje bezbednosti, sa granicama gradilišta. Jasne granice gradilišta treba definisati ograđivanjem gradilišta da bi se sprečilo neovlašćeni pristup i povrede zbog pristupa neovlašćenog osoblja. Granice treba da budu jasne sa adekvatno postavljenim znacima na srpskom jeziku, sa lako razumljivim simbolima. Ukoliko su nekoj signalizaciji neophodni kompleksniji i manje poznati simboli, biće praćeni objašnjenjem. Tokom kampanje za podizanje svesti biće predstavljeni znaci i objašnjena značenja koja su im dodeljena. Važno je obučiti radnike da ne smeju dozvoliti ni slučajni ni povremeni neovlašćeni pristup.

Takođe je preporučeno da se informativni leci sa objašnjenjima i značenjima znakova pripreme i distribuiraju..

Deca, osetljiva grupa zbog svojih godina, su izložena bezbednosnim rizicima od povećanog obima saobraćaja. Tokom konsultacija i sastanaka zainteresovane strane sa školskim i predškolskim ustanovama, postignut je dogovor da se posebno sprovedu kampanje za podizanje svesti čija će ciljna grupa biti deca. Informativni leci će biti pripremljeni kako bi se koristili kao alatka koja će upotpuniti kampanju za decu, sastavljenu od prezentacija i kratkih filmova. Najbolja praksa nas uči da takve kampanje za podizanje svesti treba sprovedi u nekoliko ciklusa, a naročito nakon školskih raspusta kada se deca vraćaju svojim svakodnevnim obavezama i obrascima kretanja.

Prisustvo radne snage može dovesti do povećanog prenošenja zaraznih bolesti u okviru zajednica, ali ovaj uticaj je zanemarljiv obzirom na to da je prevalenca zaraznih bolesti trenutno niska u zajednicama. Na profil ovih bolesti će uticati postojeći zdravstveni profil zajednica u području i zdravstveni profili radnika; međutim, rizici dovedeni u vezu sa ovim uticajima biće kontrolisani praćenjem zdravstvenih trendova u zajednici. Bolesti koje mogu biti od značaja jesu polno prenosive bolesti, uključujući HIV/AIDS, iako je trenutna prevalenca niska u zajednicama. Iako će priliv radnika biti nizak, rizik je prisutan i mora biti razmatran. Pitanje o tome kako usmeriti najosetljivije grupe i uključiti ih u kampanje za podizanje svesti je već bilo razmatrano sa pružaocima zdravstvenih usluga i vođama romskih zajednica. Već su dogovorene obuke za romske zajednice za prevenciju i podizanje svesti kao deo učešća zainteresovanih strana. Romska zajednica će angažovati ovlašćenog predavača koji će pomagati u i predavati o prevenciji HIV/AIDS.

Pružaoци zdravstvenih usluga u primarnoj zdravstvenoj zaštiti imaju dovoljan kapacitet resorpcije, i na njih neće uticati priliv radnika. Merošina nema zvaničnu Hitnu pomoć, ali obezbeđuje kurativno zbrinjavanje trauma pre nego što pacijente prebaci u Prokuplje ili Niš, u zavisnosti od ozbiljnosti stanja.

Potencijalni zdravstveni rizici po zajednicu biće rešavani implementacijom odgovarajućih mera za ublažavanje uz konsultaciju nadležnih organa i lokalne uprave, udruženja i drugih, u zavisnosti od slučaja.

14.8.1 Sažeti prikaz uticaja – Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu

Uticaji faze izgradnje

Potencijalni saobraćajno-bezbednosni rizici zbog povećanog obima saobraćaja i prisustva vozila na putevima, puteva propalih zbog povećanog saobraćaja teških vozila
 Neovlašćeni pristup gradilištu i povreda.
 Potencijalno povećani rizici prenošenja zaraznih bolesti i privremeni pritisak na lokalne sanitetske službe i zdravstvenu infrastrukturu.
 Potencijalne smetnje po kvalitet životne sredine, kvalitet života i dobrobit.
 Potencijalno povećanje oboljevanja zbog interakcije sa pridošlom radnom snagom.
 Potencijalno povećanje oboljevanja od polno prenosivih bolesti, uključujući i HIV,

Tabela 59 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – Zdravstveni i bezbednosni rizici po zajednicu

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Potencijalni saobraćajno-bezbednosni rizici zbog povećanja obima saobraćaja i prisustva vozila na putevima, puteva propalih zbog povećanja saobraćaja teških vozila.	Lokalna zajednica	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno, Dugoročno Malo verovatno	Izraditi plan upravljanja saobraćajem. Kampanje za podizanje svesti zajednice s naglaskom na najosetljivijim korisnicima puta (deca, starija lica, pešaci i biciklisti). Smanjiti ograničenje brzine. Program učešća zainteresovanih strana i konsultacija radi edukovanja lokalnih zajednica o rizicima neovlašćenog pristupa gradilištima, o značenju znakova, opasnostima igranja na ili u blizini opreme ili ulaska u ograđene prostore. Postavljanje adekvatnih znakova oko radnih frontova i gradilišta kojima se građani	Izvođač Nadzor	Plan učešća zainteresovanih strana ESM P Plan upravljanja saobraćajem Plan implementacije za specifično gradilište	Zanemarljiv

Utica j	Rec eptor	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prost orna, vreme nska dimen zija i verov atno ć a	Mere za ubla žavanj e/ poja čavanj e uticaja	Odgov ornost	Planovi upravlj anj a, politike i procedur e	Zna č aj preos talog efek t a
						obaveštavaju o rizicima neovlašćenog pristupa. Svi znaci moraju biti na srpskom jeziku ili u formi dijagrama, kako bi se osiguralo da slabo pismene osobe razumeju znake.			
Neovla šćen pristup i povred a	Loka lne zaje dnic e Dec a	Visok a	Nega tivan	Ume ren	Lokaln o, Dugor očno Malo verova tno	Ograditi gradilište vidljivom, teško uklonjivom ogradom. Jasna demarkacija gradilišta. Postaviti vidljive i razumljive znake na obode gradilišta. Povećati svest zajednice i radnika. Edukovati radnike na ne dozvole čak ni slučajni ili povremeni neovlašćeni pristup Postaviti znakove upozorenjem o zabranjenom	Izvođa č Nadzor	Plan učešća zaintereso vanih strana Flajeri sa informacij ama Prezentaci je radi podizanja svesti	Zane marlji v

Uticaj	Recepto r	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prost orna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje/ pojačavanje uticaja	Odgov ornost	Planovi upravljanj a, politike i procedur e	Znač aj preos talog efekt a
						neovlašćeno m pristupu i zakonskim posledicama u slučaju suprotnog ponašanja. Kampanje povećanja svesti zajednice			
Potenc ijalno poveć ani rizici prenoš enja zarazn ih bolesti i privre meni pritisa k na lokaln e sanitet ske službe i zdravs tvnu infrastr ukturu	Loka lna zaje dnic a Žene Rom kinje	Visok a	Nega tivan	Ume rene	Lokaln o, Dugor očno Malo verova tno	Implementacij a edukativniog programa o zaraznim bolestima i HIV/AIDS; Kampanje informisanja o polno prenosivim bolestima između radnika i lokalne zajednice; Specijalni program edukacije romske populacije i žena. Edukacija o prenošenju bolesti; Obezbeđivanj e kondoma. Određeno kao dužnost izvođača); Praćenje podataka o zdravlju lokalne populacije, posebno o	Izvođa č Nadzor Zdravst veni objekti Udruže nja Roma	Plan učešća zaintereso vanih strana Edukativni programi i materijal za učenje	Zane marlji v

Utica j	Rec ept o r	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prost orna, vreme nska dimen zija i verov atno ć a	Mere za ubla žavan je/ poja čavan je uticaja	Odgov ornost	Planovi upravlj an j a, politike i procedur e	Zna č aj preos talog efek t a
						zaraznim bolestima.			
Utica ji samost alno kreirani h puteva komuk acije zajedni ce, u slu čaju privrem enog prekida puteva komuni kacije	Loka lne zaje dnic e	Umer ena	Nega tivan	Ume ren	Lokaln o, Kratko ro čno do dugoro čno Malo verova tno	Potrebno je uvek imati alternativne rute. Postaviti ogradu po obodima gradilišta i prezentovati alternativne rute	Izvođa č	Plan upravlj an j a saobraćaj om ESMP Plan učešća zaintereso vanih strana	Mali
Utica j miniran ja pri kopanj u cevi tunela	Loka lne zaje dnic e koje žive uz gradi lište	Visok a	Nega tivan	Ume ren	Lokaln o, Dugor o čno Malo verova tno	Objaviti izjavu o metodama zajednici. Objasniti kako će svaka od metoda uticati na okruženje. Objaviti i dati pravovremen o obaveštenje o početku radova na miniranju, i objasniti zajednici kako da se u tim situacijama ponaša. Upoznati zajednicu sa svim zvučnim upozorenjima koja se aktiviraju pre miniranja, poput sirena	Izvođa č Nadzor	ESPM Zdravlje i bezbedno st Projekat miniranja	Zane marlji v

Uticaj	Rec epto r	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prost orna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje/ pojačavanje uticaja	Odgov ornost	Planovi upravljan ja, politike i procedur e	Znač aj preos talog efekt a
Uticaj na sigurno st zajedni ce, posebn o uključuj ući interak cije sa službo m obezbe đenja angažo vanom na obezbe đenju radova	Loka lne zaje dnice	Umer ena	Nega tivan	Mali	Lokaln o, Dugor očno Malo verova tno	Informisati zajednicu o prisustvu službe obezbeđenja koja čuva opremu i gradilište Izvođača. Upoznati zajednicu sa njenom ulogom i odgovornošć u. Saradnja sa lokalnom policijom kako bi se dogovorili redovni sastanci, kanali komunikacije i ugovorile hitne reakcije u slučaju potrebe. Obučiti kadrove službe obezbeđenja da se uvek pridržavaju protokola i kodeksa ponašanja, s naglaskom na nošenju i upotrebi oružja, ukoliko postoji	Izvođa č	Kodeks ponašanja pripadnika službe obezbeđe nja Zdravstve ni i bezbedno sni plan ESMP	Zane marlji v

14.9 Zdravstvene usluge

Priliv radnika sam po sebi može potencijalno izazvati povećanu potražnju za zdravstvenim uslugama. Priliv, kako je objašnjeno, biće manjeg obima i neće

predstavljati pritisak na zdravstvene usluge. Kapacitet postojećih zdravstvenih objekata može apsorbovati bez većih poremećaja bilo kakve zahteve za negom i lečenjem akutnih stanja pridošlih radnika (u slučajevima lečenja i hitnim slučajevima). Klinički Centar Niš, udaljen 30 km, kao drugi najveći zdravstveni centar u Srbiji, dopunjava kapacitete dve prijemne zajednice.

14.9.1 Sažeti prikaz uticaja – Zdravstvene usluge

Uticaji faze izgradnje
Pritisak na zdravstvene usluge zbog priliva radnika.
Povećan broj nezgoda na putu

Tabela 60 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – zdravstvene usluge

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Povećan broj vozila u oblasti i saobraćaju mogao bi dovesti do većeg broja nezgoda na putu i povreda.	Lokalne zdravstvene usluge	Niska	Negativan	UMEREN	Lokalno, Dugoročno Malo verovatno	Održavati sadašnje kapacitete medicinskog osoblja	Domovi zdravlja	Plan odgovora u hitnim situacijama	Zanemarljiv
Pritisak zbog priliva radnika	Lokalne zdravstvene usluge	Niska	Negativan	Mali	Lokalno, Dugoročno Malo verovatno	Održavati sadašnje kapacitete medicinskog osoblja	Domovi zdravlja	Politika doma zdravlja	Zanemarljiv

14.10 Dostupnost obrazovanja

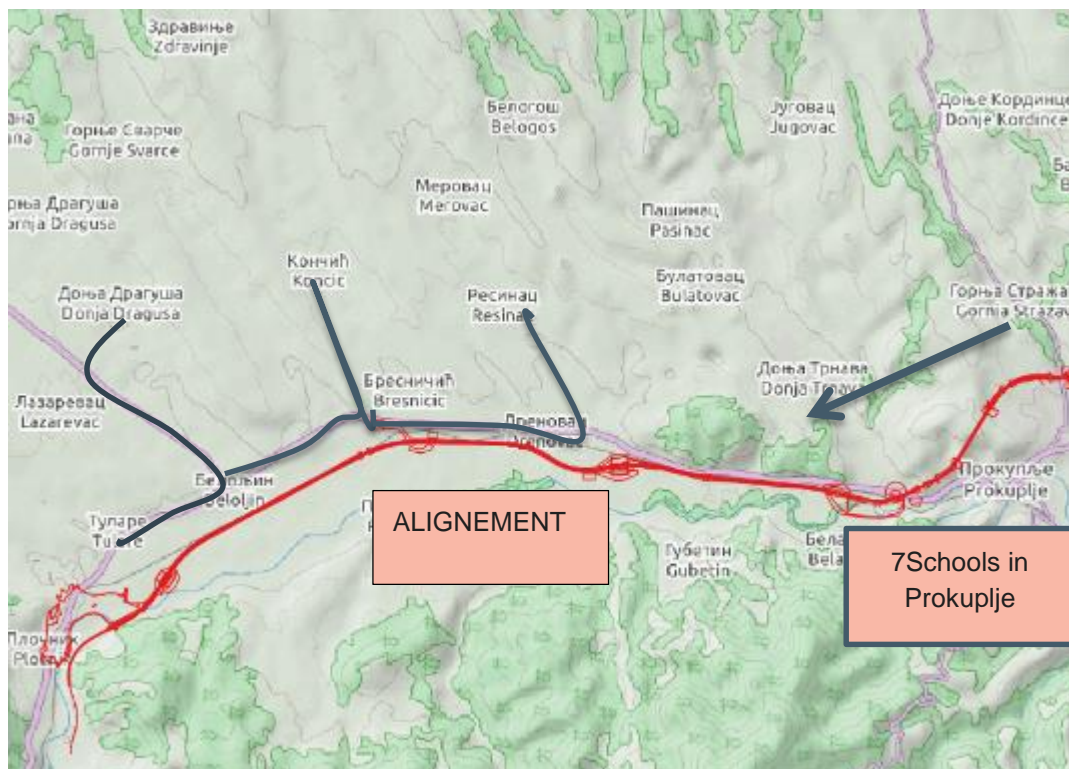
Početni podaci su pokazali da se obrazovna mreža sastoji ne samo od uobičajenih objekata u srcu administrativnih centara dve zajednice na koje se ostvaruje uticaj. Diskusije na fokus grupama i intervjui sa najvažnijim pružaocima informacija obezbedile su dokaze o tome da, ukoliko uticaj nije efikasno ublažen, građevinski radovi mogu imati veliki uticaj na dostupnost obrazovanja i školski program i prisustvovanje nastavi uopšte. Obrazovnu mrežu Prokuplja čini više osnovnih i srednjih škola u centru mesta i 10 škola u udaljenim naseljima i okolnim selima. Situacija podseća na Merošinu, gde je jedna osnovna škola u centru mesta, dok je 10 udaljenih školskih objekata razbacano na udaljenosti od 0,5 do 7 ili čak 8 kilometara. S obzirom na to da se opštine pod uticajem sastoje od udaljenih sela, školski sistem se organizuje kroz male eksterne grupe u obrazovnim objektima. Ne postoje organizovane ekskluzivne prevoznike firme putem kojih bi se vršio prevoz dece školskim autobusima do i od škola. Međutim, škole obezbeđuju prevoz na

osnovu ugovora sa lokalnim javnim prevoznikom “NIŠ Express”, a za udaljenije škole izvan glavne mreže, preko privatnih saobraćajnih prevoznika se obezbeđuje prevoz minivenovima. Nisu sve trase ugrožene, ali građevinski radovi će morati da se usklade ili barem sinhronizuju sa rasporedom tih pojedinačnih linija na koje negativno utiče zatvaranje puteva i preusmeravanje saobraćaja, posebno u vreme špica i tokom školske godine. Mreža i raspored vožnje su prilično kompleksni u prostornom smislu, ali su manje-više ujednačeni u pogledu elementa vremena. Sve škole rade u dve smene između 8 ujutru i 2 poslepodne, te 2 poslepodne i 7 uveče. Posebna pažnja će se obratiti na trase kojima prolaze deca koja idu u školu izvan mesta u kojima žive i koje se poklapaju sa planiranom trasom. To se odnosi na sela Devča, Dešilovo, Aleksandrovo, Arbanasce i Kostadinovac, jer će deca tokom svog putovanja zbog školovanja prelaziti gradilište dva puta dnevno tokom školske godine. Slika X u nastavku prikazuje mape školske mreže u Merošini. Žute strelice prikazuju dnevne trase migracije dece a Slika X mrežu u Prokuplju.

Shema 39 Dnevne trase osnovnih škola koje se ukrštaju sa planiranom trasom

Shema 40 Dnevne trase osnovnih škola u Prokuplju, sa mogućim prekidima

14.10.1 Sažeti prikaz uticaja – Dostupnost obrazovanja

Uticaji faze izgradnje

Mogući poremećaj trasa prevoza učenika i dece predškolskog uzrasta do i od školskih objekata u obe prijemne zajednice, s naglaskom na selima Devča, Dešilovo, Aleksandrovo, Arbanasce i Kostadinovac
Mogući poremećaj trasa prevoza đaka iz Tulara u Donju Dragušu, iz Končića u Bresnić i iz Gornje Stražave u Donju Stražavu..

Tabela 61 Sažeti prikaz uticaja i mera za njihovo ublažavanje / pojačavanje – Dostupnost obrazovanja

Uticaj	Recptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Poremecaj trasa komunikacije đaka i dece predškolskog uzrasta, kod pohađanja nastave u udaljenim školskim objektima, radnim danima	Deca	Visoka	Negativan	Veliki	Lokalno, Dugoročno Malo verovatno	Izraditi plan upravljanja saobraćajem. Razmeniti raspored vožnje za sve saobraćajne trase u obe opštine, sa predstavnicima škola. U izvodljivoj meri harmonizovati poremećaj ili kompletnu obustavu saobraćaja sa školskim rasporedom	Izvođač	Plan učesća zainteresovanih strana Plan upravljanja saobraćajem	Umeren

14.11 Poljoprivreda, pčelarstvo i stočastvo

Inicijalna studija je pokazala da je najvažniji privredni sektor u obe opštine poljoprivreda i da značajno doprinosi izvorima prihoda domaćinstava u ispitivanoj oblasti. U opštini Merošina 30, zabeleženo je da 12% privredno aktivne populacije živi od aktivnosti povezanih sa poljoprivredom, u poređenju sa 9,3% u Prokuplju. Navedeni procenti se u velikoj meri mogu pripisati uzgajanju trešanja i šljiva, što prate male porodične farme i minimalna proizvodnja povrća. Postoji malo aktivnosti vezanih za ispašu životinja izvan farmi, i bez identifikovanih zajedničkih područja za ispašu. Glavni uticaj biće na deonicama jedan i tri, gde se nalaze voćarske plantaže. Tokom pripreme alatki za izmeštanje specifičnih za lokaciju, preciznije ARAP ili RAP prema slučaju, obaviće se detaljna snimanja imovine. Snimanje imovine i inventar gubitaka omogućiti će dubinsku identifikaciju gubitaka u pogledu produktivnosti, starosti stabala, vremena neophodnog za reprodukciju itd. i svi drugi detalji koji omogućavaju naknadu troškova raseljavanja za sve gubitke koji obuhvataju zaradu i oporavak izvora prihoda. Uticaj na zemljište prema kategoriji je prikazan u poglavlju Pribavljanje zemljišta i raseljavanje.

Tokom inicijalne studije, pčelarstvo nije prijavljeno kao delatnost koja je glavni izvor prihoda, već kao važan izvor dodatnih prihoda pojedinačnim domaćinstvima i korišćeno je za oprašivanje poljoprivrednih kultura. Određena količina meda se čuva za ličnu ishranu, ali ispitanici iz obe opštine prijavili su da prodaju između 20% i 70% ukupne proizvodnje. Postoje tri pčelarska udruženja, dva u Prokuplju i jedno u Merošini.

Tokom obilaska terena, diskusija na fokus grupama i intervju sa najvažnijim pružaocima informacija, sprovedena je vežba mapiranja i identifikovane su sve košnice. Pčele su osetljive na vibracije i prašinu, te je zato važno identifikovati one koje se nalaze u blizini pojasa radova. Pčele mogu prikupljati nektar i do 8 km od svojih košnica, iako obično ostaju unutar 3-4 km. Pčele skupljaju polen dok piju nektar iz biljaka, žitarica (pšenice) i drveća koje proizvodi nektar. U toku prethodne zimske sezone, vremenski uslovi su bili nepovoljni, s prosečnom temperaturom u ispitivanoj oblasti između -1.9 C i -6.9 C. Sledeća slika pokazuje prostornu distribuciju prosečne mesečne temperature (°C) u decembru 2016. i januaru 2017. godine.

Shema 41 Prosečna mesečna temperatura u ispitivanoj oblasti

Pčele su osetljive na ekološke i klimatske promene i zato nije moguće predvideti uticaj povezan sa građevinskim radovima, jer će uticaj zimske sezone biti poznat tek kada sezona rasta vegetacije započne krajem marta, odnosno početkom aprila.

Lokacija košnica nije pored zone u kojoj se vrše građevinski radovi, i uticaji će se više osetiti zbog gubitka vegetacije za ispašu. Tokom pripreme akcionih planova preseljenja specifičnih za lokaciju, ukoliko domaćinstva pod uticajem nedobrovoljnog preseljenja zavise od pčelarstva kao izvora prihoda, biće procenjen i nadoknađen svaki gubitak. Prethodno će biti primenjene mere ublažavanja uticaja i pčelari će biti obavešteni o aktivnostima i planu gradnje, kako bi im se omogućilo da pravovremeno presele košnice i izbegnu smrt pčelinjih kolonija i opadanje količine ili kvaliteta meda.

Vinarije i veliki kompleksi vinograda u Prokuplju se nalaze u radijusu 1,1 km od planirane trase za izgradnju, kako je prikazano na sledećoj slici. Manji vinogradi uz trasu, u opštinama Merošina i Prokuplje su u nekim slučajevima pored planirane trase. Međutim, kod deonice I u dužini od 5 km, nalaze se na obe strane postojećeg autoputa. U slučajevima gde bi izgradnja dovela do direktnog uticaja akvizicijom zemlje, opšte mere ublažavanja uticaja biće dopunjena implementacijom ARAP/RAP specifičnih za lokaciju, kako bi bili nadoknađeni odgovarajući i direktni gubici prema Matrici za ostvarivanje prava, kako je definisano u Okviru politike preseljenja, u skladu sa zahtevima MFI koji se odnose na ovaj Projekat.

Shema 42 Lokacija jedne od velikih vinarija

14.11.1 Sažeti prikaz uticaja – Poljoprivreda, pčelarstvo i stočarstvo

Uticaji faze izgradnje

Smetnje za pčelarstvo.
 Smetnje za ispašu.
 Smetnje za poljoprivrednu proizvodnju zbog prašine.
 Smetnje za uzgajanje voća zbog pada kvaliteta usled prašine i zagađivanja vode.
 Gubitak prihoda zbog gubitka plodonosnog drveća.
 Gubitak prihoda zbog gubitka vinograda.
 Gubitak poljoprivrednog zemljišta.

Tabela 62 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje – Poljoprivreda, pčelarstvo i stočarstvo

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure
Smetnje za pčelarstvo	Lokalni pčelari	Umerena	Negativan	Umeren	Lokalno, Kratkoročno Malo verovatno	Sporazumi sa pčelarima o tome gde da preselie košnice, ukoliko je potrebno. Pomoć oko prevoza i preseljenja košnica, ukoliko je potrebno. Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati eventualne gubitke	Plan učešća zainteresovanih strana RPF RAP/ARAP Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	Zanemarljiv
Smetnje za ispašu	Lokalni stočari	Visoka	Negativan	Zanemarljiv	Lokalno, Kratkoročno Malo verovatno	Ugovorne klauzule, kojima će se osigurati da se izvođači konsultuju sa lokalnim stočarima, radi utvrđivanja odgovarajućeg broja i lokacije prelaza za životinje.	SEP	Zanemarljiv
Uticaj na kvalitet uzgajnog voća	Lokalni proizvođači voća	Umerena	Negativan	Mali	Lokalno, Dugoročno Malo verovatno	Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati eventualne gubitke. Početna socioekonomska procena građana pod uticajem projekta, uključujući uticaje koji se	RPF ARAP/RAP Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure
						odnose na akviziciju zemljišta i ograničenja namene zemljišta Detaljni inventar imovine Vrednovanje i kompenzacija prema troškovima zamene.		
Gubitak poljoprivrednog zemljišta	Vlasnici zemlje m, Lica pod uticajem Projekta u Merošini i Prokuplju	Umerena	Negativan	Veliki	Lokalno Trajno Izvesno	Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati eventualne gubitke. Detaljni inventar imovine Vrednovanje i kompenzacija prema troškovima zamene. Početna socioekonomska procena građana pod uticajem projekta, uključujući uticaje koji se odnose na akviziciju zemljišta i ograničenja namene zemljišta tokom pripreme ARAP/RAP	RPF ARAP/RAP Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	Zanemarljiv
Gubitak plodonosnog drveća i	Vlasnici zemlje m,	Umerena	Negativan	Umeren		Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati	RPF ARAP/RAP	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure
vinograd a	Lica pod uticajem Projekta u Merošini i Prokuplju					eventualne gubitke. Detaljni inventar imovine Vrednovanje i kompenzacija prema troškovima zamene. Početna socioekonomska procena građana pod uticajem projekta, uključujući uticaje koji se odnose na akviziciju zemljišta i ograničenja namene zemljišta tokom pripreme ARAP/RAP	Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	
Gubitak prihoda zbog gubitka zemljišta, plodono snog drveća i vinograd a	Vlasnici zemlje m, Lica pod uticajem Projekta u Merošini i Prokuplju	Umerena	Negativan	Umeren		Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati eventualne gubitke. Detaljni inventar imovine Vrednovanje i kompenzacija prema troškovima zamene. Početna socioekonomska procena građana pod uticajem projekta, uključujući uticaje koji se	RPF ARAP/RAP Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	Zanemarljiv

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Plano vi upravljanja, politike i procedure
						odnose na akviziciju zemljišta i ograničenja namene zemljišta tokom pripreme ARAP/RAP		

14.12 Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje

Preduslov za početak radova je kupljeno zemljište, obezbeđena nadoknada i pomoć pri nedobrovoljnom preseljenju i obezbeđena podrška svim licima na koje akvizicijom zemljišta i preseljenjem utiče Projekat. Postupak pribavljanja zemljišta mora biti završen najkasnije u fazi potpisivanja ugovora. Ugovori za građevinske radove obično poslodavcu dozvoljavaju 28 dana od početka radova da obezbedi pristupi i posed lokacije. Stoga se procenjuje da će najveći deo uticaja pribavljanja zemljišta nastupiti u fazi pre izgradnje, kao što je detaljno predstavljeno u odgovarajućem odeljku.

Međutim, kao što je prethodno pomenuto, varijacije projekta zbog nepredviđenih ili nepredvidivih uslova i okolnosti, poput nepredvidivih fizičkih uslova, zahtevaju promene izjava o metodama za određene stavke radova, te promene prostora koji projekat fizički zauzima mogu zahtevati dodatno zemljište za projekat. Ukoliko dođe do takve potrebe, potrebno je pravovremeno dostaviti obaveštenje i konsultovati plan učešća zainteresovanih strana, kako bi se informisali vlasnici imanja pod uticajem i obavilo savetovanje o uticaju i paketima kompenzacije. Postupak koga se treba pridržavati u slučaju pribavljanja dodatnog zemljišta mora biti dosledan i u skladu sa postupkom datim u RPF. Radovi ne mogu započeti na dodatnim potrebnim parcelama zemljišta sve dok ne bude plaćena kompenzacija ili se ne izdvoje odgovarajuća novčana sredstva na namenski račun.

14.12.1 Sažeti prikaz uticaja –Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje

Uticaji faze izgradnje

Nepredvidive okolnosti koje za rezultat imaju dodatni gubitak zemljišta i imovine na njemu, i preseljenje.

Tabela 63 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure	Značaj preostalog efekta
Nepredvidive okolnosti koje za rezultat imaju dodatni gubitak zemljišta i imovine na njemu, i preseljenje.	Lokalne zajednice	Visoka	Negativan	Mali	Lokalno Trajno Malo verovatno	Implementirati RPF i ARAP/RAP i kompenzovati eventualne gubitke. Početna socioekonomska procena građana pod uticajem projekta, uključujući uticaje koji se odnose na akviziciju zemljišta i ograničenja namene zemljišta. Detaljni inventar imovine. Vrednovanje i kompenzacija prema troškovima zamene.	Promoter	RPF ARAP/RAP Socioekonomsko ispitivanje i procena individualnih domaćinstava	Znamarljiv

14.13 Osetljivost

Inicijalna studija je identifikovala osetljivost veće širine u dve opštine. Kada koristi ovaj izraz, dokument govori o licima koja, na osnovu rodnog identiteta, seksualne orijentacije, verske pripadnosti, etničke pripadnosti, statusa starosedeoca, starosne dobi, ekonomski nepovoljnog položaja ili socijalnog statusa mogu u većoj meri biti pogođena negativnim uticajima od drugih, i koja mogu imati ograničenu kapacitet da potražuju ili iskoriste koristi projekta. Pod direktnim uticajem su samo neke od grupa.

Korisnici dnevnih obroka u javnim kuhinjama, koje obezbeđuje Crveni Krst, čine oko 5% ukupne populacije. Obroci se obično distribuiraju i dostavljaju starijim osobama, domaćinstvima bez zaposlenja i domaćinstvima samohranih roditelja.

Njihova osetljivost je ekstremno visoka jer u potpunosti zavise od svakodnevne dostave hrane, koja je opet oslonjena na nesmetan pristup njihovim domovima. Rizik od ukrštanja trasa prevoza je predmet ovog poglavlja. Izvođač će morati da blisko komunicira sa Crvenim Krstom i da u Planu upravljanja saobraćajem prikaže njihovu dnevnu distributivnu mrežu.

14.13.1 Sažeti prikaz uticaja

Uticaji faze izgradnje

Uticaji na dnevnu distribuciju besplatnih obroka.
 Uticaj na potrebu pacijenata na dijalizi da svakodnevno odlaze u medicinske ustanove

Tabela 64 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje - Osetljivost

Uticaj	Recep tor	Osetl jivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inte nzite t utica ja	Prosto rna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje/ pojačavanje uticaja	Odgov ornost	Plano vi upravlj anja, politik e i proce dure	Znač aj preos talog efekta
Pore mećaj trasa za dostavu besplatnih obroka	Osetlji vo domać instvo	Visok a	Nega tivan	Velik i	Lokalno Kratko ročno Malo verov atno	Upoznavanje sa dnevnim rasporedom dostave besplatnih obroka u saradnji sa Crvenim Krstom	Contra ctor	Plan upravlj anja saobra ćajem SEP	Zane marlji v
Pore mećaj prevoza pacijenta na hemo dijalizi	Pacije nti	Visok a	Nega tivan	Velik i	Lokalno Kratko ročno Malo verov atno	Upoznavanje sa dnevnim rasporedom dostave besplatnih obroka u saradnji sa Crvenim	Izvođa č	Plan upravlj anja saobra ćajem SEP	Zane marlji v

14.14 Izvor prihoda

Pribavljanje zemljišta i nedobrovoljno preseljenje povezuje se sa gubitkom izvora prihoda onih domaćinstava koja gube plntaže i bašte. Gubitak je uglavnom prisutan među proizvođačima voća i pčelarima, bilo da je njihova proizvodnja malog obima ili za šre komercijalne namene. Dati gubici moraće da budu analizirani u sledećoj fazi, pomoću alatki za preseljenje. Domaćinstva na koje Pribavljanje zemljišta ima

uticaj biće predmet pojedinačnog anketiranja domaćinstava i socioekonomske procene, te adekvatnih mera osmišljenih za oporavak njihovih izvora prihoda i kao podrška u eventualnom prelaznom periodu.

14.14.1 Sažeti prikaz uticaja

Uticaji faze izgradnje
Gubitak izvora prihoda proizvođača voća i pčelara

Tabela 65 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje – izvor prihoda

Uti caj	Rece ptor	Osetlj ivost recep tora	Kate gorij a uticaj a	Inten zitet utica ja	Prosto rna, vreme nska dimen zija i verov atnoć a	Mere za ublažavanje/ pojačavanje uticaja	Odgov ornost	Planovi upravlja nja, politike i procedu re	Znač aj preos talog efekt a
Gu bita k izvo ra prih oda	Proizv odači voća Pčela ri	Visok a	Negat ivan	Ume ren	Lokaln o Dugor očno Malo verova tno	Obezbediti oporavak izvora prihoda	Promot er	RPF RAP/AR AP Individua lna socioeko nomska ispitivanj a i podrška radi oporavk a izvora prihoda	Zane marlji v

15 DRUŠTVENI UTICAJI U FAZI EKSPLOATACIJE

15.1.1 Zapošljavanje i ekonomija

Moguće je, iako se u ovoj fazi ne može izvršiti detaljna procena uticaja. Naplaćuje se putarina na državnim autoputevima u Srbiji. Državni autoputevi, kao i ovaj, projektuju se za komercijalnu primenu, i pored dodavanja vrednosti transportu, trebalo bi da dovedu do povraćaja investicija kroz naplatu putarine. Na osnovu ekonomskih pokazatelja o prethodnim iskustvima na sličnim Projektima, i na osnovu idejnog projekta, očekuje se u fazi eksploatacije bude neophodno 20-40 stalno zaposlenih za naplatnu stanicu i naplatu putarine. Tačan broj osoblja i organizacionih potreba biće dostupan po završetku Projekta. Uz to, objektima će biti neophodno održavanje i možda obezbeđenje, što je podložno kasnijem planiranu od strane operatera državnog autoputa.

Primarni ekonomski uticaj na nacionalnom nivou u toku faze eksploatacije biće prihod od naplate putarine. Isto tako, generisaće se prihod za operatera državnog autoputa.

Investica je tek na pola puta do održivosti i put će biti podložen redovnom održavanju, kao i zimskom i letnjem održavanju, što će stvoriti prilike za angažovanje lokalnih i nacionalnih izvođača. To će stvoriti prilike za zapošljavanje i povećati prihode porodica zaposlenih.

Prostorni plan i Idejni projekat predviđaju da najmanje dve velike benzinske stanice budu locirane uz autoput. S jedne strane, to može smanjiti broj povremenih posetilaca u tranzitu i uticati na ekonomiju. Svaka benzinska stanica će zapošljavati najmanje 20 zaposlenih, prema pravilima i uslovima zapošljavanja konkretne kompanije.

Procenjuje se da je većina drugih uticaja u sektoru usluga, poput: usluge vulkanizera (popravka guma), pomoć na putu, automehaničari i drugo.

15.1.2 Sažeti prikaz uticaja – Zapošljavanje i ekonomija

Uticaji faze eksploatacije
Prilike za zapošljavanje u naplatnim stanicama.
Zapošljavanje u pratećim objektima.
Prihod od putarine

Tabela 66 Sažeti prikaz uticaja i mere za njihovo ublažavanje – Zapošljavanje i ekonomija

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure
Promene prihoda zbog naplate putarine	Državna uprava i operater autoputa	Mala	Pozitivan	Mali	Lokalno do nacionalno Dugoročno do trajno Izvesno	Uvesti naplatu putarine i elektronsku naplatu putarine čim to bude izvodljivo	Nacionalni zakoni i uredbe o naplati putarine	Zanemarljiv
Promene u direktnom zapošljavanju	Lokalne opštine Prokuplje i Merošina	Umerena	Pozitivan	Mali	Lokalno do nacionalno Dugoročno do trajno Izvesno	Maksimalno povećati lokalno zapošljavanje, ustanoviti poštene, transparentne mogućnosti i identifikovati prilike za zapošljavanje žena	Regrutovanje Politika i Procedure operatera državnog autoputa	Umeren
Poreski prihodi od izgradnje novih objekata uz autoput	Lokalne opštine i državna uprava	Niska	Pozitivan	Mali	Lokalno do nacionalno Dugoročno do trajno Izvesno	Redovne revizije uplata poreza	Nacionalni zakoni	Umeren

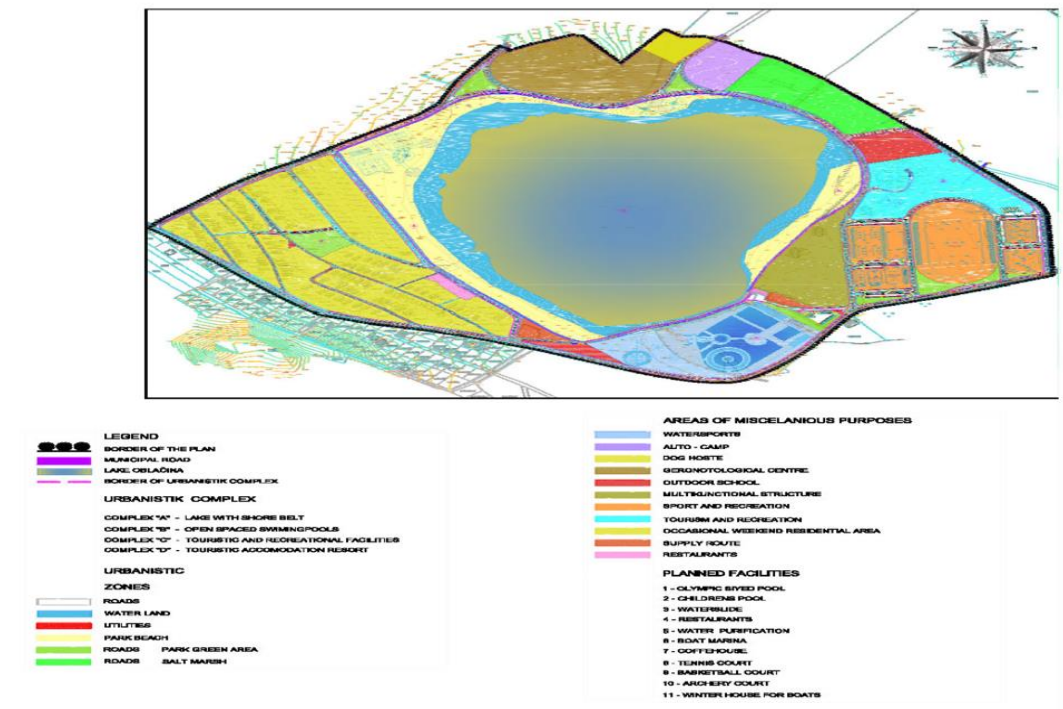
15.1.3 Turizam

Postoje jaki akademski dokazi o direktnoj povezanosti između stanja putne mreže i razvojnih mogućnosti sektora turizma. Povezanost je veoma važna za razvoj turizma u oblasti. Postoje određeni lokaliteti sa kvalitetima koji se mogu dodatno razvijati u fokusne turističke tačke. Taj trend je prilično spor i podržan umerenom količinom dokaza, ali je sektor turizma iskusio rast od 10% u poslednje 3 godine. Još nisu odobreni novi zvanični projekti za ovu oblast ali izgradnja ove trase bi mogla da stvori nove turističke mogućnosti. Potencijalni uticaji na lokalne turističke firme će se verovatno odraziti kroz povećane prihode. Međutim, razmatraju se samo pozitivni uticaji jer turistički objekti nisu na pravcu građevinskih radova i nema očekivanih ekonomskih uticaja zbog izmeštanja kada je reč o tim objektima.

Očekivano je da tokom faze eksploatacije Projekta, turističke aktivnosti budu znatno intenzivirane. Ova oblast je poznat po arheološkom lokalitetu Pločnik, jezerima Oblačina i Krajkovac, etno-selu Beli Kamen u blizini Prokuplja i Merošine,

i po drugim atraktivnim turističkim lokacijama, što je detaljno predstavljeno u prvom poglavlju. Vizija intenziviranja turističkih aktivnosti predviđa angažovanje lokalne vlasti u razvoju urbanističkih planova za proširenje postojećih kapaciteta jezera Oblačina.¹⁶¹ Planovi obuhvataju razvoj objekata za rekreaciju, hotela, vodenih sportova itd., kako je prikazano na sledećoj slici. Arheološki lokalitet Pločnik prikazan je na Shema 43.

Shema 43 Planirani razvoj jezera Oblačina

¹⁶¹ Ovaj projekat je razvijen uz finansijsku pomoć EU, Švajcarske Agencije za razvoj i saradnju SDC i UNOPS.

Shema 44 Arheološki lokalitet Pločnik, poznata turistička destinacija

15.1.4 Sažeti prikaz uticaja - Turizam

Uticaji faze eksploatacije

Povećana dostupnost turističkih destinacija.
Povećan prihod od povećanog broja poseta i noćenja na turističkim destinacijama.
Novo zapošljavanje kao rezultat povećanja smeštajnih kapaciteta.

Tabela 67 Sažeti prikaz uticaja i mera za ublažavanje / pojačavanje - Turizam

Uticaj	Receptor	Osetljivost receptora	Kategorija uticaja	Intenzitet uticaja	Prostorna, vremenska dimenzija i verovatnoća	Mere za ublažavanje/pojačavanje uticaja	Odgovornost	Planovi upravljanja, politike i procedure
Promene zbog prihoda i ekonomskih koristi od turizma	Državna i opštinska uprava	Visoka	Pozitivan	Umeren	Lokalno Dugoročno Malo verovatno	Promovisati turističke destinacije	Lokalna strategija razvoja turizma	Umeren
Poboljšana dostupnost oblasti za turiste	Posetioци	Umerena	Pozitivan	Veliki	Regionalno Dugoročno Izvesno	Održavati novu infrastrukturu	Plan održavanja operatera autoputa	Zanemarljiv

16 KUMULATIVNI UTICAJI

Kumulativni uticaji su oni koji su rezultat sukcesivnih, postepenih i/ili kombinovanih efekata neke radnje, projekta ili aktivnosti kada se doda drugom postojećem, planiranom i/ili realno očekivanom efektu. Oblasti i zajednice potencijalno pod uticajem kumulativnih uticaja zbog budućeg planirane izgradnje projekta ili drugih izvora sličnih uticaja u geografskoj oblasti, svaki postojeći projekat ili uslov, te druge događaje vezane za projekat koji se realno mogu očekivati.

Oblasti i zajednice potencijalno pod uticajem neplaniranih ali predvidivih događaja koje izazove projekat, a koji mogu nastupiti kasnije ili na drugom mestu.

Područje uticaja ne obuhvata potencijalne uticaje koji bi nastali bez projekta ili nezavisno od projekta.

Na osnovu dostupnih informacija, u području u kome se izvodi projekat postoji nekoliko malih investicionih projekata, ali nikakvi veliki infrastrukturni projekti nisu do sada ozvaničeni.

Kako je objašnjeno, obim trase, u ovom dokumentu područje uticaja, je prva faza izgradnje Autoputa E80 koji čini deo šire ose (Koridor 7) koja povezuje Bugarsku sa Jadranskim morem preko Srbije, Kosova* i Albanije. Planirano je da cela trasa bude izgrađena u ukupnoj dužini od 77km od Niša do Merdara, kroz opštine Merošina, Prokuplje, Pločnik i Kuršumlja do Merdara. Deonice se nalaze jedna pored druge i jedna predstavlja nastavak druge, tako da se radovi neće preklapati već će se pre smatrati kao isti Projekat i verovatno će biti dodeljen jedan ugovor za građevinske radove ili eventualno dva odvojena ugovora. Međutim, u ovoj fazi se ne može predvideti kumulativni društveni uticaj u području Projekta. Uprkos gorenavedenom, tokom druge faze izgradnje i procene uticaja od Pločnika do Merdara, kumulativni uticaji će biti propisno procenjeni, uzimajući u obzir ključne zaključke o uticaju iz ove SIA i procenu uticaja specifičnu za gradilište i deonicu, te trenutni status implementacije i fazu ovog Projekta. S napredovanjem u implementaciji ovog Projekta, procena kumulativnog uticaja biće preciznija, a s takvim detaljima ni jedan od mogućih kombinovanih efekata neće biti propušten.

17 ZAKLJUČAK

Implementacija mera ublažavanja uticaja i implementacija planova specifičnih za uticaje, omogućiće da se negativni uticaji smanje na prihvatljive nivoe. To će omogućiti da se očuvaju lokalne karakteristike socioekonomskog okruženja. SIA je pokazala da će Projekat stvoriti ekonomsku korist na lokalnom nivou i u izvesnoj meri na nacionalnom nivou, da će unaprediti povezanost, stvoriti mogućnosti za razvoj i doprineti te unaprediti poslovno okruženje.

Tenderska dokumentacija projekta mora obuhvatiti i obavezu da se poštuju odredbe SIA, kako bi se ostvarila puna efikasnost projektovanih mera ublažavanja i pojačavanja.

Aneks 1 Plan učešća zainteresovanih strana

Aneks 2 Okvir politike preseljenja

Aneks 3 ESAP

Aneks 3 Okvir politike preseljenja

In frastructure Project Facility – Technical Assistance 4 (IFP4) - TA2012054 R0 WBF
232 Preliminary Design and Feasibility Study with ESIA for construction of Highway E-80 (SEETO Route 7) in Serbia
Environmental and Social Impact Assessment Study (ESIA) - SEP